

БРАЙЪН ОЛДИС

ХЕЛИКОНИЯ ЗИМА

ЛИРА ПРИНТ

ФАНТАСТИКА

СЛЕД
„ХЕЛИКОНИЯ. ПРОЛЕТ“
И „ХЕЛИКОНИЯ. ЛЯТО“
ПРИКАЗНОТО
ПЪТЕШЕСТВИЕ
ПРОДЪЛЖАВА

БРАЙЪН ОЛДИС ХЕЛИКОНИЯ. ЗИМА

Превод: Владимир Зарков

chitanka.info

Изпълнен с напрежение и изненади завършек на трилогията „ХЕЛИКОНИЯ“ — ненадминат връх в приказния свят на фантастиката.

На планетата Хеликония настъпват вековете на зимата — време за господство на фагорите. Олигархът на Сиборнал е решен да изпревари гибелта на човешката цивилизация и започва безмилостно изстребление на двурогата раса. Ще бъде ли прекъснат порочният кръг на възход и падение на човечеството, в който то е въвлечено от превратностите на Голямата година?

Тъй като елементите, от които е съставен светът, твърдата земя и влагата, леките повеи на въздуха и изгарящият огън се състоят изцяло от частици, незасегнати нито от раждането, нито от смъртта, би трябвало да сме убедени в същото и относно цялата Земя и всички населяващи я същества... Каквото и да дарява почвата за растежа на другите, то се връща в нея. Очевиден факт е, че Всеобщата Майка е и общата ни гробница. Значи Земята и се губи, и се възстановява.

Тит Лукреций Кар
„За природата на
нещата“

55 г. пр.н.е.

ВСТЪПЛЕНИЕ

Лутерин оздравя. Най-сетне се отърва от загадъчната болест. Позволиха му да излезе от стаята. Край на втръсналата му кушетка до прозореца, на неподвижността, на всекидневните посещения на побелелия училищен наставник. Можеше да изпълни дробовете си с вдъхващия бодрост въздух.

Откъм Шивенинските планини студът налиташе с такава сила, че олющваше кората по северната страна на дърветата.

Младежът приемаше като предизвикателство режещия вятър. Кръвта нахлуваше свободно в бузите му, тялото му се движеше съгласувано със стъпките на животното, което яздеше из земите на своя баща. Лутерин викна с все сила и пришпори хоксното в галоп. Отдалечаваше се от грамадното имение, превърнало се в затвор за него, от вечно звънящата камбана. Пое по широкия път, пресичащ полето, което все още наричаха Лозята. Движението, чистият въздух, буйството на собствената му кръв по артериите го опияняваха.

Наоколо всичко бе собственост на неговия баща — владение, присмиващо се на близостта си до ледовете. Малък свят от ливади, планина, долина, подскачащи по стръмнините потоци, облаци, сняг, гори и водопади. Дивечът бродеше наоколо в изобилие, колкото и често да излизаше на лов бащата на Лутерин. Мяркаха се фагори. А ятата на прелетните птици понякога затъмняваха небето.

Скоро и той щеше да ловува, следвайки примера на баща си. Незнайно как животът му бе застинал задълго и незнайно как отново се пробуди в тялото му. Сега трябва да му се наслаждава и да пропъди мрака, който сякаш се спотайваше по границата на съзнанието му.

Подмина в галоп голите до кръста роби, които развеждаха насамнатам хоксната из Лозята, стиснали здраво оглавниците им. Копитата на животните тъпчеха купчинките пръст, натрупани от къртиците.

Лутерин Шокерандит се отнасяше с неприязън към къртиците. Те си позволяваха да пренебрегват чудатите прищевки на двете слънца. Търсеха храна и се сношаваха независимо от смяната на сезоните. А

когато умираха, други къртици поглъщаха труповете им. За тези твари животът представляваше безкраен тунел, из който мъжкарите търсеха храна и женски. Прикован в леглото си, младежът бе забравил за съществуването им.

— Къртици! — прихна пренебрежително и се надигна на стремената.

Натрупалата се по тялото му излишна плът сякаш се движеше по своя воля под куртката от кожа на аранг.

Смуши хоксното да продължи нататък, без да забавя крачките си. Лутерин имаше нужда от повече движение, за да си възвърне издръжливостта, нужна на един боец. Дори и в момента усещаше как се топят тлъстините му при първото излизане след повече от една малка година. Бе пропуснал дванадесетия си рожден ден, изпънат безсилно по гръб в постелята. Повече от четиристотин дни не се надигна, дълго дори не можеше да помръдне или да продума. Все едно бе в гробница на това легло в стаята си, в дома на своите родители — внушителното, мрачно имение на Пазителя. Но с това бе свършено.

Мускулите му си възвръщаха силата — като че я всмукваха от препускащото животно под него, от въздуха, от дънерите на подминатите дървета, от дълбините на душата му. Някаква опустошителна стихия, чиято същност не проумяваше, го бе заличила от света. Сега той се завръщаше, изпълнен с решимост да остави забележима следа на тази ярка сцена.

Един роб му отвори едното крило на широката двойна порта още преди да я доближи. Ездачът излезе в галоп, без да го погледне.

За отвикналия му слух вятърът виеше като настървена хрътка. Скоро престана да чува вкоренилия се във възприятията му звън на камбаната. Само звънчетата по хамутите на хоксното подрънкваха в съзвучие с тропота на копитата.

Баталикс и Фрейър се виждаха ниско над южния хоризонт, висяха като гонгове сред дърветата — голямото слънце и малкото до него. Лутерин им обърна гръб, когато стигна до пътя към селото. Година след година Фрейър се спускаше все по-надолу в небето на Сиборнал. Отдалечаването му сякаш будеше яростта у човеците. Наближаваше промяна в света.

Избиващите по гърдите му капки пот изстиваха в същия миг. Той отново се чувстваше цял, с всичките си способности и настървен да

навакса в сношения и лов загубеното време, също като къртиците. Каза си, че хоксното би могло да го отнесе до покрайнините на мъчно проходимите каспиарнови гори, простиращи се и в най-дълбоките гънки на планинските масиви. Не беше далеч времето, когато Лутерин щеше да потъне в прегръдката на тези лесове, за да изчезне, да се стопи, да се наслаждава, че е станал опасен звяр сред зверове. Но първо възнамеряваше да потъне в прегръдката на Инсил Есикананзи.

Засмя се с пълни гърди.

„Да, момче, има нещо диво у теб“ — бе му казал веднъж неговият баща, докато се взираше сурово в очите му след някоя от поредните лудории. Погледът му бе неприветлив, а ръката му стискаше рамото на младежа, сякаш определяше неукротимия нрав на сина си, опипвайки костите му.

Лутерин бе свел очи, не му стигаха сили да издържи на този поглед. И как ли неговият баща би могъл да отвърне на обичта му, щом той немееше в присъствието на величавия си родител?

Далечните сивкави покриви на манастирите се мерзелееха през голите клони на дърветата, но портата на имението Есикананзи беше съвсем наблизо. Ездачът позволи на хоксното си да забави ход, защото усети умората му. Промените в организма на тези животни ги подготвяха за зимния им сън. Скоро всички щяха да бъдат неподходящи за езда. Настъпваше времето да обучат по-непокорните, но и по-могъщи йелки. Когато един роб отвори портата, хоксното влезе ходом в имението. Вятърът поклащаше камбаната на главната сграда и изтръгваше от нея неравномерен звън.

Лутерин отправи молитва към Неживеещия бог баща му да не е научил как се бе подвизавал сред жените на ондодите — порок, на който се отдаде малко преди да го скове парализата. Ондодките му даваха онова, което Инсил досега му бе отказвала.

Внушаваше си, че вече трябва да отбягва тези нечовешки създания. До гората имаше занемарени колиби, където той и неговите приятели от училището (сред тях и Умат Есикананзи) отиваха при безсрамните осемпръсти кучки. Продажници, вещици от тъмните дъбрави, може би произхождащи от самите корени на гората... Носеха се слухове, че понякога търсели близостта и на мъжките фагори. Е, поне за него това беше минало. Както беше и със смъртта на брат му. По-добре бързо да забрави приключенията си.

Господарската къща на Есикананзи не беше никак красива. Всъщност основната, набиваща се в очи особеност на нейния замисъл и градеж беше масивната грубост. Сградата трябваше да устои на свирепите стихии, с които изобилстваше северният климат. Слепи арки образуваха основата ѝ. Тесните прозорци с тежки капаци започваха чак от втория етаж. Цялата постройка напомняше за обезглавена пирамида. А камбаната в куличката винаги звучеше някак каменно, като че изтръгваше звъна си от самото сърце на зданието.

Лутерин скочи от хоксното, изкачи стъпалата и дръпна връвта на звънеца пред входа.

Беше широкоплещест младеж, осанката му вече излъчваше присъщата за сиборналците надменност. Кръглото му лице сякаш бе предназначено по природа да се усмихва. Но в този момент очакваше да зърне Инсил и веждите му бяха склучени на челото, а устните — плътно стиснати. Напрежението в чертите му наподобяваше скованото изражение на неговия баща, но ясните му сиви очи се различаваха твърде много от тъмните, прикрити от клепачите зеници на по-възрастния мъж.

Светлокестенявата му коса се къдреше свободно около главата и по раменете, по нищо не приличаше на спретнатата тъмнокоса прическа на момичето, при което бе пуснат да влезе.

Инсил Есикананзи показваше ясно с държанието си, че се е родила във влиятелно семейство. Можеше да бъде язвителна или пък високомерна. Присмиваше се. Мамеше. Бе се научила да изглежда безпомощна и уязвима. Но решише ли, че се налага, ставаше твърде властна. От усмивката ѝ вееше зимен студ — по-скоро отдаваше дан на любезността, отколкото изразяваше настроение. Виолетовите ѝ очи се вираха от лице, на което девойката се стараеше да не придава никакво изражение.

Сега крепеше в двете си ръце кана, пълна догоре с вода. Доближи Лутерин и леко вирна брадичка в безмълвен сърдит въпрос. За него това момиче бе непоносимо желано и прищевките ѝ сякаш само усилваха страстта му.

Бе предопределено да се ожени за нея, съгласно споразумението, сключено между бащите им още при раждането на Инсил, за да укрепне взаимната поддръжка между двамата най-могъщи мъже в областта.

Щом се озова пред нея, Лутерин пак потъна в мълчаливия заговор помежду им, в сложната дразнеща плетеница от недоволство и капризи, с която Инсил се обвиваше.

— Лутерин, както виждам, вече можеш да се крепиш на двата си крака. Като предан бъдещ съпруг първо си се препотил и вмирисал на хоксни, а после си дошъл да ми поднесеш почитанията си. Да, доста си се закръглил, докато се излежаваше, поне в корема и хълбоците.

Тя отблъсна с каната опита му да я прегърне. Младежът се задоволи да я прихване през тъничкото кръстче, когато тя го поведе нагоре по грамадната стълба, още по-мрачна с потъмнелите портрети на мъртвите членове на рода Есикананзи, сякаш живописците и времето ги бяха смразили в покой, подобно на фагори.

— Сил, стига си ме дразнила. Скоро ще смъкна тези тлъстини. Чудесно е отново да съм здрав!

Нейното звънче се обаждаше тихичко на всяка крачка.

— Майка ми е толкова болнава, вечно нещо я мъчи! А и аз съм кльощава от болест, не от здраве. Имаш късмет, че дойде, когато моите досадни родители и не по-малко досадни братя, включително и твоят приятел Умат, присъстват на някаква скучна церемония. И вече си мислиш, че би могъл да ме вземеш насила, нали? Сигурно подозираш, че съм се въргала в сеното с конярите, докато ти проспa цяла година.

Свърнаха по коридор, където дъските скърцаха под протрити мадиски килими. Тя беше толкова близо, но изглеждаше призрачна в лъчите, едва процеждащи се през затворените капаци на прозорците.

— Инсил, защо измъчваш така сърцето ми? Нали знаеш, че е твое?

— Искam не сърцето ти, а твоята душа — засмя се момичето. — Дръж се по-твърдо. Удари ме, както прави баща ми. Защо пък не? Не е ли наказанието в основата на всичко?

— Наказанието ли? — разпали се Лутерин. — Чуй ме — ще се оженим и ще те направя щастлива. Ще идваш с мен на лов. Никога няма да се разделяме. Ще бродим из горите...

— Знаеш, че стаите са ми къде по-приятни от горите.

Тя спря с ръка върху дръжката на вратата и се усмихна предизвикателно, изпъчила насреща му плоските си гърди под закриващите ги слоеве лен и дантели.

— Сил, навън хората се чувстват по-добре. Не ми се смей! Защо ме правиш на глупак? Знам за страданието не по-малко от тебе. Цяла малка година неподвижен в леглото — не е ли това сред най-лошите наказания, които човек може да си представи?

Инсил докосна брадичката му с пръст, после го плъзна към устните му.

— Ти извади късмет с тази парализа. Не ти се налагаше да живееш под игото на нашите родители, в тази потискаща ни общност. Ето например ти бе принуден да се сношаваш с жените на нечовеци, за да търсиш облекчение... — Тя се усмихна на изчервеното му от смущение лице и продължи с най-милият си глас: — Нима не си способен да вникнеш в собственото си страдание? Често си ме обвинявал, че не те обичам и може да е вярно, но нима не съм позагрижена за тебе, отколкото си самият ти?

— За какво говориш, Инсил?

Как го измъчваха тези разговори!

— Баща ти вкъщи ли си е или отиде на лов?

— Вкъщи е.

— Доколкото си спомням, само два дни, след като той се върна от лов, твоят брат се самоуби. Но защо Фейвин реши да сложи край на живота си? Предполагам, че е знаел нещо, което ти отказваш да научиш.

Без да отмести мрачния си поглед от очите му, тя бутна вратата и слънчевата светлина ги обля, застанали пред прага — свързани от обща тайна, но толкова различни. Лутерин я сграбчи и неспокойно си каза, че Инсил му е нужна повече от всякога... И повече от всякога е пълна със загадки.

— Какво е знаел Фейвин? И какво би трябвало да науча аз?

Ясен знак за властта ѝ над него беше, че той все я питаше за нещо.

— Каквото и да е било, точно то те накара да избягаш в скривалището на своята парализа... а не самата смърт на брат ти, в което всички се преструват, че вярват.

Тя беше на дванадесет години и една десета, почти дете, но напрежението в жестовете ѝ придаваше вид на много по-възрастна жена. Сега вдигна едната си вежда, щом видя как го е озадачила.

Лутерин влезе след нея в стаята. Искаше да ѝ зададе още въпроси, но не намираше думи.

— Инсил, а ти откъде знаеш всичко това? Само си измисляш, за да си придадеш важност. Нали все си затворена в тези стаи...

Момичето остави каната на една маса до китка бели цветя, които явно бе набрала по-рано през деня. Пръснатите върху полираната повърхност цветчета сякаш се отразяваха в запотено огледало.

Тя промълви по-скоро на себе си:

— Опитвам се да те науча как да не се превърнеш в подобие на останалите мъже наоколо...

Инсил застана пред прозореца, обрамчен от тежки завеси, спускащи се от тавана до пода. Макар да беше с гръб към Лутерин, той долови, че тя не гледаше навън. Двете слънца светеха от различни посоки и размиваха силуета ѝ, а сянката по плочките на пода изглеждаше по-веществена от самото момиче. Инсил още веднъж му показваше колко неуловима за него е душата ѝ.

Досега не бе влизал в тази стая — типично помещение в дома на Есикананзи, претъпкано с мебели. Във въздуха витаеше трудно определим дъх, донякъде неприятен за обонянието му. Вероятно единственото предназначение на стаята бе да съхраняват в нея мебели, повечето дървени, за тежките зимни векове, когато никой вече нямаше да се занимава с производството на обзавеждане. Имаше тапициран в зелено диван с изкусна дърворезба и гардероб, заемащ повечето място. Младежът веднага позна по направата, че всички мебели са докарани от чужди земи.

Затвори вратата и остана до нея, взрян замислено в Инсил. Сякаш забравила за присъствието му, тя се зае да подрежда цветята във ваза, наля вода от каната и пак запремества стъблата с дългите си пръсти.

Лутерин въздъхна.

— Майка ми също все е болна, горкичката. И откак се помня, всеки ден изпада в паук, за да общува с предците си.

Инсил се извърна рязко към него.

— А ти, докато се излежаваше, сигурно също си придобил този навик, нали?

— Не, грешиш. Моят баща ми забрани... пък и не само заради това...

Момичето притисна пръсти към слепоочията си.

— Паук е за простите хорица. Какво суеверие! Да изпаднеш в транс и да се спуснеш в онзи ужасен свят на дълбините, където труповете гният, а страшните призраци още бълват остатъците от живота си... ама че е гнусно! Сигурен ли си, че не правиш това?

— Никога. Предполагам, че майка ми се поболява точно от паук.

— Е, проклет да си, но аз също изпадам в транс всеки ден! Целувам мъртвешките устни на баба си и вкусвам червейчетата... — Тя се кикотеше неудържимо. — Не ме гледай толкова тъпо. Шегувам се. Омразно ми е дори да се сещам за онези неща под земята и се радвам, че не си помислил да ги доближиш. — Сведе поглед към вазата. — Тези снежни цветя са предвестници за гибелта на света, права ли съм? Вече намирам само бели цветя. А в старите книги пише, че някога в Харнабхар цветята били ярки и най-различни.

Тя отмести недоволно вазата. В самата основа на белите чашки на цветята още личеше златист оттенък, преминаващ до стъблата в наситено червено, като символ на залязващо слънце.

Лутерин се примъкна до нея.

— Хайде да седнем на дивана и да си поприказваме за по-весели неща.

— О, вероятно искаш да обсъдим промените в климата. Толкова бързо застудява, че нашите внуци, ако изобщо ги имаме, ще живеят в почти пълен мрак, увити в животински кожи. И вероятно ще сумтят и мучат като животни... Ето една обещаваща тема за разговор.

— Какви щуротии измисляш!

Младежът се засмя, скочи към нея и я сграбчи. Тя му позволи да я завлече на дивана.

— Естествено, не можеш да се любиш с мен. Ако искаш, опипвай ме като преди, но нищо повече. Не ми се вярва някога да изпитам удоволствие от самия акт... Както и да е, ако ти се оставя сега, ще загубиш всякакъв интерес към мен, щом задоволиш похотта си.

— Не е вярно, не е вярно!

— Но по-добре да приемем, че това е истината, ако изобщо искаме да се надяваме на щастлив брак. Няма да се събера с преситен мъж.

— Никога не бих могъл да ти се наситя!

Ръката му трескаво шареше из дрехите ѝ.

— Ей че нашествие... — въздъхна Инсил, но все пак го целуна и пъхна върха на езика си в устата му.

В този момент вратата на гардероба се отвори с трясък. Отвътре изскочи млад мъж, чернокос и тъмнокож като Инсил, но кипящ от жизненост за разлика от апатичната си сестра. Това беше Умат, който размахваше меч и крещеше:

— Сестро, идва помощ! Ето го и храбрия ти избавител, за да спаси тебе и семейството ни от безчестие! Кой е този звяр? Не му ли стига цяла година излежаване, та веднага пожела да се намести и в твоето легло? Негодник! Насилник!

— Ах, ти, коварен плъх такъв! — ревна Лутерин и бясно се втурна насреща му.

Дървената имитация на меч падна на пода, двамата се сборичкаха свирепо. Но след дългата болест Лутерин бе позагубил доста от силата си. Неговият приятел лесно го просна на пода. Докато Лутерин се надигаше, забеляза, че Инсил се е измъкнала тихомълком.

Изтича до вратата, но тя вече бе изчезнала някъде из тъмните кътчета на къщата. В бъркотията цветята се бяха пръснали, а парчетата от строшената кана се търкаляха по пода.

Едва когато се връщаше унило към селския път, оставил хоксното да го носи ходом, започна да се досеща, че Инсил нарочно бе подготвила твърде навременната намеса на своя брат. Вместо да тръгне към дома си, той свърна надясно към селото, за да пийне в кръчмата.

Баталикс клонеше към залез, когато Лутерин се насочи към звучащите вече наблизко печални удари на камбаната в имението Шокерандит. Валеше сняг. Не виждаше никого наоколо из този посивял свят.

В кръчмата хората само си подхвърляха шеги или се оплакваха от новите ограничения, налагани от Олигарха — например полицейския час. Умножаващите се правила трябваше да подготвят човешките общности из целия Сиборнал за предстоящите изпитания.

Речта на селяните беше изпъстрена с пошлости и Лутерин ги презираше. Неговият баща никога не би говорил така... поне не и пред единствения си жив син.

В дългото преддверие газовите лампи бяха запалени. Докато младежът разкопчаваше колана с личното си звънче, дойде един роб с известието, че секретарят на баща му би желал да говори с него.

— А къде е баща ми? — наежено попита Лутерин.

— Пазителят Шокерандит напусна имението, господарю.

Ядосаният Лутерин изтича нагоре по стълбата и блъсна рязко вратата към стаята на секретаря, който беше открай време член на домакинството. С клюнезия си нос, изопнатите като по линия вежди, ниското чело и щръкналата нагоре коса този мъж наподобяваше гарван. А тясната, облицована с дърво стая, в която от дупките на стените се подаваха свити на руло тайни документи, беше неговото гнездо. Оттук потайният гарван се вираше в множество секретни замисли, недостъпни за ума на младежа.

— Господарю Лутерин, вашият баща тръгна на лов — обяви лукавият служител, а в гласа му умело се съчетаваха почит и укор. — Тъй като не бе възможно да ви открием, той се видя принуден да потегли, без да се сбогувате.

— Но защо не е поискал да тръгна с него? Знае колко обичам лова! Може би ще успее да го настигна. Накъде потегли с придружителите си?

— Повери ми това послание, предназначено за вас. Вероятно ще е по-благоразумно да го прочетете, преди да препуснете слепешката по следите на баща си.

Секретарят му подаде голям плик. Лутерин го изтръгна от пръстите му, свити като нокти на хищна птица. Разкъса хартията и прочете какво бе написала на листа бащината му ръка, едро и старателно:

„Сине Лутерин,

Някой ден е възможно ти да бъдеш определен за Пазител на Колелото на мое място. Както ти е известно, този пост съчетава изпълнението и на светски, и на религиозни задължения.

Когато ти се роди, отнесохме те в Ривенджк, за да бъдеш благословен от Върховния отец на Църквата на страшния покой. Вярвам, че това даде тласък на свързаните

с божеството черти от характера ти. Ти се показва покорен син, от когото мога да бъда доволен.

Време е вече да укрепим и светското у тебе. За твоя покоен брат бе отреден армейски чин, какъвто се дава на старшите синове според традицията. Такава служба подобава и на тебе, особено когато в широкия свят (за който ти не знаеш нищо засега) назряват решителни за Сиборнал събития.

За целта оставих определена парична сума на своя секретар. Той ще ти я предаде. Ти ще потеглиш към Ашкитош, главния град на нашия горд континент, и ще се запишеш на армейска служба с чин младши лейтенант. Трябва да се явиш при архиепископ-командира Аспераманка, комуто вече е съобщено за тебе.

Разпоредих се в твоя чест да бъде устроено музикално представление, с което да бъде отбелязано заминаването ти.

Поеми по пътя си, без да се бавиш, и умножи славата на родовото ни име.

Баща ти“

В бузите на Лутерин нахлу топлина, докато вкушваше похвалите, каквито иначе чуваше рядко. Значи неговият баща беше доволен от сина си въпреки всичките му недостатъци! И дори е заповядал да има музикално представление в чест на заминаването му!

Но сиянието на щастието помръкна малко, щом осъзна, че главата на семейството нямаше да присъства лично на церемонията. Все едно. На Лутерин му предстоеше да стане войник, а значи и да изпълнява каквото му наредят. Щеше наистина да заслужи бащината си гордост.

Кой знае, може би дори Инсил щеше да омекне, когато го види в блясъка на славата...

Представлението се състоя в тържествената зала на имението Шокерандит, вечерта преди Лутерин да потегли на юг.

Величави персонажи в пищни костюми изпълняваха заучените си роли под звуците на сериозна музика. Играеха позната на всички история за невинността и злодейството, за алчността и криволичетните пътеки, по които съдбата водеше хората. На някои от действащите лица тя отреждаше злини, на други благоденствие. Всичко се извършваше по закон, далеч по-велик от човешката справедливост. А музикантите, свели в усърдие лицата си над струните, подчертаваха с хармония математическата строгост, властваща в отношенията между хората.

Акордите внушаваха сурово съчувствие, откриващо пред мисления взор на зрителите хоризонти, несравнимо по-широки от обичайния оптимизъм или неговата противоположност. В лайтмотивите на жената, принудена да се отдаде на ненавистния управник и на мъжа, неспособен да потисне низките си страсти, по-музикалните сред публиката долавяха предопределеността, според която и най-силните духом не преставаха да бъдат части от цялото, както отделните звуци образуваха висша хармония. Стилизираните костюми и гримът на актьорите усилваха впечатлението.

Някои от тях получаваха вежливите ръкопляскания на зрителите, други бяха изтърпявани без особено удоволствие. Всички бяха научили добре ролите си, но в никакъв случай не представяха героите еднакво пленително — държавници, членове на благороднически фамилии, духовници, алегорични фигури на фагори и чудовища заедно с превъплъщенията на Любовта, Омразата, Злото, Страстта, Страхата и Непорочността. Изиграваха отредените им роли и се оттегляха.

Накрая сцената се опразни. Мракът зае мястото си в залата. Отзвучаха последните акорди.

Но драмата на Лутерин Шокерандит тепърва започваше.

I

ПОСЛЕДНАТА БИТКА

Природата на тревата беше такава, че продължаваше да никне въпреки усилията на вятъра. Полягаше под напора му. А корените се разпростираха в почвата, крепяха я на мястото ѝ и не позволяваха на други растения да намерят убежище и пристан в нея. Защото тревата беше тук отколе. По-скоро вятърът беше нова стихия... както и леденият му дъх.

Мощните повеи от север тласкаха облаците, нашарили надвисналото небе в черно и сиво. Още над далечните планини те изсипваха товара си от дъжд и сняг. А на степите на Чалс носеха само мрачина, сякаш огледално отражение на еднообразната местност.

Поредица плитки долини преминаваха една в друга, без да се различават почти по нищо. Само тук-там из тревата човек можеше да зърне някакво ярко петно. Сред някои скупчени туфи се криеха дребни жълти цветчета, които вятърът диплеше на вълни като разрошената козина на полегнало животно. Единствените ориентир наоколо бяха каменните колони, отбелязващи земните октави. От южната страна на някои от тях растяха жълти и сиви лишеи.

Само остър поглед би забелязал пътечките в тревата, използвани от животинки, които щъкаха насам-натам нощем или в здрачните часове, когато само едно от двете слънца беше над хоризонта. Самотни орли, реещи се с неподвижни криле, веднага подсказваха на наблюдателя защо през деня няма никакво движение. Най-широка следа в степите бе проправила реката, носеща се на юг, към далечното море. Дълбоките, мудни води като че се бяха съсирили. В тях се отразяваше дрипавото небе.

През тази неприветлива земя минаваше стадо аранги, идващо от север. Тези дългокраки подобия на кози следваха досадните извивки на речното корито. Кучета с извити рога ги пазеха да не се разпръскват. А на свой ред шестима мъже, яхнали хоксните, надзираваха усърдните си асокини, като ту се отпускаха върху гърбовете на животните, ту се

изправяха на стремената, за да дадат отдих на схванатите си мускули. Всички бяха облечени в кожи, пристегнати около телата им с върви.

Мъжете често се озъртаха назад, сякаш се бояха от преследвачи. Неуморно подканяха рогатите асокини с викове и подсвиркване. Сигналите се разнасяха надалеч в равнината въпреки блеенето на арангите. Колкото и да се оглеждаха пастирите, мрачният северен хоризонт си оставаше пуст.

Пред тях в една от гънките на реката се появиха руини от някакво селище — разпръснати каменни постройки без покриви. От една по-голяма сграда бе останала само черупката на стените. Възползвали се от преградата срещу вятъра, жилави растения избуяваха около основите и надничаха през дупките на прозорците.

Пастирите накараха стадото да заобиколи останките отдалеч, защото се страхуваха от зараза. Няколко километра по-нататък един широк завой на реката служеше за граница, оспорвана от векове, а може би и откакто имаше хора по тези земи. Тук започваше областта, наричана Хазиз — най-северната част от северните равнини на Кампанлат. Кучетата подкараха арангите покрай брега, където личеше отдавна утъпкана пътека, и ги принудиха да се подредят в колона — муцуната на всяко животно почти опираше опашката на предното.

След време стигнаха до широк и очевидно здрав мост, чиито два свода се прехвърляха над шибаната от вятъра вода. Пастирите свиреха пронизително и асокините пак събраха стадото накуп, като не позволиха на нито един аранг да се отклони към моста. На около два-три километра от моста на северния бряг се виждаше укрепено селище, построено във формата на колело. Името му беше Истуриача. Оттам прозвуча рог и пастирите разбраха, че са били забелязани. Въоръжени мъже и черни сиборналски оръдия пазеха по външния отбранителен периметър.

— Добре дошли! — подвикваха стражите. — Какво видяхте на север? Армията движи ли се насам?

Шестимата мъже вкараха стадото в приготвените за арангите кошари.

Каменните къщи и хамбари на селището бяха наредени така, че служеха за външни укрепления. Самите стопанства, където се отглеждаха животните и житните растения, бяха разположени по-навътре. В главината на колелото пръстен от приличащи на казарми

здания обкръжаваше висока църква. Пастирите се смесиха със забързаната тълпа по улиците и отидоха в една от централните постройките да се освежат след прехода през степта.

На юг от моста равнината имаше по-разнообразен релеф. Срещаха се единични дървета — признак за по-обилни валежи. Земята сякаш беше поръсена с бели петна, отдалеч приличащи на разпаднал се варовик. Но отблизо личеше, че това са кости. Почти нямаше парчета, по-дълги от десетина сантиметра. Някой зъб или челюст подсказваше, че това са останки от хора и фагори. Тези свидетелства за отдавнашни битки бяха разпръснати на много километри нашир и надлъж из полето.

През покоя на това печално място един мъж, възседнал йелк, доближаваше моста от юг. Малко по-назад го следваха още двама. Всички носеха униформи и армейско снаряжение.

Водачът беше дребен човек със сякаш изсечено лице. Спря ездитното си животно много преди да стигне до моста и слезе. Отведе йелка в една падинка и го върза за дънера на ниско дърво с плоска трънлива корона. След това пак се покатери по склона и започна да наблюдава с далекоглед вражеското селище.

Другите двама скоро се присъединиха към него. Скориха от йелките си и ги вързаха за корените на мъртъв раджабарал. Като старши офицери не пожелаха да застанат до съгледвача.

— Ето я Истуриача — обърна се той към тях.

Но офицерите разговаряха само помежду си. Те също си послужиха с далекоглед и тихо обсъждаха видяното.

Единият, който беше артилерийски експерт, остана на наблюдателния пост. Другият и съгледвачът препуснаха обратно към армията, настъпваща от юг.

Денят отминаваше полека. Монотонните очертания на равнината започнаха да се изпълват с колони мъже — някои ездачи, повечето пешаци — и оръдия, каруци и други неизбежни принадлежности на войната. Йелки или не толкова издръжливи хоксните теглеха каруците. Подредените колони от стегнато стъпващи войници бяха в очебиен контраст с обозите и тълпите от жени и тилови служби, които се придвижваха хаотично. Над някои от военните части се развяваха знамената на Пановал, над други — флагове с религиозни символи.

Още по-назад се влачеха лазаретите и каруците на полевите кухни с припасите. Много други бяха натоварени с фураж за животните в този наказателен поход.

Макар хилядите хора да представляваха колелца във военната машина, всеки от тях преживяваше отделни случки и възприемаше това мащабно начинание през ограниченията на възгледите и предразсъдъците си.

Нещо подобно се случи и с артилерийския офицер, който чакаше до своя вързан йелк. Лежеше, без да издава звук, и се взираше напред, но цвиленето на животното го накара да обърне глава. Четири дребни същества, на ръст едва до гърдите на мъжа, се прокрадваха към йелка. Явно не бяха забелязали офицера, защото се измъкнаха от дупка в пръстта до основата на разцепеното дърво.

Общо взето, бяха човекоподобни с тънките си крака и дълги ръце. Бяха покрити със светлокафява козина, по-дълга по ръцете и почти скриваща осемпръстите им длани. Муцуните им смътно приличаха на кучешки.

— Нондади! — кресна офицерът.

Разпозна ги мигновено, макар досега да ги бе виждал само пленени. Йелкът се мятеше ужасен. Първите двама нондади се хвърлиха към гърлото на животното и мъжът насочи към тях двучевния си пистолет, но в същия миг застина.

Още една глава се подаде между древните корени. Притежателят ѝ се напъна да освободи раменете си и се надигна, отърси пръстта от гъстата си козина, после изсумтя.

Фагорът изглеждаше твърде едър до дребните нондади. Неговата грамадна глава с формата на кутия бе увенчана с изящни, извити назад рога. Когато се показа от дупката на нондадите, навъсеното му биволско лице се заглежда наляво-надясно и очите му светнаха, забелязвайки притаилия се офицер. Само за миг се смръзна неподвижно, едното му ухо трепна и страшната твар се хвърли към мъжа с главата напред.

Артилерийският офицер се претърколи по гръб, хвана здраво с двете си ръце дръжката на пистолета и изпразни двете цеви едновременно в търбуха на фагора. По козината му се пръсна назъбена звезда от златиста кръв. Но двурогият нападател не спря. Грозната му паст се отвори и откри жълти зъби като лопати. Мъжът се изправи със

скок и в този миг фагорът го връхлетя. Груби трипръсти длани се вкопчиха в тялото му.

Офицерът трескаво удряше с дръжката на пистолета по дебелия череп.

Задушаващата хватка се отпусна. Бъчвоподобното тяло падна настрани. Ужасната твар се надигна с невероятно усилие, изрева и се строполи, разтърсвайки земята.

Задъхан и хълцащ от тежката млечна воня на фагора, мъжът беше принуден да се опре на рамото му, за да стане. В гъстата козина подскачаха миниатюрни насекоми, преживяващи своя собствена криза. Някои се наместиха върху ръкава на офицера.

Той успя да се закрепил на краката си. Трепереше също като своя йелк, по чието гърло имаше кървящи драскотини. Нондадите не се виждаха никъде. Бяха се оттеглили в подземните си лабиринти, в царството си, което наричаха Осемдесетте мрачини. След малко офицерът се овладя достатъчно, за да се издърпа върху седлото. Бе чувал приказки за съвместни нападения на фагори и нондади, но и през ум не му минаваше, че ще стане жертва на нещо подобно. Току-виж, под краката му се бяха притаили още зверове...

Все още останал без дъх, той препусна назад към своята част.

Пановалският експедиционен корпус беше в поход от немалко време. Задачата му бе да изтрие от лицето на земята сиборналските укрепени селища, построени на територия, която Пановал смяташе за своя собственост. Досега бяха осъществили няколко успешни нападения. След разрушаването на всяко вражеско селище корпусът се придвижваше все по на север. Оставаше им да се справят само с Истуриача, но вече се надпреварваха с времето — трябваше да приключат с това преди края на лятото от малката година.

В съзнанието на жителите на тези селища се бе вкоренило чувството, че живеят под постоянна обсада и дори не се сещаха, че биха могли да се подпомогнат взаимно. Пък и се ползваха с подкрепата на различни народи от Сиборнал. Затова едно след друго ставаха жертва на нашествениците.

Отделящите се от колоната пановалски части почти нямаше от какво да се страхуват, освен от случаен сблъсък с фагори, които

ставаха все по-многобройни със спадането на температурата в равнината. Произшествието с артилерийския офицер не беше единичен случай.

Когато той се присъедини към бойните си другари, едно от слънцата се показва под разкъсаните облаци и се запуска на запад сред пиршество от цветове в небето. Но като потъна зад хоризонта, не се смрачи. Второто слънце, Фрейър, пламтеше ниско на юг. Когато в облаци се откриваше пролука, сенките на хората сочеха като показалци на север.

Без да бързат, отдавнашните неприятели се подготвяха за сражението. Далеч на югозапад беше великият град Пановал, от който идваха заповедите за войната. Бе скрит във варовиковите кухни в Кузинтските планини, образуващи гръбнака на тропическия континент Кампанлат.

Някои от множеството народи на континента бяха подчинени чрез династични или религиозни връзки на Пановал. Съюзите обаче винаги бяха временни, а мирът — неустойчив. Местните народи често воюваха помежду си. Затова и Кампанлат бе известен сред северните им врагове като Дивашкия континент.

Тези врагове бяха сиборналците. Под натиска на климатичните крайности народите от севера бяха принудени да съхраняват нерушимото си единство. Поне привидно съперничеството им не се поощряваше. През цялата записана история сиборналските народи бяха настъпвали на юг, през Чалския провлак към по-плодородните земи на Дивашкия континент.

Имаше и трети континент — южният Хеспагорат. Всички земни маси бяха разделени почти изцяло от морета, заемащи умерените географски зони. Тези морета и континенти се намираха на планетата Хеликония, или Хърл-Ихор Ихар, както я наричаше по-старата разумна раса на двурогите.

По времето, когато кампанлатци и сиборналци се приготвяха за последната битка при Истуриача, Хеликония навлизаше в най-студените векове на своята Голяма година.

Планетата принадлежеше към двойна звездна система и правеше една обиколка около породилото я слънце Баталикс за 480 дни. Но самият Баталикс се въртеше около обща ос с много по-голямата звезда Фрейър, основния елемент на системата. И сега по-малкото слънце

отнасяше със себе по удължената си орбита Хеликония към най-далечната точка спрямо Фрейър. През последните два века есента все по-явно изместваше лятото. Хеликония вече беше пред прага на зимата от поредната Голяма година. Предстояха столетия на мраз и тишина.

И най-невежият селянин разбираше, че климатът се влошава. Дори да не обърнеше внимание на времето, имаше други признаци. Отново се ширеше заразната болест, известна като Дебелата смърт. А двурогите, наричани от хората фагори, предусещаха приближаването на сезона, когато се чувстваха най-добре, когато условията на планетата почти се връщаха към съществуващите преди милиони години. През пролетта и лятото на Голямата година тези злощастни твари страдаха под господството на човеците. Но с настъпването на студовите броят на хората щеше да намалее и фагорите щяха да се възползват от още един шанс да си върнат превъзходството... освен ако човечеството не обединеше силите си, за да ги възпре.

Имаше неколцина с могъща воля на тази планета — воля, способна да подтикне към действие човешките маси. Един такъв властител живееше в Пановал, друг — в сиборналската столица Ашкитош. Но в момента повече ги занимаваше предстоящото стълкновение.

Така че сиборналските заселници в Истуриача се стягаха да издържат на обсадата и току поглеждаха неспокойно на север, за да видят идват ли подкрепления.

И в предните редици, и в тила на пановалските сили цареше бъркотия, с която командващият главен маршал не беше в състояние да се справи. Нямаше как да предотврати дезертъорството на някои части, награбили достатъчно плячка в съсипаните селища. Замениха ги с други от резервите. А артилерията, разположена зад стените на Истуриача, вече започваше да обстрелва вражеските позиции. Взривовете избухваха сред рандонанските войници, дошли от южните земи на Дивашкия континент.

Много народи имаха свои представители в пановалския експедиционен корпус. Свирепи любители на ръкопашните схватки от Кейс, които вървяха, спяха и се биеха рамо до рамо със своите фагори, лишени от рога. Високи мъже с безизразни лица и с полички от Брастърл в подножията на западните Преградни планини. Племена от Мордриат с пъстри амулети, окачени на шиите им. Имаше и силен

батальон от Борлдоран, обединеното кралство на Борлиен и Олдорандо — най-могъщият съюзник на Пановал. Все още малцина от войниците бяха с набитото масивно телосложение на хора, заразили се от Дебелата смърт и оцелели.

Борлдоранците бяха преминали високите, ветровити проходи на Кузинтските планини, за да се сражават заедно със съюзниците си. Някои се поболяха и поеха обратния път към дома. Остатъците от първоначалната военна част бяха изтощени от дългата кампания. А сега откриха изведнъж, че достъпът до реката им е препречен от пристигнали по-рано части и не могат да напоят ездитните си животни.

Свадата се разгорещаваше, а наоколо все по-често падаха снаряди, изстреляни от защитниците на Истуриача. Командирът на батальона отиде да се оплаче на главния маршал. Този жизнерадостен и наперен мъж изглеждаше още млад, за да му поверят съдбата на стотици бойци, но като истински офицер си бе пуснал пищни мустаци и се отличаваше с изпъчената си стойка. Името му беше Бандал Ейт Лал.

С него тръгна хубавата му млада жена Торес Лал. Тя беше лекарка и също имаше оплакване, което искаше да изложи пред главния маршал — от лошата хигиена в лагера. Вървеше скромно зад съпруга си, а полите на дрехата ѝ се влачеха по тревата.

Представиха се на часовете пред палатката на командващия. Един адютант излезе с гузен вид.

— Господине, маршалът се чувства не особено добре. Съжалява, че не може да ви приеме, но се надява да ви изслуша някой от следващите дни.

— Някой ден ли?! — възкликна Торес. — Бива ли един войник да си служи с подобен израз на бойното поле?

— Предайте на маршала, че ако продължава в същия дух — сопна се Бандал Ейт Лал, — може да не доживеем дори утрешния ден.

Дръпна ядосано мустациите си и едва не ги изскубна, преди да обърне гръб на адютанта. Жена му го последва към предната линия, където установиха, че и борлдоранците са подложени на обстрел откъм Истуриача. Не само Торес Лал забеляза зловещото присъствие на крилатите мършояди, които вече се събираха над равнината.

Жителите на Кампанлат никога не планираха действията си достатъчно предвидливо, както правеха сиборналците, нито можеха да се похвалят с дисциплината на северняците. Въпреки това походът бе замислен и организиран добре. Офицерите и войниците потеглиха с висок боен дух, въодушевени от справедливата кауза, за която щяха да се бият. Трябваше да изтласкат враговете от своя континент.

Но вече не преливаха от ентузиазъм. Някои бяха довели жени със себе си и сега трескаво се любеха с тях, за да не пропуснат може би последната възможност да се насладят на това удоволствие. Други се напиваха усилено. Офицерите също бяха позагубили желанието си да защитават справедливи каузи. Истуриача не изглеждаше град, който си струваше усилията за превземането му. Не вярваха да намерят там нещо повече от роби, жени с тежки задници и селски сечива.

Командването също не се радваше на особено добро настроение. Главният маршал получи съобщение, че още фагори се спускат от платата на Високия Нктрик, величествената грамада от планински била, за да нахлуят в подножията. Новината предизвика у него тежък пристъп на нервна кашлица.

Преобладаваше нагласата да унищожат Истуриача колкото може по-бързо, при това без излишни рискове. После всички щяха да се завърнат в сигурността на родните си страни.

Но Баталикс, по-бледото слънце, отново се издигаше, за да разкрие пред очите им зловеца намеса в предстоящите събития.

От север към тях се придвижваше сиборналска армия.

Бандал Ейт Лал скочи на най-близката каруца и се взря през далекогледа в далечните редици на врага, все още смътно различими в бледата утринна светлина. Извика първия попаднал пред погледа му вестоносец.

— Веднага отиди при главния маршал и го накарай да се размърда — на всяка цена! Внуши му, че нашата армия трябва незабавно да смаже съпротивата на Истуриача, преди да ни връхлетят вражеските подкрепления.

Селището Истуриача се намираше в южния край на големия Чалски провлак, свързващ екваториалния континент Кампанлат със Сиборнал. Източната половина на Чалс се заемаше от неговия

планински гръбнак. Преминаването от единия континент в другия включваше и пътуване през сухите степи, лишени от дъжд именно от планините, изцеждащи влагата от въздушните потоци.

В тези тревисти равнини нямаше място за смесеното земеделие, с каквото бяха свикнали кампанлатците, следователно тук нямаше място и за техните богове. Каквото и да се появеше от този ветровит и студен район, то не вещаеше нищо добро за Дивашкия континент.

Свежият утринен вятър разпръсна мъглата и нападателите вече можеха да преброят настъпващите към тях колони. Движеха се по криволичещите пътеки край реката, по които и пастирите прекараха стадото си предния ден. Птиците, реещи се над пановалските войски, можеха по въздушните течения само след няколко минути да се озоват над сиборналската армия.

Болният маршал изкрета от палатката, хванат под ръка от свои помощници, и насочи погледа си на север. Студеният вятър изтръгваше сълзи от очите му. Възрастният мъж ги триеше разсеяно, докато се вглеждаше в приближаващия враг. После дрезгаво прошепна заповеди на мрачния си адютант.

Най-отличителното свойство на настъпващия противник беше желязната дисциплина, каквато човек не би могъл да срещне сред армиите на Дивашкия континент. Сиборналската кавалерия напредваше равномерно, за да пази фланговете на пехотата. Множество впрягове теглеха оръдията, а каруците с боеприпаси се стараеха да не изостават от артилерията. Отзад трополяха обозите и полевите кухни. Още и още колони изникваха в сивата далечина и се виеха на юг, сякаш за да наподобят капризите на речното корито. Сред разтревожените бойци от Кампанлат нито един не се чудеше откъде идваха тези колони или какви бяха намеренията им.

Адютантът на стария маршал издаде първата заповед. Независимо от вярата си бойните и спомагателните части трябваше да отправят молитви за победата на Кампанлат в предстоящото сражение. За това занимание бяха отделени четири минути.

Някога Пановал бе не само голяма страна, но и могъща религиозна сила и думата на нейния Ц'сар се чуваше почти из целия континент, а понякога съседните държави се превръщаха в покорни изпълнители на волята му. Обаче, четиристотин седемдесет и осем години преди стълкновението при Истуриача, Великият бог Акханаба

бе унищожен в двубой, превърнал се в легенда. Богът бе напуснал този свят сред изригналите пламъци, като отнесъл със себе си краля на Олдорандо и последния Ц'сар Киландар IX.

Следствие от това бе раздробяването на религиите в хаос от всевъзможни изповедания с малобройни последователи. Затова и сега, през 1308 година от сиборналския календар, на север наричаха Пановал Страната на хилядата култове. Животът на нейните обитатели бе станал по-неуютен, по-изпълнен с несигурност. Всички дребни божества бяха призовани в този решителен час, всеки кампанлатски воин се молеше за собственото си оцеляване.

Раздадоха на бойците чашки с изгарящо гърлото питие. Офицерите се заеха да вдъхновяват хората си за битката. По цялото поле зазвуча продраният тръбен сигнал „Батальони в готовност“. Заповедта беше да нападнат незабавно селището Истуриача и да смажат съпротивата, преди да пристигнат подкрепленията. Една бригада стрелци веднага се устреми към моста и започна да се прехвърля на отсрещния бряг, колкото и упорито да я засипваха с оръдеен огън противниците.

Сред мобилизираните кампанлатци имаше цели семейства, които не се деляха и в този час. Мъжете, понесли пушките си, бяха следвани от жени, понесли деца, на които тепърва никнеха зъби. Тропотът на ботуши и дрънченето на щикове се съпровождаше от тракането на тигани, както по-късно пищенето на наскоро отбитите кърмачета щеше да се смеси с виковете на ранените. Всички заедно газеха тревата и старите кости по полето.

Онези, които се помолиха, вървяха до презиращите молитвите. Настъпваше критичният момент. Всички се напрегнаха. Време беше за битка. Страхуваха се, че смъртта ще ги сполети този ден... но и живота си бяха получили по случайност и може би щяха да се спасят с малко късмет. С късмет и хитрост.

А през това време появилата се от север войска ускори ход. Армия с непоклатима дисциплина, с добре платени офицери и старателно обучени бойци. Звучаха сигнални тръби, барабаните отмерваха ритъма на настъплението. Развяваха се знамената на различните страни от Сиборнал.

Тук бяха подразделения от Лорадж и Брибар, племена от Каркампан и диваци от Горен Хазиз, които по време на похода

запушваха всичките си телесни отвърстия, за да не проникнат в тях злите духове на степта. Бе дошла цяла бригада набожни воители от Шивенинк редом с обраслите с буйни бради и коси планинци от Кудж-Джувек. Разбира се, много части бяха от Ушкутошк. Всички те изпълняваха строгите заповеди на тъмноликия архиепископ-командир, прочутия Девит Аспераманка, чиято власт обединяваше в едно Църквата и Държавата.

Сред тях стъпваха тежко и фагорите — мощни, винаги мрачни, — организирани във взводове и въоръжени, но с отрязани рога.

Общо сиборналската армия наброяваше около единадесет хиляди. Тази значителна военна сила се бе придвижила от Сиборнал през степите, проснати като разрошена постелка пред прага на Кампанлат. Заповедите от Ашкитош гласяха да подкрепят каквито селища са останали и да нанесат тежък удар на отколешния южен враг. За тази задача събраха колкото можаха войници и дадоха на армията оръдия от най-новия модел.

Но докато организират войската, изниза се цяла малка година. Колкото и обединен да се представляше Сиборнал пред останалия свят, в рамките на държавната му система все пак съществуваша разногласия, съперничество между народите, както и потисничество, започващо от самия връх на управлението. Дори при избора на командващ бе проявена известна нерешителност. Спираха се на неколцина офицери и ги отхвърляха, преди да утвърдят Аспераманка. Някои казваха, че го е назначил самият Олигарх. Докато траеше всичко това, селищата, на които трябваше да помогне армията, едно след друго падаха под яростния устрем на пановалския корпус.

Авангардът на сиборналската армия все още беше на повече от два километра, когато първите редици вражеска пехота нахлуха в селището. Истуриача беше твърде бедна, за да издържа пълноценен гарнизон. Местните жители бяха принудени да се бранят, доколкото могат. Бързата победа на кампанлатците изглеждаше несъмнена. Но за зла участ на нашествениците появиха се затруднения около моста.

От южната му страна настана суматоха. Две роти пешаци от различни държави и един рандонански ескадрон се опитаха да преминат едновременно. Избухна ожесточен спор кой трябва да е пръв. Неколцина се сбиха. Един йелк се плъзна в калта и плъосна заедно с

ездача в реката. Извитите саби от Кейс се кръстосаха звънко с широките мечове от Рандонан. Отекнаха изстрели.

Други части се мъчеха да прекосят реката, помагайки си с опънато въже, но бяха победени от дълбоките води и неумолимия напор на течението.

Всички участници в бъркотията пред моста се колебаеха как да постъпят, може би с изключение на кейсийците, за които сраженията бяха поредният повод да погълнат изобилни количества от своята коварна национална напитка пабоур. Тази внезапна несигурност причини отделни злополуки. Зарядът в едно оръдие избухна и пръсна дулото, двама артилеристи умряха на място. Един йелк бе ранен, препусна бясно и осакати лейтенант от Матрасил. Артилерийски офицер падна от своя йелк в реката и когато го извлякоха на брега, различиха в него симптомите на болест, която никой не можеше да събърка. Новината се разпространи мигновено:

— Заразата! Дебелата смърт!

За всички участници в събитията тези ужаси бяха тепърва преживявана действителност. И все пак нещо подобно се бе случвало и преди, в същите равнини на северен Кампанлат. Както и в предишните случаи, нищо не вървеше според предварителните планове. Съюзниците от южната армия се караха помежду си. А нападащите селището сами се оказаха нападнати. Започна хаотична битка, куршуми свистяха във всички посоки, навсякъде проблясваха щикове, преди да се забият в жива плът.

Дори връхлитащите сиборналци не успяха да съхранят военната си организация, с която бяха известни. Млади офицери с гореща кръв решиха да нахлуят светкавично в Истуриача, за да спасят селището на всяка цена. Артилерията, извлечена упорито през повече от триста километра степи, сега бе изоставена отзад и снарядите с еднаква вероятност можеха да унищожат както врагове, така и свои.

Отделни групички се вкопчваха свирепо. Вятърът виеше, часовете минаваха, хора умираха, йелки и двуйелки се подхлъзваха в собствената си кръв. Настана жестока касапница. После част от сиборналската кавалерия успя да пробие през бъркотията и превзе моста, като отрязва пътя за отстъпление на противниците, нападнали Истуриача. Сред сиборналците, напредващи в този момент, имаше три подразделения от различни страни — от влиятелния Ушкутошк, от

Шивенинк и добре познатият на всички пехотен батальон от Брибар. И в трите бяха включени фагори.

С предния ускутски отряд яздеше и архиепископ-командирът Аспераманка. Главнокомандващият изпъкваше между подчинените си. Носеше униформа от синя кожа с тежък колан и корава яка, бе обул черни ботуши с обърнати кончове, високи до коленете. Аспераманка беше висок, грозноват човек, говореше кротко и дори лукаво, когато не даваше заповеди на бойното поле. Всички изпитваха страх от него.

Някои казваха, че външността му е направо отблъскваща. Вярно, имаше голяма ръбата глава, на която се открояваше учудващо правоъгълно лице, сякаш родителите му се бяха зачели в учебниците по геометрия при сношението си. Но особено го отличаваше от останалите вечно тежацият облак на гнева, събрал веждите му, смръщил носа и притиснал надолу клепачите му, под които очите му бяха неизменно нащрек. Усещаше се и в най-невинната забележка, напуснала устните му. Немалко хора се заблуждаваха, че това е внушена от бога ярост.

На главата си имаше широка черна шапка, над която се развяваше флагче със символите на църквата и Неживеещия бог.

Отрядите от Шивенинк и Брибар влязоха в стълкновение с врага. Архиепископ-командирът прецени, че в този ден победата вече клони към сиборналската армия, и повика при себе си полевия командир на ускутските части.

— Изчакайте десет минути, преди да нападнете.

Подчиненият му възрази нетърпеливо, но бе прекъснат непреклонно.

— Стойте по-назад! — отново заповяда Аспераманка. Посочи с черната си ръкавица брибарците, които стреляха непрекъснато, докато напредваха по бойното поле. — Нека им пуснат малко кръв.

Напоследък Брибар оспорваше върховенството на Ушкутошк сред северните народи. В момента брибарските пехотинци бяха въвлечени в отчаяна ръкопашна схватка с противника. Мнозина загинаха, но ускутският отряд не бързаше да се притече на помощ.

Войниците от Шивенинк влязоха в боя без колебания. Слабонаселената страна бе известна като най-мирната сред северняците. Там се намираше Великото колело на Харнабхар, една светиня. Жителите на Шивенинк рядко се прочуваха в битките.

Смесеният ескадрон от кавалерия и фагори беше под командването на Лутерин Шокерандит. Държеше се достойно, забелязваха го дори сред многобройните ярки характери в тази армия.

Сега Шокерандит беше на тринадесет години и три десети. Преди повече от година се бе сбогувал с бъдещата си съпруга Инсил, за да потегли към Ашкитош и воинския си дълг.

Армейското обучение му помогна да се отърве и от последните остатъци излишна плът, натрупана по време на болестта. Отново стана строен младеж със забележително изправена стойка, но в държанието му се смесваха самохвалство и колебание. Тези две противоречащи си черти на поведението му издаваха несигурността, която би желал да прикрие от околните.

Намираха се хора, които твърдяха, че младият Шокерандит е получил чин младши лейтенант единствено защото баща му беше Пазител на Колелото. Дори неговият приятел Умат Есикананзи, също младши лейтенант, си позволяваше гласно да се чуди как ли ще се прояви Лутерин в първата си битка. В обноските на младежа още тегнеше сянката на мъртвия му брат, която лесно можеше да го отчужди от приятелите му. Но възседнал своя йелк, той беше самото въплъщение на увереността.

Бе оставил косата си да порасне. Очите му гледаха ясно от измършавялото лице, което му придаваше прилика с орел. Яздеше по-скоро като провинциален господар, отколкото като войник. Подканяше хората от своя ескадрон да побързат и вълнението, изопнало чертите му, го правеше водач, когото си струваше да следват в сблъсъка.

Когато подкара ездитното си животно към решителното сражение за моста, мина достатъчно близо до Аспераманка и дочу думите на главнокомандващия: „Нека им пуснат малко кръв“.

Това коварство го разтърси по-силно от пискливия звук на сигналната тръба. Пришпори своя йелк и вдигна юмрук.

— Нападай! — изрева той на ескадрона си.

На снежнобялото им знаме бе изобразено Великото колело, външният и вътрешният кръгове бяха свързани от вълнообразни линии. Устремиха се към врага и флагът се развя над главите им.

Когато всичко свърши, единодушно обявиха атаката на ескадрона за един от повратните моменти в битката.

Но засега оставаше още много до победата. Денят отминаваше, а сражението не стихваше. Пановалската артилерия най-сетне се организира и честите ѝ залпове причиниха много загуби в тила на сиборналците, освен това попречиха на сиборналските оръдия да се преместят на по-предни позиции. Още един артилерист бе повален от заразната болест, после и трети.

Не всички жители на Истуриача бяха заети да стрелят по пановалците. Жените и дъщерите им, също толкова яки и издръжливи, събориха един хамбар и разковаха дъските.

До следващия изгрев на Баталикс приготвиха две здрави платформи и ги спуснаха в реката. Сиборналците нададоха победни викове. Подкованите ѝелки на северната кавалерия преминаха с гръмовен тътен по новите мостове и нахлуха в пановалския лагер. Тиловаците, които само допреди час смятаха, че са в безопасност, бяха застрелвани още преди да помислят за бягство.

Северните отряди се разгръщаха в широк фронт по равнината. Купчини убити и издъхващи отбелязваха пътя им.

Когато Баталикс залезе отново, сражението още не беше свършило. Фрейър се намираше под хоризонта и за около три часа падна мрак. Въпреки опитите на офицерите и от двете армии да вдъхновят подчинените си, войниците се свличаха върху пръстта и заспиваха мигновено, често на един хвърлей от противника.

Тук-там горяха факли и вятърът пръскаше искрите им. Мнозина ранени се простиха с живота през нощта и последният им дъх се смесваше с ледения повеи над равнината. Нондади изпълзяваха от дупките си и крадяха украшения от мъртъвците. Гризачи дъвчеха месото от раните. Бръмбари влачеха парченца от вътрешности, за да осигурят неочаквани пиршества на своите ларви.

По-бледото слънце изгря за пореден път. Жени и ординарци разнасяха храна и напитки на войниците и им вдъхваха смелост с по някоя дума. Дори невредимите бяха пребледнели. Говореха съвсем тихо. Всеки разбираше, че е настъпил денят, в който ще се реши всичко. Само фагорите стояха настрана и се почесваха, обърнали алените си очи към изгряващото слънце. Те не познаваха нито надеждата, нито опасенията.

Гнусна смрад се разнасяше по бойното поле. Под краката на сражаващите се жвакаше мръсотия. Възползваха се от всяка гънка на

терена, от всяка могилка и бодливо дърво. Отново започнаха престрелки. В сблъсъците между преуморените войници липсваше яростта от предишния ден. Червената кръв на човеците се лееше до жълтата кръв на фагорите.

Три основни схватки имаше през този ден. Продължаваха боевете из Истуриача — пановалските нашественици успяха да се окопаят в част от селището и отблъскваха обединените атаки на жителите и един отряд от Лорадж. Ускутите, горящи от желание да измият вчерашния си позор, бяха спрени от съпротивата на врага южно от моста и нови сили от двете армии се втурваха в сражението. Дълги редици мъже пълзяха и се обстрелваха, преди да се вкопчат в ръкопашен бой. Имаше тежки, продължителни стълкновения из обозите на кампанлатците. Тук ескадронът на Лутерин Шокерандит пак беше пръв.

Фагорите се сражаваха заедно с хората в предвождания от него отряд. Сталуните и гилотите се биеха в обща група, често съпроводжани от малките си. Мъжки и женски фагори загиваха един до друг.

Лутерин прославяше името на рода си. Обзет от безумието на битката, той пренебрегваше всякаква разсъдливост и на пръв поглед точно това го предпазваше от рани. Бойците около него, повечето негови приятели, веднага доловиха тази страховита магия на водача и се окуражиха още повече. Врязваха се в пановалските редици без страх и милост, а врагът отстъпваше — отначало с упорита съпротива, накрая в бягство. Войниците от Шивенинк преследваха противниците неуморно, пеша или на седлото. Съсичаха победените в движение, докато ръцете им натезаха от удари и се обляха в чужда кръв до раменете.

Това беше началото на поражението за Дивашкия континент.

Преди основните сили да се оттеглят, несигурните им съюзници се втурнаха обратно към родните си земи, за да се спасят. Батальонът от Борлдоран имаше лошия късмет да се изпречи пред ескадрона на Шокерандит. Командирът Бандал Ейт Лал храбро подканяше хората си да не се предават. Те се събраха за отпор, прикрити зад каруците на своя обоз. Започна престрелка.

Нападателите успяха да подпалят каруците. Мнозина борлдоранци бяха избити. Настъпи временно затишие, през което

шумът от други схватки стигаше до ушите на двата отряда. Над полето се носеха гъсти кълба дим, разсейвани от вятъра.

Лутерин Шокерандит усети благоприятния момент. Извика на своя ескадрон и се понесе напред към позицията на борлдоранците. Умат Есикананзи го следваше неотлъчно.

В дивата пустош на родната си земя Лутерин бе свикнал да ловува сам, далеч от човешкия свят. От ранно детство му бе познато напрегнатото съпричастие между преследвача и жертвата. Познаваше миговете, когато съзнанието му се пренасяше в страховете на елена или на свирепия дългорог козел — най-трудния за поваляне дивеч.

Познаваше и миговете на тържество, когато стрелата му намираще целта си... и когато звярът умираше — преливащата смес от ликуване и угризения, разтърсваща като оргазъм и нараняваща сърцето.

Но колко по-опияняващо беше това извратено чувство за победа, когато преследваше хора! Прескочил преградата от трупове, Лутерин се озова лице в лице с Бандал Ейт Лал. Погледите им се кръстосаха. Отново същото съпричастие! Лутерин стреля пръв. Борлдоранският командир отметна ръце назад и изтърва пистолета, после се преви и притисна ръце към разкъсаните си вътрешности. Още докато падаше, беше мъртъв.

След гибелта му отбраната на борлдоранците рухна. Лутерин плени младата жена на Лал, събра ценна плячка и снаряжение. Умат и другите му бойни другари го прегръщаха и приветстваха, преди също да се впуснат в търсене на плячка.

Трупаха предимно припаси, включително сено за животните, за да облекчат завръщането на отряда към далечните планински вериги на Шивенинк.

Навсякъде из равнината силите на южняците претърпяха съкрушително поражение. Мнозина продължиха да се сражават въпреки раните си, дори когато загубиха всякаква надежда. Не им липсваше смелост, но този път безбройните им богове не бяха на тяхна страна.

Зад поражението на Пановал се криеше дълга история на безредици и смутове. С бавното влошаване на климата животът ставаше все по-тежък и Страната на хилядата култове все повече се

опълчваше сама срещу себе си, отделните вероизповедания проявяваха все по-силна враждебност към останалите.

Само фанатичните легиони на Ползвателите имаха достатъчно мощ да поддържат реда в град Пановал. Тези заклели се във взаимна вярност религиозни братя живееха в далечни потайни пещери из Кузинтските планини и все още упорито се придържаха към вярата си в бог Акханаба.

В края на този злокобен ден вятърът беснееше, артилерията още стреляше, хората се биеха. Групички дезертъори се насочваха на юг, към убежището на Кузинт. Някои бяха селяни, хванали за пръв път в живота си пушки. Сиборналските войски бяха твърде изтощени, за да преследват бягащите врагове. Запалиха лагерните си огньовете и се отпуснаха в унеса на вцепенението след битката.

Тук-там отекваха викове, скърцане на отдалечаващи се каруци изпълваше нощта. Но дори и за онези, които бяха успели да се оттеглят към далечния Пановал, оставаха нови, неподозирани опасности.

Оплетени в собствените си дрязги, хората възприемаха равнината само като сцена, на която се разиграваха военни действия. Не съзираха взаимозависещите сили, вплетени в неспирния механизъм на бавната промяна. Сегашното поле представляваше просто момент от забравена поредица преобразования, започнали в далечното минало. Приблизително шестстотин вида трева покриваха равните земи в северния Пановал. Заемаха нови територии или отстъпваха според тиранията на климата. И с успешното размножаване на всеки вид трева беше свързана съдбата на хранещото се с нея животно и на зависещата от него верига насекоми.

Високото съдържание на силиций в тревата изискваше зъби, покрити с устойчив емайл. Колкото и бедна да изглеждаше равнината за човешкото око, семената на тревите бяха извънредно хранителни — достатъчно, за да поддържат съществуването на многобройни гризачи и други дребни млекопитаещи. На свой ред млекопитаещите ставаха жертва на по-едри хищници. А на върха на тази хранителна пирамида стоеше съществото, чиято всеядност някога бе превърнала в господар на планетата. Фагорите поглъщаха всичко, без да различават плътта от тревата.

Климатът ставаше по-благоприятен за тях и свободните фагори се преместваха все по-близо до равнините. В източната част на екваториалния континент се издигаше грамадата на Високия Нктрик. Тя беше нещо повече от преграда между централните низини и хоризонтите на Морето на бурите. Поредиците от високи плата, издигащи се едно над друго като стъпала от гигантска стълба, сложните съчетания от пропасти и върхове представляваха самостоятелен свят. Горите отстъпваха място на тундроподобни алпийски поляни, които пък преминаваха в голи урви, остъргани от мудни ледници. Целият масив бе увенчан на петнадесет километра над морето от господстващо плато, сякаш плешив череп си кимаше с почти лишената от въздух стратосфера.

Племената от двуроги, които прекарваха дългите векове на лятото по алпийските ливади, където не можеше да ги достигне човешка ръка, вече се спускаха към по-плодородните склонове, защото в техните убежища нахлуваше свирепа зима. Броят на фагорите нарастваше из подобните на лабиринт подножия на Нктрик.

Някои от тях и в момента навлизаха в териториите, където често минаваха хора.

Под прикритието на тъмнината в околността на битката се появи група фагори — сталуни, гилоти и потомството им, всичко шестнадесет твари. Яздеха ръждивокафеникави кайдо, а малките здраво стискаха родителите си, полузадушени в гъстата им козина. Някои от сталуните бяха увили къпинови клонки около рогата си. Над тях в сковаващия студ на нощния въздух се носеха неизменните им спътници — белите птици.

Това беше първата група мародери, осмелила се да проникне сред уморените войски. Наближаваха и други.

Една от каруците, доскоро трополяща в посока към Пановал, бе заседнала. Коларят се бе опитал да премине право през един мадиски укт — криволичеща ивица растителност, простираща се от изток на запад. Макар и доста повехнал в сравнение с лятното си великолепие, уктът още беше истинска зелена преграда и каруцата спря с омотани във всички колела клонаци.

Коларят псуваше и се опитваше да размърда заинатилите се хоксните.

В каруцата имаше единадесет редници шестима от тях ранени, един ефрейтор и две грубовати млади жени, които готвеха или правеха други поискани от тях услуги. Отзад бе вързан с верига фагор-роб с отрязани рога. Всички бяха толкова съсипани, че се натръшкаха един върху друг и заспаха в каруцата или около нея. Окаяните хокснита бяха зарязани впрегнати за тегличите.

Групата фагори, възседнали своите кайдо, изникна от нощта в колона по един. Напредваха покрай неравната линия на укта. Щом стигнаха до каруцата, веднага се скупчиха. Белите птици накацаха в тревата и постепенно се събраха нагъсто. Издаваха дълбоки гърлени звуци, като че неспокойно чакаха какво ще се случи.

Нападението беше внезапно. Спящите хора не усетиха нищо, преди едрите туловища да ги връхлетят. Някои от фагорите се спешиха, други удряха с дълги копия от ездитните си животни.

— Помощ! — писна една от повлеканите, но след секунда забито в гърлото ѝ острие я накара да замлъкне.

Двамата легнали под каруцата мъже се събудиха и направиха опит да избягат. Бяха повалени с удари в гръб. Фагорът-роб започна да се моли на своя език, но и него довършиха бързо. Един от ранените успя да изпразни пистолета си по двурогите, преди да бъде убит.

Фагорите взеха метален казан и чувал с храна от каруцата. Разпрегнаха хокснитата и ги поведоха на върви със себе си. Един се върна и отхапа гръкляна на ефрейтора, който още показваше признаци на живот. После подкараха грамадните си кайдо нататък в равнината.

Макар че мнозина чуха изстрела и крясъците, никой от хората по обширното бойно поле не се притече на помощ. По-скоро побързаха да благодарят на божествата си, че са избегнали опасността, преди отново да потънат в кошмарите след битката.

Но с първата мъждива светлина на утрото, когато запламтяха огньовете на кухните, убитите бяха открити и реакцията беше съвсем различна. Вдигна се голяма олелия. По това време двурогите бяха далеч оттук, но разръфаното гърло на ефрейтора беше предостатъчно доказателство. Мълвата веднага плъзна из лагера. Още веднъж в историята на човечеството изникна древният символ на страха — рогатият фагор, възседнал рогато кайдо, за да върлува на воля. Нямаше съмнение, че зимата приближава, и древният ужас се надигаше.

Имаше и друго страховито явление, не по-малко древно, от което се бояха още повече. Но то не напусна бойното поле. Всъщност, благоденстваше сякаш барутният дим и изпразненията бяха най-добрата му хранителна среда. Вече личаха стъписващите прояви на Дебелата смърт у мнозина нейни жертви. Заразата се завръщаше и целуваше с трескавите си устни раните на уморените воители.

И все пак това бе началото на деня, в който празнуваха победата.

II БЕЗМЪЛВНО ПРИСЪСТВИЕ

Самочувствието на победител се смесваше с много други емоции в съзнанието на Лутерин Шокерандит. В него звучеше гордост като множество пронизителни фанфари, когато си казваше за кой ли път, че сега е мъж, герой и че е доказал смелостта си извън всякакво съмнение... освен пред себе си. И малко се вълнуваше от факта, че е хванал красива и безпомощна жена, с която може да прави каквото си поиска. Но вечното безпокойство в мислите му не изчезваше напълно, толкова привично, че вече бе станало същинска част от неговото „аз“. Неизменно го изправяше пред въпроса за дълга пред своите родители, за правилата и ограниченията в родовия дом, за загубата на брат му (все още болезнено необяснима). И му напомняше, че е пропуснал цяла година от живота си, парализиран в леглото. Накратко, ликуването от победата не успяваше да се пребори със съмненията. Такава беше личната вселена на тринадесетгодишния Лутерин. Таеше в себе си неувереност — ту смекчавана, ту разпалвана от аромата и гласа на Торес Лал. Нямаше кому да се довери, оставаше му само да потиска измъчващите го мисли и да се държи, сякаш всичко е наред.

Затова още със зазоряването с радост се зае с новите си задачи. Бе открил, че опасността го упоява.

— Последна атака — разпореди архиепископ-командирът Аспераманка. — Това е нашият ден.

По лицето му премина гняв и сякаш се прехвърли върху хилядите навъсени мъже, стиснали пресъхналите си устни, докато се готвеха за още едно сражение.

Звучаха заповеди, фагорите също се строиха за бой. Напоиха йелките. Войниците плюеха и се мятаха на седлата. Равнината се освети от лъчите на изгряващия Баталикс и човешките страдания започнаха отново. По-голямото светило се издигаше постепенно — избледняващият Фрейър вече не можеше да се изкачи много над хоризонта.

— Напред!

След тази заповед кавалерията тръгна ходом, прикрила пехотата. Свистяха куршуми. Войници се олюляваха и падаха.

Сиборналската атака продължи не повече от час. Бойният дух на пановалците се изчерпваше бързо. Една по една войсковите части на южняците започнаха да се оттеглят. Отрядът от Шивенинк се впусна в преследване, но бе върнат. Аспераманка нямаше никакво желание да стане свидетел на поредната славна проява на младия лейтенант. Сиборналската армия се отдръпна към северния бряг на реката. Отнесоха ранените в Истуриача, където полевите лазарети се бяха разположили в няколко хамбара. Внимателно положили пострадалите мъже върху сеното, то веднага се обагри от кръвта им.

След като двете вражески армии напуснаха бойното поле, пролича какво им е струвала тази битка. Сякаш изстребени от гигантско корабокрушение, по равнината бяха пръснати бледи тела, стигнали до последния бряг в живота си. Тук-там още догаряха преобърнати каруци, тънки струи дим се стелеха над мръсотията и калта.

По полето пълзяха фигури между мъртъвците. Сред тях беше и един артилерийски офицер от Пановал, станал неузнаваем за броени дни. Подуши като куче един труп и издърпа ръкава на куртката му, за да впие зъби в ръката. Преглъщаше мръвките цели, с разкривено лице и начесто надигаше глава, за да се озърта.

Продължи да яде и да се вира диво дори когато го доближи един стрелец. Новодошлият вдигна пушката си и стреля от упор. Артилерийският офицер се просна неподвижен с разперени върху пръстта ръце. Стрелецът отмина бавно нататък заедно с останалите, на които беше възложена същата задача. Те застрелваха канибалите — окаяници, които бяха се заразили от Дебелата смърт и в гърчове на безумния си глад бяха принудени да пируват с плътта на мъртвите. И сред победителите, и сред победените имаше жертви на болестта.

След безредното отстъпление на основните пановалски сили в равнината остана и една група зидари — майстори по издигането на паметници.

Нямаше победа, която да увековечат, но въпреки всичко им заповядаха да си свършат работата. При завръщането си в Пановал командирите на разгромената армия щяха задължително да се хвалят,

че са надмогнали врага. И тук, в покрайнините на подвластната на южняците територия, лъжата трябваше да бъде вградена в камък.

Наоколо нямаше каменоломни, но зидарите откриха полуразрушен паметник. Събориха го и пренесоха на ръце блоковете по-близо до моста.

Тези занаятчии се гордееха с вещината си. С умение и грижа издигнаха наново паметника в почти същия вид. Старшият майстор издълба в основата името на местността и датата, после с по-едри букви изписа името на главния маршал.

Всички се отдръпнаха и доволно огледаха творението си, качиха се в каруцата и потеглиха. Никой дори не подозираше, че са унищожили паметник, отбелязал подобна битка, която се бе разиграла на същото място в незапомнени времена.

Суровите сиборналци наблюдаваха злорадо оттеглянето на победения враг. Самите те бяха понесли тежки загуби и им беше ясно, че нищо повече няма да спечелят, ако настъпят на юг, както предвиждаха предварителните планове. Всички други селища бяха изтрити от лицето на земята според разказите на бегълците, намерили убежище в Истуриача.

Оцелелите в битката се радваха, че са оставили зад гърба си това изпитание. Все пак някои смятаха, че всичко е свършило твърде жалко и безславно, след толкова месеци на подготовка и обучение. За какво се биха? За територии, които и без това бяха принудени да напуснат? За едната чест?

За да потисне тези съмнения, Аспераманка обяви, че вечерта ще има пиршество — ще отпразнуват победата на Сиборнал над отколешния противник. Някои от наскоро докараните в Истуриача аранги трябваше да бъдат заклани, за да осигурят достатъчно храна заедно с припасите, отнети от пановалците. Не биваше да докосват армейските дажби, предназначени за завръщането у дома.

Подготовката за пиршеството започна още докато наблизко погребваха мъртвите в набързо осветено парче земя. Гробовете бяха изкопани в широка плитка падина, а уханието на гозбите се разнасяше над труповете.

Жителите на Истуриача се занимаваха с всичко това, а армията с удоволствие се отдаде на отдих и безделие. Обучените на военно дело фагори се проснаха до хората. Беше ден за жадуван сън, за

превързване на рани, за поправки на униформи, ботуши и хамути. Скоро щяха да потеглят по обратния път. Не можеха да останат в Истуриача. Храната не би стигнала за една бездейна армия.

Към края на деня димът от огньовете и миризмата на печено месо надделяха над гъстата воня на бойното поле. Бяха отправени благодарствени псалми към Неживеещия бог. Звучащата в мъжките гласове искреност насълзи очите на някои от местните жени, чийто живот бе спасен от същите хора, отдали се на молитва. Ако пановалците бяха победили, жените биха могли да очакват само насилия и унизителен плен.

Доскоро затворени за по-безопасно в църквата на Страшния покой, сега децата лудуваха на воля. Техните весели викове разведриха малко вечерта. Хлапетата се провираха между войниците и се кискаха на опитите им да се напият със слабоватата бира на Истуриача.

Пиршеството започна според поличбите, когато здрачът обсеби света. Печените на шиш аранги бяха нападнати и не след дълго от животните останаха само оглозганите кости — още една достойна победа на армията.

Тогава трима старейшини от съвета на селището пристъпиха тържествено към архиепископ-командира и му се поклониха. Нямаше ръкостискания, защото сиборналците от висшите слоеве не одобряваха телесния допир с по-нископоставените.

Старейшините изразиха благодарността си към Аспераманка за спасяването на Истуриача и най-важният от тях започна официално:

— Достопочтени господине, както разбирате, сега ние се оказахме последното от южните селища на Сиборнал. Доскоро имаше и други навътре в Кампанлат, но бяха унищожени от жителите на Дивашкия континент. Преди вашата армия да ни (трябва да ни) напусне, умоляваме ви от името на всички в Истуриача да оставите при нас силен гарнизон, за да не (може) да ни сполети съдбата на нашите съседи.

Косите им бяха сиви и оредели. Носовете им блестяха в светлината на маслените фитили. Говореха на възвишено наречие, претоварено от неопределими времена като минало продължително, бъдещо принудително, неизбежно-подчинително. Архиепископ-командирът им отговаряше в същия стил, като отбягваше да среща погледите им.

— Почитаеми господа, съмнявам се дали бихте могли (ще можете) да изхранвате хората, които искате от мен. Ето, в лятото на малката година сме, времето е меко и приятно, но доколкото разбирам, реколтата ви е оскъдна, а и добитъкът ви изглежда недохранен.

Между веждите на Аспераманка отново натеза облакът на гнева. Старейшините се спогледаха и заговориха едновременно.

— Мощта на Пановал отново ще се стовари върху нас!

— Ние се молихме (молим се, ще се молим) за по-добри времена!

— Без гарнизон, който да ни пази, ние (непременно) ще загинем!

Може би именно примиренческото наклонение в тази фраза накара Аспераманка да се озъби зло. Правоъгълното му лице сякаш се стесни още повече. Стисна устни и заби поглед в плота на масата. Кимаше, като че сключваше някакво лукаво споразумение със самия себе си.

Бе накарал младия Шокерандит да заеме почетното място до него, така че част от славата на лейтенанта да се отрази и върху главнокомандващия. Сега се обърна към Лутерин с въпрос:

— Какво бихте отговорил (решил да отговорите) на молбата на тези старейшини — на това наречие или с най-прости думи?

Шокерандит долови опасността, прикрита във въпроса.

— Господарю, тъй като молбата изричат не само тези три усти, но и всички жители на Истуриача, за мен е непосилно да отговоря. Само вашият опит би помогнал в намирането на верния отговор.

Архиепископ-командирът отметна глава назад и се загледа в носещите греди на тавана, после се почеса по брадичката.

— Да, би могло да се каже, че е редно аз да отговоря от името на Олигархията. Но, от друга страна, ще си позволя да отбележа, че Бог вече е произнесъл решението си. Неживеещият ми разкри, че е невъзможно да се поддържа и отбранява това селище, нито дори другите, разположени на север оттук.

— Господарю...

Една от триъгълните вежди на ръбестото лице се вдигна срещу старейшините.

— Реколтата намалява година след година въпреки всичките ви молитви. Това е всеизвестно. Някога в южните ни селища са отглеждали грозде. Сега неуморният ви труд не стига дори за

достатъчно ечемик и плесенявали картофи. Истуриача вече не е гордост, а тежко бреме за нас. Най-добре ще е да изоставим селището. Всеки трябва да напусне, когато и армията потегли след два дни. Няма друг начин да се спасите от глада или от потисничеството на Пановал.

Наложи се двама от старейшините да подкрепят третия, който едва не припадна. Настана смут сред всички, дочули разговора. Една жена се втурна към архиепископ-командира и обгърна с ръце изцапаните му ботуши. Захленчи, че и тя, и сестрите ѝ се родили в Истуриача, немислимо било да изоставят дома си.

Аспераманка се изправи и потропа по масата, за да въдвори тишина.

— Нека да е ясно на всички ви — моят сан ми дава правото... не, задължава ме да говоря от името и на църквата, и на държавата. Не бива да се залъгваме. Ние сме практични и делови хора, затова съм уверен, че ще приемете със смирение думите ми. Нашият Господ, съществувал преди всяко живо същество и средоточие на всеки живот, е постлал камениста пътека пред нашето поколение. Така да бъде. Трябва да вървим по нея с радост, защото такава е волята му. Храбрата армия, чиято победа чествате тази вечер, тези смели представители на всичките ни прославени народи трябва да се върнат на север почти незабавно. Ако не се движим, ще изпитваме недостиг от фураж за животните. А останем ли в Истуриача, ще навлечем глад и на вас. Вие сте стопани и разбирате какво означава това. Такива са божиите и природните закони. Първоначалното ни намерение беше да напреднем в Пановал и да го завладеем. Такъв дълг ни бе възложен от Олигарха. Вместо това принуден съм да дам заповед за връщане. Ще тръгнем след два дни, нито повече, нито по-малко.

Един старейшина се осмели да попита:

— Ваша светлост, защо изведнъж променихте плановете си? Нали победихте врага?

Правоъгълното лице успя да изобрази водоравна усмивка. Мазните лица наоколо лъщяха в светлината на пламъците, хората очакваха с трепет думите му, а той проточи мълчанието с усета на опитен проповедник.

— Да, ние победихме благодарение на Неживеещия, но бъдещето не е на наша страна. Самата история е против нас. Южните селища, където се надявахме да намерим подкрепа и припаси, вече са

унищожени от свирепия враг. А климатът се влошава по-бързо от предвижданията ни. Виждате колко ниско над хоризонта виси Фрейър напоследък. Според мен онова свърталище на езичници Пановал е разположено твърде далеч оттук, за да го победим, но достатъчно близо, за да срещнем там гибелта си. Продължим ли похода си, никой от нас няма да се завърне жив. А Дебелата смърт се разпространява от юг. И сега имаме предостатъчно болни. Дори най-храбрият воин се бои от Дебелата смърт. Никой не влиза в битка с такъв спътник до себе си. Затова ще се преклоним пред природата и ще се върнем у дома да поднесем известието за победата на Олигархията. Както вече казах, потегляме след петдесет часа. Призовавам жителите на Истуриача да се възползват добре от оставащото им време. Изтече ли, които семейства са решили да се върнат в Сиборнал с нас — добре дошли са, армията ще ги охранява по пътя. Които пък решат да останат и да умрат в Истуриача — тяхна воля. Сиборнал няма (не може) да се върне тук. Каквото и да решите, имате петдесет часа за това и Бог да ви благослови.

Повечето от двете хиляди мъже, жени и деца бяха родени тук. Познаваха само суровия живот на селския стопанин под безкрайното небе. Страхуваха се да изоставят домовете си, пътуването през степите към Сиборнал ги изпълваше с ужас, а и имаха опасения как ще бъдат посрещнати там.

Въпреки това, когато старейшините обявиха новината пред събралите се в църквата заселници, повечето решиха да тръгнат. Откакто се помнеха, времето ставаше по-неблагоприятно с всяка малка година. И все по-трудно поддържаха връзка с родните земи на север, а заплахата от юг нарастваше.

Във военния лагер се чуваха сълзливите им оплаквания. За местните хора необходимостта да вземат подобно решение означаваше края на света. Бяха принудени да се откажат от всичко, за което се бяха трудили упорито.

Още с изгрева на Баталикс изпратиха робите в нивите, за да приберат каквото могат от реколтата, а домакинствата стягаха вещите си за път. Имаше и сбивания между избралите изселването и малката групичка, решила да остане независимо от опасностите. Оставащите

крещяха, че трябвало да не им отнемат поне онова, което ще родят нивите.

Пратените да ожънат ечемика роби се дяляха на три групи. Имаше фагори с отрязани рога, които заемаха средното положение между прислуга и товарни добичета. Имаше и хора. Сред робите се срещаха и нечовеци — повечето мадиси и рядко по някой дриат. Но всички бяха смятани за нищожества. Робите принадлежаха към прослойката на мъртвите за обществото същества.

Притежаването им беше белег за по-високо положение. Мнозинството сиборналци, които нямаха роби, завиждаха на привилегированите и си мечтаеха да имат поне един фагор. В подобрите времена робите в сиборналските градове често безделничеха, почти като домашните любимци, а в селищата като Истуриача работеха наравно с господарите си. Но с влошаването на климата и отношението на собствениците им се променяше. Робите вече вършеха най-черната работа, с редки изключения.

Когато се върнаха от нивите, заповядаха им да подготвят каруците за път, да ги товарят и още какво ли не.

Определените от архиепископ-командира два дни изтекоха, прозвучаха рогове и всички бяха свикани на сбор извън стените на Истуриача.

Интендантите на сиборналската армия се бяха разпоредили полевите кухни да сготвят ядене и да изпекат пресен хляб преди началото на похода към родината. Отсега нататък дажбите щяха да бъдат ограничени. След съвещание в щаба бе обявено, че тръгващите на север заселници са длъжни да застрелят робите си или да ги освободят, за да намалят броя гърла за изхранване. Тази участ бе спестена на фагорите, които можеха да носят товари, а и сами се грижеха за прехраната си по пътя.

— Милост! — пищяха и господари, и роби.

Фагорите стояха безучастно.

— Избийте по-добре тия твари! — обади се някои ядосани мъже.

Други, припомнили си древната история, добавиха:

— Някога те са властвали над нас...

Заселниците вече се подчиняваха на военновременните закони. Нямаше полза да роптаят. Без робите си домакинствата не можеха да

пренесат повечето си вещи и все пак бяха заставени да се отърват от тях. Изведнъж им станаха безполезни.

Над хиляда роби бяха избити в старото сухо русло на реката, до селището. Наредиха на фагорите да ги заровят надве-натри, докато наоколо се трупаха ята от крилати мършожди, кацаха по оградите и чакаха безмълвно.

След воплите и писъците настана ужасна тишина.

Аспераманка наблюдаваше отстрани изпълнението на заповедта. Една от жените мина край него с плач и подтикнат от състрадание, той сложи ръка на рамото ѝ.

— Бъди благословена, дъще. Не обременявай душата си с печал.

Тя го погледна без гняв в подпухналите си очи.

— Обичах своя роб Юли. Нима не е човешко да се тъжи?

Въпреки непрекословната заповед мнозина пощадиха робите си, особено онези, с които имаха сексуални връзки. Скриха ги сред семействата и се подготвиха за похода заедно с останалите. Лутерин Шокерандит спаси своята пленничка Торес Лал, като ѝ даде мъжки панталон и кожена шапка, за да се предреши. Без да промълви нито дума, тя напъха дългата си кестенява коса под шапката и хвана поводите на йелка, възседнат от лейтенанта.

Походните колони започнаха да се строят. В суматохата около товаренето на каруците и настаняването на ранените шестима пастири на аранги прескочиха тихомълком оградите и поеха през полето, съпроводени от кучетата си. Предпочитаха волния живот.

Аспераманка стоеше отделно от другите до черния си йелк, обзет от мрачните си мисли. Нареди на един ординарец да му доведе лейтенант Шокерандит.

Лутерин се появи след малко, безпокойството му придаваше вид на недорасъл юноша.

— Лейтенанте, разполагате ли с двама доверени мъже и издръжливи ездитни животни? При това да са способни да пътуват много бързо? Желая вестта за нашата победа да стигне до Олигарха възможно най-скоро, преди да е научил от някой друг.

— Да, мога да намеря такива мъже. Ние от Харнабхар сме добри ездачи.

Аспераманка се намръщи, сякаш това го изпълни с недоволство. Показа на младежа кожената чанта, която стискаше под мишница.

— Трябва да отнесат това послание в граничния град Кориантура. Там ще го предадат на мой служител, който лично ще го отнесе на Олигарха. Техните задължения свършват в Кориантура, ясно ли е? Докладвайте ми, когато всичко е готово.

— Веднага, господине.

Пръстите, скрити в синя кожена ръкавица, хванаха чантата и я подадоха на Шокерандит. Бе запечатана с личния печат на архиепископ-командира и надписана за Върховния олигарх на Сиборнал, Торкерканзлаг II, в Ашкитош, престолнина на Ушкутошк.

Лейтенантът избра двама младежи, на които имаше доверие. Познаваха се добре и бяха като братя. Вестоносците се отделиха от другарите си, избраха два йелка с остригана козина и ги натовариха само с малко храна и вода. След час вече препускаха през степите, за да отнесат посланието за страховития повелител.

Но Олигархът на Сиборнал, управляващ целия огромен студен континент, имаше шпиони навсякъде. Един негов доверен агент от обкръжението на Аспераманка вече пътуваше с вестите за сражението. Владетелят се интересуваше най-вече от настъпващата на север зараза.

Дойде моментът на сбогуването. Походът започна в относително безредие. Всяка част потегли с каруците си, животните, фагорите и оръжията. Шумът сякаш изпълваше равнината. Тълпяха се на пътя, по който бяха дошли само преди няколко дни. Мнозина от напускащите заселници за пръв път излизаха извън територията на Истуриача. Потеглиха объркано, стиснали в ръце невръстни деца или ценни неща, за които не се намери място в препълнените каруци. Сбогуваха се просълзени с онези, които взеха решението да останат. Малцината упорити, превърнали се в изгнаници, стояха сковано и изпъчено до стените на селището, вдигнали ръце в прощален поздрав. В държанието им личеше съзнанието, че са избрали достойната участ да се опълчат срещу съдбата. Съзнаваха и че природните стихии бавно, но неотклонно накланят везните не в тяхна полза. Вече можеха да разчитат само на милостта на Неживеещия бог и на собствената си изобретателност.

Лутерин Шокерандит предвождаше отряда от Шивенинк и усещаше ясно колко се е променило положението му, откакто мина по

този път в обратната посока. Сега беше герой. А пленничката Торес Лал, скрита под панталона и шапката, беше принудена да язди зад гърба му на същия йелк, вкопчила се в колана на лейтенанта. Смъртта на нейния съпруг още изгаряше душата ѝ и тя не продумваше.

В мъката си тя не успя дори да се уплаши от йелка, който макар и кротък, изглеждаше свиреп. Очите му, покрити от мъхнати клепачи, винаги гледаха недоверчиво. Увисналата тежка долна устна сякаш подсказваше, че тези животни презират човеците, на чиято история бяха отдавнашни свидетели.

Шествието постепенно се отдалечи от селището. Една след друга пред погледите им се откриваха неразличими по нищо долини. Вятърът свистеше в разрошената трева.

Пътуваха в мълчание. Но един от старейшините, който бе предпочел да напусне Истуриача, се оказа свадлив старец, явно се наслаждаваше на звука на собствения си глас. Избърза напред и тръгна успоредно на Шокерандит и останалите лейтенанти от отряда, за да запълни времето с приказки. Лутерин не гореше от желание да говори с него. Умът му беше зает с мисли за предстоящите дни и дългото завръщане към бащиния дом.

— Сигурно самият Олигарх е заповядал да бъде изселена Истуриача — подхвърли старейшината. Не дочака отговор и опита пак: — Разправят, че бил голям деспот и управлявал с твърда ръка цял Сиборнал.

— Е, зимата е по-страшна и от него — засмя се един от лейтенантите.

След километър-два старецът подхвана съзаклятнически:

— Като гледам, вие младите май не се имате много с Аспераманка... Чудя се, ако бяхте на негово място, дали щяхте да оставите гарнизон, за да брани селището.

— Но не бях на негово място — отсече Шокерандит.

Старецът кимаше и се хилеше с почти беззъбата си уста.

— Е, така си е, ама ви видях лицето, когато той отсъди какво да правим. Та си помислих, пък и на другите казах: „Ето един младеж, който знае що е милосърдие... направо светец.“

— Махни се, старче. Пази си силите за пътя.

— Представете си само — да съсипе такава хубаво селище! Че в по-добрите времена ние сме пращали храна чак в Ушкутошк. А той

развали всичко с един замах... Човек би си помислил, че Олигархът ще ни е благодарен поне мъничко. Нали всички сме сиборналци? Няма спор, нали? — Шокерандит не се възползва от възможността да възрази и старецът си изтри устата с ръкава, преди да продължи. — Млади господине, мислите ли, че постъпих разумно, като тръгнах? Та аз изоставих дома си в края на краищата. Може пък Олигархът да прати друга армия след година-две и току-виж, командирите ѝ са по-благоразположени към своите съотечественици... Е, каквото и да кажа, това е лош ден за нас.

Дръпна поводите и понечи да се отдалечи, но Шокерандит се пресегна неочаквано и го сграбчи за яката, като едва не го смъкна от седлото.

— Сигурно нищичко не знаеш за света, щом изобщо не си проумял положението! Няма значение какво мисля аз за архиепископ-командира. Той избра единствения правилен изход. Напрегни си малко ума, вместо само да се жалваш! Не виждаш ли какво гъмжило сме? Докато падне здрач, ще сме се пръснали от хоризонт до хоризонт. Толкова гърла има за хранене... а времето става по-студено! Помисли, старче!

Махна с ръка към движещите се колони и тълпи, към всички облечени в сиво, черно или кафяво войници, загърбили бледото слънце в южното небе и помъкнали раници, в които имаше тридневна суха дажба и неизразходвани амуниции. Отделните отряди и групи се пръскаха все повече, за да направят място на скърцащите каруци. Глухият тропот на похода отекваше в ниските хълмове.

До ездачите вървяха пешаци, често хванали се за седлата им. Някои каруци возеха снаряжение, други — ранени. Тежко натоварени фагори се мъкнеха до господарите си, превили гръб и забили поглед в земята. А взводовете от въоръжени двуроги вървяха малко встрани със странната си скована походка.

При разполагането на бивак за през нощта настана голяма бъркотия, с която не можах да се справят никакви заповеди и сигнали. Всяка част се настаняваше където свари. Някои разпъваха палатки, други си спестиха това усилие. Доста отряди изгубиха време, докато намерят по-удобно място. Трябваше да напоят и нахранят животните.

Разпратиха водоносните да търсят ручей из хълмовете. През цялата нощ се чуваше мърморене и пръхтене.

Облаците се разнесоха. Стана още по-студено.

Войниците от Шивенинк се събраха в плътна група на едно място. Бяха млади и повечето се скупчиха около Лутерин Шокерандит, готови цяла нощ да пият в негова чест. Манерките им бяха пълни с ядал — рубинено питие, дестилирано от водорасли. Вдигнаха много тостове за победата, за храбростта на Лутерин и за вълнуващите преживелици в тези поля, толкова различаващи се от родните им планини. Също и за простата радост, че са още живи, и за всяко друго нещо, което им хрумна. Скоро запяха въпреки ядосаните викове на уморените мъже наоколо.

Но погълнатият ядал не вдъхновяваше Лутерин Шокерандит за песни. Седеше малко встрани от земяците си, погълнат от мисли за прекрасната си пленничка. Макар да бе загубила съпруг в битката, той предполагаше, че е по-млада дори от него, колкото и самоуверено да се държеше. Жените от Дивашкия континент встъпваха в брак твърде рано.

Жадуваше да я притежава. Но нали родителите му го бяха обвързали с годеж в Харнабхар! Все пак имаше ли значение какво ще прави тук, в дивата пустош на Чалс? Неговите приятели биха го взели на подбив, ако научеха какви угризения го измъчваха в момента.

В паметта му изплува денят преди сиборналската армия да потегли на юг от граничния град Кориантура. На войниците от неговия отряд бе разрешено да прекарат вечерта и нощта, както предпочитат. Приятелят му Умат се опита да го склони да дойде с него, но Лутерин се дърпаше като последния глупак.

Докато останалите се напиваха до безсъзнание и се въргаляха с проститутки, той обикаляше сам по настланите с каменни плочи улици. Влезе в магазинчето на един двойновиждащ, разположено на площада до стар театър.

Ученият мъж му показва какви ли не любопитни неща. Имаше някакво подобие на гривна, уж изработено в друг свят. В една стъкленница бе нагъната тения, дълга над два метра. Двойновиждащият я примамил да излезе от червата на една достойна дама (като за целта използвал малка сребърна флейта, с която бе готов да се раздели на разумна цена).

— Имам ли в душата си достатъчно смелост, за да вляза в битка?
— попита го Лутерин.

Застаряващият учен веднага се зае да мери черепа му с всякакви инструменти и накрая отсъди:

— Млади господине, вие сте или светец, или голям грешник.

— Но аз не ви питах за това! Интересува ме дали съм храбрец или страхливец.

— Това е един и същ въпрос. Иска се храброст, за да бъдете светец.

— Но не и за да бъда грешник, така ли?

Младежът се сети, че не посмя да се присъедини към забавленията на своите другари. А двойновиждащият зажима с рошавата си глава.

— Не, грехът също изисква смелост, както и всяка друга постъпка. Даже ей тая тения е имала нужда от смелост. Вие бихте ли прекарал живота си, затворен в нечий черва? Дори в корема на някоя прелестна дама? Ако ви предскажа, че ви очаква подобна съдба, ще се зарадвате ли?

Увъртанията изчерпаха търпението на Лутерин и той попита грубо:

— Ще отговорите ли на въпроса ми или не?

— Вие сам ще си отговорите съвсем скоро. Ще кажа само, че ще се проявите като славен храбрец...

— Но?

Старецът се усмихна притеснено.

— Млади момко, природата ви е такава, че ще откриете у себе си и грешника, и светеца. Ще бъдете герой, но ми се струва, че откривам у вас и склонност към злодейство.

Лутерин си припомняше разговора (и тенията) през целия поход до Истуриача. Вече бе показал геройството си, но щеше ли да се осмели да стане и злодей?

Умат Есикананзи забеляза, че той пие, но не пее, и го придърпа насила за крака по-близо до огъня.

— Ей, старо приятелче, стига си се мусил! Още сме живи, показахме колко сме неустрашими — особено ти, а и скоро ще си бъдем у дома. — Умат имаше същото широко закръглено лице като баща си. Сега то грееше в усмивка. — Тоя свят е едно ужасно празно

място, та затова си дерем гърлата — да го запълним с малко шум. Но като те гледам, друго ти се върти в главата.

— Умат, имаш най-мелодичния глас в цялата вселена, ако не броим чакалите, но аз предпочитам да поспя.

Приятелят му размаха пръст.

— Аха, така си и мислех! Оная твоя красавица! Покажи ѝ и от мен как се правят тия работи. Обещавам да не те издам на Инсил.

Лутерин го ритна по глезена.

— Не мога да си представя защо Инсил е имала гадния късмет да ѝ се падне брат като тебе.

Умат изля още малко ядал в гърлото си и изрече весело:

— А, Инсил също е жена. Хрумна ми, че може и да ми благодари, ако те хвана за шията и те накарам най-после да се поупражняваш малко.

Всички около огъня се натръшкаха от кикот.

Шокерандит се изправи неуверено и им пожела лека нощ. Положи немалко усилия, за да тръгне към своето място до една каруца. Въпреки ярките звезди над главата му струваше му се, че е много тъмно. В тези географски ширини нямаше северно сияние, каквото често грееше в небето над Харнабхар.

Стиснал в ръка манерката си, Лутерин се блъсна тронаво в своя ѝелк, чиито поводи бяха вързани за забито в пръстта колче. Свлече се на колене и припълзя до мястото, където беше жената.

Торес Лал лежеше свита на кълбо, обвила с ръце коленете си. Погледна го, но не каза нищо. Лицето ѝ изглеждаше много бледо в мрака. Очите ѝ отразяваха едва забележимо блясъка на звездите.

Той се вкопчи в ръката ѝ и поднесе манерката към устните ѝ.

— Пийни си ядал.

Тя поклати глава — леко, но непреклонно. Лутерин я цапардоса с опакото на дланта по слепоочието и опря манерката в лицето ѝ.

— Казах ти да пиеш, кучко! Ще ти стане по-весело.

Същото движение на главата. Само че този път той изви ръката ѝ, докато жената писна. После тя преглътна малко от изгарящото гърлото питие.

— Хайде, няма да ти навреди. Пийни още!

Тя се задави и изплю течността, опръска го по бузата. Шокерандит я целуна насила по устните.

— Имайте милост, моля ви! Не сте никакъв варварин.

Говореше сибския език достатъчно добре, но с отчетлив акцент, който не беше неприятен за слуха му.

— Жено, ти си моя пленничка. Не искам никакви превземки! Каквато ще да си била преди, сега си моя собственост. Дори архиепископът щеше да постъпи с тебе по същия начин, ако беше на мое място...

Лутерин надигна манерката, въздъхна пресекливо и се отпусна тежко до нея.

Тя чакаше напрегнато, после долови обзелото го униение и заговори. Когато не викаше или пищеше, гърленият ѝ глас се лееше плавно като малко ручейче.

— Онзи старейшина, който ви заприказва следобедата... И той виждаше, че е попаднал в робство, не по-различно от моето положение. Защо му казахте, че вашият архиепископ е взел единствено правилното решение?

Шокерандит мълчеше. Бореше се със замайването от алкохола, с въпроса, с желанието да зашлеви тази жена, която толкова неприкрито се опитваше да отклони вниманието му от себе си. В тишината съзнанието му беше обзето от нещо много по-мрачно от желанието да насили пленничката — мисълта за съдбата, която никакви усилия не можеха да променят. Отпи още две-три глътки и се обърна с лице към нея, сякаш за да стовари с по-голяма сила думите си в ушите ѝ.

— За какво решение говориш? Само Неживеещият или Олигархът решават, а не един уж набожен плужек, който спокойно праща войските си на смърт, ако така му е по-изгодно. — Лутерин посочи своите приятели, насядали около огъня. — Виждаш ли ги онези смешници? И те като мен са от Шивенинк, на доста път оттук. Само за да стигнем до границите на Ушкутошк, трябва да изминем към триста километра. С целия този товар и принудени да търсим храна, петнайсетина километра на ден са голям успех. Според тебе как си пълним стомасите по време на похода?

Разтърси я така, че зъбите ѝ затракаха. Торес Лал опря ръце в гърдите му и промълви със свито от ужас гърло:

— Нали имате припаси в каруците, а и животните ви могат да пасат по пътя?

Лейтенантът се разсмя.

— А, значи било толкова просто? И с какво да се храним точно? Колко хора тъпчем тази земя? Ето ти го отговора — към десетина хиляди човеци и нечовеци, седем хиляди йелки и други добичета. За всеки човек са нужни килограм хляб дневно и половин килограм друга храна, че и дажба ядал. Като събереш всичко накуп, стават тринайсет и половина тона — всеки божи ден! Хората можеш да държиш полугладни, стомасите ни издържат и празни. Но ако не напълниш търбусите на животните, те се поболяват. А за един йелк ни трябва девет-десет килограма фураж на ден. При седем хиляди глави стават над шестдесет и два тона! Или ги мъкнеш в каруците, или ги събираш по пътя, ама ние можем да превозим само девет тона... — Той помълча, като че опитваше да превърне всичките си представи в числа. — И как попълваме недостига? Ето как — в движение. Бихме могли да реквизираме нужното от селата по пътя, само че в Чалс няма никакви села. Живеем с това, което можем да намерим из околните земи. Стига ни само проблемът за хляба... За да изпечеш килограм войнишки хляб, нужен е поне половин килограм брашно. Значи всеки ден трябва да имаш шест и половина тона. Но това е нищо в сравнение с апетита на животните. За да нахраниш петдесет йелки и хокснита, трябва да намериш четири декара хубава зелена тревица...

Торес Лал захлипа. Лутерин се надигна и опрян на лакът, плъзна поглед по лагера. Тук-там във въздуха се издигаха искрите от огньовете, понякога закривани за миг от движещи се фигури. Някои от мъжете пееха, други бяха изпаднали в транс, за да общуват с духовете на мъртвите.

— Да речем, че стигнем до Кориантура за двадесет дни, значи животните ни ще опасат почти дванадесет хиляди декара трева. Сигурно и мъртвият ти съпруг е бил принуден да прави такива сметки, нали? Една армия в поход прекарва повече време в търсене на храна, отколкото в движение. Сами си мелим зърното, а тук трудно се намира нещо, освен бурени и шоатапракси. Пращаме много хора да секат дървета, за да има какво да горят фурните. Да, караме си и фурни. Всеки ден храним и поим йелките... Вече стана ли ти ясно защо Истуриача беше обречена? Самата история е срещу заселниците.

— Това не ме засяга! — сопна се тя. — Аз да не съм животно, та ми приказваш само за вашите добичета? Не ме интересува дали всички ще измрете от глад. Преди беше пиян от кръв, сега си пиян от ядал.

Шокерандит сниши глас.

— Те си мислеха, че от мен няма никаква полза в битките, затова в Кориантура ми възложиха да се грижа за снабдяването с фураж. Какво оскърбление за сина на Пазителя! Наложих се да науча всички тези числа, жено, а накрая прозрях скрития в тях смисъл. Вече знам какво означават. Година след година благоприятният за посевите сезон намалява, макар и само с по ден-два. А това лято беше истинска съсипия за стопаните. Хората от фермите в северната част на провлака гладуват. Сама ще се убедиш. Всичко това е известно и на Аспераманка. Каквото и да е мнението ми за него, той поне не е глупак. Когато потеглихме на юг, армията наброяваше повече от единадесет хиляди бойци. Изпращането на друга вече става невъзможно.

— Значи нашият нещастен континент се е отървал най-после от омразните ви нападения.

Той прихна.

— И мирът си има цена! Армията в поход е по-лоша от нашествие на скакалци... а както знаеш, скакалците измират, когато изядат всичко по пътя си. Онова селище е обречено, повече никой няма да му се притече на помощ. Светът става все по-суров, а ние си пилеем силите напразно...

Лутерин се притисна в нейното сякаш вкаменено тяло. Преди сънят и пиенето да го оборят, надигна се за последен път и я попита на колко години е. Пленничката отказа да отговори. Той я удари по лицето. Жената захленчи и призна, че е на тринадесет години и една десета. Беше по-млада от него само с две десети от годината.

— Твърде млада си за опечалена вдовица — доволно каза Шокерандит. — Не се надявай, че и утре вечер ще ти се размине. Вече не съм лейтенантчето, отговарящо за намирането на фураж. Утре не чакай никакви празни приказки!

Торес Лал не му отвърна нищо. Будуваше и се взираше окаяно в звездите. С приближаващия изгрев на Баталикс облаците се сгъстиха. До ушите ѝ достигаха стоновете на умиращите. На сутринта установиха, че още дванадесет души са покосени от заразната болест.

Но живите се надигнаха както обикновено, подмятаха си шеги със своите приятели и се нареждаха на опашка за дажбите си пред

каруците с хляба. По килограм дневно за всеки, припомни си младата жена с горчицина.

Никой от войниците не би си признал, че се наслаждава на дългото завръщане към родните земи. И все пак почти всички намираха нещо весело в привичното разполагане на лагера за нощувка и в подготовката на походните колони сутрин, в задоволството от изминатия път, в дружеските отношения и във възможността всеки ден да са на различни места. Дори в простото удоволствие да оставят зад себе си въглените и пепелта на снощния огън и в разпалването на нов, когато пламъците постепенно поглъщат подпалките и се разгарят.

Тези занимания бяха стари като самото човечество. Всъщност, някои бяха и по-стари. Защото и разумът на човеците се бе разпалил като пламъците по време на изпълненото с трудности преселение на изток от Хеспагорат, когато те се отказаха от покровителството на двурогата раса и положението си на домашни животни на фагорите.

Макар мразовит вятър да духаше откъм полярните райони отвъд Сиборнал, завръщащите се у дома войници с радост вдишваха свежия въздух и стъпваха по твърдата земя.

На офицерите не им беше толкова леко. За обикновения пехотинец бе достатъчно да оцелее в битката и да върви към своята страна, каквото и да го очаква там. Но за склонните да мислят по-задълбочено животът беше несравнимо по-сложен. Занимаваше ги въпросът за все по-суровото управление на сиборналските властници. Не бяха и особено уверени в постигнатия успех.

Макар офицерите — като се започнеше със самия Аспераманка — да говореха непрекъснато за победата, несигурността в очакващото света бъдеще, неизбежното и постепенно превръщане на нещата в техните противоположности ги караше да виждат победата си по-скоро като поражение — нямаха с какво да се похвалят, освен с пресните белези, със списъка на загиналите и с това, че водеха още хора, които трябваше да бъдат нахранени.

И за да ги хвърли в още по-мрачните дълбини на униетието, Дебелата смърт присъстваше неизменно сред тях, не изоставаше дори от най-бързите отряди.

През пролетта на Голямата година се появяваше костната треска, прочистваше безжалостно населението и превръщаше оцелелите в мършасти, покрити с кожа скелети. През есента идваше ред на Дебелата смърт, която също изстребваше мнозина, но преобразяваше човеците в по-набита, тантуреста форма. Всички разбираха и приемаха с примирение това. Но и единствената дума „зараза“ беше достатъчна да пробуди страха. В такива времена никой не се доверяваше дори на човека до себе си.

На четвъртия ден авангардът се натъкна на единия от двамата вестоносци, които Шокерандит изпрати напред. Трупът лежеше с лицето надолу в долчинка, оглозган може би от диви зверове.

Войниците оставиха широк кръг от празно пространство около тялото, но сякаш не можеха да откъснат погледи от него. Повикаха Аспераманка и той също задълго се вторачи в ужасната гледка. После се обърна към лейтенанта.

— Това безмълвно присъствие не изостава. Няма съмнение, че фагорите пренасят сполетялата ни напаст. Така Неживеещият ни наказва за снизхождението ни към тях. Единственият начин да заслужим опрощение е да избием всички двуроги, които вървят с нас.

— Нима не се наситихме на смърт, ваша светлост? Не е ли достатъчно да ги прогоним в дивата пустош?

— За да се размножават и да набират сили? И после да се опълчат срещу нас? Млади ми храбрецо, оставете ме аз да се занимавам с онова, което е само моя отговорност. — Издълженото лице на командира се намръщи свирепо. — Повече от всякога е необходимо да изпратим бърза вест на Олигарха. Трябва да бъдем посрещнати и да получим помощ възможно най-скоро. Възлагам лично на вас да изберете доверен спътник и да отнесете моето послание в Кориантура, за да бъде предадено по-нататък и да стигне до Олигарха. Ще изпълните ли поръчението ми?

Лутерин заби поглед в земята, както често правеше, ако му се наложеше да застане лице в лице с баща си. Беше свикнал да изпълнява заповеди.

— Мога да тръгна след не повече от час, господине.

Вечно тлеещият гняв под веждите на Аспераманка като че лумна с нова сила, докато архиепископ-командирът се взираше изпитателно в своя подчинен.

— Лейтенант Лутерин Шокерандит, по пътя бихте могъл да помислите дали не ви спасявам живота, като ви възлагам това поръчение. Но пък възможно е да препускате без отдих само за да откриете, че безмълвното присъствие вече ни е изпреварило и се е настанило в Кориантура.

Очерта с показалец знака на Колелото пред челото си и обърна гръб на младежа.

III

„ОГРАНИЧАВАНЕ НА БРОЯ ЛИЦА, ПРЕБИВАВАЩИ В ЕДИН ДОМ“

Кориантура беше град на богатство и великолепие. Подовете на неговите дворци бяха инкрустирани със злато, куполите на домовете за удоволствия — покрити с порцелан.

Главната църква на Страшния покой, намираща се в центъра до кейовете, които бяха източник на благополучието в този град, се отличаваше с твърде пищния си лукс, напълно чужд за духа на един суров бог. „В Ашкитош нямат представа от красота“, обичаха да повтарят хората от тукашното паство.

Дори в по-бедняшките квартали, простиращи се към подножието на хълмовете, се срещаха архитектурни детайли, привличащи погледа. Пристрастието към орнаментите и украсите сякаш бе проява на погнуса от иначе властващата тук немотия и се проявяваше ту в неочаквано изискана арка, ту в донякъде неуместно фонтанче в някой вътрешен двор, ту в редица балкони от ковано желязо, разведряващи еднообразието.

Несъмнено, Кориантура също страдаше от ширещите се навсякъде неравенство в богатството и различия във възгледите. Това проличаваше в отношението към лавината от обяви, които печатниците на Олигархията бълваха напоследък, сякаш се мъчеха да удавят в тях градовете на Ушкутошк. В по-заможните райони посрещаха последната прокламация с думите: „О, колко мъдро, чудесна идея!“, докато в другия край се чуваше само: „Гледай ги тия мръсници какво са измислили!“

Повечето гранични градове са потискащи места, в които повеите на новата култура разпръскват остатъците от предишната. Кориантура не се подчиняваше на това правило. Макар в по-ранни периоди от историята си да бе известен под името Утошки, не беше като останалите градове в Ушкутошк. Хора със странни и необичайни

нрави, особено пришълците от Горен Хазиз и от Кудж-Джувек отвъд Чалския залив, привнасяха блясък и разнообразие, каквото не се срещаше по другите земи на Сиборнал. Жизнеността им се проявяваше видимо в архитектурата и изкуствата. Или както гласеше любимата местна поговорка: „В Кориантура хлябът е скъп, защото билетите за операта са евтини“.

Освен това градът се намираше на важен кръстопът. Оттук минаваха пътищата на юг към Дивашкия континент, а и независимо дали имаше война или мир, търговците лесно можеха да стигнат по море до пристанища като Дордал в Пановалската империя. От Кориантура често отплаваха кораби към далечния Шивенинк и житниците на Каркампан и Брибар.

Градът беше древен и не губеше връзката си с отдавна отминалите епохи. По антикварните сергии в глухите улички още се намираха документи и книги на много стари езици, описващи отдавна забравени нрави и обичаи. Всяка пресечка сякаш водеше назад във времето. Съдбата бе спестила на Кориантура повечето беди, сполетяващи обикновено граничните градове. Зад него се издигаха подножията на високите била, които на свой ред преминаваха постепенно в полярните планини, покрити от ледена шапка. От едната му страна се простираше морето, а от другата имаше почти отвесен склон, който идващите откъм Чалс трябваше да изкачат, за да влязат в града. Нито една армия от Кампанлат, дори да бе издържала на дългия преход през степите, не успя да преодолее това препятствие.

Кориантура можеше да бъде защитен лесно от всичко, освен от настъпващата зима.

Макар в града да бяха настанени множество военни, те не успяха да го принизят до положението на гарнизонно селище. Мирните търговци преуспяваха, а заедно с тях и изкуствата. Точно това бе причината семейство Одим да живее тук.

Складовете им бяха разположени на един от кейовете край Тихия залив. Фамилната къща се намираше недалеч оттам, в квартал, който не беше нито най-богатият, нито най-западналият. Щом привърши с работата за деня, Идап Мън Одим, който изхранваше големия си род, отпрати служителите си, провери грижливо ключалките, катинарите и капациите на прозорците и излезе през една от страничните врати, придружен от любимата си държанка.

Тя беше жизнерадостна млада дама на име Бези Безамитикал. Носеше няколко пакета и чакаше Одим да заключи. Когато се справи с тази задача и остана доволен, той се обърна и ѝ се усмихна мило.

— Ще се видим вкъщи.

— Да, господарю.

— Върви бързо и внимавай с войниците по пътя!

Момичето трябваше само да завие зад ъгъла и да се изкачи по стръмната улица. А Одим тръгна към местната църква.

Макар и вече на средна възраст, Идап Мън Одим вървеше гордо изправен. Стъпваше наперено, въпреки силния вятър. Влезе в църквата навреме, за да присъства на вечерната служба, както правеше всеки ден след края на грижите за търговията. Също като почтените ускути наоколо, той се преклони пред Неживеещия бог. Църковната церемония беше кратка.

През това време Бези Безамитикал стигна до къщата и почука, за да ѝ отвори пазачът.

Домът на семейство Одим беше последен на улицата, спускаща се към Тихия залив. От прозорците на горните етажи се откриваше прекрасен изглед към пристанището и Пановалското море. Сградата бе построена преди два века по поръчка на заможни търговци, произхождащи от Кудж-Джувек. За да избягнат високите цени на земята в града, всеки следващ етаж беше по-широк от долния. Затова под покрива имаше предостатъчно място, докато на първия етаж едва се побираха преддверието и стаичката на вечно намръщения пазач с ъгълче за кучето. Тясна стълба се виеше нагоре. В задушните помещения на втория, третия и четвъртия етажи се побираха множеството страдащи от теснотията роднини на Одим. Горният етаж бе отделен за него, съпругата му и техните деца. Макар и роден в същата тази къща, Идап Мън Одим не забравяше, че корените на рода му са в Кудж-Джувек. Произходът на Бези не беше толкова ясен.

Тя беше сираче и не помнеше родителите си, но според слуховете майка ѝ била робиня от далечния Димариам. Някои разправяха, че придружавала господаря си при поклонническо пътуване към светите места в Харнабхар, но той я изоставил направо на улицата, когато научил, че ѝ предстои скоро да роди. Бези отвърщаше весело, че вярна или не, историята звучи доста правдоподобно. Такива неща се случваха всеки ден.

Като дете тя припечелваше за прехраната си с танци на улиците. Така я забеляза един сановник, пътуващ към двора на Олигарха в Ашкитош. След като изтърпя какви ли не унижения от него, Бези успя да се изплъзне от къщата му, където бе затворена с още няколко жени. Скри се в празно буре за мас.

Оттам я измъкна един племенник на Идап Мън Одим, изпратен от чичо си в Ашкитош с поредната пратка стока. Бези така омая впечатлителния младеж, особено когато му потанцува, че той веднага реши да се ожени за нея. Не се радваха дълго един на друг. Само след четири десети от годината племенникът падна от покрива на един склад и си счупи врата.

Сираче, бивша танцьорка и робиня, а сега и вдовица, Бези не можеше да заеме достойно положение в нито една уважаваща себе си ускутска общност.

Само че семейство Одим произхождаше от Кудж-Джувек, а и главата на рода беше обикновен търговец. Идап Мън Одим взе жената под покровителството си и откри, че може да се възползва не само от очевидните ѝ прелести, но и от бързата ѝ мисъл. Направи я своя главна държанка, за което Бези му беше благодарна.

Напоследък доста се закръгли, положи старания да не се държи лекомислено и започна да помага на Одим в счетоводството. Постепенно усвои сложните тънкости на сметките и графика за товарене и отплаване на корабите. Рядко си спомняше дните, прекарани в двора на Олигарха, както и спасителното буре.

Спря се да поприказва с пазача, после се заизкачва по тясната стълба към стаята си.

Постоя малко пред кухничката на втория етаж, където една престаряла баба приготвяше вечерята с помощта на слугиня. Старицата поздрави Бези и пак се съсредоточи в печенето на сладкишите.

Пламъчетата на лампите се отразяваха от простиичките форми на паници и стомни, чинии, лъжици и черпаци, играеха по струпаните в ъглите чували с брашно. Изпъстрените с петна старчески ръце се движеха старателно над тестото и го разточваха в тъничка кора. Младата слугиня се подпираше на стената, зяпаше разсеяно и подръпваше долната си устна. Над въглените в огнището съскаше котле с кипнала вода. Една пекубия пееше в клетката си.

Бези си каза, че чутото днес от Одим не може да е вярно — всъщност нищо не застрашаваше всекидневието в Кориантура, не и докато умелите ръце на бабата продължаваха да оформят съвършените извити месечинки от тесто, напълнени със сладко. Тези малки вкусни хапки бяха символ на задоволството от домашния уют, който нищо не може да разруши. Просто Одим се тревожеше излишно. Но пък той винаги намираще за какво да се тревожи. Нищо лошо нямаше да се случи.

Освен това тази вечер мислите на Бези бяха заети повече с друг човек. В къщата имаше един загадъчен военен, когото тя успя да зърне за миг сутринта.

Всички стаи на долните етажи бяха населени от многобройните роднини на Одим. Образуваха едва ли не отделно градче в града. Държанката отбягваше да говори с почти всички, без да се брои бабата. Дразнеше я начинът, по който тези хора се възползваха от добросърдечието на Одим. Тя минаваше през стаите им с вирнат нос, но пак успяваше да огледа претъпканите помещения.

Тук обитаваха по-възрастни жени, разплули се до чудовищни размери от безделието; по-млади жени с натезали като размъкната вълна тела от носенето и раждането на тълпи дечица; девойки, тънки като върби, разнасящи тежко ухание на парфюм от залдал, бледи от живота на закрито; разбира се, тук бяха и дечурлигата, всички пременени с ярки роклички, така че момченцата трудно се различаваха от момиченцата — щъкаха, боледуваха, препъваха се, драчеха се, сучеха, пицяха, мусеха се или спяха.

Малцината мъже от рода се бяха проснали като безредно разхвърляни възглавници, потиснати от властното женско присъствие. Сякаш зависимостта им от Идап Мън Одим ги бе скопила. Пускаха си превзети бради, пушеха свити листа от вероника, ръмжаха заповеди, които никой не изпълняваше — колкото да утвърдят в собствените си очи превъзходството на своя пол. Всички тези близки и далечни сродници на господаря, независимо от възрастта си, толкова си приличаха със склонността да затлъстяват и да дремят, с еднакво жълтеникавите си лица, увиснали бузи и безжизнени погледи, че само отвращението помагаше на Бези да различава един гнусен Одим от друг.

Но помежду си те спазваха строги разграничения. Колкото и плътно да запълваха пространството в къщата, всеки си стоеше в своето ъгълче от стаята, гълчаха се от удобните кътчета или се изтягаха по своята част от килима. В пренаселените помещения бяха ясно определени тесните пътеки за минаване и ако някое дете си позволише да нахлуе в чужда територия, дори от сестрата на майка си можеше да очаква шамар без никакво предупреждение. Нощем мъжът можеше да спи в почти пълно и ревниво пазено уединение на една ръка разстояние от своята пищна балдъза. Тези миниатюрни късчета собственост бяха очертани с панделки или парцалчета, или пък със завеси, окачени на опънати върви. Всеки квадратен сантиметър се охраняваше със свирепост, по-достойна за отбраната на цяло кралство.

Ето какво забелязваше неприязненият поглед на Бези. Наблюдаваше как огромното семейство на нейния господар мърсеше стенописите, като че самата лой в телата на тези паразити заличаваше изящните рисунки от мазилката. Картините по стените изобразяваха земи на изобилие, над които властваха две златисти слънца, елени се провираха между високи дървета, а под храстите с пойни птички се излежаваха или свиреха на флейти млади мъже и жени. Идиличните сценки бяха сътворени преди два века, веднага след построяването на къщата. Бяха останка от един забравен свят — долините на Кудж-Джувек в меката есен на малката година.

И стенописите, и постепенното им унищожение подклаждаха гнева в душата на Бези. Но в момента я занимаваше само желанието да се уедини някъде далеч от очите на своя господар. Провирането из стаите вече изчерпваше търпението ѝ, когато чу входната врата да се затваря, а кучето пазач излая пискливо.

Изтича на стълбищната площадка и се надвеси над парапета.

Идап Мън Одим бе приключил с религиозните си задължения и вече изкачваше стъпалата. Бези виждаше кожената шапка, велуреното палто, блясъка на хубавите ботуши. От лицето му забелязваше само края на острия нос и дългата брада. За разлика от всички свои роднини господарят ѝ беше строен, почти мършав мъж. Работата и вечните тревоги за пари не допускаха талията му да изчезне в мастни гънки. Позволяваше си единствено удоволствията на спалнята (както Бези добре знаеше), а и в тях се отличаваше с практична умереност, дори си записваше всичко в малък бележник.

Тя не се сеццаше какво да направи, затова остана на мястото си. Одим се изравни с нея и я погледна бегло. Кимна и се усмихна сдържано.

— Не искам да ме безпокоиш — каза той. — Тази вечер не си ми нужна.

— Както желаете — отвърна младата жена с изтъркана от употреба вежливост.

Знаеше какво го измъчва. Идап Мън Одим беше един от прочутите търговци на порцелан, но напоследък продажбите на подобни изделия се сблъскваха с все повече трудности.

Господарят стигна до последния етаж и затвори вратата на покоите си. Съпругата му бе приготвила вечеря. Дразнещият аромат се разнасяше надолу из къщата, където храната не беше толкова лесно достъпна.

Бези стоеше на площадката в сгъстяващия се мрак, сред миризмите на скупчени тела, и слушаше безучастно привичните домашни звуци. Чуваше и тропота на войнишки ботуши навън, отдалечаващ се към Тихия залив. Все още изящните й пръсти потропваха безшумно и ритмично по парапета.

Скрита от погледите на обитателите на долните етажи, тя видя как старият пазач се измъкна от леговището си, огледа се гузно и излезе. Може би отиваше да зяпа войниците на Олигарха. Макар Бези да се бе погрижила отдавна за дружеските отношения помежду им, пазачът никога не би я пуснал извън къщата без изричното разрешение на Одим.

След малко вратата се отвори отново. Влезе мъж с изопнатите рамене на военен, щръкналите дебели мустаци разделяха лицето му на две. Точно този човек беше причината Бези да търси невъзможното уединение в това домашно царство — новият им квартирант, капитан Харбин Фашналгид.

Кучето скочи от своя ъгъл и го залая. Но Бези вече слизаше бързо по стълбата, сякаш пълничък гълъб пърхаше по стръмен склон.

— Тихо, тихо! — подвикна на животното.

Кучето обърна муцуна към нея и се престори, че ще я нападне. После оплези дългия си език и остави слюнките си по ръката й, без да губи заплашителния си вид.

— Лягай! — заповяда тя. — Ето така, добро кученце.

Капитанът прекоси преддверието и стисна ръката ѝ. Взираха се един в друг — нейните очи бяха наситено кафяви, неговите сиви. Той беше висок и строен, типичен ускут с чисто родословие и във всичко беше пълна противоположност на неудържимо размножаващите се членове на семейство Одим. Движението на войските според заповедите на Олигарха бе станало причина точно този капитан да бъде настанен предния ден при Одим и господарят на къщата с неохота му отдели една от стаите на горния етаж. Още когато го видя за пръв път, чувствителната Бези се влюби безнадеждно в него.

Веднага ѝ хрумна нещо.

— Хайде да се поразходим навън — предложи тя. — Пазачът излезе и няма да ни види.

Той я привлече към себе си за миг.

— Навън е студено.

Само едно леко повелително кимване на жената беше достатъчно и те тръгнаха заедно към вратата, озъртайки се притеснено към надвисналите горе площадки на стълбата. Но Одим се бе усамотил и някоя от жените в семейството сега му свиреше на бинадурия и му пееше за изоставените крепости в Кудж-Джувек, където затворени с коварство девойки пускаха бели ръкавици от бойниците в някой съдбоносен ден.

Капитан Фашналгид срита с тежък ботуш кучето, което явно имаше желание да ги последва. В любовните дела той беше решителен мъж. Хвана Бези за ръката и я поведе през настлания с плочи двор към портата, над която гореше маслена лампа.

Свиха надясно.

— Към църквата — отрони Бези.

Повече не продумаха, защото леденият вятър ги блъскаше в лицата, понесъл сковаващия дъх на полярните планини.

Покрай виещата се улица имаше две редици къпинови дръвчета, обронили немощно клони във вечната сянка на къщите, които се издигаха като каменна клисура над тях. Листата им шумоляха в студените повеи. По другата страна на улицата вървяха в колона увити до ушите войници с наведени глави, тропотът на ботушите им отекваше в стените. Всичко сякаш сивееше под тежко надвисналото небе.

В църквата беше светло. Събралото се паство кресливо пееше вечерния си псалм. Тъй като на тази църква ѝ се носеше славата като сборище на донякъде разпуснати бохеми, Одим не прекрачваше прага ѝ. Около външните ѝ стени бяха подредени камъни колкото човешки бой — в памет на онези, чиито дни на този свят бяха отминали. Любовниците тихомълком се провряха между паметниците и се скриха на завет в една ниша. Бези обви с ръце врата на капитана.

Пошепнаха си малко, после той пъкна ръка под кожата и роклята ѝ. Тя потрепери от хладното докосване. Когато отвърна със същото, той изръмжа, че ръката ѝ е студена. Притиснаха се един до друг, усещаха телата си ту ледени, ту пламтящи. На Бези ѝ хареса, че капитанът явно се наслаждаваше на преживяването и не бързаше. Толкова е лесно да се любиш, помисли си тя и промърмори в ухото му:

— Всичко е толкова просто...

Той само се долепи още по-плътно до нея.

Когато плътта им се сля, капитанът я повдигна и я опря в стената. Тя отметна глава върху грапавия камък и задъхано прошепна името му, което научи съвсем наскоро.

По-късно се облегнаха един до друг на стената и Фашналгид каза без излишно вълнение:

— Хубаво беше. Ти доволна ли си от своя господар?

— Защо питаш?

— Надявам се някой ден да си извоювам добро положение. Може би ще успея да те откупя, щом свърши това смутно време.

Бези се сгуши в прегръдката му, но не каза нищо. Животът в армията беше изпълнен с несигурност. Да стане собственост на капитана би било устремно падение спрямо сегашното ѝ положение.

Той извади манерка от джоба на палтото си и я надигна за голяма глътка. Жената надуши острата миризма на алкохол и си помисли, че за щастие Одим няма навика да се налива така. Всички офицери са пияници...

След като преглътна, Фашналгид едва си пое дъх.

— Знам, че не съм никакъв красавец. Момиче, да знаеш как ме гнети сегашното ми назначение... Този път ме въвлякоха в истинска мръсотия заедно с моята рота тъпанари... Струва ми се, че полудявам.

— Не си от Кориантура, нали?

— От Ашкитош съм. Ти слушаш ли ме изобщо?

— Замръзвам вече. По-добре да се прибираме.

Макар и с нежелание, той се съгласи. На улицата капитанът хвана Бези под ръка и това я накара да се почувства почти като свободна жена.

— Ти чувала ли си за архиепископ-командира Аспераманка?

В този вятър тя предпочете само да кимне. Мъжът не се оказва толкова романтичен, колкото ѝ се искаше. Само преди една десета от годината тя бе изслушала проповедта, която Аспераманка изнесе на един от градските площади. Свещеникът говореше особено красноречиво. Жестовите му ѝ се сториха приятни за окото. Аспераманка... Биваше си го в приказките, няма що. По-късно тя и Одим стояха на улицата и гледаха как архиепископ-командирът напусна Кориантура през източната порта начело на армията си. Оръдията тресяха земята. И всички тези младежи се отправиха незнайно къде...

— Когато ме направиха капитан, точно пред Аспераманка положих клетвата за вярност към Олигархията. Доста време мина оттогава. — Фашналгид приглади гъстите си мустаци. — А сега наистина загазих. Абро Хакмо Астаб!

Бези бе отвратена от произнесеното в нейно присъствие проклетие. Само най-изпадналите и отчаяни хора си позволяваха това. Дръпна ръката си и забърза надолу по улицата.

— Онзи човек е спечелил за нас голяма победа срещу Пановал. Чух да разправят в столовата. Само че пазят всичко в тайна. Сиборнал не може да живее без мръсните си тайни. Според тебе защо го правят?

— Ще дадеш ли малко пари на пазача, за да не се раздрънка пред Одим? — предложи Бези, когато спряха пред портата.

Забеляза, че на стената е залепена нова прокламация. Не можеше да я прочете в тъмнината, а и нямаше никакво желание. Фашналгид сговорчиво започна да рови в джобовете си за пари и каза с присъщия си безизразен глас:

— Пратиха ме в Кориантура, за да участвам в организирането на армия, която ще причака в засада войските на архиепископ-командира на връщане. Имаме заповед да избием всички до последния човек, включително и Аспераманка. Как ти се струва, а?

— Ужасно е — промълви Бези. — Най-добре да вляза първа, за да проверя ще си имаме ли неприятности.

На следващата сутрин вятърът стихна и над Кориантура се стелеше мека кафеникава мъгла, през която едва пробиваше светлината на двете слънца. Бези наблюдаваше сухата кльощава фигура на Идап Мън Одим, който закусваше. Тя можеше да се нахрани едва когато той се насити. Господарят ѝ не говореше, но тя усещаше, че е в обичайното си кротко и благодушно настроение. Въпреки че си мислеше за удоволствието, преживяно с Фашналгид, жената съзнаваше колко е привързана към Одим.

Сякаш за да изпита търпението му, тя пусна в покоите един от по-далечните роднини, втори братовчед, който си въобразяваше, че има поетична дарба.

— Братовчеде, съчиних нещо ново — „Ода за историята“ — поклони се мъжът и започна да рецитира:

*Чий е моят живот? Нима историята
е само собственост на овластените?
Нима не може моята душа да я приеме
и насочи, тъй както води ме и тя?*

Имаше още много, във все същия дух.

— Много добре — отзова се Одим, докато бършеше брадата си с копринена кърпа. — Възвишени чувства, при това изразени чудесно. Моля те да ме извиниш, но трябва да се заема с работата си, вдъхновен от твоите изящни слова.

— Не заслужавам похвалите ти — скромно отвърна братовчедът и излезе.

Одим допи чая си. Никога не си позволяваше алкохол.

Един слуга му помогна да си облече палтото, после заедно с Бези тръгнаха надолу по стълбата. Слизаха бавно през живата преграда от роднини. Те се бяха накачулили по площадките и стъпалата като ята скорци — подмазваха се, без да прибягват до унижителни молби, тълпяха се, без да се блъскат грубо, подвикваха, без да стигат до писъци, вдигаха към него дечицата, без да му ги тикат в лицето. Същото се повтаряше всеки ден.

— Чичо, малката Джуфла вече смята много добре...

— Чичо, срам ме е, но съм длъжна да ти разкрия още една изневяра, само че насаме...

— Миличък чичко, поспри за малко, искам да ти разкажа ужасния си сън! Едно страшно чудовище, същински дракон... Дойде и изяде всички ни!

— Харесва ли ти новата ми рокля? Да ти потанцувам ли?

— Имаш ли известия от оня човек, на който дължа пари?

— Чичко, ти забрани на Кениг да ме рита и скубе, но той пак ме тормози. Моля те, нека дойда при тебе да ти прислужвам, за да се отърва от него!

— Скъпи Идап, ти рядко се сещаш за хората, които те обичат. Спаси ни от тази немотия!

— Чичо Идап, колко хубав и благороден вид имаш днес!...

Търговецът не показваше нито досада от безкрайните молби, нито задоволство от неискрените им комплименти.

Бавно си проправяше път през скупчените тлъсти тела, през миризмите на пот и благовония. Подхвърляше по някоя дума, усмихваше се, погали одобрително щръкналите гърди на гордо изпъчена племенница, веднъж или два пъти дори пусна сребърна монета в особено нахална ръка. Изглежда вярваше, че най-важно в живота е търпението и че трябва да отстъпва възможно по-рядко, но все пак да проявява достатъчно човечност, за да съхрани самоуважението си.

Едва когато излязоха и Бези затвори портата, той си позволи проява на чувства. На стената бяха залепени две нови прокламации. Одим ядосано вкопчи пръсти в брадата си.

Първият текст предупреждаваше, че ЗАРАЗАТА се е превърнала в заплаха за гражданите на Ушкутошк. Била особено разпространена в пристанищата, най-вече в БЛАГОРОДНИЯ И ДРЕВЕН ГРАД КОРИАНТУРА. Гражданите се известяваха, че отсега нататък публичните сбирки са забранени. Съберат ли се повече от четирима души на едно място, ще бъдат подложени на сурово наказание.

Скоро щели да бъдат определени нови ограничения, които да предотвратят разпространението на ДЕБЕЛАТА СМЪРТ. ПО ЗАПОВЕД НА ОЛИГАРХА.

Одим прочете два пъти прокламацията с много сериозно изражение на лицето. После обърна поглед към втората.

ОГРАНИЧАВАНЕ НА БРОЯ ЛИЦА, ПРЕБИВАВАЩИ В ЕДИН ДОМ. Следваха няколко параграфа на трудно разбираем чиновнически жаргон, но последният беше съвсем ясен:

„ТЕЗИ ОГРАНИЧЕНИЯ, отнасящи се до жилищни домове, квартири под наем, странноприемници и подобни помещения, важат преди всичко за сградите, чийто собственик или управител не е от ускутски произход. Установено е, че такива лица са особено податливи на заразата и съответно се превръщат в нейни разпространители. Поради това се налага норма не по-малко от два квадратни метра жилищна площ на едно лице. ПО ЗАПОВЕД НА ОЛИГАРХА.“

Тази заповед не беше неочаквана. Нанасяше удар преди всичко по бохемските квартали на града, където никой не тачеше Олигархията. Приятелите на Одим от градския съвет го бяха предупредили.

Ускутите за пореден път проявяваха расовите си предразсъдъци, от които Олигархията се възползваше охотно. Още преди десетилетия на фагорите бе забранено да се разхождат свободно в сиборналските градове.

Нямаше значение, че Одим и предците му са живели в Кориантура от векове. Новата прокламация го лишаваше от всякаква възможност да закриля семейството си.

Той се огледа нервно, откъсна прокламацията от стената, смачка я на топка и я пхна в джоба на велуреното си палто.

Тази постъпка разстрои Бези не по-малко, отколкото изреченото от капитана проклетие предната вечер. Никога досега не бе виждала Одим да престъпва закона. Всички знаеха за неговото неподлежащо на съмнение покорство. Тя ахна и го зяпна.

— Идва зима — промърмори той. По лицето му се изписа горчивина. — Хвани ме под ръка, момиче — добави той дрезгаво. — Ще трябва да измислим нещо...

В мъглата над пристанището се издигаха мачти досущ като странна гора. Морето беше като омагьосано. Не се чуваше дори плющенето на платната от вятъра.

Одим не спря да се порадва на красивата гледка, а мина под масивния портал с надпис „Одим — износ на най-фини порцеланови изделия“. Бези вървеше зад него покрай кланящите се писари. Влязоха в личния му кабинет.

Одим спря като от удар.

В стаята имаше натрапници. Армейски офицер се грееше пред разпаленото с лигнитни въглища огнище и си човъркаше зъбите с клечка. Двама войници от личната му охрана стояха до него с непроницаеми лица.

Вместо поздрав майорът изплю клечката на пода и скръсти ръце зад гърба си. Беше висок мъжага в безформено тежко палто. В косата му личаха сиви кичури, устата му се издуваше напред, сякаш зъбите му, обзети от войнствен дух, искаха да изскочат и да захапят цивилния.

— Какво мога да направя за вас? — попита Одим.

Без да отговори на въпроса, офицерът се представи.

— Аз съм майор Гардетерак от Първа гвардия на Олигарха. Много хора ме познават, макар да съм симпатичен на малцина. От вас искам да ми представяте по всяко време списък на корабите, на които възнамерявате на товарите стока. Още днес, както и през останалите дни от седмицата. — Гласът му беше дълбок, изговаряше еднакво отчетливо всяка сричка, все едно думите бяха строеви крачки в дълъг поход.

— Да, в състояние съм да ви предоставя такъв списък. Бихте ли желали да ви поднесем чай?

Зъбите на майора като че щръкнаха още повече.

— Искам списъка, нищо друго.

— Разбира се, господине. Моля ви, настанете се удобно, докато моят главен писар...

— И така ми е удобно. Не ме бавете! Чаках ви точно шест минути. Искам списъка. Веднага!

Макар климатът в Сиборнал да имаше много недостатъци, континентът беше богат с находища на минерали и лигнитни въглища, каквито нямаше другаде по планетата. Освен това тук се намираха всякакви видове глина.

И порцелановите, и стъклените съдове бяха широко разпространени в градове като Кориантура, още по времето, когато дребните тирани на Дивашкия континент сърбаха своя рател от дървени купи. Още с началото на пролетта от Голямата година в работилници, разпръснати от Каркампан до Ушкутошк, започна производството на порцелан в пещи, където лигнитните въглища позволяваха поддържането на температура до 1400 градуса. С вековете тези изящни изделия се търсеха все повече и ставаха обект на колекционерска страст.

Идап Мън Одим не се занимаваше много с производството им, макар да разполагаше с пещи. Той изнасяше фин порцелан. Съдовете и сервизите от Кориантура бяха изпращани в Шивенинк и Брибар, но повечето попадаха в Кампанлат, където Одим беше по-добре приет поради произхода си от Кудж-Джувек, отколкото други негови сиборналски конкуренти. Не беше собственик на корабите, които пренасяха стоката му. Съсредоточаваше се в търговията и боравенето с пари. Дори се случваше да дава заеми на съперниците си. Разбира се, срещу изгодна лихва.

До голяма степен дължеше богатството си на Дивашкия континент, извличаше го от пристанищата по северните брегове — Вейнуош, Дордал, Доуел, дори далечните Поуачет и Поупвин, докдето конкурентите му не се осмеляваха да стигнат. Точно този елемент на риск сега караше ръката му да потрепва леко, докато подаваше списъка на корабите на майора. Не се съмняваше, че офицерът ще се ядоса от многото имена на вражески градове.

Очите на майора, мъгливокафяви като мътилката навън, се плъзнаха по отпечатания лист.

— Като гледам, повече търгувате с чужди страни — отбеляза след малко с дебелия си глас. — И във всички тези пристанища върлува заразата. А нашият велик Олигарх, осенен от милостта на Неживеещия, се бори да опази народите ни от тази болест, чието огнище се намира именно в Дивашкия континент. От този момент нататък нито един кораб няма да отплава към Кампанлат.

— Нито един кораб?!... Но вие не можете да...

— Мога. Вече казах — нито един кораб! До второ нареждане.

— Добри ми господине, какво ще стане с моята търговия?...

— Животът на жените и децата е по-важен от търговията. Ти си чужденец, нали?

— Не съм. Аз и семейството ми живеем в Ушкутошк цели три поколения.

— Но не си ускут. И видът ти, и името ти те издават.

— Господине, с Кудж-Джувек не ме свързва почти нищо!

— От днес в този град действат военновременни закони. Ще се подчиняваш на заповедите, ясно ли ти е? Ако само една твоя пратка отплава към друга страна, ще бъдеш изправен пред военнополови трибунал и ще бъдеш осъден... — думите на майора сякаш увиснаха във въздуха, преди да добави с най-безчувствения си тон: — ... на смърт.

— Но това е разорение за мен и семейството ми! — опита се да възрази Одим и принуди с усилие устните си да изобразят усмивка.

Майорът кимна на един от редниците, който веднага извади някакъв документ от джоба на туниката си. Офицерът разгъна листа върху масата.

— Тук е казано всичко, до последната подробност. Подпиши, че си се запознал със заповедите. — Отново оголи зъбите си, докато Одим сляпо драскаше името си под документа. — Освен това като чужденец си задължен всеки ден да се явяваш пред назначения от мен офицер, който отговаря за този район на пристанището. Канцеларията му се намира в съседния склад, така че няма да се разкарваш много.

— Господине, позволявам си да повторя, че не съм чужденец. Родил съм се на съседната улица. Оглавявам комитета на местните търговци. Попитайте ги що за човек съм!

Направи красноречив умотелен жест и смачканата прокламация изпадна от палтото му на пода. Бези се наведе припряно и подхвърли хартиената топка в огъня. Майорът не я погледна, изобщо не ѝ обръщаше внимание. Пъхна езика си между зъбите и горната устна, сякаш се замисли за нахалството на Одим, после каза:

— Значи така — от утре всеки ден ще се явяваш да докладваш на моя заместник, както ти заповядах. Това е капитан Фашналгид, ще го намериш в съседната сграда.

При споменаването на капитана Бези наведе глава към огъня. Може би лицето ѝ почервения само от пламъците на разгорялата се прокламация?

Когато майор Гардетерак и войниците му излязоха, Одим затвори вратата към опаковъчната зала и се отпусна в креслото до огнището. Съвсем бавно се приведе напред, взе от килима сдъвканата клечка и я пусна върху жаравата. Бези коленичи до него и хвана ръката му. Мълчаха дълго.

Най-после Одим се принуди да каже с престорено хладнокръвие:

— Е, мила моя Бези, май закъсахме. Как ще се справим с тези затруднения? Къде ще живеем? Може да се преместим тук. Дали да не съборим онази пещ, която и без това използваме твърде рядко? Там можем да настаним някои от роднините. Помещението е голямо, можем да му придадем приличен вид... Но ако ми забранят да търгувам, значи... значи ни очаква мизерия. И тези злодеи знаят твърде добре това. На ускутите им се иска всички да им станем роби...

— Ама че ужасен човек, нали? Какви очи само... И какви зъби! Приличаше ми на голям рак.

Одим седна по-изправено в креслото и щракна с пръсти.

— Все пак поне в едно нещо ни провървя. Преди всичко трябва да се заемем с онзи Фашналгид от съседния склад. Имаме късмет, че именно този капитан беше настанен на квартира при нас. Може би си го виждала. Доколкото разбрах, чете книги, изглежда ми цивилизован човек. Пък и жена ми се грижи да бъде добре нахранен по всяко време. Току-виж, успеем да го убедим, че е добре да ни помогне.

Хвана брадичката на Бези и принуди младата жена да го погледне в очите.

— Пиленце, човек винаги може да направи нещо, за да си помогне. Я отиди при този симпатичен капитан и го покани да ни посети. Кажу ми, че бих искал да му поднеса подарък. Не се съмнявам, че ще го убедим от време на време да пренебрегва заповедите в наша полза. И още нещо, Бези... Той е грозен като планински демон, но това не бива да те притеснява. Бъди много, много мила с него. Нали се разбрахме, душичке? Ако трябва, дръж се по-съблазнително... ясно ти е какво искам да кажа. Даже ако се наложи да престъпиш границите на приличието. Животът ни зависи от неговото добро отношение... — Той чукна с пръст острия си нос и се усмихна окуражително. — Хайде, гълъбче, тичай да го доведеш. И помни — не се спирай пред нищо, за да го спечелиш!

IV

ЕДНА АРМЕЙСКА КАРИЕРА

Прокламацията за ограничаване броя на живеещите на едно място предизвика най-различни чувства, както впрочем беше обичайно за всяка нова забрана, налагана от Олигархията. В по-привилегированите квартали на града хората кимаха и одобряваха мъдрата идея, а по-близо до пристанищата жителите възкликваха: „Сега пък тая щуротия ли им хрумна?!“

Когато се връщаше към своя пететажен дом, Идап Мън Одим не показваше открито какъв смут е обзел душата му. Знаеше, че полицията скоро ще го обвини в грубо нарушение на новия закон.

Вечерта погали децата по бузките, после настани кльощавото си тяло до своята потънала в дрямка едра жена и се приготви да изпадне в паук. Не сподели нищо с половинката си, защото не се съмняваше какво би последвало — тя щеше да вие от мъка, да се облива в сълзи, да се мята от единия край на къщата до другия и в движение да целува чедата си. Но това с нищо не би му помогнало да реши тежкия проблем. Дишането му стана равномерно като ароматния есенен ветрец над долините на Кудж-Джувек и Одим събра ведно вътрешните си сили, за да преживее подобие на смърт, позволяващо му да проникне в долния свят.

Бедните, обърканите, потисканите винаги разполагаха с това убежище — общуването с духовете на мъртвите. Паук им даваше възможността да се свържат отново с онези, чиито земни дни бяха свършили. Нито държавата, нито църквата можеха да се разпореждат в царството на покойниците. Това безкрайно пространство на смъртта не допускаше никакви ограничения, там не се намесваше дори Неживеещият бог. Само шепнещите духове на най-скоро напусналите земния живот и наставляващите духове на отдавна умрелите съществуваха в строго подредената пустош и потъваха бавно към никога неизгряващото слънце на Прасътворителката. Тя приемаше отново в лоното си всички, изчерпали отредените им дни сред живите.

Подобно на падащо перце, неспокойната душа на Идап Мън Одим се спускаше към предстоящата среща с духа на неговия баща, напуснал горния свят неотдавна.

Сега бащата му напомняше за нескопосано изработена позлатена клетка. През плътната обсидианова скала на небитието не се виждаше добре, но без да се смущава от това, душата на Одим изрази почитта си към духа, който заблещука в отговор. След това синът сподели тревогите си.

Шепнещият го изслуша и изрази съчувствието си с всяващи ужас облачета ярък прах. После на свой ред се свърза с мъждукащите по-надолу редици от праотци. Накрая даде съвет:

— Мой любящи сине, твоите прадеди изразяват уважението си за нежните ти грижи към нашия род. Семейството трябва да разчита само на себе си, защото държавата не може да вникне в затрудненията му. Прекрасният ти брат Одириин Нан живее далеч от тебе, но той също е изпълнен с добросърдечие към нашите окаяни сродници. Отиди при него. Премести се при Одириин Нан.

Беззвучният глас затихна. Одим отвърна с уверения, че е изключително привързан към своя брат Одириин Нан, но той все пак се е установил в твърде отдалечения Шивенинк. Не е ли по-добре, вместо да предприемат това пътешествие, да прекосят планините и да се върнат при далечния клон от рода, който още живее в долините на Кудж-Джувек?

— Онези от нас, които още са способни да си спомнят делата на живите, не те съветват да се връщаш в Кудж-Джувек. С всеки месец пътят през планинските проходи става по-опасен, както споделят мнозина наскоро пренесли се в нашия свят. — Крехкото видение просветваше едва забележимо, докато говореше. — Освен това в долините пашата е много по-оскъдна и стадата измършавяват. Отплавай на запад, любими сине, за да се събереш с брат си. Ето какъв е нашият съвет. Вслушай се в него.

— Татко, винаги се подчинявам на изреченото от тебе.

И двамата изразиха отново нежната си обич един към друг, после душата на Одим се понесе нагоре през обсидиана, сякаш беше въгленче в звездния мрак. Редиците на отминалите поколения скоро се изгубиха в безкрая. За душата започна мъченическото намиране на

тленното човешко тяло, изпънало се безчувствено върху дюшека, за да се слее пак с него.

Одим се завърна в смъртната си плът, отпаднал от преживяването, но с укрепена воля от мъдростта на своя баща. До него пицната му жена дишаше спокойно, без нищо да смуцава сънищата ѝ. Той я прегърна и се настани уютно до топлата ѝ плът, както дете се гуши в майка си.

Някои предпочитаха да вършат делата си потайно и се надигаха от постелите по времето, когато Одим се приготвяше за сън. Други използваша нощта, за да започнат работа много преди зазоряване и така да изпреварят съперниците си. Имаше и хора, на които непрогледният мрак и студът бяха повече по вкуса и затова преливаха от бодрост, когато обикновено човешката издръжливост е най-ниска.

Камбаните отбелязаха със звън третия нощен час, а майор Гардетерак вече се бе изправил пред огледалото, навлякъл кожения си панталон. Взираше се изпитателно в отражението си, докато се бръснеше.

Този офицер не понасяше глупости, като например изпадането в паук за общуване с предците. Смяташе се за рационалист. Дори можеше да се каже, че рационализмът бе символ-верую за него и цялото му семейство. Защото не вярваше в Неживеещия бог (но не се отнасяше с пренебрежение към властта на църковните йерарси), а паук просто отхвърляше. На майора никога не би му хрумнало, че неговият начин на мислене го обрича да прекара живота си в земно подобие на обсидиановата забрава, без никога да зърне дори лъч светлина.

В момента грижливо прокарваше по бузите си острието на бръснача и обмисляше как да вгорчи съществуването на хората от Кориантура, без да забравя и за своя пряк подчинен — капитан Харбин Фашналгид. Гардетерак преливаше от увереност, че има напълно рационални причини да ненавижда Фашналгид, сред които изпъкваше некадърността на капитана. Майорът си представяше, че на негово място всеки разсъдлив човек би постъпил така.

Преди последната Голяма зима в Сиборнал бе властвал един велик крал. За потомците си беше познат под името крал Денис. Дворът му се намирал в Стария Ашкитош, имал резиденция и в

могъщите постройки, известни сега като Есенните палати. Така гласеше легендата.

Крал Денис приветствал в двореца си учени мъже от цялата планета. Великият държавник се борил за оцеляването на Сиборнал през мрачните столетия на страшната зима. Организирайл и силен флот, който пратил през морето да покори Пановал.

Учените на краля съставяли каталози и енциклопедии. На всичко живо били давани имена, за да се попълнят и подредят списъците. Единствено неподвижният свят на мъртвите бил пропуснат, и то само от уважение към Църквата на страшния покой.

След смъртта на Денис последвал дълъг период на смутове. Настъпила зимата. По-късно изтъкнатите родове на седемте сиборналски народа се обединили, за да създадат Олигархията и управляват континента според повелите на разума и науката, както им завещал и мъдрият крал. Разпрацали просветени мъже да поучават и жителите на Кампанлат. Някои стигнали дори до древното културно средище Кийвасиен в югозападния край на Борлиен.

А през есента на сегашната Голяма година бе издаден един от най-разумните укази на Олигархията. С него се променяше сиборналският календар. Доскоро народите на северния континент (с изключение на невежите селяндури от затънтени краища като Горен Хазиз) мереха времето по формулата „толкова и толкова години след коронасването на крал Денис“. Олигархията отмени тази традиция.

Отсега нататък малките години бяха номерирани — според указанията на астрономите — от малката година, в която Хеликония и бледото й светило Баталикс бяха най-отдалечени от Фрейър. С други думи, отправна точка беше годината на апастрона.

Всяка Голяма година се състоеше от 1825 малки, разделени на свой ред на 480 денонощия. Настоящата година, когато Аспераманка и армията му нахлуха в Чалс, беше 1308-ма след апастрона. С тази астрономическа система на летоброене никой не забравяше в кой сезон на Голямата година живее. Така беше по-рационално.

Смяната на календара разтревожи селяните като всяко нововъведение. Но Олигархията знаеше добре какво прави. Започна да управлява потайно и трупаше разни загадки и секрети. Разпръсна навсякъде прикрити агенти. През цялата есен укрепваше тайната полиция, за да брани интересите си. А водачът — самият Олигарх,

постепенно се превърна в анонимна, потискаща легенда, сякаш надвиснала над Ашкитош, докато според преданията крал Денис бил обичан от поданиците си и често се срещал с тях.

Зад всички закони и забрани, налагани от Олигархията, имаше множество рационални доводи. Уповаването на разсъдливостта се превъплъти в жестока философия, прилагана в живота от хора, подобни на майор Гардетерак. Рационалността му даваше удобни поводи да тормози по-нисшестоящите. Всяка вечер вдигаше тостове за веруето си в столовата на казармата, а грамадните му зъби захапваха свирепо ръба на чашата, когато пиетието се стичаше в гърлото му.

Сега довърши сутрешния си тоалет и благоволи да изтърпи, докато слугата му помагаше да нахлузи ботушите и облече палтото си. Рационално защитен от студа, той излезе на покритите със скреж улици.

Капитан Харбин Фашналгид не изповядваше рационализма. По-скоро беше пияница.

Запоите му започнаха като начин да се приобщи към компаниите на другите младши офицери. Но както растеше омразата му към Олигархията, така се усилваше и жаждата му заедно с потребността да чете. Вече отбягваше колегите си.

Един общо взето сърдечен капитан на име Найпундег поспря до стола на Фашналгид и пусна фъшкия от хоксни върху страниците на отворената книга.

— Харбин, песоглав серсем такъв, пак ли четеш! Някоя мръсотийка, а?

Фашналгид затвори книгата и заговори безизразно:

— Найпундег, ти не би спрял погледа си на такава творба. Това е история на архитектурата на храмовете през вековете. Намерих я оня ден на една сергия. Отпечатана е преди повече от три столетия и в нея се обясняват тайни, които вече сме забравили. Мога да ти разкажа още, ако те интересува.

— А, не. Честно казано, изобщо не ме интересува. Звучи ми ужасно досадно.

Капитанът се изправи и напъха книгата в един от джобовете на униформата си. Взе чашата си от масата и я изпразни до дъно.

— В нашия полк е пълно с тъпанари. Всъщност досега не съм намерил нито един занимателен събеседник. Нали не те засягам, като казвам това? Гордееш се с тъпотията си, нали? И ако в книгите не се разправя за мръсотийки, не искаш и да ги погледнеш, прав ли съм?

Той се олюля. Найпундег също се беше наквасил здравата. Изрева от ярост.

В този напрегнат момент Фашналгид забълва неудържимо думи за омразата си към Олигархията и към неумолимо растящата власт на Олигарха.

Найпундег изля в устата си още една пълна чаша от изгарящото вътрешностите питие, остави я и го призова на дуел. Повикаха двама други офицери за секунданти. Излязоха на двора пред столовата.

Там кавгата се разпали наново. Каращите се капитани махнаха на секундантите да се дръпнат встрани и изпразниха пистолетите си един срещу друг.

Повечето куршуми прелетяха далеч от целта.

Освен един.

Той се заби в лицето на Найпундег, отклони се от костта, премина през лявото око и излезе през задната основа на черепа.

Фашналгид успя да убеди колегите си, че разпратата е започнала заради честта на някаква дама. Свиканият от Аспераманка военнополови съд бе удовлетворен от обяснението. А и Найпундег, който беше от Брибар, не се радваше на особена симпатия. Съдиите снеха от Фашналгид всички обвинения. Само собствената му съвест го терзаеше неуморно — бе убил друг офицер, събрат по съдба. Колкото повече го успокояваха приятелите по чашка, толкова по-виновен се чувстваше.

Подаде рапорт за отпуск и се върна замалко в имението на баща си, разположено сред хълмистите равнини северно от Ашкитош. Имаше сериозното намерение да се промени, да надмогне страстта си към жените и пиенето. Родителите му вече изпадаха в старческо слабоумие, макар още да яздеха (както всеки ден през последните четиридесет години) из своите ниви и гори.

Имението управляваха двамата му по-млади братя, подпомагани от съпругите си. Бяха умни и находчиви. Когато по-крехките култури се поддаваха на климата, засяваха на тяхно място издръжливи. Избираха видове с по-къс период на съзряване, отглеждаха

предвидливо фиданки на лесно понасящия студа каспиарн, след като свирепите бури поваляха другите дървета. Издигаха здрави огради срещу нахлуващите от север стада фламбреги. Мудни начумерени фагори изпълняваха заповедите на братята.

В детството си Харбин възприемаше имението като същински рай. Сега това място се превърна в килия за изтезания. Съзнаваше какви усилия бяха необходими за поддържането му в неотклонно влошаващия се климат и не искаше да има нищо общо с това. Всяка сутрин трябваше да издържи един и същ разговор с баща си, за да не се присъедини към братята си навън. После се усамотяваше в библиотеката и неохотно прелистваше стари томове, които някога го запленаваха. От време на време си позволяваше по чашка.

Харбин Фашналгид често тъгуваше за липсата на душевни сили у себе си. Не беше способен да наложи волята си. Но прекалената скромност не му позволяваше и да разбере колко хора, особено жени, го харесваха именно заради мекия характер. В някоя по-снизходителна към слабостите среда би постигнал големи житейски успехи.

Беше наблюдателен и чувствителен човек. Не минаха и два дни, когато забеляза, че най-младият му брат не се погажда добре с жена си. Вероятно разногласията им бяха съвсем преходни. Но Фашналгид се намеси и започна да показва съчувствието си към жената. С всеки пореден разговор между тях отслабваше и решимостта му да се промени. Той я съблазняваше упорито. Омайваше я с преувеличени истории за блясъка на военния живот, а в същото време я докосваше, усмихваше ѝ се и се преструваше само отчасти, че изпитва тежка тъга. Така спечели доверието ѝ и двамата станаха любовници. Беше лесно до нелепост.

Разбира се, в държанието му нямаше нищо рационално.

Но дори многото стаи и ъгълчета на просторната двуетажна къща не можеха да опазят в тайна връзката им. Опиянен от любовта (или от някакво нейно подобие), Фашналгид загуби всякакво желание да се държи прикрито. Обсипа партньорката си с глупашки подаръци — плетен хамак, двуглава коза, кукла на войник, костено шкафче, пълно с преписани на ръка легенди от Понипот, две пекубии в позлатена клетка, сребърна статуетка на хоксни с лице на жена, карти за игра в инкрустирана със седеф кутийка, клавиборд, панделки, поеми. Имаше и череп на мадис с очи от алабастър.

Наемаше музикантите от близкото село, за да й свирят серенади.

На свой ред жената обезумя от възторг при срещата с първия мъж, който не знаеше нищо за саденето на картофи и ценни планински билки. Танцуваше му гола на верандата, сложила само подарените от него гривни, и му пееше дивите мелодии на танца „зиганк“.

Това не можеше да продължи. Провинциалните нрави не допускаха подобни крайности. Една нощ двамата братя на Фашналгид запретнаха ръкави, нахлуха в любовното гнезденце, изхвърлиха клавиборда през прозореца и с ритници прогониха Харбин от къщата.

„Абро Хакмо Астаб!“, ревеше капитанът. И на окаяните работници в имението не бе позволено да изричат гласно отвратителното проклятие.

Надигна се от прахта и изтръска дрехите си в мрака. Двуглавата коза се опитваше да похапне крачола на панталона му.

Фашналгид застана под прозорците на престарелия си баща, разкрещя се и гневно, и умолително.

— Ти и майка ми си живяхте щастливо, да пукнете дано! Нали сте от поколението, за което любовта е въпрос само на воля! „Волята ни отличава от звяра, любовта — от падението“, както е казал поетът. Свързали сте се за цял живот, нали, изкуфял дъртако? Е, само че животът доста се промени. Волята се поддава на изпитанията на времето... Човек вече трябва да сграбчва каквото му падне в ръцете... Нима не беше твой родителски дълг да се погрижиш за щастието ми? А? Отговори ми, мръсен стар празноглавецо! Щом си бил толкова гнусно доволен от живуркането си, защо не дари и мен с такъв лековат характер? Нищичко не си ми дал. Защо винаги съм толкова печален?

Никакъв отговор не прозвуча от тъмната сграда. Кукла на войник излетя от прозорец на втория етаж и го удари по слепоочието.

Не му оставаше друго, освен да се върне при полка си в Ашкитош. Само че новините се разпространяваха бързо сред семействата на земевладелците. Фашналгид сякаш носеше дамгата на скандала. А майор Гардетерак се оказа вуйчо на опозорената жена — същата, която съвсем наскоро му танцуваше съблечена на верандата. Военното всекидневие на капитан Харбин Фашналгид ставаше все непоносимо.

Праховаше парите си за забравени от всички книги, наред с жените и пиенето. Трупаше обвинения срещу Олигархията, защото

откриваше постепенно как всевластието и е нараствало в северния континент през сънливите векове на есента. Веднъж се ровеше в боклуците из тавана на един антиквар и попадна на списък с ускутските владения, носещи доход над определена долна граница, сред тях намери и владението на рода Фашналгид. Видя забележка, че собствениците на тези имения „са се заклели да изпълнят задълженията си към Олигархията“. Нямаше подробни пояснения.

Докато си вършеше работата на офицер, размишляваше потиснато над това изречение. Скоро успя да убеди сам себе си, че е част от собствеността, заради която са „поети задължения“.

Ако не се наливаше с алкохол или не преспиваше при различни жени, припомняше си някои от хвалбите на своя баща. Нали старецът веднъж му каза, че е виждал Олигарха? Само че никой никога не се срещаше с върховния повелител. Не съществуваха и негови портрети. В съзнанието на Фашналгид с Олигарха не бе свързан никакъв образ, освен може би чифт хищни лапи, стиснали в ноктите си целия Сиборнал.

Една вечер след дежурството си по гарнизон Фашналгид заповяда на своя личен слуга да оседлае хоксното му и препусна бясно към имението на баща си.

Братята му ръмжаха като кучета. Не му позволиха дори да зърне любимата. Само видя за миг гола ръка, докато дърпаха жената навътре в някаква стая. Позна гривните на изящната китка. Как звъняха, когато тя танцуваше пред него!

Баща му се изтягаше на един диван, завит с няколко одеяла. Старецът едва смогваше да проумее що за въпроси му задава неговият син. Отплесваше се в обясненията си, опитваше се да увърта. Фашналгид разпозна с тъга себе си в лъжите и преструвките на баща си. Старецът и сега твърдеше, че е виждал веднъж Върховния олигарх Торкерканзлаг II. Но това се случило преди повече от четиридесет години, в младостта му.

— Всички тези титли са една условност — каза баща му. — Крият зад тях истинските си имена. Олигархията се опира на тайните, затова и имената на Олигарха и на членовете на Олигархията са грижливо пазен секрет. Никой не ги знае. Че те дори помежду си не се познават... Все едно.

— Значи все пак никога не си виждал Олигарха?

— Никой не може да твърди, че се е срещал лично с него. Но онзи случай беше особен и затова той се намираше в съседната стая. Самият Олигарх. Поне така ни уверяваха. Сигурен съм, че беше там, винаги съм го казвал. Кой знае, може да е един гигантски рак с щипки, достигащи до небето, но поне беше в другата стая тогава. Ако бях отворил вратата, щях да го видя, с щипките и мустаците и всичко останало...

— Татко, а ти какво правеше там?

— Наричат го Исенския хълм... И ти си чувал за този хълм. Всички го знаят къде е, но дори Членовете на Олигархията не се познават помежду си. Тайните са много важни. Не забравяй това, Харбин. Честността е за юношите, добродетелта е за жените, а тайните — за мъжете. Нали знаеш онази стара поговорка, дето дядо ми все я повтаряше: „В ръкава на сиборналеца са крие не само ръка“. Истина е.

— Ти кога беше на Исенския хълм? Да не си прехвърлил правата върху имението на Олигархията? Трябва да знам!

— Задължения, момчето ми, човек има и задължения в този живот. Не може само да купува кукли на жените и да им рецитира стихчета. Поемеш ли някои задължения, получаваш срещу това защита и покровителство. Наближава зимата, трябва да гледаме напред. А аз остарявам. Нужна ни е сигурност... Няма за какво да се тревожиш. Всичко беше уговорено още преди ти да се родиш. Тогава бях важна личност, по-издигнат, отколкото ти някога ще бъдеш. Ти би трябвало вече да си майор, но чувам разни неща от семейство Гардетерак... Затова подписах задължението, че първородният ми син ще служи в армията на Олигарха срещу защитата, която получихме според онзи указ, когато аз...

— Значи си ме продал на армията още преди да се родя?! — възкликна Фашналгид.

— Ех, Харбин, синовете на всички служат в армията. Това е благородно. И е проява на набожност, както ни учи църквата.

— Продад си ме на армията! И какво получи в замяна?

— Спокойствие. Чувство за изпълнен дълг. И сигурност, както вече ти казах, но ти не ме слушаш. Майка ти също одобри решението ми. Питай я — идеята беше нейна.

— Пресътворителко... — изпъшка капитанът и си наля пълна чаша.

Докато гълташе течността на големи глътки, баща му изведнъж произнесе силно и разбрано:

— Получих обещание.

— За какво?

— За бъдещето. За неприкосновеността на нашето имение. Харбин, самият аз в продължение на много години бях един от Членовете. Затова и подписах документа за армейската ти служба. Да си офицер е чест... а и възможност за добра кариера. Би трябвало да си оправиш отношенията с младия Гардетерак.

— Продад си ме! Татко, ти си ме продал като някой роб...

Фашналгид се разплака и излезе тичешком от къщата. Без да се оглежда, той пришпори хоксните си в галоп, далеч от мястото, където се бе родил.

След няколко месеца полкът, в който беше и неговата рота, пристигна в Кориантура. А от прекия си началник и личен враг майор Гардетерак капитан Харбин Фашналгид получи заповедта да подготви „сърдечно“ посрещане за завръщащата се армия на Аспераманка.

Откакто имаше писана история, Сиборнал винаги беше значително по-единен от пъстрото сорище народи, които съставляваха населението на Кампанлат. Разбира се, и жителите на северния континент имаха своите разногласия, но винаги успяваха да се опълчат заедно срещу външните заплахи.

През вековете на по-мек климат Сиборнал беше благодатна земя. Още от ранните години на Голямата пролет Фрейър се издигаше в небето и не залязваше никога, затова нивите и градините на север даваха плод рано. Но сега приближаваше периодът на мраз и тъма и Олигархията се стремеше упорито да затегне юздите на властта в ръцете си, като посвоему също мятеше покривало от мрак върху континента.

И Олигархията, и обикновените хора съзнаваха, че от напрежението на неотклонно настъпващата зима обществото може да се пръсне като замръзнала водопроводна тръба. Студът и недостигът на храна биха могли да съсипят цивилизацията. След страховития Мракоден, който предстоеше само след няколко години, тъмнината и

ледът щяха да сковат северните страни за три и половина местни века. По време на зимата Сиборнал ставаше царство на полярните виелици.

И Кампанлат щеше да рухне под бремето на снеговете. Тамошните народи никога не биха си помагали взаимно. Много земи щяха да се върнат към първобитно състояние. Но въпреки по-суровите изпитания Сиборнал щеше да оцелее благодарение на рационалността и предвидливостта.

В търсене на утеха Харбин Фашналгид се срещаше често с проповедници и други свети мъже. Църквата беше хранилище на знанието. В нея той откри отговора на въпроса за оцеляването на Сиборнал. Потиснат от факта, че на практика бе прогонен от имението на своя баща, от полята и горите, където се бяхтеха неговите братя, Фашналгид прие отговора като откровение. Не на земята щеше да се опре северният континент през тежките столетия.

Толкова голяма част от Сиборнал беше покрита от дебелия полярни ледове, че всъщност представляваше тясна ивица суша край морските си брегове. Именно в морето се криеше спасението. Студената вода съдържаше повече кислород от топлата. През зимата океанът щеше да гъмжи от живот. Издръжливите хранителни вериги щяха да предложат изобилието си на хората — дори когато ледът се вкопчеше в имението, откъдето изпъдиха Харбин.

Мисълта за ужасните пътища на историята сякаш разяждаше душата му. Бе свикнал повече да мисли за дните и месеците, отколкото за десетилетията и вековете. Бореше се с жаждата си за алкохол и прекарваше повече време със свещеници, отколкото с проститутки. Един от отците, обслужващи военния параклис в казармите на Ашкитош, стана изповедник на Фашналгид. Един ден капитанът се реши да разкрие пред този свещенослужител омразата си към Олигархията.

— Църквата също ненавижда Олигархията — отвърна кротко отецът. — Въпреки това работим съвместно. Църквата и Държавата не бива да се делят за нищо на света. Олигархията ти е неприятна, защото е наложила принудителното ти постъпване в армията. Но недостатъците в нрава ти, които се налага да преодоляваш, са само твои — не на армията, не на Олигархията. Въздай дължимото на властта за положителните ѝ страни. Възхвалявай я за нейната

неизменност и стремежа ѝ към общото благо. Казват, че Олигархията не спи никога. Радвай се, че има кой да бди над нашия континент.

Фашналгид си замълча. Мина време, докато разбере какво го смущаваше в думите на свещеника. Откри противоречие в твърдението му, че Олигархията се стреми към „общото благо“. Самият той беше чист ускут по произход, а всъщност бе продаден в армейска робия. А пък приказката, че Олигархията не спи никога... Това само подсказваше нечовешката ѝ същност, нейната враждебност към хората, не по-малка от тази на фагорите.

Още по-късно се сети, че отецът говореше за Олигархията по същия начин, както за Неживеещия бог. Нали славеха и божеството за неговата неизменност и грижата му за общото благо? Неживеещият също бдеше над континента. А не казаха ли и за Църквата, че никога не затваря очи?

От този момент Фашналгид престана да се среща със свещеници и у него още по-непоклонимо се затвърди убеждението, че Олигархията е един чудовищен тумор.

Първа гвардия на Олигарха не бе сполетяна от злощастиято да тръгне с наказателната експедиция на Аспераманка към северните райони на Кампанлат. Само след няколко седмици обаче получи заповед да се премести в Кориантура за охрана на границите.

Фашналгид се осмели да попита майор Гардетерак каква е причината.

— Дебелата смърт се шири навсякъде — грубо отвърна неговият командир. — Не ни трябва бунтове в пограничните градове, нали така?

Дотолкова не понасяше подчинения си, че го гледаше не в лицето, а в мустаците.

Последната си вечер в Ашкитош Фашналгид прекара при една жена на име Ростадал, която живееше в мансарда само на няколко пресечки от казармите.

Харесваше я, но и я съжаляваше. Тя беше като дърво без корен. Произхождаше от едно северно село. Нямахше нищо — никакви собствени вещи, нито политически и религиозни убеждения, нито

роднини. Въпреки това се държеше мило и вдъхваше уют на стаичката, която наемаше.

Капитанът се надигна рязко в леглото и каза:

— Ростадал, трябва да тръгвам. Ще ми сипеш ли нещо да пийна?

— Какво ти става?

— Просто ми налей нещо. Тъжен съм. Не мога да остана при тебе.

Без да се оплаква, жената се измъкна от постелята и му донесе чаша вино. Фашналгид я изля на един дъх в гърлото си. Ростадал го гледаше втренчено, накрая промълви:

— Кажи ми какво те измъчва.

— Не мога. Твърде страшно е. Целият свят е обладан от злото.

Започна да се облича. Жената навлече зацапания си кийдрант. Повече не продума, само се чудеше дали той ще ѝ плати. Бледото пламъче на една маслена лампа осветяваше сценката.

След като нахлузи ботушите си, Фашналгид прибра книгата, оставена до леглото, и сложи на масата няколко сиба. Имаше окаян вид. Виждаше, че плаши жената със състоянието си, но не намери думи да я успокои.

— Харбин, ще дойдеш ли пак при мен? — попита тя, сплела пръстите на ръцете си.

Капитанът вдигна глава към напуканата мазилка на тавана и поклати глава. После излезе.

Упорит дъжд се сипеше на тежки струи върху Ашкитош и препълваше канавките. Фашналгид не обръщаше внимание на стихията. Крачеше забързано по безлюдните улици и се опитваше да потисне измъчващите го мисли.

Предишната нощ един вестоносец, пришпорващ изчерпил последните си сили йелк, бе минал по същите тези улици. Добра се до щаба на армията, разположен на върха на хълма. Макар че старшите офицери се постараха да запазят случая в тайна, мълвата скоро се разнесе. Вестоносецът бил таен агент на Олигарха. Носел новини за победата на армията под командването на Аспераманка срещу обединените сили на Кампанлат. В доноса било написано също така за очакванията на архиепископ-командира да бъде посрещнат триумфално в Сиборнал.

Мъжът се свлякъл от измъченото си животно в двора на щаба и паднал по лице. Забелязвали се всички симптоми на Дебелата смърт. Един от старшите офицери лично застрелял вестносеца.

Само час-два след произшествието, майката на Фашналгид му се яви в тревожен сън и изрече: „Брат ще вдигне ръка срещу брата“. Присъни му се и че самият той виси окачен на кука.

След два дни се отправиха към Кориантура.

Докато изслушваше заповедите на майор Гардетерак, Фашналгид си представи съвсем ясно плана на Олигарха. Имаше един важен фактор, който би могъл лесно да съсипе замислите за оцеляването през зимата — това беше Дебелата смърт, още по-застрашителна от студовете. Безумието на заразата наистина принуждаваше брат да изяжда брата си.

Смъртта на среднощния вестител предупреди навреме Олигарха, че със завръщането си от Дивашкия континент армията на Аспераманка ще разнесе Дебелата смърт. Така че той стигна до най-рационалното решение — армията не биваше да се завърне. Първа гвардия, в която служеше и Фашналгид, бе пратена в Кориантура с единствената задача да изтреби войските на архиепископ-командира, щом доближат границата. Правилата, въведени с цел ограничаване разпространението на болестта, включително за броя на лицата, обитаващи едно жилище, от своя страна трябваше да подготвят населението и да направят предстоящото клане по-приемливо и оправдано.

Ето какви тягостни размишления терзаеха Харбин Фашналгид, докато лежеше в стаята си под покрива на Одим. За разлика от Гардетерак, капитанът не обичаше да става рано. Но не можеше и да избяга в забравата на съня от своите видения. Вече си представяше Олигархията като паяк, притаил се някъде в тъмата с твърдото решение да се опази през идните епохи, каквото и да струваше това на хората.

Такъв беше скритият смисъл в подмятането на баща му, че си е купил обещание за сигурно бъдеще. Бе платил с живота на сина си. Значи неговият баща също бе постигнал спокойствието на един бивш Член на Олигархията, без да го смущава цената за това.

— Няма да оставя нещата така — промърмори Фашналгид, когато най-после си наложи да стане от леглото.

Зората вече осветяваше стаята през прозореца. Чуваше как грамадното семейство на Одим се разшава за поредния ден.

— Няма да оставя нещата така — повтори си той упорито, докато се обличаше.

Няколко часа по-късно Бези Безамитикал влезе в неговия кабинет и той разчете в безмълвния език на тялото ѝ готовността да изпълни всяко негово желание. В този миг Фашналгид прозря възможността да използва нея и Одим, за да провали плана на Олигарха и да спаси армията на Аспераманка.

Клисурите източно от Кориантура, чиито отвесни склонове се спускаха чак до началото на Чалския провлак, бяха общоприетата точка, където се срещаха континентите Сиборнал и Кампанлат. Хълмистите земи южно от скалите, откъдето бе принудена да мине всяка армия, насочила се към Ушкутошк, на запад граничеха с обширни блата, които стигаха чак до морето. Няколко километра южно от клисурите се издигаха Костените скали, стърчащи като часови над степта.

Харбин Фашналгид и тримата войници с него спряха йелките в подножието на скалите и слязоха. Намериха пещера, за да се спасят от режещия вятър, и Фашналгид заповяда на единия редник да накладе огън. Извади манерка от задния си джоб и я надигна.

Вече бе извлякъл полза от познанството си с Бези Безамитикал. Тя му показва откъде да мине по тесните улички на Кориантура, които се спускаха стръмно надолу. Така капитанът слезе в равнината незабелязано за караула на Първа гвардия, разположен по укрепленията над склона. Формално погледнато, в момента Фашналгид беше в положението на дезертъор.

Обясни на войниците с полуистини целта на идването им тук. Трябвало да чакат, докато армията на Аспераманка се появи от юг. Нямало да изпълняват никакви опасни задачи. Просто щял да предаде на архиепископ-командира съобщение от Олигарха.

Скъсиха поводите на йелките и ги вързаха така, че ги принудиха да легнат, после опряха гърбове в хълбоците на животните, за да се топят. Докато чакаха завръщащите се войски, Фашналгид се зачете в томче с любовна поезия.

Минаха няколко часа. Войниците започнаха да се оплакват. Мъглата се разпръсна, небето блесна в прозрачна синева. В далечината се чу тропот на копита. От юг приближаваха ездачи.

Можеха да минат само отгук, защото с Костените скали започваше неприветливият каменен гръбнак на платото, обгърнал целия Чалски залив. Всички пътници бяха принудени да се провират нагоре през клисурите.

Фашналгид затвори книгата и се изправи.

Както често му се случваше, отново усети слабостта на волята си. Дългото чакане и отпусканата душата печал на стиховете подрониха решимостта му да предприеме нещо. Все пак се насили да даде ясни заповеди на войниците си, които трябваше да заемат позиция, скрити зад скалите. Очакваше да види след малко авангарда на армията. Вместо това се появиха само двама ездачи.

Напредваха бавно. И двамата се гърбеха уморено на седлата на своите йелки. Носеха военни униформи, а животните бяха наполовина остригани, както бе прието в армията. Фашналгид заповяда на новодошлите да спрат.

Единият слезе от йелка и се приближи предпазливо. Макар че едва бе минал юношеската възраст, лицето му сивееше от прахта и преумората.

— От Ушкутошк ли сте? — подвикна прегракнало.

— Да, идвам от Кориантура. А вие от армията на Аспераманка ли сте?

— Изпреварихме с три дни войската. Може би и с повече.

Фашналгид се замисли. Пуснеше ли тези двамата да минат, те щяха непременно да се натъкнат на постовете, разположени от майор Гардетерак. Вероятно щяха да разкрият и скривалището му. Не вярваше, че би могъл да ги застреля хладнокръвно... при това юношата пред него също беше офицер, младши лейтенант. Оставаше му единствено да ги възпре, като им обясни предрешената съдба на идващата армия и да си осигури помощта им.

Пристъпи към младия офицер, който обаче измъкна незабавно револвер и го опря на свитата си лява ръка. Примижа зад цевта и нареди:

— Нито крачка повече! Знам, че сте скрил още хора наблизо.

Фашналгид разпери ръце.

— Вижте какво, няма нужда да се заплашваме. Не ви мислим лошото. Искам само да поговорим. Май нещо освежително няма да ви е излишно.

— И двамата ще стоим, където сме. — Без да отделя поглед от мерника на револвера, младши лейтенантът заповяда на своя спътник: — Слез и му вземи оръжието.

Фашналгид нервно облизваше устни и се надяваше неговите войници да го спасят, но в същото време се молеше те да кротуват, за да не бъде застрелян в суматохата. Следеше с поглед втория ездач, който слезе от хоксното. Ботуши, панталон, наметало, кожена шапка... Нещо в движенията на човека подсказа на опитния сластолюбец, че това е жена. Тя тръгна нерешително към него.

Когато го доближи, Фашналгид сграбчи протегнатата ѝ ръка, изви китката и грубо извъртя жената. Прикри се зад нея и измъкна своето оръжие от кобура.

— Хвърли револвера или ще застрелям и двама ви!

Лейтенантът се подчини и Фашналгид извика своите войници. Те се показаха предпазливо, личеше неохотата им да се намесят.

Обезоръженият мъж стоеше и се взираше предизвикателно във Фашналгид. Капитанът пхна ръка под наметалото на жената и опипа гърдите ѝ.

— Кои сте вие, мътните ви взели? — засмя се той, а пленничката му захлипа. — Ей, приятелю, ти май обичаш да си угаждаш, когато пътуваш... тази тук си я бива.

— Казвам се Лутерин Шокерандит. Лейтенант съм. Нося бързо известие за Върховния олигарх, така че най-добре ни пуснете да продължим по пътя си.

— Загазил си, да ти кажа.

Капитанът заповяда на един от войниците да прибере револвера, завъртя жената с лице към себе си и я побутна назад, за да я огледа по-добре. Погледът на Торес Лал бе натечал от ярост. Фашналгид я потупа по бузата и се обърна към Шокерандит:

— Няма защо да се караме. Напротив! Искам да те предупредя за близка опасност. Сега ще прибера оръжието си и ще си стиснем ръцете, както подобава на достойни мъже.

Здрависаха се сдържано, докато се преценяваха взаимно с погледи. Шокерандит хвана Торес Лал за ръката и я дръпна до себе си.

А Фашналгид сякаш още усещаше гърдите ѝ под пръстите си. Ободрен, той тъкмо се поздравяваше мислено, че се справи добре с доста сложно положение, но поставеният на пост войник извика, че откъм Кориантура идват ездачи.

Колоната се насочваше към Костените скали, над главите на мъжете се развяваше знаме. Фашналгид побърза да извади далекогледа от джоба на палтото си.

Изпсува. Начело яздеше не някой друг, а неговият командир майор Гардетерак. Отначало му хрумна, че Бези го е предала. След миг се сети, че е по-вероятно някой жител на Кориантура да е забелязал измъкването му и да е доложил.

Все пак имаше време до пристигането на колоната.

Капитанът не се съмняваше каква участ ще го сполети, ако бъде заловен, затова реши да изпревари събитията. Изписаната по лицето му тревога убеди по-бързо от думите му Шокерандит и жената, че е по-безопасно да се присъединят към него, отколкото сами да търсят път за бягство. Освен това Фашналгид им предложи да сменят уморените си йелки с два от неговите. Той кресна на войниците си да не мърдат от мястото и да кажат на майора, че от другата страна на скалите имало голям отряд въоръжени мъже. Метна се на седлото и отпраши в пълен галоп, следван от лейтенанта и Торес Лал. С ритници подканваше един от йелките без ездач да не изостава.

Малко по-нататък по тесния пролом в скалите имаше странично отклонение. Фашналгид плесна йелка да продължи право напред, но поведе спътниците си по отклонението. Надяваше се тропотът на препускащото животно да заблуди преследвачите и те да го подгонят.

Вече едва се провираха през цепнатината. Упорито водеха животните си напред и се катереха все по-нагоре по ронещите се камънаци. Излязоха на по-равно място, където сред изкъртените камънаци растяха ниски дървета и храсти, наклонени на юг от постоянния вятър. Някъде отдолу се чуваше тътенът на преминаващия отряд, воден от майора.

Фашналгид изтри от челото си избилата студена пот и смуши йелка да продължи на запад, като избираше внимателно пътя между големите камъни. Двете слънца се сближаваха в небето — Фрейър ниско на югозапад, както винаги, а Баталикс клонеше към залез.

Тримата ездаци минаха до нацепена скала с размерите на голяма къща, край която се забелязваха следи от някогашно човешко присъствие. В далечината местността се спускаше надолу към блещукащото море. Фашналгид спря и надигна манерката си. Предложи и на Шокерандит да си пийне, но младежът тръсна глава.

— Досега ви се доверих — каза той. — Но след като се отървахме от вашите съмнителни приятелчета, би трябвало да ми обясните причините за държанието си. Имам задача да отнеса спешното известие за Олигарха.

— А пък аз имам задача да се отърва от Олигарха. Нека ти кажа нещо — явиш ли се пред неговите хора, най-вероятно ще те застрелят още щом те зърнат.

Капитанът обясни накратко какво посрещане се готвеше за Аспераманка. Шокерандит клатеше глава недоверчиво.

— Нали именно Олигархията ни прати в Кампанлат? Щом вярвате, че ще ни избият, когато се върнем, явно сте се побъркал.

— За Олигарха животът на отделния човек не струва пукнатата пара. Нима очакваш да прояви повече загриженост и за цяла армия?

— Никой човек с ума си не би унищожил една от своите армии. Фашналгид заразмахва ръце възбудено.

— Ти си по-млад от мен. Липсва ти житейски опит. Точно разсъдливите хора правят най-големите бели. Нима още си убеден, че живееш в свят, където хората се държат според повелите на разума? Всъщност какво е разумът? Не е ли обикновена заблуда, че и останалите ще се държат подобно на тебе? Едва ли си отдавна в армията, щом вярваш, че всички мислят еднакво. Честно казано, смятам повечето си приятели за безумци. Някои полудяха от армейските порядки, други са си били достатъчно смахнати, за да бъдат привлечени от царящия в армията идиотизъм, а трети просто са били такива по природа. Чух една от проповедите на архиепископ-командира Аспераманка. Говореше с такава убеденост и сила, че ми се стори добър човек. Все пак трябва да има и свестни хора... Мога да те уверя обаче, че повечето офицери са като мен — негодници, след които биха тръгнали само побърканите.

След това словоизлияние настъпи тишина. Минута по-късно Шокерандит изрече студено:

— Аз изобщо не бих се доверил на Аспераманка. Той също беше готов да прати подчинените си на сигурна смърт.

— „Мъдростта на безумието се скоро предава, когато душата само мъки познава“ — изрецитира Фашналгид и добави: — Значи имаме една армия, носеща заразата със себе си. Олигархията ще се отърве с удоволствие от нея, щом вече няма опасност от страна на Кампанлат. Пък и за Ашкитош ще е добре, ако брибарският отряд изчезне от лицето на земята...

Нямаше какво повече да каже. Обърна им гръб и отново надигна манерката за голяма глътка. Баталикс се спускаше към видимата тясна ивица от далечното море, по небето се трупаха облаци.

— Е, какво предлагате да направим, ако не искаме да попаднем между двете армии? — дръзко попита Торес Лал.

Фашналгид махна на запад.

— Госпожо, оттатък блатата чака един приятел с лодка. Натам съм се запътил. Можете да дойдете с мен, стига да пожелаете. Ако ми вярвате, ще дойдете.

Той се поизправи върху седлото, оправи яката под брадичката си, приглади мустаци и кимна за сбогом. Срита йелка си да тръгва. Животното закрачи с наведена глава по каменистата равнина към трепкащите отблясъци на водните простори.

Лутерин Шокерандит подвижна след отдалечаващия се мъж:

— И къде ще ви отведе тази ваша лодка?

Вятърът, рошец полегналите храсти, почти погълна отговора.

— На кораб, който ще отплава към Шивенинк.

Йелкът, понесъл кльошавия мъж, се спускаше към блатата, чийто лабиринт обрамчваше морето. Птички пърхаха с крилца, за да отбягнат копитата, гущери се завираха в дупки, за да не бъдат смазани. В шибаните от дъжда локви подскачаха неznайни твари. Всичко, което можеше да се движи, бягаше от човека.

Капитан Харбин Фашналгид беше твърде потиснат, за да се запита защо човекът е толкова самотен сред гъмжилото от други живи същества. Но този въпрос (или по-точно — неспособността да се намери верният отговор) бе довел до създаването на един свят, който кръжеше в орбита над полюсите на планетата.

Това беше изкуствен свят. Наричаше се Земна наблюдателна станция „Авернус“. Обикаляше на 1500 километра над повърхността на Хеликония и се виждаше отдолу като ярка звезда, преминаваща бързо по небосвода. Обитателите на планетата ѝ дадоха името Кайдо.

В станцията два големи рода надзираваха автоматичното съхранение на информацията, която постъпваше от Хеликония. Освен това се грижеха тази информация, в цялото ѝ богатство и объркващи подробности, да бъде препредадена към планетата Земя, отдалечена на хиляда светлинни години. Именно такава беше предназначението на Земната наблюдателна станция. За да осъществяват тази цел, раждаха се човешки същества, населяващи „Авернус“. Само след няколко години станцията щеше да навърши четири хилядолетия от създаването си.

„Авернус“ беше възможно най-технологично напредничавото възплъщение на провала на породилата го култура да си отговори на въпроса защо човечеството е толкова откъснато от жизнената си среда. Станцията беше върховото постижение на епохата, през която човекът се опитваше да покори космоса и да го пороби, оставайки си в същото време роб.

Това беше и причината „Авернус“ да загива постепенно.

През дългите векове на съществуването си станцията бе преживяла множество кризи. Не технологията се проваляше, напротив — огромното туловище с диаметър един километър бе замислено като самоподдържаща се цялост. Малки обслужващи механизми щъкаха като паразити по повърхността му и подменяха защитното покритие и уредите, когато се налагаше. Механизмите се движеха бързо и общуваха помежду си на език, разбираем само за контролиращия ги компютър. Дори след четиридесет века продължаваха да служат. Те се оказаха неунищожими.

Стотици допълнителни спътници придружаваха „Авернус“ през пространството или се пръскаха във всички посоки като искри от огън. Орбитите им се събираха или пресичаха. Някои бяха не по-големи от човешко око, други имаха сложни форми и устройство. Изпълняваха автоматично задачата си — събирането на информация. Сякаш, образно казано, несъществуващите им гърла бяха винаги пресъхнали от жаждата за нови и нови данни. Когато

някой от тях покажеше признаци на повреда или парчетата му се разпръсваха под удара на незнайна частица космически боклук, от люковете на „Авернус“ почти незабавно излиташе друг и заемаше мястото му. Подобно на обслужващите механизми, спътниците се оказаха напълно годни за предназначението си.

И „Авернус“ устояваше на времето. Зад гладките пластмасови стени се криеше нещо подобно на външен скелет. Всъщност по-подходящо би било сравнението с нервна система, разбира се, несравнимо по-сложна от тази на отделния човек. Тя съдържаше неорганични подобия на мозък, бъбреци, бели дробове, черва. До голяма степен беше независима от съществата, които обслужваше. Решаваше всички проблеми, свързани с прегряването, преохладането, кондензацията, микроклимата, отпадъците, осветлението, комуникациите, холографските илюзии и още стотици фактори, които според замисъла на създателите на станцията трябваше да направят поносим живота на хората вътре. Също като механизмите и спътниците тази нервна система се оказа особено устойчива.

Но представителите на човешката раса в станцията се бяха уморили. Всеки член на осемте големи рода (по-късно намалели до шест и вече сведени до два) бе отдаден, каквато и специалност да имаше, на една-единствена цел — да излъчи колкото се може повече информация за планетата Хеликония към безкрайно далечната Земя.

Целта беше твърде чужда и абстрактна, твърде откъсната от всекидневието.

Постепенно родовете ставаха жертва на притъпяване на сетивата, започваха да губят допир с действителността. За тях живата планета Земя отдавна не съществуваше. Остана им само Задължението към Земята — бреме за съзнанието, спънка за духа.

Дори планетата пред очите им, величествената и бавно променяща се Хеликония, сияеща в светлината на двете си слънца, вече се превръщаше в абстракция. Защото не можеха да слязат на повърхността ѝ. Това би означавало сигурна смърт за всеки смелчага. Жителите на Хеликония, които те изучаваха толкова подробно, наглед по нищо не се отличаваха от хората, само че бяха защитени от външна намеса чрез сложното взаимодействие на вирус, устойчив на времето не по-малко от механизмите на „Авернус“.

Хеликонийският вирус беше смъртоносен за авернианците през всички сезони на Голямата година. Неколцина мъже и жени от станцията бяха слизали на планетата. Преживяваха по няколко удивително нови за тях седмици. После умираха.

В „Авернус“ отдавна властваше бездушно примирение.

С бавното отминаване на есенните векове, когато Хеликония и другите планети на Баталикс все повече се отдалечаваха от Фрейър — от 236 астрономически единици по време на периастрона до ужасяващите 710 при апастрона — младежите в наблюдателната станция най-сетне се поддадоха на отчаянието, въстанаха срещу управниците си и завзеха властта. Имаше ли значение, че възрастните също бяха роби на съдбата си? Ерата на строгото въздържание свърши. Старците бяха избити, а с тях си отиде и примирението. Доjde времето на удоволствията без задръжки. Земята бе обърнала гръб на „Авернус“. Е, добре тогава, „Авернус“ също щеше да обърне гръб на Земята.

Отначало бунтовниците се задоволяваха със сляпото следване на страстите си. Достатъчно им беше, че разчупиха стерилните окови на дълга. Но... и в това „но“ може би се крие ключът към съдбата на човечеството, хедонизмът скоро престана да ги задоволява. Неудържимият разврат беше задънена улица също като въздържанието.

Жестоки извращения се зараждаха в омачканите постели на „Авернус“. Изтезания с нож, бой с камшик, канибализъм, педерастия, педофилия, публично изкормване, издевателства над невръстни деца и безпомощни старци — всичко това стана привично и желано. Масовите оргии, осакатяванията и убийствата бяха всекидневие. Сексуалното желание отслабваше, интелектът чезнеше.

Затова пък процъфтяваше всичко извратено и низко. От лабораториите се искаше да създават все по-уродливи мутанти. Джуджетата с грамадни полови органи бяха заместени от самите полови органи, надарени със самостоятелен живот. Тези сексуални символи можеха да се движат. Великанските подигравки с размножението се надигаха, набъбваха и влизаха една в друга пред очите на публиката или разкъсваха попадналите на пътя им хора. Ставаха все по-сложни и трудно узнаваеми. Виреха се и спадаха, засмукваха се и изпускаха слюз, размножаваха се помежду си. Бяха

неуморно дейни, цветовете им ставаха по-ярки или избледняваха според възбудата или изтощението им. В по-късните етапи на еволюцията им размерите на самоходните гениталии станаха огромни. Някои се блъскаха страшно в стените на резервоарите, където бяха затворени.

Няколко поколения авернианци обожествяваха тези странни форми почти като боговете, които бяха прогонени в незапомнени времена от станцията. Но поредното разви яростна непоносимост към тях.

Избухна война между поколенията. Станцията се превърна в бойно поле. Мутиралите органи се изтръгнаха на свобода. Повечето бяха унищожени.

Битките продължаваха години наред. Мнозина загинаха. Рухна структурата на родовете, съхранила се хилядолетия наред, повтаряща запазили се още по-дълго отношения на Земята. Враждуващите страни се наричаха Тан и Пин, но тези названия вече нямаха почти нищо общо с някогашното значение.

„Авернус“, средоточие на технологията, храм на съзидателното и любознателното в човешкия ум, бе сведен до една разпадаща се арена, където диваци изскачаха от засада, за да разбият нечий череп.

V

ОЩЕ НЯКОЛКО НАРЕДБИ

Система от изкуствени диги покриваше мочурищата между Кориантура и Чалс като мрежа от вени. Тук-там насипите се пресичаха. Понякога на кръстовищата се издигаха грубо стъкмени порти, за да попречат на добитъка да броди. Върху дигите бяха утъпкани пътеки от нозете на хора и животни. Склоновете бяха покрити от изобилна ярка трева, сливаща се надолу с тръстиките, почти скрили чернеещата вода. Вечно подгизналата пръст жвакаше под ботушите на редките пътници. Тежкоподвижните домашни животни крачеха по нея бавно и предпазливо.

Лутерин Шокерандит и пленничката бяха единствените човешки същества, които се виждаха на километри околоръст. Случваше се да подплашат големи птичи ята, които се издигаха с писък и се понасяха ниско над водата, после изведнъж гъстият им облак дружно се спускаше върху земята.

Лейтенантът приближаваше морето, а разстоянието между него и следващата го жена се увеличаваше. Водата на малките поточета вече беше солена. Бълбукането им беше приятно допълнение към глухо отекващите стъпки на йелка.

Шокерандит спря и почака Торес Лал да го настигне. Мислеше да ѝ се развика, но нещо го възпря.

Беше сигурен, че този чудат капитан Фашналгид го е излъгал за участта, подготвена за Аспераманка при завръщането му към Кориантура. Повярваше ли на Фашналгид, значеше да допусне съмнение в почтеността на цялата система, според чиито правила живееше. И все пак долови в думите на непознатия някаква искреност, която го накара да бъде по-предпазлив. Беше длъжен да занесе посланието от Аспераманка в Кориантура, в тамошния щаб на армията. Освен това трябваше да избегне възможни засади. Стори му се най-благоразумно да постъпи така, сякаш е повярвал на Фашналгид, и да се махне от Чалс с лодката.

Светлината във въздуха над блатата се менеше лъжовно. Фигурата на капитана се загуби някъде напред. Шокерандит се придвижваше по-бавно, отколкото му се искаше. Макар че неговият йелк следваше пътеката върху дигата, всяка негова стъпка беше мудна сред околната кал.

— Не изоставай! — викна той на Торес Лал.

Собственият му глас проехтя в главата му. Смуши с пета йелка да върви по-бързо.

Кафеникавият дъжд допреди малко заплашваше да се превърне в обичайния ускутски порой. Но струите се преместиха на юг и над блатата просветна. На някои тези земи биха се сторили безполезна пустош. Въпреки това дори и тук продължаваха процеси, жизненоважни за онези видове, които се бореха за надмощие на Хеликония — хората и фагорите.

В приливните води, запълващи протоците между дигите, процъфтяваха и се размножаваха морски водорасли. Те събираха йода от водата в тесните си ръждивокафяви ивици, след това насищаха въздуха с него под формата на йодни съединения, а въздушните течения го разнасяха навсякъде по света.

Двурогите и човеците не можеха да оцелеят без този йод. Щитовидните им жлези го извличаха, за да регулират обмяната на веществата чрез съдържащи йод хормони.

През този сезон на Голямата година, след критичния период на Седемте затъмнения, някои от тези хормони правеха хората по-податливи към попълзновенията на хеликонийския вирус.

Сякаш уловени в лабиринт, мислите му се въртяха отново и отново в обичайния кръг. Пак си припомняше толкова възхваляваните си подвизи при Истуриача, но вече без гордост. Неговите другари му се възхищаваха за храбростта. Всеки изстрелян от него куршум, всеки удар на сабята му, разсякъл вражеско тяло, вече имаха привкуса на легенда. Но сега той се ужасяваше от стореното, а също и от въодушевлението си в онези мигове.

Както и от постъпките си с жената. По пътя насам я обладаваше. Тя не се съпротивляваше и го остави да прави с нея каквото пожелае. Той още се наслаждаваше на усещането и на властта си. Но обзет от

угризения, сега се сещаше за бъдещата си съпруга Инсил Есикананзи, чакаща го в Харнабхар. Какво ли би си помислила за него, ако го види да пъхти върху тази жена от Дивашкия континент?

Тези въпроси се завръщаха, все по-изкривени и мимолетни, докато главата го заболя. Внезапно си спомни, че в детството си веднъж нахлу ненадейно при майка си. Без да се замисли, малкият Лутерин влезе на бегом в покоите ѝ. Там беше неясно очертаната ѝ в полумрака фигура, която толкова задълго се затваряше между тези стени (особено след смъртта на Фейвин). Нейната прислужница я обличаше, а тя седеше срещу мъглявото сребърно огледало, в което шишенцата с благовония и мазила се отразяваха като куполите и кулите на далечен град.

Тогава майка му се обърна към него, без упрек, без вълнение... дори без едничка дума, доколкото той си спомняше. Бе избрала официалната си рокля за някакъв особено тържествен прием. По тази дреха, подарена от учените, служещи на Колелото, бе избродирана карта на Хеликония. Страните и островите бяха изобразени със сребърни нишки, моретата — със сини. Все още разпусната, косата на майка му падаше като тъмен водопад от северния полюс до високите върхове на Нктрик. Докато приведената прислужница се мъчеше с множеството копченца на гърба, момчето забеляза, че град Олдорандо в Дивашкия континент се падаше точно върху слабините на майка му. Оттогава се срамуваше от този спомен.

Гъстите туфи блатна трева под краката на йелка му приличаха на груби косми. Озадачен, Лутерин забеляза, че тревата сякаш се приближава към очите му. Забеляза малките влечуги, промушващи се между стръковете, гледаше как дребни маргаритки се слягат под копитата на животното. Полека се свличаше от седлото.

В последния миг успя да се хване за поводите и стъпи на земята. Усещаше краката си чужди.

— Какво ти става? — попита Торес Лал.

Шокерандит изви мъчително шия и вдигна глава към нея. Шапката ѝ хвърляше сянка над очите. Обзет от подозрения, той посегна да извади револвера си, но се сети, че го е пъхнал в кобура на седлото. Залитна напред и зарови лице в мократа козина по хълбока на йелка. Падна на земята и се хлъзна по наклона на дигата.

Вцепени се. Вече нямаше никаква връзка между волята му и способността да се движи. Но чуваше как Торес Лал скочи от своя йелк и зашляпа по мократа пръст към него.

Усещаше прихваналата го ръка, чуваше разтревожения глас, който го призоваваше да се опомни. Тя му помагаше да се изправи. Боляха го всички кости. Насили се да извика, но от гърлото му не се изтръгна никакъв звук. Мъчителните усещания по тялото вече проникваха под черепа му. Тялото му се сгърчи. Небето се люлееше, сякаш беше закачено на панти.

— Болен си — отбеляза Торес Лал.

Не пожела да назове болестта с истинското ѝ име.

Пусна го да легне на влажната трева. Изправи се и огледа пустите мочурища, обърна се към голите хълмове, откъдето дойдоха насам. На юг още се полюшваше непрогледната завеса на дъжда. Мънички рачета се шумгуваха из струйките вода около краката ѝ.

Помисли, че би могла да избяга. Мъжът, който я плени, лежеше безсилно в тревата. Тя можеше спокойно да вземе оръжието му и да го застреля. Но завръщането в Кампанлат беше твърде опасно заради идващата на север армия. Кориантура се намираше само на няколко километра в северозападна посока. Възвишенията, отбелязващи границата между континентите, се издигаха смътно на хоризонта. Но това беше вражеска територия.

Торес Лал крачеше напред-назад и не знаеше какво решение да вземе. Върна се при проснатото тяло на Лутерин Шокерандит.

— Хайде да видим какво може да се направи — каза на глас тя.

С големи усилия успя да го качи на седлото, покатери се и седна зад него, после срита йелка, за да се размърда. Животното, което тя яздеше досега, тръгна колебливо след тях — като че предпочиташе да си има компания, вместо да остане само през нощта в блатата.

Подтиквана от неясни опасения, тя смушкваше йелка да върви по-бързо. С падането на здрача зърна някъде напред фигурата на Фашналгид на фона на далечното море. Жената издърпа револвера на Шокерандит от седлото и стреля веднъж във въздуха. Множество птици излетяха и размахаха криле, за да избягат надалеч.

След още половин час нощта се спусна над земята, макар че тук-там локвите отразяваха мъждукането по югозападната част от хоризонта, където се криеше Фрейър. Фашналгид вече не се виждаше.

Тя пришпорваше йелка и крепеше тялото на Шокерандит върху седлото.

Водата се надигаше от двете страни на високата пътека. Шумеше по-силно и Торес Лал предположи, че е настъпило времето на прилива. Никога преди не бе виждала морето и то малко я плашеше. В измамната светлина стигна до късо кейче, без да се усети. Там имаше вързана лодка.

Плитката вода бълбукаше по калта. Тревата и тръстиките шумяха като призраци. Вълнички се плискаха по бордовете на лодката. Нямахме и следа от хора.

Торес Лал слезе от йелка и свали Шокерандит на брега. Пристъпи предпазливо по скърцащите дъски на кейчето.

— А, хванах ли те! Не мърдай!

Тя писна тихичко, когато мъжкият крясък отекна под краката ѝ. Човекът изскочи изпод дъските и насочи оръжие към главата ѝ.

Надуши спиртните пари в дъха му, забеляза пищните мустаци и с облекчение позна капитан Фашналгид. Той също изръмжа, щом я огледа, без да изразява нито удоволствие, нито неприязън. Звукът по-скоро беше признание, че животът е пълен с досадни случки и човек трябва да реагира някак на всяка.

— Защо тръгнахте след мен? Да не водите и Гардетерак насам?

— Шокерандит е болен. Ще ми помогнете ли?

Той се обърна и подвикна към лодката:

— Бези, излез, няма страшно.

Бези Безамитикал, цялата увита в кожи заради студа, отметна брезентовото покривало и дойде при тях. Бе изслушала почти с безразличие капитана, изпаднал в поредния пристъп на празно красноречие. Обясни ѝ замисъла си да спасят Аспераманка от жестокостта на Олигарха (както той предпочете да се изрази). Щял да пресрещне архиепископ-командира и да го доведе на брега, където Бези трябвало да ги чака с лодката, осигурена им от Идап Мън Одим. Не бивало в никакъв случай да се провалят. Ставало дума за живота и честта му.

Когато младата жена му обясни плана на Фашналгид, Одим се зарадва. Щом капитанът се замесеше в тази незаконна история, щеше да зависи от милостта на търговеца. Затова се постара да му намери

малка лодка с опитен кормчия и нареди на Бези да прекоси с лодката залива, за да чака капитана и изтъкнатия му спътник.

А докато приготовленията напредваха, издаваните от Олигарха наредби и ограничения притискаха все повече населението. Ден след ден, улица след улица Кориантура попадеше под контрола на военните. Одим виждаше всичко, но не казваше нищо. Тревожеше се за стадото роднини и кроеше свои планове.

Бези помогна на Торес Лал да настани вдървеното тяло на Шокерандит в лодката.

— Нима трябва да вземем с нас тези двамата? — обърна се тя към Фашналгид и махна недоволно към болния. — Сигурно са заразни.

— Не можем да ги зарежем тук — заяви капитанът.

— Да не искаш да приберем и йелките? — заяде се жената.

Той пропусна думите ѝ покрай ушите си и каза на моряка, че вече могат да се махнат. Животните останаха на брега. Едното се осмели да пристъпи в калта, но загуби опора под краката си и побърза да се върне. Йелките гледаха след малката лодка, която скоро се смали и изчезна в посока към Кориантура.

Беше студено. След като вдигна платното, кормчията седна до руля, а останалите се покриха с брезента, за да се скрият от вятъра. Торес Лал не беше настроена приказливо, но Бези ѝ досаждаше с въпросите си.

— Откъде си? По говора ти познавам, че не си тукашна. Този ли е мъжът ти?

Торес Лал си призна неохотно, че е робиня на Шокерандит.

— Е, има си начини да се отървеш от робията — отбеляза Бези съчувствено. — Но не са много. Жал ми е за тебе. Умре ли господарят ти, за тебе може да стане и по-лошо.

— Току-виж, намеря в Кориантура кораб, който да ме върне в Кампанлат... искам да кажа, след като лейтенант Шокерандит оздравее. Ще ми помогнеш ли?

Фашналгид се намеси:

— Слушай, ще си имаме предостатъчно главоболия в Кориантура и без да помагаме на една робиня да избяга. Ти си хубава жена, все ще намериш нещо по-добро в живота.

Торес Лал предпочете да не обърне внимание на намека и попита:

— Какви неприятности очаквате?

— А... това зависи от Бог, от Олигарха и от един майор на име Гардетерак.

Капитанът надигна манерката си. Подвоуми се, но предложи и на жените да си пийнат.

Изпод брезента Шокерандит произнесе бавно и отчетливо:

— Не искам отново да преживея всичко това...

Торес Лал докосна с длан горящото му чело, а Фашналгид каза:

— Добри ми лейтенанте, скоро ще откриете, че животът всъщност е поредица от повторения...

Сиборнал нямаше и половината от населението на съседния Кампанлат. Но връзките между отдалечените помежду си столици на отделните народи се поддържаха значително по-добре, отколкото в Дивашкия континент. Ако не се броят изостанали райони като Кудж-Джувек, пътищата бяха в чудесно състояние. И тъй като повечето големи градове бяха до брега, морето изпълняваше ролята на главна магистрала. Не беше трудно да се управлява този континент, стига в град Ашкитош да имаше достатъчно силна власт.

Столицата беше изградена във формата на полукръг, в чийто център, на брега, се издигаше гигантска църква. Светлините на кулата ѝ се виждаха от много километри. В края на полукръга, на около километър и половина от църквата, беше Исенският хълм. Върху гранитната му основа бе построен замъкът, дал приют на човека с най-силната воля не само в Ашкитош, а и в цял Сиборнал.

Тази Воля се грижеше да не секва наситеното движение по сухоземните и морските пътища, оживено от военни приготовления и техния предшественик — прокламацията. Листовете се появяваха и в градовете, и в най-затънтените паланки, за да обявят поредната забрана. Често смисълът на ограниченията се криеше под привидната грижа за населението — или за „Ограничаване разпространението на Дебелата смърт“, или за „Предотвратяване недостига на храна“, или за „Задържане под стража на опасните размирници“. Само че замислеше

ли се човек, всичко се свеждаше до отнемане на свободата на индивида.

Служителите на Олигархията почти единодушно приемаха, че потокът от закони и укази, насочващи живота на хората от северния континент, е вдъхновен от Върховния олигарх Торкерканзлаг II. Никой никога, обаче, не виждаше Олигарха. Ако изобщо съществуваше, Торкерканзлаг не излизаше от покоите си в замъка на Исенския хълм. Но всички се съгласяваха, че издаваните напоследък забрани съответстват напълно на характера на човек, който толкова малко цени собствената си свобода, че се е затворил зад дебелите стени без прозорци.

По-високопоставените имаха свои съмнения относно Олигарха и често изразяваха мнението си, че зад титлата няма нищо и че властта е в ръцете на Вътрешната камара на Олигархията.

Това положение беше нелепо. В средоточието на държавата имаше някой, чиято същност беше почти толкова неясна, колкото и природата на Неживеещия — средоточието на църквата. Някои предполагаха, че Торкерканзлаг е само име, давано при поемането на властта, и че зад него се е крил не един владетел.

Все пак сред хората се разнасяха сентенции, изречени според мълвата от устата (или от човката, твърдяха някои остроумци) на самия Олигарх.

„Когато заседаваме, можем да се пререкаваме помежду си. Но помнете, че светът не е дискуссионна зала. Повече прилича на килия за изтезания.“

„Не се смущавайте, ако ви казват, че сте зли. Такава е съдбата на управниците. Хората не искат нищо друго, освен зло. Можете да се убедите в това, като чуете приказките на кое да е кръстовище.“

„Когато можете, служете си с коварство. По-евтино е от армиите.“

„Църквата и Държавата са като две сестри. Някой ден ще трябва да решим коя да наследи семейното богатство.“

Подобни бисери на мъдростта се изплъзваха от Вътрешната камара, за да бъдат разнесени сред простосмъртните.

Можеше да се предполага, че хората в самата Вътрешна камара знаят в кого е въплътена Волята. Но не беше така. Членовете на камарата, които в момента се събираха маскирани за поредното си

заседание, взети накуп бяха още по-несигурни що за Воля ги направлява, отколкото невежите граждани, обитаващи влажните улици под хълма. Близостта до тази смазваща душата власт ги караше да търсят убежище в преструвките. Носените от тях маски бяха само външен израз на лукавството им. Тези властници дотолкова си нямаха доверие, че всеки си измисляше някаква поза относно самоличността на Олигарха, за да не доближи дори истината. Много приличаха на насекомите, при които хищните се маскират като безобидни, за да заблудят жертвите си, а безобидните имат външността на отровни, за да отпъдят нападателите.

Възможно е Членът от Браджит, столицата на Брибар, да знаеше що за Воля се извисяваше над тях. Вероятно понякога признаваше на приближените си тази истина или пък си служеше с предпазливи увъртания, а може би лъжеше безочливо. Зависи какво му беше изгодно в момента.

Трудно беше да се прецени доколко Членът от Браджит си служеше с измами, защото зад привидното единство на континента, гарантирано от множество строги договори, Ушкутошк всъщност воюваше с Брибар и в момента негови войски обсаждаха Ратагон (разбира се, ако можеше да се твърди, че някой е в състояние да обсажда тази островна твърдина).

Освен това останалите Членове се преструваха, че вярват на съратника си от Браджит според степента на тайните си симпатии към политиката на страната, дръзнала да оспори владичеството на Ушкутошк. Неискреност беше думата, изчерпваща всичко в поведението им.

Никой не беше сигурен дали е прозрял действителните факти. Това ги задоволяваше. Намираха опора в утехата, че другите от Вътрешната камара са още по-заблудени.

И тъй в сърцевината на най-могъщия град на планетата цареше пълна неосведоменост и бъркотия. Така се готвеха да посрещнат предизвикателствата на сменящите се сезони.

В момента Членовете обсъждаха последния указ, спуснат им от невидимата ръка на Олигарха, за да бъде подписан и от тях. Този указ беше още по-безочлив в сравнение с досегашните. Налагаше забрана върху практикуването на паук, тъй като противоречал на църковните догми.

Ако Вътрешната камара го превърнеше в закон, щяха да бъдат принудени да разположат войници във всяка махала на континента, за да наложат спазването му. И понеже Членовете се смятаха за просветени хора, подходиха към въпроса чрез свободна дискусия. Тънките им устни едва помръдваха под маските.

— Указът се съобразява със самата ни душевна същност — отбеляза Членът от Джутир, столицата на Кудж-Джувек. — Става дума за един твърде древен обичай. Но останалото от минали времена не е непременно неприкосновено. От една страна, имаме нашата незаменима Църква, основата на сиборналското единство, с нейния ключов камък — Неживеещия бог. От друга страна, имаме обичая паук, непризнат от Църквата. Чрез този транс хората общуват с духовете на праотците си. Както всички знаем, предполага се, че същите тези духове потъват към Прасътворителката, от която са произлезли. Никой не може да каже нищо съществено за тази митична майчинска фигура. И така — от едната страна имаме нашата чиста, интелектуална, научно обоснована религия. От другата е неясната представа за върховен женствен принцип в света. Наложително е да се подготвим за настъпващите сурови времена на студ. Трябва да сме готови да дадем отпор на женственото в себе си, да заличим тази идея от умовете на хората. Длъжни сме да нанесем удар по този вреден култ към Прасътворителката. Задължително е да забраним изпадането в паук. Убеден съм, че казаното от мен само хвърля допълнителна светлина върху мъдростта на новаторския, творчески подход на Волята. Освен това позволявам си да твърдя, че...

Повечето Членове бяха старци, свикнали с преклонната си възраст, защото отдавна и упорито се задържаха в нея. Срещаха се в древна зала, където всички метални и дървени предмети бяха излъскани до блясък от вековен робски труд. Желязната маса, на която се подпираха, голият камък под обутите им в меки пантофи крака, изящната дърворезба на креслата сякаш сияеха. Суровите метални плочи на стените връщаха в погледите им техните собствени разкривени отражения. Огън пламтеше в камината, но не прогонваше студа от помещението, затова Членовете се бяха увили до вратовете в скъпи кожи — същински лелки от стара пиеса. Единственият предмет в залата, който разведряваше малко потискащата обстановка, беше гобленът, заел цяла стена. На ален фон бе изобразено гигантско колело,

придвижвано през небесата от гребци в бледосини одежди. Всеки от тях се усмихваше на изумителната фигура на Майката, от чиито ноздри, уста и гърди бликаха потоци звезди. Незнайно кога сътвореното чудо придаваше неопределимо великолепие на залата.

Докато един или друг упражняваше красноречието си, останалите Членове посръбваха ободряваща настойка от планински билки, зяпаха си ноктите или рееха премрежени погледи през тесните като бойници прозорци, които им откриваха изглед към Ашкитош, сякаш нарязан на филии.

— Някои поддържат схващането — говореше Членът от далечната провинция Каркампан, — че митът за Прасътворителката е поетична представа за същността на човешката душа. Но все още предстои да се докаже, че съществува явлението „душа“. А дори и да съществува, може да се окаже, че не е господар в собствения си дом, ако ми простите шегата. Може би душата съществува независимо от самите нас. Тоест душата може би е част от Хеликония, както атомите на нашите тела са част от планетата. В такъв случай е вероятно да има известна опасност, ако прекъснем връзките си с Прасътворителката. Това исках да изтъкна пред уважаемите Членове.

— Независимо от опасността хората трябва да се преклонят пред волята на Олигарха, иначе тежката зима ще ни изстреби. Трябва да се излекуваме от самата си душа. Само покорството ще ни преведе през три века и половина, когато властват ледовете...

Тази не особено умна забележка дойде от другия край на масата, където отраженията и сенките се сливаха.

Ашкитош беше потънал в сиво-кафеникаво еднообразие, обгърнат от прочутата си „тинеста мъгла“ — тънка пелена сух въздух, веещ към града от високите северни плата. С него се смесваше димът от хиляди комини, защото ускутите обичаха да се топят. Градът тънеше в сянка, отчасти създадена от самия него.

— Все пак общуването с прародителите ни укрепва нашата решителност — изрече един мъж с посивяла брада. — Особено когато изпаднем в затруднено положение. Предполагам, че малцина сред нас не са търсили утеха от шепнещите духове.

Малко сърдито Членът от пристанището Идживибир в Лорадж каза:

— В края на краищата, защо нашите учени още не са открили каква е причината духовете вече да са доброжелателно настроени към душите на живите, щом според неподлежащи на съмнение отдавнашни свидетелства винаги са били враждебни? Как мислите, дали промяната се дължи на кръговрата на сезоните — утеха през зимата и лятото, омраза през пролетта?

— Въпросът губи смисъл, ако оставим духовете да се занимават сами със себе си и утвърдим представения ни указ — отсеке Членът от Джутир.

През някои от прозорците се виждаше покривът на държавната печатница, където само след още ден-два обсъждане бе размножен указът на Върховния олигарх Торкерканзлаг II. Хилядите листове обявяваха с едър плътен шрифт, че отсега нататък „изпадането в състояние на паук е закононарушение, независимо дали е индивидуално или групово деяние“. Забраната се обясняваше за кой ли път с ширещата се зараза. Законът предвиждаше за първо нарушение глоба от сто сиба, а за второ — доживотен затвор.

В Ашкитош имаше мрежа от релси, по които парни локомотиви теглеха вагончета със скорост петнайсет-двайсет километра в час. Вагоните бяха мърляви, но надеждни и постепенно релсите се простираха все по-надалеч от града. Сега влакчетата бяха натоварени с обяви и ги разнасяха по разпределителните пунктове в покрайнините и на пристанището, откъдето корабите щяха да ги разпространят във всички посоки на компаса.

Тежките денкове скоро пристигнаха и в Кориантура. Разлепвачите на обяви се разтичаха из града, за да опетнят навсякъде стените с параграфите на новия закон. Един от листовете цъфна пред дома на Идап Мън Одим, където неговият род живееше вече двеста години.

Но тази къща вече беше пуста, оставена на мишките и плъховете. Вратата на парадния вход бе затръшната за последен път.

Идап Мън Одим напусна дома си със своята привична вдървена походка. Гордостта не позволи на лицето му да издаде напирещата мъка.

Точно тази сутрин избра обиколен път към Тихия залив — по улица „Рънгобандряшкош“ и през Южния двор. Неговият роб Гагрим го следваше по петите, нарамил торбата на господаря си.

Съзнаваше на всяка крачка, че за последен път върви по улиците на Кориантура. През всичките дълги години на живота му неговият куджджувекски произход го бе принуждавал да приема града като място за изгнание. Едва сега разбра, че се прощава с истинската си родина. Подготви се за преселването колкото може по-добре. За щастие имаше двама-трима приятели сред ускутските търговци, които пожелаха да му помогнат.

Улицата извиваше стръмно наляво. Одим поспря точно преди да свърне в пресечката до църквата и погледна назад. Ето я и неговата къща — тясна долу, широка към покрива, балкончето с дървени перила се гушеше в сградата като гнездо на странна птица, стрехите почти докосваха отсрещната постройка. Вътре вече не живееше никой от многобройното семейство. Имаше само сенки и пустота за компания на старомодните стенописи, изобразяващи някогашния живот в почти легендарния Кудж-Джувек. Идап Мън Одим напъха решително брадата си под яката и закрачи напред.

В квартала живееха предимно дребни занаятчии — майстори на ковано сребро, часовникари, книговезци и всякакви художници. От едната страна на улицата имаше малък театър, където поставяха особени пиеси, които не можеха да разчитат на пълни салони в центъра на града. Тук се играеха драми за магията и науката, фантазии за възможното и неосъществимото (които често се сливаха ведно), трагедии, започващи със счупени чаени чаши, комедии за масови кланета. И сатири. Властите нито разбираха, нито търпяха присмеха и иронията. Затова често затваряха театъра. Както и сега, а от това улицата изглеждаше още по-умърлушена.

В Южния двор живееше възрастен художник, който рисуваше декори за театъра и красиви сервизи за работилницата, чийто порцелан Одим изнасяше. Джесерабхай беше стар, но още изписваше със сигурна ръка вазите и блюдата. И най-важното — косвено осигуряваше препитание за многолюдното семейство Одим. Главата на рода го ценеше и му носеше прощален подарък.

Един фагор въведе Одим в къщата. Много домове в Южния двор използваша фагори за прислуга. Общо взето, ускутите се отличаваха с

непреодолимо отвращение към двурогата раса, но майсторите сякаш търпяха с удоволствие присъствието на фагорите, като че за да се наслаждават извратено на сковаността и неочаквано бързите движения на тези твари. Одим трудно понасяше тежката млечна воня на двурогите и побърза да влезе при Джесерабхай.

Старецът се бе омотал в старовремски кийдрант, качил краката си на дивана по-близо до преносимата желязна печка. Държеше албум с рисунки. Надигна се тронаво да поздрави Одим, който се настани на плюшено кресло срещу него.

Художникът заклати мрачно глава, когато чу новината.

— Няма спор, лоши времена настанаха за Кориантура. Аз поне не съм виждал по-лоши. Одим, жалко е, че си принуден да се махнеш. Но пък и ти никога не си пускал корени тук, нали... семейството ти също.

Търговецът изрече бавно, без да се замисля:

— Не, корените ми са тук, а думите ти ме учудват. Роден съм в Кориантура, на няма и километър от твоя дом, както и баща ми преди мен. Джеси, градът е мой, колкото е и твой.

— Мислех, че си от Кудж-Джувек.

— Да, родът ми произхожда оттам и всички се гордеем с това. Но аз преди всичко съм сиборналец и жител на Кориантура.

— Но защо си отиваш, щом е така? И накъде си тръгнал? Не ме гледай обидено. Сипи си чай. Пуши ли ти се?

Одим приглади брадата си.

— Новите забрани правят невъзможен живота ни тук. Имам голямо семейство и съм длъжен да направя всичко по силите си за тях.

— Е, да, да, вярно. Голяма челяд сте, а? Лично аз съм против тези неща. Не съм се женил. Нямам роднини. Само с изкуство се занимавам. И сам съм си господар.

Очите на търговеца се присвиха.

— Не само в Кудж-Джувек има големи семейства. Не сме толкова първобитни, да знаеш.

— Скъпи ми приятелю, днес се засягаш лесно. За нищо не съм те обвинявал. Живей и остави другите да живеят, това казвам аз. Къде ще се преселите?

— Предпочитам да не разгласявам това. Новините лесно минават от уста на ухо, шепотът полека-лека става крясък.

Художникът изсумтя.

— Предполагам, че се връщате в Кудж-Джувек.

— Никога не съм стъпвал там през живота си и затова не мога да се върна в Кудж-Джувек.

— Някой ми разправяше, че къщата ти била пълна с картини от онези места. Чувам, че били изкусно нарисувани.

— Да, вярно, стари са, но хубави. Рисувал ги е велик майстор, който не успял да си създаде име. Но това вече не е моя къща. Наложил се да я продам, до последната ключалка.

— Тъй ли било... Поне взе ли й добра цена?

— Ще не ще, Одим бе приел мизерната сума, но сега се ограничи с една дума:

— Поносима.

— Мисля, че ще ми липсваш, макар и напоследък да не се виждам почти с никого. Дори рядко се вясвам в театъра. Този северен вятър направо ми изяжда старешките кости.

— Джеси, от горе-долу двайсет и пет години се радвам на дружбата си с тебе и винаги съм се възхищавал на работата ти, макар че май никога не съм ти плащал достатъчно. Аз съм обикновен търговец, но ценя дарбите на другите, а никой никога в цял Сиборнал не е изобразявал като тебе толкова изящни птици върху порцелан. На раздяла искам да ти дам един подарък и се надявам да ти хареса. Можех да продам вещта на търг, но според мен си струва ти да я притежаваш.

Джесерабхай се надигна и го погледна очаквателно. Одим махна на роба да отвори торбата. Гагрим извади отвътре предмет, който подаде на господаря си. Одим го доближи до очите на художника.

Часовникът имаше формата и размерите на гъше яйце. По външния кръг бяха изписани двадесет и петте часа на денонощието, а по вътрешния — четиридесетте минути на часа, както повеляваше традицията. Но когато часовникът звънеше на кръгъл час (или според желанието на собственика си — само с едно натискане на бутонче), механизмът се завърташе и откриваше за малко друг циферблат. Външният кръг показваше десетата и сезона на малката година, а вътрешният — сезона на Голямата.

Циферблатите бяха емайлирани, корпусът беше златен. Нефритена фигурка на Прасътворителката държеше яйцето, седнала на

бряг, образуващ основата. От едната ѝ страна растеше пшеница, от другата имаше ледник. Изработката се отличаваше с изящните си детайли, със съвършенството си — на пръстчетата, които се подаваха от сандалите на Прасътворителката, личаха ноктите.

Джесерабхай протегна сбръчканите си ръце, пое часовника и дълго го разглежда, без да промълви. Очите му се насълзиха.

— Да, ето нещо красиво... Майсторски направено. Но не мога да позная стила. От Кудж-Джувек ли е?

Одим настръхна.

— Ние, варварите, сме прочути занаятчии. Не знаеш ли, че се въргаляме в мръсотия и когато не се забавляваме да колим хора, между другото творим изкуство? Нали вие, ускутите, така си представяте живота ни?

— Одим, не исках да те обидя.

— Е, направен е в Джутир, ако те интересува. Това е столицата ни. Вземи го. Поне ще ти припомни някой път, че ме е имало.

Търговецът извърна глава към прозореца. Няколко войници под командването на подофицер претърсваха отсрещната къща. Двама тъкмо извеждаха някакъв мъж на площада. Човекът вървеше с наведена глава, като че се срамуваше да го виждат сред такива хора.

— Одим, аз наистина съжалявам, че си отиваш — помирително каза художникът.

— Злото върлува на воля в този свят. Вече трябва да тръгвам.

— Не вярвам в злото. Има грешки, да. Но не и зло.

— Може би се боиш да повярваш. То съществува навсякъде, където има хора. Има го и в тази стая. Сбогом, Джеси.

Тръгна и остави стареца, който още се опитваше да стане от дивана.

Одим се огледа напрегнато, преди да излезе от къщата. Войниците се бяха отдалечили в колона, повели арестанта. Търговецът закрачи бързо през Южния двор, старееше се да не мисли повече за срещата си с Джесерабхай. В края на краищата винаги се погаждаше трудно с ускутите. Щеше да е голямо облекчение да не се разправя повече с тях.

Всичко беше готово за отпътуване. Макар и набързо, уреди делата си съвсем законно. Откакто преди два дни Бези Безамитикал прибра с лодката дезертъора капитан Фашналгид, Одим се занимаваше съсредоточено и упорито с подготовката. Продаде къщата на един враждебно настроен далечен сродник, а търговския си дом — на дружелюбен конкурент. Купи кораб с помощта на Фашналгид. Бе решил да се присъедини към брат си в далечния Шивенинк. С радост предвкушаваше срещата с Одирина. И двамата вече не бяха млади, имаше с какво да си помогнат един на друг...

Борбата с трудностите е другото име на надеждата, каза си Одим, изправи гръб и закрачи малко по-бодро. Не се предавай. Там животът ще е по-лесен независимо от приближаващата зима. Стига си мислил само за пари. Могъщият сиб е обсебил ума ти. Промяната ще ти се отрази добре. С подкрепата на Одирина в Шивенинк ще работя, без да се пресилвам. Ще рисувам като Джесерабхай. Току-виж, се прочуя.

Сгрят от тези мисли, той свърна към пристанището. Но разсъжденията му бяха прекъснати от парно оръдие, изтрополило с грохот наблизко. Караха го на изток. Бе плъзнала мътва, че предстои страхотна битка — още една причина да се махне оттук колкото се може по-бързо. Оръдието беше толкова тежко, че тресеше земята. Дяволският му двигател с боботещи бутала бълваше дим. Момченца тичаха след машината и пицяха весело.

Оръдието се отдалечи към Тихия залив, накъдето вървеше и Одим. Той си отдъхна, когато свърна към входа на търговската си компания, следван неотлъчно от Гагрим.

В изложбената зала и склада цареше хаос преди всичко защото никой не вършеше нищо. Наемните работници и робите се възползваха от възможността да мързелуват. Мнозина се мотаеха до вратата и зяпаха оръдието. Дръпнаха се мудно, за да му направят път, с което показаха пренебрежение към своя вече бивш господар.

Все едно, каза си Одим. Ще отплаваме със следобедния отлив, а тези хора да правят каквото щат.

Дойде един мъж да му каже, че новият собственик чакал горе — искал да говори с него. Предчувствие за опасност прониза съзнанието на търговеца. Не му се вярваше, че новият господар е решил да дойде, защото според условията на договора прехвърлянето на собствеността

влизаше в сила едва след полунощ. Внушаваше си да не се поддава на страхове и решително изкачи стъпалата. Гагрим тръгна след него.

Приемната беше елегантно обзаведена галерия, чиито прозорци разкриваха изглед към пристанището. На стените висяха гоблени и множество миниатюри, останали още от дядото на Одим. По лакираните масички бяха наредени образци от порцеланови сервиси. Тук водеха по-важните клиенти и тук се сключваха най-големите сделки.

Но тази сутрин само един важен клиент стоеше под ниския таван на галерията и униформата му подсказваше, че разговорът с него едва ли ще бъде приятен. Майор Гардетерак бе обърнал гръб на прозореца, вирнал брадичка напред, а грубите му издути устни примлясваха срещу Одим. Зад него стоеше бледата Бези Безамитикал.

— Влез и затвори вратата! — заповяда майорът.

Търговецът спря като закован на прага и робът се блъсна в него. Майор Гардетерак бе наметнал грамадното си военно палто, копчетата като очи на фламбрег бяха пришити равномерно, същински метален почетен караул. Джобовите се издуваха като кутии. Палтото сякаш бе готово да се занимава с работата на притежателя си, дори ако той се изгуби някъде по незнайна причина. Гардетерак беше настроен достатъчно делово и наблюдаваше внимателно, докато Одим затвори вратата, както му бе наредено.

Търговецът се уплаши не толкова от майора, а от присъствието на Бези. Един поглед към стъписаното лице на жената стигаше, за да разбере, че тя е била принудена да издаде всичките му тайни. В ума му се наредиха незабавно всички, които по силата на обстоятелствата бе скрил из сградите на компанията — официално обявеният за дезертър Харбин Фашналгид, лейтенантът от нежеланата армия, страдащ отгоре на това от Дебелата смърт, и момичето от Борлдоран, която сега беше робиня, грижеща се за офицера. Знаеше добре, че онова, което за него беше обикновена проява на човечност, в очите на майора ще изглежда списък от непростими престъпления.

Ярост разтърси кльощавото тяло на Одим. Още се боеше, но кипналата кръв надделя над страха. Бе намразил този отвратителен офицер още от мига, когато го срещна за пръв път и забеляза как се надува от властта си. Не биваше да позволи на тази твар да съсипе плановете му да отведе всички в безопасност.

Гардетерак кимна към Бези и каза:

— Тази робиня ми призна, че укривате дезертъор от армията на име Фашналгид.

— Той вече беше тук, когато влязох. Принуди ме... — намеси се Бези, но майорът я зашлеви с ръкавицата си, по която също лъщяха няколко копчета.

— Хайде, знам, че криете дезертъора някъде из складовете.

Гардетерак пристъпи към Одим, без да погледне младата жена, която залитна към стената, притиснала длан към разбитите си устни. Измъкна пистолет от един издут джоб и мушна дулото в корема на търговеца.

— Арестуван си, мръсен чужденец. Веднага ме отведи при Фашналгид!

Одим се вкопчи в брадата си. Колкото и да се стресна при вида на кървящата Бези, това само укрепи решимостта му. Изгледа безизразно майора.

— Не знам за какво говорите.

Грамадните пожълтели зъби се оголиха за миг, после устните на офицера пак се разтеглиха в плътна линия. Така изобразяваше търпелива усмивка.

— Знаеш и още как! Нали беше настанен при тебе на квартира. Слязъл е до Чалс с тази жена и не се съмнявам, че ти също си знаел. Ще го арестувам за дезертъорство. Един от товарачите на дока потвърди, че Фашналгид е дошъл тук. Заведи ме при него или ще те закарам в щаба за разпит!

Одим отстъпи крачка-две.

— Добре, ще ви заведа.

В другия край на галерията имаше врата, която водеше към задните помещения на сградата. Гардетерак тръгна след него и по пътя бутна една от масичките. Порцелановият сервиз се пръсна по пода.

Търговецът дори не трепна. Посочи вратата на Гагрим.

— Отключи.

— Няма нужда и робът ти да идва с нас.

— Той държи всички ключове през деня.

Връзката бе прикрепена с верижка за колана на Гагрим. Той отключи с трепереща ръка и отвори на двамата мъже.

Тръгнаха по коридора към стаите на кантората. Одим вървеше отпред. В края завиха наляво изкачиха четири стъпала към метална врата. Търговецът пак махна на роба да отключи. Този път ключът беше особено голям.

Излязоха на балкон. Долу, във вътрешния двор, бяха струпани каруци с дърва около двете пещи. Обикновено не използваша пещите, но в момента едната беше разпалена, за да изпълнят спешна поръчка от местния гарнизон. Нямаше нужда да се престарават за качеството. Повечето порцеланови изделия, които Одим продаваше, идваха от други работилници в Кориантура. Четирима фагори, роби на компанията, поддържаха огъня. Пещта беше стара и лошо изолирана, пламъците и пушеците изпълваха двора.

— Е, сега накъде? — подкани майорът.

— Скрит е на тавана отсреща — посочи Одим.

От балкона се стигаше до таванските помещения от другата страна по тясно мостче над двора. Беше по-старо дори и от пещите. Имаше само един неустойчив дървен парапет, осажден от пещите.

Търговецът тръгна предпазливо по мостчето. Спря на средата сред кълбата дим и се хвана за парапета.

— Лошо ми е... Май ще трябва да се върна — промълви той, извърнал лице към майора. — От жегата ще да е.

Идап Мън Одим не беше склонен към насилие човек. През целия си живот бе ненавиждал принудата. Гнусеше се от всяка проява на избухливост, дори от своята собствена. Бе свикнал с любезността и покорството, подобно на родителите си. Но сега отхвърли всички отдавна вкоренени навици. Извъртя се и стовари сплетените си пръсти върху врата на майора, който зяпаше надолу.

— Гагрим! — кресна Одим, но робът не помръдна.

Гардетерак се блъсна в парапета и понечи да вдигне оръжието си към търговеца. Одим го ритна по коляното и го блъсна в гърдите. Струваше му се, че офицерът е двойно по-едър от него, че палтото му е непробиваема броня.

Чу пропукването на парапета, оглушителния гръм на изстрела, усети как Гардетерак се прекатури и сам се свлече на колене и длани върху мостчето, за да не падне.

Майорът нададе ужасяващ крясък.

Одим се взираше в размаханите ръце, в зейналата животинска паст. Офицерът се блъсна в средата на двукамерната разпалена пещ. Много от тухлите по покрива ѝ бяха разхлабени. Появиха се пукнатини, разширяваха се и блъваха алена жар. Търговецът се просна по лице върху мостчето, за да не бъде обгорен.

Майорът пицеше и се мъчеше да стане. Грамадното палто тлееше като вехта барака. Носещите арки на пещта поддадоха. Огънят изригна като гейзер. Температурата вътре надвишаваше хиляда и сто градуса. Вече горящ, Гардетерак пропадна надолу.

По-късно Одим не можа да си спомни колко време лежа така. Бези се пристраши да дойде и му помогна да се върне на балкона. Гагрим бе избягал.

Тя го прегърна, бършеше опърленото му лице с кърпичката си. Одим осъзна, че ѝ повтаря неспирно:

— Убих човек, убих човек.

— Ти спаси всички ни — изрече младата жена. — Мили, ти си храбрец. Нека по-бързо се качим на кораба и да отплаваме незабавно, преди някой да научи какво стана тук.

— Бези, аз убих човек.

— Идап, да речем, че той сам падна.

Тя го целуна с подпухналите си устни и заплака. Той се притисна в нея, както никога не бе си позволявал пред очите на други хора, и тя усети треперенето на жилавото му вцепенено тяло.

Така дойде краят на грижливо организираната част от живота на Идап Мън Одим. Отсега нататък успешното справяне с всекидневието за него беше въпрос на сполучливи хрумвания. Подражавайки на баща си, той се бе опитвал да държи в ръце малкия си свят, като водеше старателно отчетността, следеше баланса на приходите и разходите, не мамеше, държеше се приятелски и се приспособяваше, доколкото му беше по силите. Всичко рухна с един удар.

Бези Безамитикал трябваше да го подкрепя, за да се качат на кораба, вързан до кея. С тях вървяха още двама, течението на чийто живот бе не по-малко смутено.

Когато стъпи на брега заедно с Бези, след като изминаха двайсетината морски мили от блатата, капитан Харбин Фашналгид

видя нескоропосано изрисуваното си лице на червена обява. Беше току-що размножена в местната печатница, реквизирана от армията, и незасъхналото лепило още лъщеше. За Фашналгид корабът на Одим беше възможност не само да се махне от Ушкутошк, но и да остане близо до Бези. Хрумна му идеята, че ако ще променя изцяло живота си, ще има нужда и от грижите на решителна жена, отличаваща се с постоянството си. Мина бодро по подвижното мостче към кораба, като жадуваше да се отърве от тегнещата над него сянка на армията.

Зад него вървеше Торес Лал, вдовица на достойния воин Бандал Ейт Лал. След смъртта на съпруга ѝ и пленяването ѝ от Лутерин Шокерандит бъркотията в нейния живот поне се равняваше на хаоса в делата на Одим или Фашналгид. Озова се в пристанище на една чужда страна и предстоеше да отплават към друг непознат град. А нейният поробител вече беше на кораба, вързан здраво, докато преживее агонията на Дебелата смърт. Можеше да му избяга. Но Торес Лал не знаеше как една олдорандска жена би могла да се върне невредима от Сиборнал. Затова остана да се грижи за Шокерандит с надеждата, че ще заслужи благодарността му, ако той оживее.

Не се плашеше от заразата, както всички останали на борда. Бе работила като лечителка в Олдорандо. Друго будеше у нея страх и любопитство — името на Харнабхар, родното място на Шокерандит. В далечния Борлдоран изричаха тази дума като въплъщение на легендите и романтиката.

За да се сдобие с този кораб, Одим потърси услугите на посредници, тукашни приятели, които познаваха важни особи в Гилдията на свещениците-моряци. Похарчи всички пари от продажбата на къщата и компанията, за да купи „Нов сезон“. Сега корабът бе закотвен в Тихия залив — двумачтов бриг с водоизместимост 639 тона, с квадратни платна на фока и грота. Бе излязъл от корабостроителницата в Ашкитош преди двадесет години.

Товаренето приключи. Освен набързо събраните хранителни припаси, имаше стадо аранги, изящни порцеланови сервизи и един болен от заразната Дебела смърт, за когото се грижеше робинята му.

Одим успя да изтръгне разрешение за отплаване от капитана на пристанището, защото човекът беше стар негов познайник, получавал щедри рушвети да си затваря очите за някои пратки през годините. На капитана на морския съд бе внушено да съкрати максимално всички

церемонии, препоръчани от двойновиждащите и хиромантите, за да бъде плаването успешно. Оръдеен изстрел отбеляза отпътуването на поредния сиборналски кораб.

Всички се събраха на палубата и изпяха кратък псалм в прослава на Неживеещия. Благоприятният вятър и отливът увеличаваха все по-бързо разстоянието между кораба и пристана. „Нов сезон“ се отправи към далечния Шивенинк.

VI

G4PBX/4582-4-3

В „Авернус“, известен на хеликонийците като бързо прелитация по небето Кайдо, настана времето на еднообразното варварство. Идап Мън Одим имаше право да се гордее с майсторството, въплътено в куджджувекския часовник, който подари на Джесерабхай. Тесните граници, еднопосочността на обществата като Кудж-Джувек придаваха на изкуството им жизнена съсредоточеност. Но първобитното състояние в „Авернус“ даваше плод само във вид на разбити черепи, засади, племенни чистки и почти маймунско доволство.

Множеството поколения, живели в условията на авернианската цивилизация, често бяха изразявали желанието си да избягат от чувството за безсмислие на битието си, от догмите на задоволяване с минималното, наложени им от Задължението към Земята. Някои бяха предпочели да умрат на Хеликония, вместо и занаят да се подчиняват на реда в станцията. Ако някой се беше сетил да ги попита, те щяха да отговорят, че предпочитат варварството пред цивилизацията.

Но примитивната скука беше несравнимо по-тягостна от ограниченията, според които живее развитото общество. Клановете Пин и Тан нямаше къде да търсят убежище от ужаса и падението. Заобиколени от технологии, които бяха почти изцяло самоподдържащи се, те изпаднаха в положение, близко до това на племената в Кампанлат, уловени като в капан между блатата, горите и моретата. Варварството пушна на воля страховете им и смаза въображението им.

Най-зле пострадаха частите от станцията, тясно свързани с поддържането на човешкото съществуване — кухните и столовите и цеховете за производство на белтъчини, които ги снабдяваха. Хидропонните ниви, заемащи вътрешната площ на корпуса, сега бяха

бойни полета. Грамадните крачеци „сексуални кукли“ ставаха жертви на нападения, за да бъдат изядени.

По екраните в автоматизираната станция още се редяха образи от света долу. Дори микроклиматът в „Авернус“ се променяше, за да не се лишат хората от този прастар стимул за организмите им.

Но оцелелите диваци не бяха способни да осмислят видяното. Образите на ловци, крале, учени, търговци, роби вече не означаваха нищо за тях. Обитателите на станцията ги смятаха за посетители от други светове — богове или дяволи. Предизвикваха само изумление в съзнанието на онези, чиито предшественици бяха наблюдавали делата на хеликонийците с пренебрежение.

Отначало бунтовниците — шепа недоволни, бяха уверени, че ще намерят по-голяма свобода. Успяха да постигнат единствено потискащо бедно и еднакво всекидневие. Властта на ума бе сменена от господството на празния стомах.

Но на станцията „Авернус“ бе възложена задача, още по-важна от грижите за обитателите ѝ. Главното ѝ предназначение бе да изпраща постоянно сигнали обратно към Земята, на хиляда светлинни години. През наситените със събития векове в наблюдателната станция тези носещи огромна информация излъчвания не бяха прекъсвали и за миг.

Сигналът сякаш беше артерия, по която течаха неспирно данни, пращани към далечната Земя. Такъв беше някогашният проект на елитарните технократи, поели отговорността за грандиозните замисли на междузвездните експедиции. Тази артерия не пресъхваше никога, дори и когато жителите на „Авернус“ се върнаха назад в историята почти до равнището на ордите от каменната ера.

Информацията се вливаше равномерно в артерията, но някъде като че имаше прерязана вена. Земята не винаги отговаряше.

Харон, предният пост на Слънчевата система, бе приютил цял приемателен комплекс, изграден върху замръзналия метан на повърхността му. В тази станция работеха подобия на разумни същества — андроиди. Те се грижеха приетите от Хеликония сигнали да бъдат анализирани, подредени, съхранени и препредадени към

вътрешните планети. Обратните предавания не се отличаваха с особена сложност — състояха се предимно от потвърждения или заповеди към „Авернус“ да насочи по-голямо внимание към някоя област. Отдавна беше прекратено изпращането на обзорни новини, след като някой изтъкна колко е нелепо в наблюдателната станция да получават известия, остарели с хиляда години. Така че в „Авернус“ не знаеха нищо (и вече не се интересуваха) за събитията на Земята.

А те бяха какви ли не...

Множащите се нации на планетата прекараха почти целия двадесет и първи век в поредица от тревожни противопоставяния — Изтокът срещу Запада, Северът срещу Юга, а Първият свят и помагаше на Третия, и го мамеше. Все по-многобройното население, намаляващите ресурси, вечните местни сблъсъци бавно превръщаха земното кълбо в сметище. В средата на века се наложи идеята за „престъпните нации“. По онова време бе унищожен и древният град Рим. Но въпреки всеобщите мрачни опасения така и не се стигна до ядрена война. Може би това отчасти се дължеше на факта, че свръхсилите прикриваха действията си зад манипулиране решенията на по-незначителните нации и отчасти на овладяването на близкия космос, което послужи като отдушник на склонността към агресия.

Съвременниците на тази епоха я възприемаха с меланхолично примирение, макар че стремителният напредък на микротехнологиите и електрониката продължаваше. Всяка нива или предприятие за храна бяха защитени с компютърни системи и охранявани от патрули. Всички съзнаваха все по-строгите ограничения в живота си. И все пак структурата, основата на цивилизацията се съхраняваше. Колкото и да беше потискаща, някои успяваха да я надмогнат.

Мнозина надарени хора направиха този век забележителен, поне за историята. Мъже и жени, които се появяваха сякаш от нищото, из низините, си спечелваха нечувана слава с дарбите си. Вдъхновени от блестящия си интелект, решени да се опълчат срещу окаяното съществуване, те се вслушваха в душите на своите съвременници. Когато Дерек Ерик Авесалом почина, казваха, че половината земно кълбо се обляло в сълзи. Но за утеха останаха неговите великолепни песни, съчинени в мигове на вдъхновение.

Отначало само две от земните нации се съревноваваха извън границите на Слънчевата система. Броят им мудно изпълзя до четири и се закова на пет. Твърде висока беше цената на междузвездните пътешествия. Други не можеха да се включат дори в период, когато технологията се превърна в религия. Защото за разлика от вярата, която беше надежда за бедните, технологията беше стратегията на богатите.

Вълнуващите открития на експедициите стигаха обратно до многолюдното население на Земята. Някои се възхищаваха на постиженията на човешкия ум. Други стискаха палци на своите „отбори“. Всеки нов проект се представяше с величествена тържественост — големи разходи, големи разстояния, голяма слава. Всичко това бе предназначено да смае данъкоплатците, сгушени в грозните си градове.

В разгара на междузвездните пътешествия — между 2090 и 3200 година, понякога изстрелваха и автоматизирани кораби. Те носеха съхранени в компютрите си групи заселници и можеха да кръстосват из вакуума достатъчно дълго, докато открият обитаеми светове.

Първата планета извън Слънчевата система, на която човечеството стъпи, бе наречена с душевен трепет Нова Земя. Бе едно от двете лишени от луни небесни тела, кръжащи в орбита около звездата Алфа Центавър С. „Арабска пустиня, но в по-голям мащаб“, заяде се един коментатор, но повечето хора се задоволяваха с удобното страхопочитание, когато гледаха еднообразните пейзажи на Нова Земя.

Планетата се състоеше почти само от пясък и ниски планински вериги. Единственият океан не покриваше дори два процента от повърхността. Не откриха живот освен някакви ненормално големи червеи и подобия на водорасли по крайбрежните, твърде солени плитчини на океана. Макар да беше подходящ за дишане, въздухът почти не съдържаеше водни пари. Гърлата на хората пресъхваха и се напукваха за броени минути в тази атмосфера. Върху заслепяващата повърхност на Нова Земя никога не падаше дори капка дъжд. Беше пуст свят откакто съществуваше. Тук нямаше как да възникне устойчива биосфера.

Минаваха векове.

На Нова Земя бяха създадени и поддържани база и център за отдих. Изследователските кораби проникваха все по-надалеч. Постепенно обхванаха сфера от пространството с диаметър почти две хиляди светлинни години. Колкото и необятни да изглеждаха разстоянията за една раса, сравнително наскоро опитомила коня, те бяха пренебрежимо малки в мащабите на галактиката.

Откриха и проучиха множество планети. На нито една нямаше живот. Намериха допълнителни минерални ресурси за Земята, но не и живот. Дълбоко долу в тъмното зловоние на един газов гигант се натъкнаха на някакви гърчеци се твари, чиито движения подсказваха съзнателна воля. Те дори се скупчваха любопитно около спусналия се да ги изследва апарат. Шестдесет години учените неуморно се опитваха да установят контакт с гърчеците се същества, но без никакъв резултат. А през това време последните китове измираха в замърсените океани на Земята.

На някои от новооткритите светове започваше добив на минерали. Имаше произшествия, новините за които така и не стигаха до Земята. Започна разрушаването на колосалната планета Уилкинс. Подвижни инсталации за термоядрен синтез поглъщаха с грохот атмосферата ѝ и преобразуваха водорода в желязо и по-тежки метали. После пристъпиха към разбиването на плътното ядро. Освободи се енергия, както бе предвидено, но значително по-бързо от очакванията. Смъртоносната късовълнова радиация изтреби всички участници в проекта. Между две съперничаещи си бази на Ороголак избухна кратка война с атомни ракети и планетата се превърна в ледена пустош.

Имаше и успехи. Към тях можеше да се причисли и Нова Земя. Поне беше подходяща за построяването на почивна база до брега на наситения с химикали океан. На още двадесет и девет планети се установиха малки колонии и повечето процъфтяваха поколения наред.

Някои от тези общности сътвориха интересни предания, допълнили богатството от легенди и митове на Земята, но нито една не беше достатъчно голяма и сложно устроена, за да създаде и съхрани културни ценности, различаващи се от първоначалната система.

Човеците, навлезли в космическото пространство, ставаха жертви на немалко странни и нови болести и психически

разстройства. Рядко някой признаваше факта, че земното население е истинско хранилище на страдания. Голяма част от представителите на всички етнически групи никак не се чувстваха добре през продължителни периоди от живота си, а причините оставаха незнани. Но СНБ (Синдромът на нелекуваната болест) вече се набиваше в очи. В безтегловността той просто избухваше в епидемии.

Пренебрегваните досега смущения в човешкия организъм останаха задълго неизлечими. Нервните системи се разпадаха, въображението внушаваше илюзорни спомени, призрачни видения измъчваха съзнанието, мускулите се свиваха в спазми, стомасите отказваха да смилат храната. Космическото безумие стана обичайно явление. Сенчести страхове се мяркаха из психиката, измъчена от околния вакуум.

Въпреки тежестите и разочарованията проникването в галактиката продължаваше. Хората се лишават от смисъл в живота, ако загубят мечтата. Но мечтата не ги изоставяше. Вярваха, че трябва да се стремят към знания въпреки всички скрити в тях опасности. А висшето знание щеше да ги поведе към разбиране на живота и връзката му с неорганичната вселена. Нямахше ли осъзнаване и разбиране, знанията ставаха безполезни.

Китайско-американски флот проучваше облаците космически прах в съзвездието Офиучи, на седемстотин светлинни години от Земята. В този район се срещаша гигантски молекулярни купове, анизотропна гравитация, непрекъснато нарастващи планети и други природни аномалии. Нови звезди възникваха сред струпването на недоразвита материя.

Един астрофизически спътник анализира спектрографските данни от нетипична двойна звездна система, отдалечена на триста светлинни години от Офиучи. Информацията показваше, че в системата има поне една планета с условия, подобни на земните.

Космолозите от китайско-американския флот и без това вече проявяваха интерес към необичайното съжителство на остаряваща звезда от клас G4, която се въртеше около обща ос с бял свръхгигант, възникнал преди не повече от единадесет милиона години. Спектрографският анализ ги подтикна да се заемат активно с изучаването на системата.

Предполагаме подобната на Земята планета беше класифицирана с индекс G4PBX/4582-4-3. Бяха изпратени съобщения по дългия път през прашните облаци към Земята.

Един автоматизиран заселнически кораб отначало бе на склад във флагманската база на флота, после обикаляше самостоятелно по краищата на Офиучи. Препрограмираха го и го насочиха към G4PBX/4582-4-3. Това се случи през 3145 година.

Заселническият кораб навлезе в системата Фрейър-Баталикс през 3600 година и незабавно се зае със задачата си — да създаде Наблюдателна станция.

И планетата G4PBX/4582-4-3 си беше на мястото, сякаш появила се от чуден сън! Истинска, но невероятна.

Когато сигналите от новата станция започнаха да достигат Земята, ставаше все по-ясно колко голяма е приликата с откритата планета. Там не само съществуваха безбройни видове живи същества (окуражаващо изключение в досега изследваната част от пространството), но и се бяха наплодили озадачаващо разнообразни полуразумни и разумни раси. Сред тях бяха и почти съвършени подобия на хората, както и рогати твари, напомнящи за покрит с груба козина Минотавър от древногръцките митове.

Сигналите се приемаха на Харон, почти в края на Слънчевата система, където андроидите ги обработваха и ги препращаха към Земята през последните пет светлинни часа, които трябваше да изминат.

Към средата на петото хилядолетие сменящите се периоди на съвременната епоха бавно приближаваха своя упадък. Епохата на жажда за ново знание беше само спомен. За всички, освен неколцина овластени поддръжници на висшите човешки ценности, изследванията на галактиката се бяха превърнали в поредното бреме, натрапено от бюрокрацията. Но G4PBX/4582-4-3 промени рязко положението. Планетата вече не беше поредното небесно тяло, тя придоби плът и своеобразие за земните жители. Превърна се в чудото Хеликония, светът отвъд празнотата на мрака, където имаше живот.

Слънцата на Хеликония станаха символи. Мистиците изтъкваха, че Фрейър и Баталикс сякаш са израз на

противопоставянето в човешката душевност, отразено в отдавнашна азиатска легенда:

*Две птици винаги кацат една до друга
в клоните на крушата —
едната кълве плодовете,
другата само я гледа.*

*Първата е нашето себично „аз“,
вкусващо всички дарове на света.
Втората е нашето вселенско „аз“,
забелязващо всичко и размишляващо.*

С какъв трескав интерес хората се вглеждаха в първите достъпни им следи на себеподобните и фагорите, борещи се с края на вековната зима! Необяснима благодарност изпълваше душите им. Най-сетне бяха установили връзка с друга проява на разума.

По времето, когато роботите изграждаха „Авернус“ и го населяваха с обитатели, отгледани от компютърни заместници на родители в кораба, насочваната от Земята космическа активност постепенно отслабваше. Жителите на планетите от Слънчевата система стъпка по стъпка създаваха централизирано управление, станало известно по-късно под името Групова общност. Не ги интересуваше почти нищо извън собствените им византийски интриги. Оставиха далечните колонии да се оправят сами, както смогнат, зарязани на полуобитаеми светове като множество потомци на Робинзон Крузо.

Планетите от Слънчевата система вече бяха истински складове на необработена информация. Макар че донесените на Земята данни се систематизираха веднага, скритото в тях знание оставаше неизвлечено. Враждите, стаени още от древните племена и подхранвани от страха и алчността, все още дремеха с полуотворени очи. Свиването на заеманото от човека пространство ги пробуди отново.

Към 4091 година една компания управляваше делата на цялата Земя — Груповата общност. По един или друг начин ГО притежаваше

всяко здание, производство, услуга или растение, дори всяко човешко същество на планетата. Нейна собственост бяха дори онези, които ѝ се противопоставяха. Капитализмът достигна своя величав връх. Извличаше малка печалба от всяка глътка кислород. И плащаше дивиденди на акционерите си за всяка молекула издишан въглероден двуокис.

На Марс, Венера, Меркурий и големите спътници на Юпитер хората бяха по-свободни. Затова образуваха свои нации и си съсипваха живота посвоему. Но в мащабите на цялата система бяха граждани от по-нисше съсловие. За всичко, което придобиваха, трябваше да плащат на ГО.

Именно през 4091 година игото им се видя непоносимо, а в този момент един земен държавник допусна грешката да употреби спрямо жителите на Марс старото обидно определение „имигранти“. Избухна термоядрена война между планетите. По-късно я нарекоха „Войната за думата“.

Макар да не са се съхранили почти никакви свидетелства за времената преди този апокалипсис, поне знаем, че тогавашните хора се мислели за твърде цивилизовани, за да започнат подобна война. Бояли се само, че някой смахнат може да натисне съдбоносния бутон. Всъщност бутоните били натиснати от съвсем разсъдливи индивиди, изпълняващи издадени по надлежния ред заповеди. Ужасът от пълното унищожение винаги бе съпътствал човешките дела. Веднъж изобретени, ядрените оръжия немалко как да се върнат в небитието. Законите на самовнушеното предопределение са такива, че страхът се превръща в осъзнат стремеж. Ракетите излетяха към целите си, хора изгаряха като хвърлени в пещ свеци, военни бази и градове изчезваха в изпепеляващ пламък.

Войната на световите, предречена някога. Марс бе смазан завинаги. Другите планети не се осмелиха да отвърнат на удара с цялата си мощ и затова бяха унищожени. Земята бе улучена само от няколко гигатонни бомби. Но това се оказа достатъчно.

Могъщ облак се надигна над столицата — Града на Общността. Прах, състоящ се от частици сажди, парченца от сгради, люспици от тела, растения и минерали, изригна чак до стратосферата. Горещ ураган зафуча над континентите, диханието му поглъщаше гори и планини. Когато първите пожарища изтляха и

радиоактивността проникна в спечената пръст, облакът остана горе.

Той носеше смърт. Разстла се над цялото северно полукълбо. Слънчевата светлина не достигаше до повърхността. Фотосинтезата — основата на живота, вече беше невъзможна. Всичко замръзна. Растенията измираха. Дори тревата. Оцелелите бродеха по земи, все повече напомнящи за Гренландия. Температурата на въздуха над повърхността падна бързо до тридесет градуса под нулата. Настъпи „ядрена зима“.

Океаните не замръзнаха. Но студът, носен от мръсотията в атмосферата, обхвана и южното полукълбо. Мраз скова дори благодатните земи по екватора. Земята бе погълната от мрак и лед. Изглеждаше, че облакът ще е последното нещо, създадено от човешка ръка.

Хеликония бе прочута сред земните жители с безкрайно дългите си зими. Но те бяха естествено явление — не смърт на природата, а неин сън, от който планетата винаги се пробуждаше. „Ядрената зима“ не обещаваше да отстъпи пред пролетта.

Последствията от войната незабележимо преминаха в друг вид зима. Снегове затрупваха хълмовете и не се топяха през по-топлите месеци. През следващия леден сезон върху тях се трупаше нова снежна покривка. Преспите ставаха все по-дълбоки. Отделните ледени полета се съединяваха. Едно замръзнало езеро се протягаше към друго. Ледените маси на далечния север нарастваха на юг. Земята придоби цвета на небето. Ледниковият период се завърна.

Космическите пътешествия бяха забравени. За земните хора отново беше събитие да изминат дори един-два километра.

Приключенски дух обзе пътниците на „Нов сезон“. Бригът напусна благополучно пристанището и скоро плаваше на запад покрай сиборналския бряг с издути платна от поривистия североизточен вятър. Капитан Фашналгид се усети, че подсвирква някаква гайдарска мелодия.

Идап Мън Одим прикотка тромавата си жена и трите деца да излязат на палубата. Наредиха се покрай фалшборда и се загледаха мълчаливо към Кориантура. Фрейър се обгръщаше в огнено сияние

ниско над южния хоризонт, Баталикс грееше почти в зенита. Такелажът хвърляше сложни неясни сенки по палубата и платната.

Одим помоли любезно да бъде извинен и отиде при Бези Безамитикал, застанала самотно на кърмата. Отначало си помисли, че младата жена страда от морска болест, но по неволните движения на главата ѝ позна, че плаче. Прегърна я.

— Боли ме, като гледам моето съкровище да хаби напразно сълзите си.

Тя се притисна в него.

— Мили господарю, толкова виновна се чувствам! Аз ти причиних всички тревоги... Никога няма да забравя как онзи мъж... гореше... Всичко стана заради мен.

Одим се опита да я успокои, но желанието ѝ да сподели угризенията си беше неудържимо. Само че вината май се падаше на капитан Харбин Фашналгид. Рано сутринта, когато нямало много хора по улиците, изпратил Бези да му купи някакви книги и така тя попаднала право в ръцете на майор Гардетерак.

— Проклетите му книги! При това разправяше, че ми дал последните пари, които имал. Представи си само — да прахосва последните си пари за книги!

— А майорът... какво ти направи?

Тя захлипа.

— Нищо не му казах. Но той се сети, че съм твоя робиня. Отведе ме в една стая, където бяха и други войници. И офицери... Накара ме да им танцувам. После ме повлече към кантората... Аз съм виновна. Не биваше да правя такава глупост. Да изляза за няколко прокъсани книги...

Одим триеше сълзите ѝ и я утешаваше. Когато Бези се овладя, той попита сериозно:

— Изпитваш ли искрена привързаност към този капитан Фашналгид?

Тя отново се вкопчи в господаря си.

— Вече не.

Замълчаха. Кориантура избледняваше на хоризонта. „Нов сезон“ подминаваше скупчени една до друга „бъчви за херинга“, широки и мудни. Риболовните кораби бяха хвърлили мрежите си. По палубите

стояха работниците по корменето и осоляването на рибата, готови веднага да се справят с улова, колкото и да е богат.

Бези подсмръкна и изрече:

— Никога няма да забравиш какво стана, когато ти... когато онзи човек падна в пещта, нали, господарю?

Той я погали по косата.

— Животът ни в Кориантура е минало. Оставих зад гърба си всичко, свързано с този град. Съветвам те и ти да се настроиш така. Ще започнем живота си отново, когато пристигнем в дома на моя брат, в Шивенинк.

Целуна я и се върна при жена си.

На следващата сутрин Фашналгид потърси Одим. Високият непохватен капитан се извисяваше над сухото тяло на търговеца.

— Искам да ви благодаря за добрината, че ме взехте на кораба. Уверявам ви, ще ви се отплатя напълно, когато стигнем в Шивенинк.

— Не се притеснявайте за това — отвърна Одим и не каза нищо повече.

Не знаеше как да се отнася с този бивш офицер, сега дезертър. Затова прибягна до обичайния си начин на общуване — вежливостта. Корабът бе претърпан с хора, помолили да се качат на борда, за да се спасят от законите на Олигархията. Всички платиха на Одим. В каютата му бяха струпани най-различни съкровища.

— Сериозно говоря — ще ви се отплатя — повтори Фашналгид, вперил тежък поглед в лицето на търговеца.

— Добре, добре, благодаря ви — промълви Одим и заотстъпва назад.

Мярна с ъгълчето на окоето Торес Лал, която току-що бе излязла на палубата, и отиде при нея, за да се отърве от натрапника. Бези го последва. Постара се да избегне настойчивия поглед на Фашналгид.

— Как е вашият пациент? — попита Одим жената от Борлдоран.

Торес Лал се облегна на релинга, затвори очи и започна да диша дълбоко. Бледото ѝ лице сякаш бе станало прозрачно от преумората. Заговори, без да отваря очи:

— Той е млад и със силна воля. Вярвам, че ще оживее. Обикновено хора като него оцеляват от болестта.

— Не биваше да качвате на кораба заразен човек. Той е заплаха за живота на всички ни — възропта Бези.

Говореше необичайно дръзко. Преди никога не би се осмелила да прояви подобна непочтителност в присъствието на Одим. Но по време на пътуването отношенията се променяха незабелязано.

— От научна гледна точка неговата болест не е обикновена зараза. Колкото и да са гнусни наглед симптомите на Дебелата смърт, повечето здрави младежи оцеляват от нея.

— Но е заразна също като чумата, нали?

Без да я погледне, Торес Лал отвърна:

— Не бих оставила Шокерандит да умре. Аз съм лечителка.

— Значи ви е известно колко е опасно да има болен сред нас.

— Знам, знам!

Младата жена тръсна глава и побърза да се махне. Слезе тичешком по стръмната стълба.

Поспря пред люка на тясната каюта, където бе затворила Шокерандит. Опря чело на ръката си и се замисли за обрата в живота си, за сегашното си окаяно положение и несигурността, потискаща всички пътници на кораба. Каква беше причината хората да са надарени със съзнание, каквото дори фагорите не притежаваха, щом то с нищо не променяше участието им?

Торес Лал се грижеше за човека, който бе убил нейния съпруг. Вече усещаше признаците, че и самата тя се е заразшила. Знаеше, че в теснотията на кораба болестта може да се разнесе лесно от човек на човек. Лошите санитарни условия на „Нов сезон“ го правеха благодатна среда за заразата. Защо изобщо имаше живот... и възможно ли беше някаква част от душата ѝ дори сега да се радва на преживените дни?

Тя отключи, натисна неподатливия люк и влезе в каютата. Остана там през следващите два дни, без да се вижда с никого, само излизаше за малко на палубата да подиша чист въздух.

А на Бези бе поръчано да наглежда множеството роднини на Одим, натъпкани в главния трюм на кораба. Опора ѝ стана престарялата баба, която правеше чудесни сладкиши. Колкото и прегърбена да беше от възрастта, тя някак успяваше да стотви на малка печка с въглища и насищаше въздуха на трюма с апетитни миризми, а в същото време уталожваше напреженията в семейството.

Членовете на големия род се излягаха по сандъци, възглавници и вързопи, безделничеха както винаги, докато се оплакваха от суровия

морски живот. Описваха красноречиво на Бези и на всекиго, който не се занимаваше със същото в момента, какви опасности дебнат пътниците в океанските простори. А Бези си мислеше: „Ами опасността от заразата?... Ако се настани в този трюм, колцина от вас, изнежени ленивци, ще оживеят?“ Но после си повтаряше, че трябва да остане с тях, каквото и да ги сполети. Все пак тайничко се въоръжи с малък кинжал.

Торес Лал не нарушаваше уединението си и не говореше с никого, дори когато излизаше на палубата.

На третата сутрин видя малки айсберги, изпъстрили водата. Вече пламнала в треска, тя се върна към бдението си. Вратата се отвори по-трудно от всякога.

Каютата, където се мъчеше Лутерин Шокерандит, беше малка и стените ѝ се събираха под ъгъл, защото се намираше близо до носа на кораба. През средата ѝ минаваше една от опорните греди и оставяше място само за един нар, кофа, купчина сено, печка и четири изплашени флебихта, вързани изкъсо под малкия илюминатор. Светлината обаче стигаше на Торес Лал, за да различи петната по дъските и затлъстялата фигура, закрепена неподвижно с ремъци за долния нар. Тя заключи вратата, опря се за миг да събере сили и пристъпи към проснатото тяло.

— Лутерин!

Той се размърда. Главата му се подаде изпод лявата ръка, която беше вързана за отвесната стойка на нара — все едно костенурка се оглеждаше предпазливо, само с едно отворено око под щръкналите масури на косата. Устата му се отвори, чу се грачене.

Тя му поднесе черпак вода от кофата до печката. Той успя да отпие.

— Още храна — промълви Шокерандит.

Торес Лал се увери, че той ще оздравее. Това бяха първите му думи, откакто бе внесен в тази каюта на „Нов сезон“. Значи отново беше способен да подреди мислите си. Но тя не се осмеляваше да го докосне, колкото и сигурно да бяха стегнати китките и глезените му.

Върху печката бяха овъглените останки на наскоро заклания от нея флебихт. Бе го насякла с брадва и опече месото на жаравата. Извитите на спирала рога и дългото бяло руно на животното бяха захвърлени в ъгъла при другия боклук.

Торес Лал подаде бута на болния и за пръв път помисли колко е съблазнително това печено месо. Шокерандит стисна прегорялото парче под мишница и започна да го гризе. От време на време поглеждаше към жената. В очите му вече не гореше безумна ярост. Не го мъчеше неутолимият глад на болестта.

Но тя вече се терзаеше от спомена за доскорошното му животинско ръфане. Взя се в голите му ръце, блеснали от пот, и си представи как забива зъби в плътта му. Веднага сграбчи последните мръвки от печката.

Отдавна бе приготвила веригите и оковите. Свлече се на колене и се върза за опорната греда. Щракна белезниците на китките си и непохватно метна ключа в ъгъла, където не можеше да го докопа. Врълхлетя я остро усещане за вонята в затвореното помещение — смрадта на мръсното мъжко тяло се смесваше с миризмите на животните и изпражненията им, допълнени от пушека на печката. Гърлото ѝ се сви, крайниците ѝ се сгърчиха бавно. После цялото ѝ тяло се изопна, докдето му позволяваха веригите, а главата се въртеше неспирно наляво и надясно. Притискаше до себе си кокала с месото, като че държеше дете.

Мъжът лежеше и я зяпаше, без да помръдне. Най-сетне си спомни името ѝ и я повика. Погледите им се срещнаха за миг, но той разбра, че се взира в очите на слабоумно същество, чиито зеници шареха безцелно.

С увиснала от безсилие долна челюст Шокерандит се опитваше да седне. Но беше вързан за нара. И най-яростното му боричкане с кошмарите, докато хеликонийският вирус беснееше в неговия хипоталамус, не успя да разкъса кожените върви, придържащи ръцете и краката му.

Както опитваше да се освободи, напипа до хълбока си бронзовата маша, с която Торес Лал бе разравяла жаравата. Разбира се, не можеше да пререже вървите с този инструмент. Шокерандит задряма. Щом се събуди, започна отново опитите да си върне свободата.

Развика се. Никой не дойде. Явно останалите твърде много се бояха от Дебелата смърт. Жената лежеше почти вдървена до гредата. Той успя да я побутне с палеца на крака си. Животните блееха и се

въртяха неспокойно до сеното. Очите им проблясваха в жълто сред полумрака.

Шокерандит бе вързан така, че да лежи по корем. Но ставите му вече не бяха сковани. Изви глава и огледа каютата. Взря се в дъното на горния нар — бе укрепено с две кръстосани бичмета. От едното стърчеше забит дълъг нож.

Минутите се изнизваха, а младежът зяпаше тъпо ножа. Дръжката не беше твърде нависоко, но както беше овързан, нямаше никаква надежда да я достигне. Разбираше, че Торес Лал е нагласила нещата така, преди болестта да налегне и нея. Но защо ли?

Отново усети допира на бронзовата маша. Изведнъж направи връзката между двата предмета и прозря хитроумието на жената. Заизвива се и избута машата надолу, после я стисна с колене. Завъртя мъчително таза си, докато стиснатите му колене вдигнаха машата под дръжката на ножа. Напъваше се и пъшкеше час, може би два, потеше се и стенеше от усилията, но накрая хвана здраво дръжката с машата. Мина още малко време, докато изтръгне ножа от дървото.

Острието го удари по бедрата. Шокерандит се отпусна и си почина. Зае се да избута ножа към главата си. Най-послед го стисна със зъби.

Остана му тягостно бавното стържене по една от вървите на ръцете, но и с това се справи. Щом освободи ръката си, преряза набързо и останалите върви. Просна се по гръб, дишаше тежко. След време се надигна от вмирисания нар.

Направи крачка-две, олюля се и потърси опора в гредата по средата на каютата. Коленичи и се вгледа в мудните, неестествени движения на Торес Лал. Макар че още не беше на себе си, той оцени предаността ѝ и нейната загриженост за него, когато е усетила, че заразата ще я победи всеки момент. Обезумял от треската, той никога не би успял да измъкне ножа и да се освободи. Но без острието нямаше как да махне вървите, когато оздравее.

Почина си още, после опипа мръсното си тяло. Беше променен. Оцеля от Дебелата смърт и се преобрази. Болезнените спазми на всички мускули наместиха по-плътено прешлените на гръбнака му. Шокерандит прецени, че е станал по-нисък с десетина сантиметра. А невъобразимият апетит му бе послужил да натрупа плът върху костите си. По време на тази агония би погълнал всичко — одеялото на нара,

собствените си изпражнения или плъхове, ако Торес Лал не бе се погрижила да има месо през цялото време. Нямахше представа колко от животните е изял. Сега крайниците му бяха по-дебели. Наведе глава и се вторачи изумено в бъчвоподобния си гръден кош. Вече беше понисък, закръглен и набит мъж. Телесната маса се бе преразпределила по съвсем друг начин в тялото му.

Но оживя!

Мина през игленото ухо и оживя!

Всичко, което изстрада, беше несравнимо по-добро от смъртта, от забравата. Усещаше колко е чудесен животът, несъзнаваните движения на вдишването и издишването, нуждата от храна и облекчаване на червата, лекотата на всеки жест, на неволната мисъл, често несвързана с настоящия миг. Тази мъдрост не можеха да му отнемат никакви унижения и несгоди. Той ликуваше, пронизан от чувството, че е здрав — дори в тази смърдяща дупка.

Сякаш някой бе дръпнал завеса от мисления му взор и той отново видя преживени в юношеството си сцени из планините на Харнабхар, при Великото колело. Спомни си баща си и майка си. Отново осмисли храбростта си на бойното поле при Истуриача. Всичко се върна в паметта му кристално ясно, като че наблюдаваше случилото се с някой друг.

Припомни си как повали Бандал Ейт Лал.

Изпълваше го благодарност към пленената вдовица на онзи мъж, която не го остави да умре. Дали защото не я насилваше и биеше? Или добрината ѝ просто не зависеше от неговите постъпки?

Наведе се да я погледне и се натъжи от посивялото ѝ лице, от терзанията ѝ. Обгърна раменете ѝ с ръка и вдиша острата миризма на болест. Люшкащата се глава спря до гърдите му, като че за миг отдих. Сухите устни на жената оголиха зъбите ѝ, тя го ухапа по рамото.

Шокерандит побърза да се дръпне. Подаде ѝ кокала, който тя бе сритала към краката си. Жената откъсна една мръвка, но не беше в състояние да я сдъвче. Щеше да си върне тази способност по-късно, в пълния разгар на безумието.

— Ще се грижа за тебе — обеща Шокерандит. — Сега ще се кача на палубата да се измия и да подишам чист въздух.

Колко ли време бе минало? Той насили вратата и погледна навън. Корабът скърцаше, по стъпалата, водещи нагоре, играеха сенки.

Радостен от завърналата се ловкост, той се изкачи и огледа палубата. Не се виждаше никой. Никой не стоеше и до руля на кораба.

— Ей! — подвижна младежът.

Не му отговориха, но дочу шум от крадливи движения.

Разтревоженият Шокерандит се разтича напред-назад, продължаваше да вика. До мачтата лежеше полуголо тяло. Той се втренчи в трупа, от чийто гръден кош месото бе отрязано и... да, лесно беше да се досети — изядено...

VII

МУХА НА ЖЪЛТИ ИВИЦИ

Не би могло да се каже, че Исенският хълм е особено внушителен, доколкото такива определения важат за подобни части от релефа на планетата. Всъщност в сравнение с други възвишения в Сиборнал не беше нищо повече от дребна пъпка. Но се издигаше важно над равната местност и концентричните полукръгове на град Ашкитош.

Когато северният вятър донесеше дъжд, водата сякаш се събираше над покривите, бойниците и шпиловете на замъка, за да се стовари в порой върху гражданите и да им предаде лични поздравии от Олигарха.

Имаше едно предимство в това набиващо се в очи положение на хълма (за Олигарха и Вътрешната камара, ако не за някой друг) — новините стигаха бързо до замъка. Носеха ги не само неспирно пристигащите куриери, борещи се с хлъзгавия чакъл по стръмния път, но и предаванията с хелиограф от други отдалечени възвишения. Из цял Сиборнал бяха построени вериги от сигнални станции, така че основният пояс за предаване на информация се разполагаше точно по паралела, на който се намираше Ашкитош. По този начин до Олигарха (ако той наистина съществуваше) стигна известието за посрещането, организирано за армията, връщаща се през Чалс към Кориантура.

Войските спряха пред отвесните скали, където Чалс преминаваше в Сиборнал. Там изчакаха да ги настигнат изостаналите. Това продължи два дни. Умрелите от заразата бяха погребвани на място. Хората и животните бяха много по-изпосталели, отколкото при тръгването от Истуриача преди половин десета от годината. Но Аспераманка още беше неоспоримият командир на армията. Бойният дух беше висок. Войниците се заеха да почистят и себе си, и снаряжението, за да влязат тържествено в Ушкутошк. Военният оркестър лъскаше инструментите си и репетираше бодри маршове. Извадиха знамената на отрядите от кальфите.

Всичко това ставаше пред дулата на скритите оръдия, разположени наблизно от Първа гвардия на Олигарха.

Щом войските на Аспераманка потеглиха напред и влязоха в обсега за стрелба с право мерене, артилерията започна да бълва залп след залп. Заелите позиции стрелци обсипваха мишените си с порой от куршуми. Парните оръдия бумтяха, снарядите избухваха с оглушителен грохот.

Храбри мъже загиваха. Йелките им падаха на земята. Кръв попиваше около повалените. Който успяваше да отвори уста, пицеше. Всичко се скри в дим и гейзери изригнаха пръст. Хората тичаха насамнатам, стъписани до изумление, полудели от шока. Блестящите инструменти замлъкнаха в миг. Аспераманка кресна на тръбача си да изсвири сигнал за отстъпление. Никой от неговата армия не изстреля дори един куршум по сънародниците си.

Оцелелите от зловещата изненада се криеха като зверове в дивата пустош. Мнозина онемяха от ужас. Които още бяха способни да говорят, крещяха „Абро Хакмо Астаб!“ — гнусното сибско проклятие. И най-големите грубияни сред войниците се запъваха, преди да го изрекат. Но сега го повтаряха безкрай, сякаш за да предизвикат още веднъж съдбата.

Някои от оцелелите се катереха из брулените от ветрове недра на планината. Други се залутаха из лабиринтите на мочурищата. Имаше и такива, които успяха да съберат организиран отряд. Решиха да прекосят отново безлюдната степ и да се присъединят към хората, останали в Истуриача.

Аспераманка се опитваше да подмами с красноречието си разпръснатите групи, за да възстанови армията си. В отговор го обсипваха със словесна помия. И офицерите, и простите войници бяха загубили завинаги доверието си към овластените. „Абро Хакмо Астаб!“, крещяха те в натежалото му от гняв лице.

Древното проклятие се бе появило, когато животът е бил особено тежък. Първоначалното значение, както и произходът му се бяха заличили с времето. Според едно от най-уклончивите тълкувания то беше пожелание към двете слънца да се осквернят взаимно. В северния континент, свит под ледения дъх на полярните райони, хората бълваха думите срещу Неживеещия и всички останали богове, още

помнени или отдавна забравени, сякаш да призват вечен мрак над земята си.

„Абро Хакмо Астаб!“ — оскверняване на светлината. Онези, които запращаха въплъщението на яростта си срещу Аспераманка, после бързаха да се махнат от погледа му. Веждите му се събраха като гръмовни облаци, той се загърна в наметалото си и се замисли за собственото си спасение. Но за църковника древното проклятие беше непосилна тежест. Самият той се чувстваше осквернен.

Ето какви известия донесе агентът на Олигарха, скрит върху каменния си хълм над Ашкитош. Така владетелят научи за някои последствия от заповедта си за злодейското посрещане на армията пред Кориантура.

Не беше нужна особена досетливост, за да се предвиди следващата стъпка на Олигарха. След кратко съвещание на Вътрешната камара поредната прокламация бе разпратена и до най-отдалечените кътчета на континента. Тя обявяваше, че „поразената от заразата армия възнамерявала да разнесе болест и смърт по целия Сиборнал, но била отблъсната смело на границата. Нека всички се трудят още по-упорито, за да отпразнуват победата“.

А възрастните лелки — жени на рибари, стояха по улиците на Кориантура със скръстени ръце, четяха разлепената прокламация и си мърмореха:

— Тъй де, все ни повтарят да се бърхаме... Че как да работим повече от сега?

Скупчваха се на групички и гледаха неприязнено трополящите полкове на Първа гвардия, отпразнували се на запад.

А на останките от разбитата армия, залутани из пустите земи, предстоеше още едно сражение.

След смъртта на последния Ц'сар на Кампанлат (а оттогава минаха четиристотин седемдесет и девет години) фагорите упорито събираха сили. Дори преди смъртоносният Фрейър да достигне най-пламенната си мощ и да започне отново да бледнее, племената на двурогите се множаха. Волята на хората да ги изтребят отслабна след гибелта на Ц'саря. По-кротките фагори, които се примиряваха с живота по равнините сред синовете на Фрейър, изпратиха вест на войнствените племена от Високия Нктрик. Първите групи нападатели

вече шетаха из полята, без да чакат настъпването на хеликонийската зима.

Яхнали своите кайдо, двурогите можеха да се носят като вятъра по степта, толкова неприветлива в очите на хората. Причината беше съвсем проста — сталуните, гилотите и техните кайдо можеха да се хранят с трева и да преживеят дори там, където крехките синове на Фрейър гинеха.

Все пак племената от Високия Нктрик стояха настрана от тревистите равнини в подстъпите към Сиборнал, освен ако нещо изключително не ги подмамеше натам. Двурогите се бояха от тези земи. От бледите полукълба на мозъците им не чезнеше споменът за страховитите мухи.

Този спомен, или по-скоро програма, им подсказваше винаги, че най-студените земи на Сиборнал са любимото място на всякакви крилати насекоми и на една особена муха. Ивичестата твар превръщаше в нескончаема мъка живота на безбройните фламбреги по равнините около полярните райони. Женските снасяха яйцата си под кожата на животните. Излюпилите се ларви влизаха в кръвообращението на фламбрегите и след време образуваха гнойници на гърбовете им, докато се подготвят да спукат раната и да излязат навън.

Личинките бяха големи колкото нокът на кутре. Когато успееха да прогризат кожата на фламбрега, падаха в пръстта и се превръщаха в какавиди.

На пръв поглед този ивичест ужас нямаше друго предназначение, освен да прави непоносим живота на фламбрегите. Но не беше вярно. Никое друго животно не се осмеляваше да навлезе в териториите, където властваше мухата на жълти ивици. Така че при нормално стечение на обстоятелствата стадата не изчерпваха пашата си по равнините.

Но мухата си оставаше напаст за тези животни, които често препускаха диво по най-ветровитите склонове, слепи за опасността, в безплоден опит да се спасят от отредената им участ. Произлезлите от тях фагори съхраняваха в настроеното си за възприемане на вечността съзнание ясен спомен за крилатото мъчение и не пристъпваха към владенията му.

Бродещата из пустошта на Чалс разбита армия, обаче, беше изключителна възможност за двурогите. Понесли се с вятъра, преметнали на гърбовете си колчани с копия и пушки, те връхлетяха синовете на Фрейър.

Убиваха всекиго, когото срещнеха. Дори фагорите, служили в армията на Аспераманка, бяха стъпкани безмилостно.

Някои групи мъже съхраняваха подобие на военна дисциплина. Заемаха позиция зад каруците с припаси и стреляха дисциплинирано по врага. Много от фагорите загинаха.

Нападателите се отдръпнаха и изчакаха мъжете да отслабнат от студа и жаждата, преди да ги атакуват отново. Не пощадиха никого.

Войниците знаеха, че е безполезно да се предадат. Биеха се до последния човек или сами си пръскаха черепите. Вероятно и те пазеха в съзнанието си родов спомен — лятото е сезонът на човешкото превъзходство, когато Фрейър свети най-ярко, а през дългата зима двурогите си връщат предимството по цялата планета, както преди човечеството да се издигне над животинското си състояние. Затова се бранеха без надежда и умираха без подкрепа. Жените срещаха смъртта наравно с мъжете.

Но понякога боеприпасите им свършваха и вместо да изтребят поредната група, фагорите я пленяваха и отвеждаха в робство.

Макар Олигархът да не съзнаваше това, фагорите се оказаха най-добрите му съюзници. Те унищожиха остатъците от някога могъщата армия на Аспераманка.

Племената на двурогите, каквито все пак се срещаха из Сиборнал, не проявяваха подобна воинственост. Състояха се от роби, избягали от господарите си, или отдавна заселили се в низините фагори, свикнали от поколения с тежката работа и покорството. Тези твари обикаляха на малки групи и много внимаваха да не доближават човешките селища.

Разбира се, всичко зле опасно, принадлежащо на синовете на Фрейър, веднага ставаше тяхна плячка. Дълбоко вкоренената враждебност не изчезваше. Една такава група забеляза брига „Нов сезон“ близо до брега и съсредоточи вниманието си върху него. Фагорите последваха кораба, бавно носещ се с морските течения към

западния край на Залива на мъченията, където свършваше ускутската територия и започваше Лорадж.

Групата се състоеше от осем гилоти, една филока, трима застаряващи сталуни и малко фагорче. Всички освен дребосъка бяха с отрязани рога. Водеха със себе си един йелк, който пренасяше запасите им от сушено месо и грубо смлени зърна. Съществата бяха въоръжени.

Макар че вятърът отдалечи брига от плитчините, западното течение го носеше бавно към брега. Фагорите неуморно крачеха успоредно на морския съд, километър след километър. Бяха уверени, че ще настъпи миг, когато ще нападнат кораба и ще го унищожат.

От време на време нещо се случваше на дървеното съоръжение. Една нощ се чуха изстрели. Друг път мъж се хвърли към релинга на десния борд, преследван от две виещи жени. В ръцете им проблясваха ножове. Мъжът скочи, опита се да доплува до брега, но потъна безмълвно в ледената вода.

Малки айсберги съпровождаха кораба на запад и понякога стържеха по бордовете му. Лутерин Шокерандит чуваше шума, докато седеше в смърдящата каюта и наглеждаше Торес Лал.

Бе залостил вратата, но въпреки това имаше подръка малък сатър. Ненаситният глад, породен от Дебелата смърт, превръщаше всекиго на кораба в потенциален враг. Младежът дялкаше трески от гредите на кораба, за да поддържа огъня в печката. Печеше месото на последния флебихт. Той и Торес Лал бяха погълнали четири животни за осем-девет дни, откакто корабът отплава.

Обикновено последователните фази на Дебелата смърт отминаваха за около седмица. След това страдалецът или беше мъртъв, или започваше да се възстановява, без умът му да е пострадал от сериозните физиологични промени в организма. Шокерандит виждаше как жената се мъчи и надебелява. Торес Лал бе съдрала дрехите от себе си, помагайки си често със зъби. Дъвчеше и стойката на нара, към която се бе оковала. Устата ѝ кървеше. Той я гледаше нежно.

Дойде и моментът, когато тя бе в състояние да отвърне на погледа му. Усмихна се.

После тя поспа няколко часа и се събуди с чувството за блаженство, присъщо на всеки оцелял от Дебелата смърт.

Шокерандит я освободи от оковите и я изми с парцал, натопен в солена вода. Тя го целуна, докато се опитваше да я изправи на крака.

Жената огледа голото си тяло и заплака.

— Приличам на бъчва, а бях толкова стройна!

— Естествено е. А виж аз какъв станах!

Тя се взря в него през сълзи и се разсмя.

Смехът им се сля. Той попиваше с очи възхитително пресъграденото от болестта тяло, още блестящо от миенето, красотата на нейните рамене, гърди, корем, бедра.

— Лутерин, това са пропорциите на новия свят — каза Торес Лал.

За пръв път я чу да произнася името му. Протегна ръце нагоре и докосна с юмруци дъските на тавана.

— Толкова ми олекна, когато се уверих, че ще оживееш!

— Оживях, защото си се погрижил да не загубиш своята пленничка.

Естествено беше и да обвие тялото ѝ с ръце, да целуне подпухналите ѝ устни и заедно да се отпуснат на пода, където неотдавна се търкаляха в мъки. Сега се затъркаляха в отприщен сексуален изблик.

По-късно той ѝ каза:

— Торес Лал, вече не си моя пленничка. И двамата се пленихме взаимно. Ти си първата жена, която обичам. Ще те отведе в Шивенинк и ще се качим в планините, където живее моят баща. Ще видиш чудесата на Великото колело на Харнабхар.

Тя бързаше да забрави случилото се и отвърна равнодушно:

— Дори и в Олдорандо сме чували за Великото колело. Ще дойда с тебе, щом искаш. Но защо ли е толкова тихо на кораба? Да проверим ли какво става с другите? Може би всички са повалени от заразата — Одим, безбройните му роднини и екипажът.

— Остани тук с мен още малко!

Легнал в прегръдката ѝ, взрян в тъмните ѝ очи, той не искаше да разваля магията на мига. Точно сега не можеше да различи любовта от радостта на възвърнатото здраве.

Тя изрече рязко:

— В Олдорандо бях лечителка. Мой дълг е да се грижа за болните.

Жената извърна лице настрани.

— А откъде идва тази зараза? Фагорите ли я разнасят?

— Да, фагорите. Поне така смятаме.

— Значи добричкият ни капитан е казал истината. Наистина са възнамерявали да спрат със сила нашата армия, за да не се върнем в Сиборнал и да разпространим заразата, която вече носехме в редиците си. Заповедта на Олигарха е била повече мъдра, отколкото зла.

Торес Лал тръсна глава. Вече решише косата си с бавни движения, на които се наслаждаваше и не отделяше поглед от малкото огледало.

— Твърде прибързано отсъждаш. Заповедта на вашия Олигарх е неописуемо гнусна. Винаги е зло да отнемеш живот. А направеното от него не само е грешно, но може би и безполезно. Знам поне колко е заразна Дебелата смърт, макар че не се разпространява през по-голямата част от Голямата година и е трудна за изучаване. Пък и наученото с толкова труд се забравя от следващото поколение.

Той я чакаше да продължи, но тя млъкна и продължи да разглежда лицето си. Накрая наплюнчи пръст и приглади веждите си.

— Внимавай какво говориш за Олигарха! Той знае повече от нас.

Едва сега тя се обърна и впери поглед в него. Заговори натъртено:

— Не съм длъжна да почитам вашия Олигарх. За разлика от него Дебелата смърт поне не е безогледно жестока. От нея умират преди всичко старците и най-малките деца. Поне половината здрави и силни мъже и жени оцеляват. Преобразяват се, както стана с нас. — Торес Лал шеговито го мушна с показалеца си. — Лутерин, с тези набити тела сме предвестници на бъдещето.

— И все пак половината ще измрат... Цели общности ще изчезнат... Олигархът не би позволил това да се случи и в Сиборнал. Ще наложи строги правила...

Тя махна пренебрежително с ръка.

— Дори подобна масова гибел си има добрите страни, когато реколтата намалява и гладът чука на вратата. От полза е за здравите, които продължават живота.

Лутерин се засмя, но тя поклати глава, като че подразнена от реакцията му.

— Нека видим кой е оцелял от хората на кораба. Не ми харесва тази тишина!

— Дано имам възможност да благодаря на Идап Мън Одим за добрината му.

— Уверена съм, че ще можеш да му изкажеш своята признателност.

Стояха един до друг в малкото задушно помещение и се гледаха в мъждивата светлина. Шокерандит я целуна, но в последната секунда Торес Лал обърна лице. Накрая се престашиха да излязат в коридора.

Тази сцена изплува отново в паметта му много по-късно. Чак тогава успя да долови как странеше от него тази жена. Физически тя беше извънредно привлекателна за Шокерандит, но явната ѝ независимост беше още по-примамлива — дотолкова, че в момента още не беше способен да осъзнае това. Едва когато тази отчужденост се размиеше с времето, двамата можеха наистина да се разберат.

Но от Шокерандит едва ли трябваше да се очаква подобна проникателност, защото цялото му отношение към света се опираше на недоразумения и предразсъдъци, които го изпълваха с несигурност и правеха невъзможно душевното му развитие. Невинността му препречваше пътя към възмъжаването.

Той излезе пръв. Коридорът продължаваше след стълбата и водеше към главния трюм, където бяха настанени роднините на Одим. Лутерин долепи ухо до люка и се заслуша — някой се промъкваше крадешком вътре. В каютите от двете страни на коридора беше тихо. Той почука на една врата и се опита да я отвори. Беше заключено. Никой не му се обади.

Когато двамата с Торес Лал се появиха на палубата, трима голи мъже побързаха да се скрият. Оставиха след себе си женски труп, проснат до мачтата. Беше полуизяден. Торес Лал отиде да погледне отблизо.

— Да хвърлим това зад борда — предложи Шокерандит.

— Не. Тази жена е вече мъртва. Остави живите да се нахранят.

Насочиха вниманието си към самия кораб. Както и сетивата им подсказваха досега, „Нов сезон“ не се движеше. Океанските течения го бяха насочили полека към брега. Бе опрял кил в пясъчна ивица, протегнала се като ръка от сушата.

До кърмата се бяха скупчили няколко айсберга. А от носа човек можеше да скочи без усилия и да отиде на брега, без да си намокри краката. Над пясъка се извисяваха като пазачи две скали, едната по-

висока и от мачтите на кораба. Те отклоняваха течението. Вероятно някое отдавнашно вулканично изригване ги бе захвърлило тук, макар че доста навътре в сушата не се виждаха дори следи от вулкан. Имаше само ниски хълмове, толкова накъсани, че приличаха на стена, пробита от оръдейни залпове. Отвъд тях се простираха жълтеникави ливади. Тревата се слягаше под смразяващия вятър, от който очите на хората веднага се насълзиха.

Шокерандит примижа и пак се загледа в по-голямата скала. Беше уверен, че е мярнал движение в тази посока. След малко се показаха двама фагори — отдалечаваха се от бреговата ивица със своята странна плъзгаща се походка. Явно отиваха да се съберат с още четирима от своята раса, появили се внезапно на една височинка. Другите носеха убито животно. Още фагори излязоха иззад скалата, за да приветстват ловците.

Първата група от тринадесет двуроги по-рано през деня срещна по-голяма, съставена от избягали роби и още четирима фагори, доскоро използвани като товарни добичета от войниците на Олигарха. Събраха се тридесет и шест твари на едно място. Бяха разпалили огън в кухня на скалата, обърната към брега, и смятаха да опекаат цял фламбура, повален с копия от ловците.

Торес Лал се обърна стъписано към Шокерандит.

— Дали ще ни нападнат?

— Изпитват силна боязън от водата, но могат лесно да минат по пясъчната ивица и да се качат при нас. По-добре да проверим ще намерим ли някой оздравял от екипажа, при това веднага.

— Ние първи се разболяхме от Дебелата смърт и вероятно първи сме се възстановили.

— Тогава нека видим дали на кораба има някакви оръжия, за да се браним с тях.

Претърсването на „Нов сезон“ вся ужас в душите им. Натъкнаха се на истинска касапница. Никой не бе избягнал заразата. Дори онези, които се заключиха сами в каютите си, бяха повалени и в повечето случаи довършени от болестта. Там, където се бяха затваряли по двама-трима, сигурно първият, проявил страшните признаци, е бивал убит незабавно. Всички животни на борда бяха изядени, личаха и следи от схватките за останките им. В големия трюм роднините на Одим се бяха отдали на канибализъм. От двадесет и тримата членове

на рода вече имаше осемнадесет трупа — почти всички убити от близките си. От петимата живи трима още се гърчеха в ноктите на лудостта и избягаха, щом чуха гласове. Две млади жени вече можеха да говорят, преживели преобразяването докрай. Торес Лал ги отведе в безопасността на каютата, където двамата с Шокерандит бяха намерили убежище досега.

Люковете на кубрика за екипажа бяха здраво залостени. Чуваха се животинско сумтене и странно еднообразна, повтаряща се песен:

*Зееше гърлото на мойта любима...
О, страшна бе гледката!
О, страшна бе гледката!*

В един от килерите до носа откриха труповете на Бези Безамитикал и старата баба. Бези лежеше по гръб, със зейнали към тавана очи, а на лицето ѝ бе застинало за последен път недоумение.

В предния трюм се натъкнаха на някакви много здрави сандъци, останали непокътнати по време на бедствието, сполетяло кораба.

— Дано вътре има пушки! — възкликна Шокерандит.

Отвори най-близкия и махна парчето грубо зебло. Намери пълен сервиз от най-изящния порцелан — всеки украсен с мили домашни картинки съд бе увит в тънка хартия. И другите сандъци бяха напълнени догоре с порцеланови изделия от най-доброто качество, каквито Одим изнасяше в други страни. Тези чудеса бяха подарък за неговия брат в Шивенинк.

— С това няма да отблъснем фагорите! — обади се Торес Лал, сподавила насила нервния си смях.

— Все нещо трябва да измислим.

Времето сякаш спря, докато обикаляха из окървавения кораб. Беше лятото на малката година и Баталикс се задържаше задълго в небето. Фрейър нито се издигаше високо над хоризонта, нито се спускаше далеч под тази невидима линия. Студеният вятър не стихваше. Веднъж сякаш довя неясен тътен.

После звукът изчезна. Чуваше се само глухият грохот на разбиващи се вълни и по някой удар на остро парче лед в дървения корпус. После шумът започна да се усилва, ясен и постоянен.

Шокерандит и Торес Лал се спогледаха озадачено. Но фагорите познаха звука, без да се замислят. Не можеха да сбъркат с нищо тропота на милиони препускащи фламбреги.

Неизброимите стада живееха по краищата на полярната ледена шапка. От всички страни в Сиборнал, Лорадж с разнообразните си местности беше най-подходящ за тези животни, особено обширните гори от устойчив на студа и вятъра елдавон, също заоблените хълмове, сред които се гушеха езера. За разлика от йелките, фламбрегите не се гнусяха и от месо. Предпочитаха дребните гризачи и каквито птици успяваха да стиснат между зъбите си. Основно се хранеха с лишей, плесен и трева, към която понякога добавяха и дървесна кора. Освен това поглъщаха несмилаемия за другите животински видове мъх. Това растение съдържаше мастна киселина, която защитаваше клетъчните мембрани в телата им от въздействието на студа и позволяваше на клетките да функционират нормално и при най-ниските температури.

Стадо от над два милиона глави доближаваше брега. Множество стада из Лорадж бяха неколkokратно по-големи. Предните редици изскочиха от елдавоновата гора и се втурнаха почти успоредно на морето. Земята се тресеше под ударите на копитата.

Фагорите се защураха неспокойно до скалата. Прекъснаха първобитната обработка на храната си. Крачеха напред-назад и оглеждаха хоризонта с почти човешко притеснение.

Имаха две възможности да се спасят — или да се покатерят върху скалата, или да нападнат и завладеят кораба. Трябваше да се махнат от пътя на прииждащото гъмжило.

Стадото си имаше и предвестник. Над гърбовете на животните се носеше облак комари, настървено пиещи кръв от покритите с козина муцуни. Насекомите бяха и естествени врагове на муха с големината на оса. Подгонени от тях, мухите се стрелкаха напред. Една изникна сякаш от нищото и кацна точно между очите на фагор. Цялата беше покрита с жълти ивици.

Двурогите се пръснаха в иначе неприсъща за тях паника. Нападнатият от мухата се завъртя и затича право към скалата. Удари чело в камъка, смаза мухата и сам падна в несвяст.

Другите се събраха отново, за да обсъдят какво да правят. Някои от новодошлите носеха свой малък съсухрен тотем — предшественик в покой. Този смален символ на самите тях, достоен и опърпан от

набезите на молците пра-прасталун още беше на едно-две стъпала над небитието, макар и вече да се състоеше почти изцяло от кератин. Някаква слаба искрица съзнание все още подпомагаше усилията на дейно живите да стигнат до най-доброто решение. Бледите им мозъци престанаха да възприемат околната действителност. Потънаха в общуване с праотеца в покой.

От неразличимата белота изникна дух, не по-голям от заек. Фагорът, който беше негов пряк потомък, заговори мислено:

„О, свети зачинателю, сливащ се със земята, ето ни тук пред тебе, изпаднали в беда до потъналия под водата свят. Онези, каквито бяхме и ние, сега ни връхлитат и ще ни стъпчат. Укрепи ръцете ни, посочи ни спасение от опасността.“

Кератиновата фигура изпращаше картини в бърза последователност, които двурогите познаваха добре. Полярните райони с техните ледове, блата, мрачни безкрайни гори — и с изобилието от живот дори до ръба на ледената шапка на планетата. След това отново ледовете, но заели много по-голяма част от планетата, защото Баталикс властваше сам в небето. Картини на преследвани същества, криещи се в пещери и съюзили се с лишения от разум дух на име „огън“. Картини на покорни човекоподобни, поробени от фагорите. Страховити картини на бушуващия Фрейър, насилващ въздушните октави, като гигантски паяк, смразяващ утробите на двурогите племена. Изчезването на прекрасната Т’Сен-Хър, някогашното сребристо кълбо в мирния небосвод. Тварите, превърнали се в синовете на Фрейър, понесли на рамене съдове със съхранен огън. И много, много фагори, измиращи от наводнения, от жега, в битки с омразните потомци на маймуните.

„Напредвайте бързо, помнете враждата. Оттеглете се в безопасност на дървеното нещо, понесло се по водата над потопения свят, избийте синовете на Фрейър. Останете там невредими, докато отминат онези, каквито бяхме ние. Бъдете смели. Бъдете големи. Дръжте рогата си високо!“

Пискливият гласец затихна и се върна в недостъпните за живите земи. Двурогите благодариха на пра-прасталуна с дълбоко гърлено ръмжене.

Щяха да се вслушат в думите му. Защото гласът му беше и негов, и техен — разлика не съществуваше. В бледите им мозъци нямаше

място за времето и за собственото мнение.

Отправиха се бавно към заседналия кораб.

Това нещо им беше чуждо. Страхуваха се от морето. Водата ги поглъщаше, унищожаваше ги безследно. Димнооранжевият Фрейър очертаваше рязко силуета на кораба и сякаш беше готов да падне от хоризонта в хищното гърло на необозримия океан.

Двурогите стискаха копията си и настъпваха неохотно към „Нов сезон“.

Пясъкът скърцаше под краката им. И през цялото време потрепващите им уши чуваха засилващия се тътен на препускащото стадо.

От едната им страна се бяха струпали айсберги, не по-високи от малкото фагорче в групата. Някои ледени късове се отъркваха в борда на кораба. Други, като че обладани от загадъчна воля, описваха мудни сложни плетеници по спокойната вода, призрачни в здрача, а отраженията им сякаш бяха вързани за тях.

Пясъчната ивица се стесняваше и фагорите бяха принудени да вървят един зад друг. Накрая два сталуна поведоха останалите. Корабът надвисваше неподвижно над тях.

Нещо скърцаше и се пропукваше под краката на сталуните. Те се опитаха да спрат, но вървящите зад тях ги бутяха. Още пукот и трошачи се късчета. Взряха се в пясъка и видяха, че тънките бели парчета, разделени от пукнатини, покриват цялата ивица до кораба.

— Има лед и се чупи — казаха си един на друг, използвайки сегашното продължително време в езика си. — Да се върнем или ще паднем в потъналия свят.

— Трябва да избием синовете на Фрейър, както е казано. Да вървим напред.

— Това не можем да направим, когато потъналият свят ги пази.

— Да се върнем. Дръжте рогата си високо!

Приклекналите зад релинга Лутерин Шокерандит и Торес Лал гледаха как враговете им се затътриха обратно и потърсиха убежище до скалата.

— Може да дойдат пак. Трябва да отплаваме незабавно — обади се Шокерандит. — Да видим има ли оцелели сред екипажа.

— Но преди да се отдалечим от брега, не е зле да убием някой и друг фламбрег, стига да ни доближат. Иначе ще гладуваме — напомни

му Торес Лал.

Гледаха се тревожно. Не можеха да се отърват от мисълта, че са на кораб с товар от луди и мъртъвци.

Опряха гърбове в гротмачтата и се развикаха с все сила, а гласовете им се понесоха над водата. След кратка тишина някой им отговори. Пак се разкрецяха.

Един мъж излезе залитайки от бака. Той също бе преживял метаморфозата и имаше типичната бъчвоподобна фигура на оцелял от болестта. Дрехите едва му ставаха, костеливото преди лице изглеждаше прекомерно широко за изопнатата кожа. Трудно разпознаха в този човек капитан Харбин Фашналгид.

— Радвам се, че те виждам жив! — възкликна Шокерандит и понечи да пристъпи към него.

Неузнаваемият Фашналгид вдигна ръка да го възпре и се отпусна тежко на палубата.

— Не припарвай до мен! — изръмжа и закри лицето си с длани.

— Ако вече си по-добре, имаме нужда от помощта ти, за да оттласнем кораба от брега — настоя Шокерандит.

Другият мъж се засмя, без да го погледне. По ръцете и дрехите му личеше засъхнала кръв.

— Остави го да се опомни — помоли Торес Лал.

Щом чу думите ѝ, Фашналгид се изхили остро и закреця:

— „Остави го да се опомни“! Че как да се опомня? И защо?... Последните дни плюсках сурово месо от аранг — да, убих човек, за да запазя месото за себе си... И червата, и всичко друго изядох... А сега намерих Бези мъртва. Бези, най-милата, най-вярната жена, която съм срещал... Защо ли пък ще искам да се опомня? Ще ми се да пукна!

— Скоро ще се почувствате по-добре — увери го Торес Лал. — Та вие едва я познавахте!

— Жал ми е за Бези — намеси се и Шокерандит. — Но трябва да се погрижим за кораба.

Фашналгид впи яростния си поглед в него.

— Все същият си, мръсен приспособленец! Каквото и да става, трябва да правиш най-уместното в момента, нали? Не ми пука за кораба! Ако ще да изгние...

— Харбин, ти си пиян! — изрече младежът, почувствал моралното си превъзходство над този нещастник.

— Бези е мъртва. Нищо друго няма значение — промърмори капитанът и се просна на палубата.

Торес Лал махна на Шокерандит и двамата се отдалечиха безмълвно.

Намериха брадви, за да разбият вратите на каютите.

Щом Лутерин слезе от последното стъпало, един гол мъж се хвърли върху него. Шокерандит падна на колене и пръстите на нападателя стиснаха гърлото му. Родственикът на Одим ръмжеше като обезумял звяр, по нищо не приличаше на човек. Дереше младежа, без дори да направи опит да го повали. Шокерандит опря пръсти в очите на мъжа, изпъна ръката си и бутна силно. Когато лудият падна по гръб, той го ритна в корема, скочи отгоре му и го прикова към пода.

— Сега какво да го правя? На фагорите ли да го хвърля?

— Ще го вържем и ще го оставим в някоя каюта.

— Няма да рискувам.

Лутерин взе изгърваната брадва и стовари дръжката ѝ върху слепоочието на мъжа, който се отпусна безсилно.

Отправиха се към капитанската каюта. Разбиха ключалката и нахлуха вътре. Озоваха се в уютно обзаведено помещение, чиито илюминатори откриваха изглед към океана.

Смръзнаха се изведнъж. Мъж със старовремски мускет в ръце клечеше, опрял гръб между илюминаторите.

— Не стреляйте! — извика Шокерандит. — Не ви мислим злото.

Мъжът стана и отпусна надолу цевта на оръжието.

— Ако бяхте смахнати, щях да ви пръсна черепите.

И той се отличаваше с новото набито телосложение. Поредният от преминалите през Дебелата смърт. Най-последна познаха капитана. Офицерите му бяха натъркаляни из каютата с вързани ръце, някои и със запушени усти.

— Голяма веселба падна тук — каза капитанът. — За късмет, аз се оправих пръв, та загубихме само първия помощник... послужи за храна, ако ми простите израза. Само след два-три часа и офицерите ми ще бъдат годни за работа.

— Тогава оставете ги и се погрижете за другите — посъветва го Шокерандит. — Заседнали сме до брега и има опасност да ни нападнат фагори.

— Как е уважаемият Идап Мън Одим? — попита капитанът, докато вървеше с тях по коридора, стиснал мускета под мишница.

— Още не сме намерили Одим.

Натъкнаха се на него след малко. Търговецът се затворил в своята каюта с достатъчно вода, сушена риба и сухари още щом почувствал първия пристъп на треската. Той също бе минал през метаморфозата — по-нисък с десетина сантиметра и значително позакръглен отпреди. Вече не ходеше изпъчено. Носеше торбеста моряшка роба, защото собствените му дрехи бяха вече твърде тесни. Примигваше от светлината, когато се измъкна на палубата като мечка след зимен сън.

Другите го поздравиха, а той побърза да огледа навсякъде. Шокерандит го доближи колебливо, защото не можеше да забрави, че именно той е донесъл Дебелата смърт на кораба. Смирено се представи на Одим.

Без да му обърне никакво внимание, търговецът застана до релинга и посочи пясъка долу. Гласът му се задави от ярост.

— Я вижте това варварство! Някой окаяник е хвърлил зад борда най-хубавите ми чинии. Това е чудовищно! Лудостта от заразата не е никакво извинение... Кой направи това? Настоявам да науча. Злосторникът няма да остане на кораба.

— Ами... — измънка Торес Лал.

— Ъ-ъ... — запъна се и Шокерандит, после се овладя. — Господине, трябва да призная, че аз хвърлих сервиза. Нападнаха ни фагори.

Посочи скалата, където се виждаха двуроги твари.

— По фагорите се стреля, малоумнико, няма защо да мяташ чинии по тях! — отсече Одим и поукроти гнева си. — Още ли си бил побъркан тогава?

— На кораба няма оръжия, с които да се браним. Видяхме, че фагорите се готвят да ни нападнат... ще опитат пак, ако съберат смелост. Нарочно нахвърлях чиниите, за да покрива пясъка. Както и очаквах, тези топки косми помислиха, че стъпват по тънък лед, и се магнаха. Съжалявам за порцелана, но ни послужи да спасим кораба.

Одим мълчеше. Гледаше ту палубата, ту върховете на мачтите. После извади малък черен бележник от джоба си и започна да си драска нещо.

— За този сервиз можех да взема поне хиляда сиба в Шивенинк — промълви тихо и за миг изви глава към останалите.

— Но пък така спасихме останалия порцелан на кораба — напомни му Торес Лал. — Всички други сандъци са непокътнати. Как е семейството ви?

Одим си мърмореше и редеше колони числа по страницата.

— А може би и повече от хиляда... Благодаря, благодаря... Чудя се кога ли ще дойде времето отново да се произвеждат такива чудесни съдове? Сигурно няма да е преди пролетта на следващата Голяма година, след много векове. Защо ли да мислим за далечното бъдеще? — Обърна се и разсеяно стисна ръката на Шокерандит. — Признателен съм ви за спасяването на кораба.

— Скоро ще отплаваме — увери го капитанът.

Грохотът от стадото фламбреги беше още по-силен. Всички се загледаха в препускащите животни на около километър навътре в сушата. Одим се скри незабелязано.

Мина време, преди да разберат причината за малко смахнатото му държание. Не само смъртта на милата му Бези бе разстроила търговеца. От трите му деца само най-малкият — Кениг, бе преживял изпитанието на Дебелата смърт. Жена му също беше мъртва. Не намериха кой знае какви останки от нея — само черепа и купчина кости.

Още няколко часа не успяха да освободят кораба. Капитанът и неколцина членове на екипажа отново бяха здрави и се заеха да въведат поне подобие на ред на кораба. Преместиха онези, които още бяха болни, в каютата на корабния лекар. Погрижиха се за ранените. Оздравяващите бяха изнесени на чист въздух. Увиха мъртвите в одеяла и ги наредиха на горната палуба. Жертвите бяха двадесет и осем, а оцелелите — двадесет и един, сред тях капитанът и единадесет души от екипажа.

Когато установиха съдбата на всекиго, здравите се събраха за благодарствен молебен към Неживеещия бог, по чиято воля ставаше всичко на този свят.

Нямаше как да прозрат, че сложният механизъм на оцеляването им не е по силите на което и да е местно божество.

През този период Хеликония се връщаше към състояние, приличащо на първоначалното, преди слънцето й Баталикс да бъде

приковано в гравитационното поле на белия свръхгигант. Тогава на планетата вече се бяха развили забележително многообразни видове живот — от вируси до китове. Липсваха обаче и енергийното равнище, и достатъчната сложност на биосферата, за да се стигне до организацията на клетките, изграждаща висшите умствени функции — мисленето, логическите заключения, възприемчивостта на пълноценното съзнание. В онези епохи фагорите бяха най-доброто постижение на Хеликония.

Двурогата раса беше част от взаимнообвързаната биосфера на планетата. Една от функциите на това единно цяло (естествено, елементите му не съзнаваха, че са включени в него) беше да поддържа най-добрите възможни условия за оцеляването на всички. Както ивичестата муха не можеше да живее без фламбрегите и те на свой ред биха изчезнали без нея. Всички форми на живот зависеха една от друга.

Пленяването на Баталикс от свръхгиганта беше събитие от първа величина, но не и катастрофа за живота на Хеликония, макар че се оказа страшно бедствие за отделни видове. Въздействието на промяната беше достатъчно плавно, за да го понесе биосферата. Планетата сама се грижеше за себе си. Загуби луната си, но жизнените процеси продължаваха въпреки бурите и виелиците, бушували столетия наред.

Яростното високоенергийно излъчване на новото слънце причини повече беди. Много видове и родове загинаха, други се спасиха единствено чрез генетичните си мутации. Сред новите форми на живот имаше и такива, които се развиха доста прибързано според времевите мащаби на еволюцията. Оцеляха в променените условия, но на определена цена. Асатасите, които се раждаха от гниещите тела на своите родители. Йелките и двуйелките — некрогенни животни, наподобяващи млекопитаещите, но без развитите им детеродни органи. А хората се наредиха сред съществата, размножили се изобилно в новата, наситена с енергия среда преди около осем милиона години.

Всички те бяха плод на биосферното усилие да се възстанови единството и се вляха в него през периода на коренни промени. Преди да попадне под влиянието на Фрейър, в атмосферата на Хеликония се съдържаше много въглероден двуокис, който защитаваше живота на

планетата чрез парниковия ефект и поддържаше средна температура минус седем градуса на повърхността. По-късно въглеродният двуокис намаля значително и по време на периастрона се свързваше с водата, за да образува карбонатни скали. Съдържанието на кислород се повиши до равнища, подходящи за новите видове — хората не можеха да преживеят в разредената атмосфера на Високия Нктрик като фагорите. В моретата имаше повече макромолекули, довели до повишена активност на хранителните вериги. Всички променени особености на съществуването се вписаха в регулиращото взаимодействие на хеликонийската биосфера.

Като най-сложна форма на живот човеците бяха и най-уязвими. Колкото и да се бунтуваха срещу тази мисъл, телесното им битие беше само част от равновесието на планетата, на която принадлежаха. В това не се различаваха от рибите, плесените или фагорите.

За да се съхранят в променливите крайности на Хеликония, натискът на еволюцията наложи система за ограничаване на човешките маси. Хеликонийският вирус се бе приспособил към своя преносител — една бълха, която предаваше заразата от фагорите на хората. Този вирус причиняваше глобални епидемии през два периода на Голямата година — пролетта и късната есен, и почти не проявяваше активност през останалото време. Сред хората двете вълни на болестта бяха познати като костна треска и Дебелата смърт.

Можеше да се каже, че половият диморфизъм е пренебрежимо малък, но затова пък и двата пола проявяваха забележим сезонен диморфизъм. През цялата Голяма година и мъжете, и жените имаха средно тегло около шестдесет килограма. Но пролетта и есента донасяха драстични промени в телата им.

Преживелите чистката на костната треска през пролетта тежаха едва около петдесет килограма и изглеждаха като скелети в очите на свикналите със старото положение. Тази кльощавост се наследяваше. Запазваше се в следващите поколения като важна за оцеляването особеност във все по-тежките горещини. Но ефектът полека ставаше не толкова явен, докато човешкото тегло достигне средните шестдесет килограма.

С приближаването на зимата вирусът се развихряше отново със сезонните промени в жлезите на хората. Този път оцелелите трупаха допълнителна маса — още половината от предишното си тегло.

Няколко поколения наред населението имаше средно тегло над осемдесет килограма.

Този наглед болестен процес имаше жизненоважната задача да съхрани човешкия вид, а освен това беше полезен и за цялата биосфера. Вирусът ограничаваше броя на хората, за да ги приспособи към новата организация на хранителните вериги.

Човеците не можеха да съществуват без вируса, както милионните стада фламбреги биха изчезнали безследно без своя мъчител — мухата на жълти ивици.

Вирусът унищожаваше, но и даваше живот.

VIII

НАСИЛИЕТО НАД МАЙКАТА

Откъм брега духаше постоянен смразяващ ветрец. Разкъсаните облаци понякога откриваха Баталикс. Вълните искряха и подмятаха пяна, сътворена сякаш от най-чисти бисери. „Нов сезон“ се бе устремил на запад-югозапад, понесъл мелодията на вятъра в такелажа си.

В северната част на лораджкия бряг бяха разположени Есенните палати — редяха се един над друг в като че безбройни тераси. Мечтите на забравени тирани дремеха затворени зад каменните им зидове. Според легендите и Крал Денис бе живял зад тези прочути надлъж и нашир стени. След най-славните си дни Есенните палати приличаха на смутните и винаги нерешени докрай човешки отношения — нито бяха запълнени от многолюдна тълпа, нито пустееха напълно. Този градеж се оказа твърде величествен за своите творци и дошлите след тях поколения. И все пак имаше кой да обитава залите и потайните кътчета, цели епохи след незнайната есен, видяла издигането на кулите им над гранитните стъпала. Човешки племена се свираща като птичи ята под запустелите стрехи.

Много учени мъже, привлечени от загадките на миналото, също обитаваха Есенните палати. За тях това бе най-скъпоценната археологическа находка в света, а бавно рушащите се подземия — врата към по-ранните столетия от историята. И то какви подземия! Лабиринти с може би безкрайни дълбини се спускаха все по-надолу в скалите, сякаш за да извлекат топлината от самото сърце на Хеликония. Тук имаше писмена върху камък и глинени плочки, парчета от грънци, жалки останки от листа, трептели в изчезнали гори, черепи за измерване, зъби за нагласяне в челюсти, клещи и оръжия, разпадащи се в купчинки ръжда при първия допир... Историята на една планета, чакаща търпеливо да бъде изтълкувана, но мъчително убягваща от ноктите на разума, както е с всеки отминал човешки живот.

Палатите се мержелееха, размити от разстоянието — „Нов сезон“ ги остави далеч встрани от десния си борд.

Оределият екипаж и пътниците рядко зърваха други кораби. Чак близо до пристанището Идживибир срещнаха цели флотилии от „бъчви за херинга“, заети с непрестанната си морска жътва. Понякога мяркаха военен кораб на хоризонта и си спомняха за разпалената вражда между Ушкутошк и Брибар. Никой не ги доближи, дори не видяха един сигнал, предназначен за тях. Само делфините на тези ледени морета подскачаха игриво край кораба.

Щом подминаха Клуист, капитанът реши, че е време да слязат на брега. Познаваше тези места и реши да попълни хранителните припаси, преди да изминат последната част от пътя до шивенинското пристанище Ривенджк. След онзи разминал се по щастлива случайност сблъсък с фагорите пътниците се усъмниха в мъдростта на подобно решение, но капитанът ги увери, че знае какво прави.

Тази част от Лорадж бе разположена в северните тропици и все още беше плодородна. Отвъд бреговата ивица се виждаше прекрасна страна на гори, езера, реки и мочурища, където почти не се срещаха хора. По на север бяха древните гори от елдавонови и каспиарнови дървета, простиращи се чак до краищата на полярната ледена шапка.

На брега се излежаваха тюлени шлемоносци и понякога ръмжаха към провиращите се между тях мъже и жени. Не оказваха никаква съпротива, когато ги пребиваха до смърт. За оръжие служеха веслата на лодката. Трябваше да улучат уязвимото място под челюстта. Щом удареха някой тюлен по гръкляна, животното умираше от задушаване. Агонията продължаваше доста време. Пътниците извъръщаха глави, а тюлените се мятаха в гърчове. Другите животни често се опитваха да им помогнат и скимтяха жалостиво.

Главите на тези същества наистина бяха покрити с подобие на шлем — видоизменени рога, защото някога тюлените били сухоземни животни, прогонени към океана от ледения дъх на Голямата зима. Костената броня предпазваше ушите и очите, както и почти целия им череп.

Когато хората обръщаха гръб на умиращите животни, от вълните изскачаха риби с крачета и се втурваха нагоре по стръмния чакълест склон. Откъсваха цели мръвки от жилавата плът на тюлените.

— Ей! — кресна Шокерандит и стовари веслото си върху най-близката риба.

Другите се пръснаха и се изпокриха между камъните. Младежът вдигна зашеметената твар и я показа на Одим и Фашналгид.

Беше дълга почти метър. Шестте крачета приличаха повече на рибешки перки. Имаше изпъкваща долна челюст, зад която се разпростираха множество месести пипала. Главата се мятеше мудно наляво-надясно, зъбите тракаха, а мътните сиви очи зяпаха тъпо в пленилото я съществуване.

— Виждате ли тази гад? Това е риба шпигат — обясни Шокерандит. — Скоро ще излязат на брега с хиляди. Повечето ги изяждат птиците, но които оцелеят, заравят се в земята, за да се опазят. Щом настъпи зимата, стават по-дълги от която и да било змия.

— Викат им Червея на Утра — допълни капитанът. — Господине, по-добре я хвърлете. Такава гнусотия не става за храна и на моряците.

— Но в Лорадж ги ядат.

Макар и почитателен, тонът на капитана беше непреклонен.

— Господине, хората от Лорадж ядат тия червеи като лакомство, вярно е. Все пак те са отровни. Готвят ги с някакъв също отровен мъх и разправят, че двете вещества взаимно се неутрализират. На мен ми се наложи да хапна такава гозба, когато преди години заседнах на тоя бряг. Но и досега мразя дори самия вид на тия твари и изобщо не си помислям, че моите моряци ще трябва да си тъпчат търбусите с тях.

— Така да бъде.

Шокерандит метна все още извиващия се шпигат в морето.

Разни птици кръжаха над главите им и надаваха остри писъци. Моряците нарязаха шест тюлена колкото можаха по-бързо и отнесоха месото в лодката. Другото оставиха на местните хищници.

Торес Лал хлипаше безмълвно.

— Връщай се в лодката — нареди ѝ Фашналгид. — За какво си се разтъжила толкова?

— Ама че ужасно място! — промълви жената. — От морето излизат уроди с крака, всяко живо съществуване се стреми да изяде някое друго.

— Такъв е светът, госпожо. Хайде, скачай в лодката.

Напъгнаха мишци и загребаха обратно към кораба, а птиците ги следваха, без да млъкват и за миг.

„Нов сезон“ пое с опънати платна към Шивенинк. Торес Лал се опита да поговори с Шокерандит, но той я отпъди, защото двамата с Фашналгид имали предостатъчно грижи. Тя се облегна на релинга и опря чело на дланите си, загледана в чезнещия бряг.

Одим застана до нея.

— Не бива да се отдавате на печал. Щом стигнем пристанището Ривенджк, ще бъдем в безопасност. Моят брат ще ни приюти, ще можем да отдъхнем и да се възстановим от всички тези сътресения.

Сълзите бликнаха в очите на Торес Лал.

— Вярвате ли в някой бог? — попита, обърнала мокрото си лице към него. — И вас ви сполетяха толкова тежки загуби!

Търговецът помълча, преди да отговори.

— Госпожо, целия си живот прекарах в Ушкутошк. Държах се както подобава на всеки ускут. Приспособявах се... а това означава, че се кланях на Неживеещия бог, който властва над целия Сиборнал. Напуснах онова място, а може би е по-добре да кажа — прогониха ме. Вече ми е ясно, че не съм ускут. Отгоре на това разбирам, че нямам абсолютно никаква вяра в какъвто ще да е бог. Олекна ми на душата. — Потупа се по гърдите, като че да покаже колко му е олекнало. — Споделям това с вас, защото и вие не сте ускутка.

Тя махна към напуснатия бряг.

— Омразно място... и онези страшни гадини... всичко, което ми се стовари... съпругът ми загина в битка... ужасите на този кораб... Всичко върви към разруха от година на година... Защо не съм се родила през пролетта? Съжалявам, Одим, аз изобщо не съм такава...

Той се поколеба и изрече нежно:

— Разбирам ви. И аз опознах страданието. Жена ми, по-малките ми деца, Бези... Но аз често изпадам в паук и общувам с духа на жена си, тя винаги ме утешава. Госпожо, не сте ли потърсила досега духа на своя съпруг?

Торес Лал сниши глас:

— Да, да, потъвам през скалата и се срещам с него. Но не такъв жадувам да го видя. Успокоява ме, внушава ми да потърся щастието си с Лутерин Шокерандит. Каква готовност да прости...

— Е, какво ще кажете? Доколкото виждам, Лутерин е много симпатичен младеж.

— Никога не бих могла да го приема. Мразя го! Той уби Бандал Ейт. Как да го изтърпя?

Тя се стресна от враждебността в собствените си думи. Одим вдигна своите отскоро широки рамене.

— Но щом така ви съветва духът на покойния ви съпруг...

— Аз държа на принципите си. Може би е по-лесно да простиш, когато си мъртъв. Всички духове говорят с гласове, сладникави като миризмата на гниеца плът. Не знам, сигурно ще се откажа от паук... Няма да се примиря с мъжа, който ме пороби, с колкото и съблазнителни условия да ме подкупва. Никога! Иначе ще намразя себе си.

Възрастният мъж докосна ръката ѝ.

— Сега ненавиждате целия свят, а? И все пак би трябвало да погледнете с моите очи — нов живот се открива пред нас, изгнаниците. Вече съм на двадесет и пет години и пет десети, няма шега! А вие сте къде по-млада от мен. Според мълвата Олигархът казал, че светът е като килия за изтезания. Но е вярно само за онези, които вярват в това. Когато отидохме на брега да убием тюлените — само шест от хиляди в края на краищата! — обзе ме чувството какво чудо е тази промяна, приспособила ни към зимата. Натрупах още доста плът по себе си, но пък се отървах от Неживеещия бог... — Той въздъхна. — Трудно ми е да говоря за подобни неща, по ме бива в сметките. Както знаете, госпожо, аз съм обикновен търговец. Но нашето преобразяване е толкова удивително... Ние трябва, длъжни сме да живеем в съгласие с природата и нейната щедрост.

— Значи и аз съм длъжна да се подчиня на Лутерин, така ли? — попита Торес Лал, взряла се в очите му.

Тъглчетата на устните му трепнаха в усмивка.

— Госпожо, има място за вас и в сърцето на Харбин Фашналгид.

Двамата се разсмяха, а в това време Кениг, единственото оцеляло дете на Одим, дотича да прегърне баща си, който се наведе и го целуна по бузата.

— Вие сте чудесен човек, Одим. Говоря искрено — каза Торес Лал и го потупа по ръката.

— Същото бих могъл да кажа за вас, но постарайте се да не бъдете прекалено съвършена, за да не се разминете с щастieto си, както често повтарят в Кудж-Джувек.

Тя склони глава и в очите ѝ отново блеснаха сълзи.

Колкото повече приближаваха целта на пътуването си, толкова по-неблагоприятно за плаване ставаше времето. Шивенинк представляваше тясна ивица крайбрежна суша, а всичко останало — грамаден планински масив, известен като Шивенкската верига, дала името си и на страната. Тези възвишения разделяха териториите на Лорадж от Брибар.

Тукашните хора бяха, общо взето, миролюбиви и набожни, сякаш яростта в кръвта им бе предварително изцедена от тектоничните стихии, издигнали техните планини. В закътан край на своята естествена твърдина пазеха творение, олицетворяващо техния изключителен стремеж към светостта — Великото колело на Харнабхар. То се бе превърнало в символ не само за Сиборнал, но и за останалите населени земи по планетата.

Великански китове надигаха клонести муцуни, за да огледат „Нов сезон“, когато корабът навлезе във водите на Шивенинк. Внезапни снежни вихрушки разлюляваха брига и заличиха всичко наоколо.

Екипажът изпадна в сериозно затруднение. Вятърът виеше във въжетата, мокър сняг засипваше палубата. Корабът се клатушкаше, сякаш обзет от неукротим гняв. Макар да настъпи часът, когато Фрейър изгряваше, спусна се мрак, в който моряците се боричкаха с такелажа. Новите им натежали тела ги правеха тромави. Катереха се по реите — премръзнали, мокри до кости, зашеметени. Успяха да приберат непослушните платна и се спуснаха на шибаната от бурята палуба.

Фашналгид и Шокерандит заедно с някои от по-жизнените оцелели роднини на Одим помагаха на екипажа да изпомпва водата. По четирима мъже от всяка страна можеха да натискат ръчките на помпите, разположени зад гротмачтата. Тук откритата палуба бе изложена на най-свирепия порой и връхлитащите вълни, затова всички

подгизнаха мигновено. Псуваха и се напъваха, а помпите скърцаха и свиреха като гърдите на старец.

След едно денонощие вятърът отслабна, стрелката на барометъра се закрепил на едно място, а вълните вече не приличаха на стръмни хълмове. Снегът заваля по-кратко. Брегът изобщо не се виждаше, но хората на кораба долавяха присъствието му, като че някакво колосално същество се готвеше да отърси от себе си вечния каменен сън. Всички се взираха смълчано, но не различаваха нищо.

На другия ден времето се оправи — тиха пролука в сблъсъка на стихииите.

Снежната виелица отмина надалеч над зеленикавата вода. Баталикс огря през парцаливите облаци. Спящият гигант се откри бавно пред погледите на хората.

Корабът приличаше на играчка пред наредените един след друг синьо-зелени гигантски бастиони, чиито върхове се губеха в мътното небе. Бяха вдигнали отново всички платна и „Нов сезон“ се носеше упорито на запад. Неимоверно грамадните носове на сушата като че се надпреварваха да достигат все по-страшни височини. Издигащите се направо от морето великански подобия на колони просто подсказваха мисълта, че са оформени от ръка, движена от целеустремена воля. Над тях продължаваха почти отвесни скали. Тук-там се виждаха дървета, вкопчили се в цепнатини. Бели водоравни ивици сняг очертаваха извивките на всеки нос.

Между тях бяха вбити като клинове дълбоки заливи, сякаш килери, където планините пазеха запасите си от здрач и бури. Мълнии играеха в неясния мрак на заливите. Бели птици се рееха по теченията пред тесните им гърла. От тези забулени кухни до кораба достигаха странни звуци и екот, докосваха съзнанието на хората, както солта изпръхваше по устните им.

Случаен слънчев лъч, проникнал навътре, осветяваше в далечните краища каскади от лед — чутовни смръзнали се водопади, спускащи се устремно от високите палати на гол камък, глетчери и пронизващ вятър.

Стигнаха до залив, по-голям от останалите. На входа, щръкнал над скала, където и най-бесните вълни не можеха да го залееят, се издигаше фарът. Макар и да показваше човешко присъствие, само

подчертаваше колко е сурова тази пустош наоколо. Капитанът кимна доволно:

— Ваджабхарският залив. Бихме могли да се отбием в пристанището — ей го там, стърчи напред като зъб от скалата.

Но продължиха, без да спират, и туловището на планетата сякаш се въртеше заедно с тях край десния борд.

Нататък брегът имаше още по-величав вид. Трябваше да заобиколят края на Шивенкския полуостров, за да се доберат до Ривенджк. Вече нямаше гънки и заливи, скалният масив беше почти равномерно разположен. Основната му особеност, набиваща се в очи, бяха размерите. Дори свободните от вахта моряци се скупчваха на палубата, за да зяпат мълчаливо.

Тук високите склонове на Шивенк бяха покрити с растителност. По отвесните скали висяха увивни лози, наподобяващи малките водопади, които падаха отгоре, без никога да достигнат морето, защото ветровете ги пръскаха на ситни капчици. Понякога облаците се дръпваха встрани и откриваха заснежените каменни грамади, забити в небето. Тук беше южният край на планинската верига, свързана на север с безкрайните плата от лава, подпъхнали се под ледената шапка на полюса.

Само на няколко морски мили от кораба гръбнакът на полуострова достигаше десет хиляди метра над водата. Значително по-висока от всяка планина на Земята, Шивенкската верига съперничеше на Високия Нктрик в Кампанлат. Бе една от най-запомнящите се гледки на цялата планета, но обвита в бурите си, създаде си собствен климат, великата планина беше достъпна за очите на малцина човеци, освен от палубите на подминаващите я кораби.

Под почти хоризонталните лъчи на Фрейър планинският масив се криеше в спираща дъха игра на светлини и сенки. За изострените сетива на пътниците всичко беше блестящо и ново. Чувстваха духа си извисен само от гледката на такова титанично проявление на природата. Но онова, което наблюдаваха, всъщност беше древно дори в мащабите на цяла Хеликония.

Надвисналите скали бяха на повече от четири милиарда години, издигнали се под ударите на метеорити върху още неоформената тогава кора на планетата. Заедно със западната част от Преградните планини в Кампанлат и високите била в далечния Хеспагорат бяха

съхранени свидетелства от онази епоха — последици от един-единствен страшен удар. А океанът, смятан от моряците за почти безкраен, лежеше в прастария кратер.

Плаваха ден след ден, а също като насън, склоновете на полуострова си оставаха неизменни вдясно от тях, сякаш никога нямаше да свършат.

Веднъж заобиколиха малък остров, същинска пъпка върху водата, може би рухнала някога от близката земна маса. Колкото и унила да изглеждаше, тук също живееха хора. До кораба достигна миризма на пушек от запалени дърва. Мяркащите се сред дърветата колиби накараха пътниците да жадуват за няколко стъпки по твърда земя, но капитанът не искаше и да чуе.

— Тия от островите до един са пирати, повечето са изхвърлени на брега след корабокрушение. Само да припарим до тях, ще ни изколят и ще сложат ръка на „Нов сезон“. По-охотно бих се сприятелил с някой вампир.

Три дълги лодки, обшити с кожа, отплаваха от острова. Хората на кораба си предаваха един на друг далекогледа на Шокерандит, взираха се в мъжете, които превиваха гръб над грубите весла, сякаш бяха заложили живота си в гонитбата. На кърмата на първото кану стоеше гола жена с развяваща се гарванова коса. Носеше бебе, сучещо от гърдите ѝ.

Снежинките се спускаха като завеса над морето, падаха по гърдите на жената и се топяха мигновено.

„Нов сезон“ имаше твърде много платна и лодките не биха могли дори да доближат скоростта му. Постепенно изоставаха зад кърмата. Но гребците упорстваха и когато се изгубиха от погледите на пътниците, още се напъваха като луди над веслата.

Веднъж или два пъти облаците и мъглата се разсеяха достатъчно, за да покажат шивенкските върхове. Който и да мернеше пролуката, веднага надаваше вик и всички се събираха тичешком на палубата, за да зяпнат неизмеримо високите отвесни скали, полепналите по тях джунгли и снегове.

Случи се да видят и падането на свлачище. Част от зъбера се откъсна, раздроби се и сякаш каменният порой нямаше да спре никога. Тежките късове се забиха в морето и надигнаха големи вълни. Остри

ледени клинове се гмуркаха и пак изплаваха, паднали от невидим глетчер над облаците. Земята също затътна страховито.

Хиляди кафяви птици се разхвърчаха от гнездата си по брега, пищяха уплашено и пляскането на крилете им вдигна шум като далечна гръмотевица. Ятата се рееха над кораба поне половин час, капитанът се възползва от случая и застреля няколко, за да напълни казана с прясно месо.

Най-сетне бригът заобиколи полуострова и зави на север. Оставаха два дни до Ривенджк, когато ги връхлетя нова буря, но по-слаба от предишната. Корабът потъна в мъгла и снежни вихри. Цял ден светлината на двете слънца едва проникваше през мъглата и виелицата, по едно време заваля градушка — парчетата бяха големи колкото мъжки юмрук.

Щом бурята стихна, мъжете се дръпнаха от ръчките на помпите и се свлякоха да поспят. Брегът отново се показва.

Тук скалите не стърчаха отвесно, но бяха не по-малко страховити, понесли свои облаци и пороища. От стелещата се мъгла изникна великанска фигура на мъж.

Той сякаш се канеше да скочи върху палубата на „Нов сезон“.

Торес Лал изпищя уплашено.

— Това е Героят, госпожо — успокой я вторият помощник-капитан. — За щастие, приближава краят на пътуването.

Щом погледите им сравниха статуята с брега, стана ясно, че е гигантска. Капитанът донесе своя секстант на палубата и им доказа с точни измервания, че височината ѝ надхвърля хиляда метра.

Ръцете на Героя бяха вдигнати над главата, коленете му бяха леко присвити. Позата му подсказваше, че или ей сега ще скочи, или ще полети. По-скоро второто, защото зад гърба му падаха криле или широка мантия.

Статуята беше стилизирана, със странни плавни линии, като че за да бъде по-приспособена за полет сред въздушните течения. Острите орлови черти ѝ придаваха почти нечовешки вид.

Сякаш за да подчертае суровостта на гледката, разнесе се далечен камбанен звън и стигна над сивеещата вода до брига.

— Великолепен е, нали? — гордо изрече Лутерин Шокерандит.

Всички пътници гледаха стреснати каменния великан.

— Какво би трябвало да изобразява тази статуя? — попита Фашналгид, пхнал ръце в джобовете на палтото си.

— Нищо не изобразява освен себе си. Това е Героят.

— Все е символ на нещо.

Раздразненият Шокерандит отсече:

— Стои си там и толкова! Човек. Гледаш го и му се възхищаваш.

Млъкнаха смутено и слушаха унилия звън на бронза.

— Шивенинк е земя на камбаните — промълви Шокерандит.

— А Героят има ли си камбана в корема? — обади се малкият Кениг.

— Кому би хрумнало да съгради подобно нещо точно тук? — попита Одим, за да заглади непочтителния въпрос на момчето.

— Приятели мои, тази могъща фигура е изваяна в твърде отдавнашни времена — започна Шокерандит. — Мнозина смятат, че оттогава са минали безброй Големи години. Според преданията е сътворена от представители на висша раса, които тук наричаме Строителите на Харнабхар, защото те са изсекли и Великото колело от скалата. Най-великите майстори, които този свят е виждал. Когато привършили работата си по Колелото, дошли на брега да създадат Героя. И оттогава той пази Ривенджк и пътя към Великото колело.

— Прамайко, къде попаднахме? — промърмори Фашналгид.

Слезе в каютата си да пуши листа от вероника и да почете малко.

Когато на катастрофално опустошената Земя започна нов ледников период, сигналите от Хеликония се получаваха вече три века. Но докато глетчерите си проправяха път на юг, малцина освен андронидите на Харон можеха да наблюдават историята на новооткритата планета.

Епохата на ледовете свърши поне едно добро дело — изтри от лицето на Земята гниеците пуси черупки на градовете. Унищожиха завинаги гробниците, в които се бяха превърнали някогашните оживени средища. Язовци, плъхове и вълци щъкаха там, където преди бе имало скоростни магистрали. В южното полукълбо ледът също премина в настъпление. Самотни кондори летяха над безлюдните Анди. Поколение след поколение пингвини се преселваха към уютните мразовити брегове на Копакабана.

Спадането на температурата само с няколко градуса бе достатъчно, за да извади от равновесие тънките механизми на климата. Ядреният шок зашемети биосферата — рани тежко Гея, Майката на Земята. За пръв път от незнайни епохи тя се сблъска с необузdana сила, към която не успя да се приспособи.

Стотици милиони години наред на повърхността на планетата температурата се задържаеше в тесните граници, най-благоприятни за живота. За това се грижеше взаимодействието на всички живи същества, съюзили се с породилия ги свят. Не им пречеха дори изблиците на енергия от Слънцето, предизвикващи резки промени в състоянието на атмосферата. Съдържанието на сол в океанската вода се закова на умерените 3,4 процента. Вдигнеше ли се до 6 процента, всякакъв живот щеше да изчезне от моретата, защото стените на клетките се разпадаха.

По подобен начин кислородът във въздуха достигна устойчивите 21 процента. Не се променяше и съдържанието на амоняк, нито плътността на озоновия слой.

И всички тези елементи на равновесието бяха грижа на Гея, земната майка, от която всички твари — от секвоите до водораслите, от китовите до вирусите — получаваха живота си. Само човечеството я забрави. Хората си сътвориха собствени богове и се оставиха да бъдат потиснати от тях, използваха ги като оръжия срещу себеподобните си и срещу себе си. Човечеството си служеше и с любовта, и с омразата, за да се пороби. И в безумието на своята откъснатост от останалия живот хората изобретиха ужасни оръжия за унищожение. В самоубийството си те едва не убиха и Гея.

Тя се възстановяваше бавно. Един от най-ярките симптоми на болестта ѝ бе гибелта на дърветата. Някога разпрострели се от тропическите лесовете до северните тундри, дърветата загинаха от радиацията и липсата на условия за фотосинтеза. С изчезването им изпадна критична брънка от веригата на равновесието. Безброй същества загубиха домовете си.

Студът властваше почти хиляда години. Земята се вцепени. Но моретата живееха.

Водите им бяха погълнали почти изцяло облаците въглероден двуокис, запълнили атмосферата след ужасното бедствие. Хванат в

дълбоките водни течения, въглеродният двуокис не напусна океана векове наред. Но накрая отново се вля във въздуха и предизвика затопляне чрез парниковия ефект.

Както се бе случвало и преди, животът настъпи от морето към сушата. Множество съставни части на биосферата — насекоми, едноклетъчни, растения, дори човекът — оцеляха благодарение на изолирани убежища, чудатостите на ветровете или други местни условия. И когато бялото започна да отстъпва пред зеленината, те също се оживиха. Започна да се възстановява озоновият слой, опазващ клетките от смъртоносните ултравиолетови лъчи. С топенето на ледовете гласовете на отделните видове отново се сляха в съзвучие.

Към 5900 година подобряването на климата беше очевидно. Антилопи подскачаха сред ниски трънки. Мъже и жени се загръщаха в кожи и мудно се преместваха на север след отстъпващите глетчери.

Нощем тези уплашени групички се скупчваха плътно и зяпаха нагоре към звездите, чието разположение в небето почти не се бе променило от времето на пещерните прахора. Но човешката раса вече не беше същата.

Цели народи изчезнаха. Най-предприемчивите, развили могъщи технологии, устремили се първо към другите планети, после и към звездите, сътворили хитроумни оръжия и изтънчени митове — те сами се изстребиха. Единствени наследници им бяха стерилните андроиди, продължаващи работата си по външните планети на Слънчевата система.

Сега на сцената излязоха раси, които в предишните игри винаги се оказваха сред губещите. По острови или в дивите степи, по планински върхове или край бреговете на буйни реки, в джунгли и блата — някога те бяха бедните и онеправданите. Сега имаха цялата Земя.

Тези хора умееха да извличат радостта от живота. Поколение след поколение, докато ледовете се свиваха към полюсите, новите земни жители не се впуснаха в стари вражди. Светът се пробуди

отново. Гея им прости. Хората преоткриха как да живеят с природата, от която бяха неразделна част. И преоткриха Хеликония.

През шестте века след 6000 година Гея оздравяваше. Ледовете бързо отстъпваха към полярните си крепости.

Бяха оцелели и някои гнезда на стария живот. Под оголената от глетчерите земя се криеха убежища на влюбената в технологиите култура — обикновено останки от сложни военни комплекси. В тези усойни бункери живееха потомците на някогашните властници. Бяха се погрижили да съхранят себе си, докато подчинените им гинат навън. Още с излизането си на слънце тези ходещи вкаменелости умираха също като риба от дълбините, изхвърлена на брега.

Но в смрадливите им дупки бе открита надеждата — връзката с друга планета, съхраняваща живот. Хората изпратиха съобщения до Харон и заповядаха на цяла група андроиди да се върнат на Земята. Неуморни и умели, изкуствените същества се заеха да строят огромни зали, където новото население на Земята можеше да наблюдава всичко ставащо на далечната Хеликония.

Тяхната душевност почти изцяло се развиваше под влияние на продължаващата пред очите им история. Някои оцелели общности от другите планети също бяха запазили връзката си с Хеликония.

Залите се издигаха сред свежата зеленина като спирални раковини, забити в пясъка с върха нагоре. Всяка побираше десет хиляди зрители. По сандали, облечени в груби кожи, по-късно и в дрехи от плат, хората идваха да гледат и да се удивляват. Виждаха планета, която почти не се различаваше от тяхната и също бавно се освобождаваше от остриите нокти на дълга зима. Наблюдаваха своята история.

Случваше се някоя от залите да пустее с години. И новите жители на Земята преживяваха свои затруднения, бореха се със сътресенията покрай оздравяването на Гея. Бяха наследили не само планетата, но и нейните случайности.

Когато можеха, следващите поколения се завръщаха. Те нямаха свои богове, но фигурите на гигантските екрани им изглеждаха като божества, преживяващи загадъчни драми чрез алчността и религията. Това очароваше и озадачаваше зрителите от Земята.

Към 6344 година различните форми на живот вече се радваха на умерено изобилие. Хората дадоха тържествен обет, че ще

притежават всичко съвместно, и обявиха не само живота, но и свободата за свещена. Дълбоко ги разтърсиха деянията на един хеликониец от забутано селце в централния континент на планетата — местен вожд на име Аоз Рун. Видяха как един добър човек бе погубен от упоритостта, с която налагаше своята воля. За новите поколения не съществуваше понятието „себичност“ — имаха само общия си път, безкрайното приключение на живота, укта на слетите си души.

Взираха се в грамадната фигура на Аоз Рун, виждаха пръските вода да се стичат по брадата му, когато пиеше от дланите си. Гледаха капки, паднали преди хиляда години. Но проникновеното им разбиране на историята сливаше миналото с настоящето. И години по-късно картината на пиещия вода Аоз Рун бе известна надлъж и нашир.

За сегашните хора от Земята, чувстващи единството си с всички форми на живот, бе естествено да се запитат дали могат с нещо да помогнат на Аоз Рун и другите хеликонийци. Изобищо не им хрумна да пратят междузвездни кораби като предшествениците си. Вместо това решиха да съсредоточат емпатичните си дарби и да изпратят послания през раковините на големите зали.

Така за пръв път от Земята бяха изпратени сигнали към Хеликония в отговор на информацията, която отдавна се носеше през пространството в обратната посока.

Основните особености на човешката раса вече се дължаха на малко по-различната наследственост. Наследилите Земята имаха силна вродена способност да споделят чувства, неприсъща за света отпреди ледниковия период. Разбира се, дарбата да прозреш в личността на другия, да съпреживееш неговото душевно състояние никога не е била рядка сред хората. Но елитът я презираше... или се възползваше от нея. Емпатията не се съвместяваше мирно с експлоатацията, нито пък с властта.

Сега беше широко разпространена. Превърна се в доминантна наследствена черта, важна за оцеляването. Беше напълно човешка особеност.

Но у хеликонийците имаше нещо нечовешко. Земните жители размишляваха усилено над това. Тамошните хора познаваха духовете на своите мъртъвци и общуваха често с тях.

Новата земна раса не обръщаше прекалено внимание на смъртта. Разбираха, че така се връщат, разтварят се във великата си Майка, а елементите на телата им след време се сливаха в нови живи същества. Погребваха мъртвите в плитки дупки с цветя в устите — символ на силата, която се възраждаше чрез изтпялата плът. Но на Хеликония беше друго. Следяха като омагьосани изпадането на хеликонийците в транс на паук, за да говорят с духовете, с тези последни искрици жизнена енергия.

Забелязаха, че и двурогите поддържат подобна връзка със своите мъртъвци. Фагорите постепенно изпадаха в състояние на покой и се задържаха в него цели столетия. Затова нямаха никакви погребални обичаи.

Това страховито продължение на живота според земните жители беше възмездяване за климатичните крайности, които животът изтърпяваше през Голямата година. Имаше ясна разлика, обаче, между вроговяващите се праотци на фагорите и човешките духове.

Двурогите в покой подкрепяха потомците си, споделяха общата мъдрост, утешаваха ги в несгодите. Шепнещите духове бяха неумолимо зловни. Нито веднъж не изрекоха друго, освен упреци и жалби за напразно пропиляния си живот.

„Но какво поражда тази разлика?“ — питаха се новите умове.

Потърсиха отговора в собственото си минало.

„Колкото и да са ужасни наглед фагорите, те не са се отчуждили от своята Прасътворителка, тази Гея на Хеликония. И затова духовете не ги измъчват. А хората са се откъснали от нея. Кланят се на множество безполезни божества, с които само поболяват душите си. Затова и духовете им никога не почиват в мир.

Колко по-щастливи ще бъдат, ако поне от духовете получат утеха сред всичките си беди!“

Идеята полека се превръщаше в решителност. Онези, имащи щастливата участ да вкусват от живота, да се издигнат над равнището на молекулите към великата светлина на съзнанието, се почувстваха задължени да излъчат радостта си от битието към Хеликония.

С други думи, живите от Земята трябваше да предадат емпатията си подобно на сигнал към другата планета. Но не към

живите на Хеликония, които се бяха откъснали от своята Прасътворителка, увлечени в делата си, затънали в похот и ненавист. Те не биха могли да приемат и разберат такъв сигнал. Но духовете, вечно жадни за общуване, току-виж, се вслушаха! В лишеното си от каквито и да било събития съществуване, бавно потъващи през обсидиановата скала към Прасътворителката, духовете вероятно щяха да доловят излъченото към тях послание на чувствата.

Цяло поколение не спря да обсъжда дръзката мечта.

„Струва ли си усилието?“ — питаха някои.

„Това преживяване ще ни обедини още повече, дори да се провалим“ — отговаряха им.

„Смеем ли да се надяваме, че ще достигнем до хора от друга цивилизация, още повече пък до мъртъвците им?“

„Чрез нас Гея ще се обърне към Прасътворителката. Те са сестри, а не непознати. Може би тази изумителна идея не ни принадлежи, а ни е дадена от нея. Трябва да се опитаме.“

„Толкова сме отдалечени в пространството и времето...“

„За чувствата е важна единствено силата на преживяването. Те се присмиват на пространството и времето. Не скърбим ли и сега за изгнанието на Ифигения в онази древна легенда? Нека се опитаме.“

„Наистина ли е необходимо?“

„Непременно. Има смисъл. Духът на Гея иска това от нас.“

И те се опитаха.

Вложиха много време и упоритост в усилието. Пристъпили с грубите си сандали в залите, поколение след поколение откъсваха мисълта си от всекидневните грижи и излъчваха съчувствието си към мъртъвците на Хеликония. Дори когато не можеха да забравят живите като Шей Тал или Лейнтал Ей, или когато друго предпочитаха, пак съпреживяваха с отдавна живели хора.

С годините топлотата на тяхната емпатия подейства. Шепнещите и наставляващите духове вече не скърбяха. Когато душите на потомците се спускаха да общуват с покойниците, получаваха не упреци, а утеха. Щедрата обич надделя.

IX

СПОКОЕН ДЕН НА БРЕГА

Зад решетката трептяха пламъци, подхранвани от биогаз. Наблизо седяха двама братя и разговаряха. От време на време кльощавият се пресягаше да потупа по рамото едрия, докато слушаше разказа му. Одирина Нан Одим, наричан Одо от всички свои роднини, беше с година и пет десети по-възрастен от Идап Мън Одим. Доста си приличаха, ако човек не обръща внимание на телесната маса, защото Дебелата смърт още не бе показала страховитото си лице в Ривенджк.

Двамата имаха какво да споделят помежду си, а се налагаше и да обсъдят немалко замисли за бъдещето. В пристанището скоро бе пристигнал кораб с войници на Олигарха и Одо също започваше да се тревожи за мрежата от забрани и ограничения, от която Одим бе опитал да се освободи. Но хората в Шивенинк поначало се подчиняваха на заповеди по-трудно от ускутите. Животът в Ривенджк все още беше поносим.

По-възрастният брат прие с радост новината за докарания от Одим скъпоценен порцелан.

— Скоро ще стане още по-рядък и скъп — отбеляза Одо. — Може и никога повече да не видим изделия с такова прекрасно качество.

— Да, зимата приближава.

— Така си е, братко, а от това следва, че горивото за пещите ще става все по-оскъдно, цената му ще се качва непрекъснато. Когато животът на хората се влоши достатъчно, задоволяват се и с калаени съдове.

— Братко, а ти какво възнамеряваш да правиш занапред? — реши да попита Одим.

— Развил съм чудесни търговски връзки с Брибар, съседната ни страна. Изпращам стоки и чак до Харнабхар, далеч на север. Не е нужно да превозваме само порцелан дотам. Трябва да се нагодим към промените, да продаваме други стоки. Имам идеи за...

Но Одирич Нан Одим рядко намираше спокойствие в дома си. Подобно на брат си издържаше множество сродници. Сега някои от тях, затлъстели и гръмогласни, нахлуха при него, разпалени от свада, която само Одо можеше да укроти. Оцелелите от болестта и прежеждията роднини на Идап Мън Одим също бяха настанени в къщата и отново възникна познатият въпрос кой, къде и какво място да заеме.

— Ако нямаш нищо против, ела с мен да видим какво става — предложи по-възрастният.

— С удоволствие. Отсега нататък ще бъда твоя сянка, братко.

Къщите в Ривенджк се градяха около централен двор и бяха защитени от стихииите с висока стена. Колкото по-благоденстващо бе семейството, толкова по-високо се издигаше преградата за външния свят. В различните къчета на този двор се беше разположила многолюдната челяд от рода Одим, не по-трудолюбива и предприемчива от роднините си в Кориантура.

При хората живееха и домашните им животни, оборите бяха долепени до жилищата. Сега натъпкаха добичетата по-натясно, за да освободят място за новодошлите. Точно тези размествания станаха повод за разправията — тукашните членове на рода ценяха животните си повече, отколкото далечните си братовчеди. И донякъде имаха право.

Санитарните мерки в повечето дворове на Шивенинк се опираха на съжителството между хора и добитък. Всички изпражнения от жилищата и оборите падаха в дупка с формата на бутилка, издълбана в скалата под къщата. Гниеците отпадъци освобождаваха биогаз, състоящ се основно от метан.

Система от тръби отвеждаше газа навсякъде из двора за осветление и готвене. Тази цивилизована система съществуваше отдавна в Шивенинк като средство за борба с крайностите на вековната зима.

Двамата изслушаха оплакванията и установиха, че някои от братовчедите били настанени в обор, където тръбата пропускала и се усещала миризма на газ. Братовчедите се чувстваха оскърбени от необходимостта да търпят вонята и настояваха да се преместят в съседните помещения — и без това претъпкани до пръсване.

Повредата беше поправена. Братовчедите повикаха още малко, колкото да опазят достойнството си, после се върнаха в отредения им обор. На робите бе заповядано да се погрижат по-старателно за изправността на газовия резервоар.

Одо хвана брат си под ръка.

— Църквата е наблизно, както сам ще се убедиш, щом те разведа из града. Уредих тази вечер малък благодарствен молебен. Ще възхвалим Неживеещия бог за спасението ти.

— Признателен съм ти, братко, но съм длъжен да ти призная, че се отърсих от всякаква вяра в боговете.

— Този молебен е една необходимост — изрече по-възрастният с поучително вдигнат показалец. — Там ще се запознаеш официално с всички наши сродници в града. Братко, забелязвам някаква потиснатост у тебе, сигурно се дължи на множеството тежки преживелици. Имаш нужда от добра жена или поне робиня, за да си възвърнеш радостта. Какво е положението на онази чужденка — Торес Лал?

— Тя е робиня и принадлежи на Лутерин Шокерандит. Лечителка е. Извънредно одухотворена жена. А симпатичният младеж е от Харнабхар. Не знам точно какво да ти кажа за капитан Харбин Фашналгид. Той е дезертър от армията и не мога да го виня за постъпката му. Преди Дебелата смърт да се развихри на кораба ни, с мен беше една жена, която ме даряваше с покой. За нещастие почина от епидемията.

— И тя ли беше от Кудж-Джувек?

— Не, но беше като гълъбица за дървото на душата ми, вярна и добра. Нека ти кажа името ѝ — Бези Безамитикал. Означаваше за мен повече дори от...

Одим млъкна наред изречението, защото Кениг дотича да го запознае с едно от новите си приятелчета. Докато се усмихваше на сина си, брат му каза:

— Нека ти помогна да намериш друга гълъбица за това цъфтящо дърво. Имаш само един брат, но небето е пълно с птички, които мечтаят да кацнат на здрав клон.

Благодарение на щедростта на Одо, Лутерин Шокерандит и Харбин Фашналгид се настаниха в стаичка под покрива. Светлина им даваше едно прозорче с изглед към двора. Можеха да наблюдават отгоре шетнята на семейството и робите. В една ниша имаше печка, на която робинята да им приготвя храната.

И за двамата бяха поставени дървени легла с крачка, покрити с черги. Предполагаше се, че Торес Лал ще спи на пода.

Но Шокерандит я повика при себе си и цяла нощ не я пусна от прегръдките си, а Фашналгид спеше непробудно. Чак когато младежът се нагани да стане, бившият капитан се размърда в леглото си.

— Лутерин, защо не те свърта на едно място? — промърмори той с прозявка. — Снощи не си ли пийна доста от прочутото вино на рода Одим? Почини си бе, човек! В името на Неживеещия, нека се опомним от това ужасно пътуване.

Лутерин го погледна усмихнат.

— Да, пих достатъчно. Сега искам да потегля към Харнабхар, без да се бавя. Тук положението ми е несигурно. А искам и да видя как е баща ми.

— По дяволите бащите! Дано духовете им ядат само подметки от войнишки ботуши.

— Тревожи ме и нещо друго, за което е добре да помислиш. Макар мислите на Олигарха да са заети с войната с Брибар, не е забравил да прати военен кораб в това пристанище. Може да се появят и други. Кой знае дали не търсят и двама ни. Затова предпочитам по-бързо да тръгна към Харнабхар. Защо не дойдеш с мен? Там ще си в безопасност, а баща ми ще ти намери някаква работа.

— Нали всички разправят, че в Харнабхар е или студено, или още по-студено. Колко път има дотам?

— Стигнем ли там, ще бъдем с двайсет и два градуса северна ширина по-близо до полюса.

Фашналгид се разсмя.

— Ти тръгвай, а аз ще си остана тук. Все ще намеря някой кораб, който отплава към Кампанлат или Хеспагорат. Благодаря ти, но където и да попадна, все ще ми е по-приятно, отколкото в онази твоя ледена дупка.

— Както желаяш. С тебе май няма да се сприятелим, а хората трябва да се погаждат добре, за да оцелеят по пътя към Харнабхар.

Фашналгид подаде ръка изпод кожата, с които се бе завил.

— Е, ти се подчиняваш на правилата, а аз съм срещу тях, но не е нужно това да ни разделя.

— Ти още предпочиташ да ме смяташ за послушен поданик, но откакто болестта ме преобрази, вече не се подчинявам.

— Тъй ли? Ама жадуваш да се прибереш по-скоро при татенцето в Харнабхар — ухили се Фашналгид. — Истинските приспособленци дори не съзнават колко са послушни. Доста си ми симпатичен, Лутерин, макар да си убеден, че ти съсипах живота, като те измъкнах от армията. Но е точно обратното — спасих те от ноктите на Олигарха. Можеш да ми покажеш благодарността си, като кажеш на Торес да се прехвърли в моето легло. Бива ли?

По бузите на Шокерандит плъзна червенина.

— Докато ме няма, може да ти донесе вода или нещо за ядене. А за другото... тя е моя! Помоли брата на Одим да се погрижи за желанията ти. Разполага с предостатъчно никому ненужни робини.

Погледите им се срещнаха, после Шокерандит се обърна и понечи да отвори вратата.

— Може ли да дойда с тебе? — обади се Торес Лал.

— Имам много работа. Остани тук.

Щом той излезе, Фашналгид се надигна и седна. Жената се обличаше припряно. Току хвърляше по някой поглед на капитана, който си поглаждаше мустаците и се усмихваше.

— Ей, не бързай толкова. Ела при мен. Сладката Бези е мъртва, а аз искам да си оправя настроението.

Тя не отговори и той стана гол от леглото. Торес Лал скочи към вратата, но мъжът я хвана.

— Нали ти казах да не бързаш толкова? Не чу ли? — Дръпна леко дългата ѝ кестенява коса. — Жените обикновено се радват, когато Харбин Фашналгид им обърне внимание.

— Принадлежа на Лутерин Шокерандит. Току-що ви каза.

Той изви китката ѝ.

— Ти си робиня, така че принадлежиш на всеки мъж. Освен това го мразиш и в червата... нали те виждам какви погледи му хвърляш. Торес, никога не съм насилвал жена, а и като съдя по онова, дето го чух през нощта, мога да те уверя, че ще се зарадваш да разбереш колко по-опитен съм от него.

— Моля ви, пуснете ме. Иначе ще му кажа и той ще ви убие.

— Стига де, твърде си хубава, за да ме уплашиш. Не ставай опърничава! Спасих и тебе от смърт, забрави ли? Двамата щяхте да паднете право в капана. Твоят Лутерин е прекален наивник, за да се оправя в живота.

Фашналгид мушна ръка между бедрата ѝ, а тя освободи дясната си ръка и го зашлеви по лицето. В изблик на ярост мъжът я хвърли на леглото и се стовари отгоре ѝ.

— Сега ме чуй, Торес Лал, преди да съм побеснял заради тебе! Ти и аз сме еднакво загазили. Шокерандит си е добре, ще се прибере вкъщи, където стои на високо стъпало в обществото. А ние двамата загубихме всичко. Отгоре на това се кани да те мъкне през безброй гадни километри на север. А какво има там освен снегове, набожност и едно гигантско колело?

— Там е неговият дом.

— В Харнабхар благоденстват само управниците. Другите измират от студ. Не си ли чувала за Колелото? Някога там е бил най-страшният затвор на планетата. Нима искаш животът ти да свърши на такова място? Опри се на мен. Разбрах що за жена си, а ти вече знаеш достатъчно за мен. Сега съм изгнаник, но мога да се погрижа за себе си. Слушай, жено, преди да те отведат в някаква си ледена крепост, откъдето мърдане няма, попитай разума си и ми се довери. Ще отплаваме оттук към Кампанлат, към по-мекия климат. Може даже да се върнеш в милия на сърцето ти Борлдоран.

Тя пребледня като платно. Смътно виждаше надвесеното над нея лице — нищо освен веждите, пронизващите очи и пищните мустаци. Боеше се да не я удари, да не я убие... и се боеше, че Шокерандит дори няма да се огорчи. Волята ѝ вече се огъваше под бремето на робството.

— Капитане, той е моят собственик, така че защо да си губим времето с празни приказки? Но щом толкова ви се иска, използвайте тялото ми. Защо не? И той прави същото.

— А, така е по-добре. Няма да бъда груб с тебе. Смъквай тези дрехи!

Лутерин Шокерандит познаваше отдавна пристанището Ривенджк. Хората в Харнабхар винаги говореха за него като за големия град и редките идвания тук ги изпълваха с вълнение. Но младежът вече бе видял част от света и селището му се струваше доста незначително.

Все пак се радваше, че отново е стъпил на брега. Беше готов да се закълне, че още усеща как земята под краката му се клатушка. Слезе към кейовете, влезе в една кръчма и си поръча ядал. Заслуша се в разговорите на моряците.

— Тия войници са големи досадници — споделяше някакъв мъж със сътрапезника си. — Сигурно си чул, че един от тях го наръгаха снощи по Улицата на прозорливите. Нищо чудно!

— Утре ще отплават — осведоми го приятелят му. — Още тая вечер ги връщат всички на кораба. Ще се отървем. — Сниши глас доверително. — Получили заповед от Олигарха да отидат на война с добрите хорица от Брибар. Не знам какво толкова са им направили брибарците.

— Може да са превзели Браджит, ама Ратагон е непристъпен. Олигархът само си губи времето.

— Чух, че бил построен наред езеро.

— Точно така си е.

— Е, нали не съм войник, какво да се главоболя.

— Толкова си тъп, че само за моряк ставаш.

Двамата се разсмяха, а погледът на Шокерандит се спря върху обява, залепена до вратата. Гласеше, че отсега нататък всеки, изпадащ в състоянието паук, извършва престъпление. Това е постъпка, способстваща за разпространението на заразата, известна като Дебелата смърт. Наказанието за първо нарушение е глоба от сто сиба, а за второ — доживотен затвор. По заповед на Олигарха.

Шокерандит отбягваше трансa на общуването с духовете, но се отнасяше с неприязън към потока от забрани, които Олигархията изливаше върху страната.

Докато полека изпразваше чашата, мислеше си, че вероятно мрази Олигарха. Когато архиепископ-командирът му заповяда да отнесе съобщението за победата, почувства се поласкан. После Фашналгид го спря пред самата граница на Сиборнал. Трудно повярва на другия мъж, че ще бъде безмилостно убит заедно с другарите си от

армията. Още по-трудно му беше да се примири с мисълта, че войските на Аспераманка наистина са били изстребени.

Имаше смисъл от разумни мерки за ограничаване на епидемията. Но забраната на паук беше просто знак, че управниците налагат все по-тиранична власт над континента.

Младежът изтри устни с опакото на дланта си.

Обстоятелствата се обърнаха така, че той вече не беше герой, а беглец. Чудеше се какво ли ще му сторят, ако бъде заловен като дезертър от армейска служба.

— Какви ми ги приказваше Харбин? — мърмореше си под носа. — Бил съм послушен. Не, сега съм бунтар, изгнаник като него.

Струваше му се съвсем подходящо в случая да се прибере в Харнабхар и да остане под могъщото покровителство на баща си. В далечната северна област не можеше да го достигне дори дългата ръка на Олигарха. Можеше да остави за по-късно двоуменето как да се отнася към Инсил.

Сети се за още нещо. Наистина беше длъжник на Фашналгид. Трябваше да говори с него по-убедително, да го накара да се престаши за мъчителното пътуване на север. В Харнабхар бившият капитан щеше да бъде полезен като свидетел за клането на хиляди младежи от Шивенинк по заповед на управниците на собствената им държава.

Повтаряше си, че щом е бил достатъчно храбър да се сражава, длъжен е да прояви смелост и да се опълчи срещу Олигархията, ако се наложи. Очакваше и други да се присъединят към него, когато научат истината.

Остави монета на масата и излезе от кръчмата.

По широката крайбрежна улица се редяха раджабарали. С падането на температурата дърветата се готвеха за дългата зима. Вместо да се отърсят от листата си, те прибираха своите клони навътре в дебелия дънери. Шокерандит бе чел в книги по естествена история, че клоните и листата се разпадат и образуват плътна запушалка от смола, за да защитят неподдаващото се на гниене дърво, докато настъпи времето за разхвърляне на семена през пролетта на следващата Голяма година.

Под масивните дървета маршируваха войници от кораба, над който се вееха флагите на Сиборнал и Олигархията. За миг младежът

се уплаши, че някой ще го познае. Но преобразената му външност го предпазваше. Сви по една пресечка и тръгна към пазара, където се бяха настанили и посредниците, уреждащи пътуването за желаещите да посетят Харнабхар.

Студеният вятър откъм планините го принуди да наведе глава и да вдигне яката на палтото си. Пред вратата на посредника се тълпяха поклонници, жадуващи да зърнат светинята на Великото колело. Мнозина бяха бедно и оскъдно облечени.

Шокерандит се колебаеше как да постъпи. Можеше да тръгне с поклонниците или да пътува сам, като наеме шейна с кучета, водач и помощник. Първият начин беше по-сигурен, бавен и съвсем не толкова скъп. Но младежът избра втория, защото му се видя по-достоеен за сина на Пазителя на Колелото.

Имаше нужда от пари в брой или кредитно писмо.

В града живееха приятели на баща му, при това доста влиятелни в местните дела. Шокерандит поумува малко и накрая реши да се обърне за помощ към един по-обикновен човек на име Хернисарат, който имаше и стопанство, и хан за поклонници в края на града. Човекът го посрещна сърдечно, незабавно подписа кредитно писмо до посредника и настоя гостът да похапне с него и съпругата му.

Когато Шокерандит беше вече на прага, стопанинът го прегърна за сбогом.

— Лутерин, радвам се да помогна на добро и невинно момче като тебе. С всеки ден зимата настъпва и стопанството ни запада полека. Дано се срещнем отново някой ден.

А жена му добави:

— Толкова е приятно да видим един добре възпитан младеж. Моля те, предай почитанията ни на баща си.

Лицето на Шокерандит грееше, докато се отдалечаваше от стопанството. Беше доволен, че е направил добро впечатление на тези хора. А Харбин несъмнено вече се е натряскал. Но защо и Хернисарат му каза, че е „невинен“?

Вятърът понесе снежни вихрушки откъм върховете. Приличаха на стрита захар, разтваряща се бавно в чаша вода. Бялата покривка се трупаше по калдъръмените улици и заглушаваше чаткането на подкованите ботуши. Хората бързаха да се приберат. Облаците се сгъстиха над залива и потопиха Ривенджк в сумрак.

Шокерандит изведнъж се притаи зад дебелия дънер на един раджабарал.

Подмина го друг мъж, придържащ с ръка вдигнатата си яка. Спря до дървото, започна да се озърта, докато тъпчеше на едно място. Накрая забърза към близката пресечка. Шокерандит се усмихна, когато видя табелката с името ѝ — „Улица на прозорливите“.

Това му припомни, че с неприсъща за себе си прозорливост не бе споменал пред спътниците си, че на главата на Героя, пазещ входа към пристанището Ривенджк, имаше хелиографски сигнален пост. Вероятно предупреждението, че на „Нов сезон“ има дезертъори, бе изпреварило брига...

Върна се в къщата на Одо по най-заплетения и заобиколен път, който можа да измисли. Дотогава и виелицата почти спря.

— Тъкмо навреме идвате — посрещна го домакинът. — Аз, брат ми и другите членове на семейството се каним да отидем в църквата, за да отправим благодарствена молитва за благополучното пристигане на „Нов сезон“. Ще бъдете ли така любезен да дойдете с нас?

— О... да, разбира се. Семейна служба ли ще бъде?

— Естествено. Ще присъстваме само ние и свещеникът.

Шокерандит се озърна към Одим, който му кимна насърчително.

— Лутерин, предстои ти още едно пътуване. Познаваме се отскоро, а вече трябва да се разделим. Тази церемония ми се вижда подходяща дори ако не вярваш в силата на молитвите.

— Ще проверя дали и Фашналгид иска да дойде.

Изкачи припряно витата стълба към стаята. Торес Лал се бе увила с кожи на леглото му.

— Трябва да вършиш работа, а не да се излежаваш — подхвърли ѝ той. — Още ли тъгуваш по съпруга си? И къде е капитанът?

— Не знам.

— Ще го потърсиш ли? Сигурно пие някъде.

Втурна се обратно надолу по стъпалата. Щом изчезна, Фашналгид се измъкна изпод своето легло и избухна в смях. Торес Лал не споделяше веселието му.

— Искам да ям, а не да се моля — промърмори мъжът и надникна предпазливо през прозореца. — Добре ще ми дойде и пиенето, дете го спомена твоето приятелче...

Целият род Одим се събираше в двора, където робите още се туткаха и бърникаха с дълги пръти в ямата за отпадъци. Въздухът звънеше от оживено бърборене.

Когато Шокерандит се появи, някои от спътничките му на „Нов сезон“ изтичаха към него да го прегърнат. Той вече не се опитваше да сравнява по-свободните куджджувекски нрави със собственото си твърде строго възпитание.

— Ах, Ривенджк е толкова хубаво място! — възкликна една застаряваща леля, хванала го подръка. — Сградите са чудесни, навсякъде има статуи. Предчувствам, че ще бъда щастлива тук. Може би ще се захвана с издаването на поезия. А твоите сънародници четат ли стихове?

Но преди той да ѝ отговори, възрастната дама вече се бе вкопчила в ръкава на Идап Мън Одим.

— Братовчеде, ти си нашият мил герой, който ни избави от тираните. Моля те, нека стоя до тебе в църквата! Ще бъда толкова горда!

— Това е чест за мен, лельо — отвърна Одим с учтива усмивка.

Шумната тълпа се насочи към портата и излезе на улицата, водеща към църквата.

— Лутерин, радваме се, че идваш с нас — побърза да каже Одим, загрижен младежът да не се почувства отчужден.

Търговецът оглеждаше с удоволствие множеството членове на рода наоколо. Колкото и сродници да им бе отнела Дебелата смърт, видът на оцелелите даряваше с утеха душата му.

Влязоха под високия покрив на църквата и Одим застана до своя брат. Питаше се дали и Одо не вярва в Неживеещия бог. Твърде свикнал бе с вежливостта, за да зададе подобен въпрос. Нали и поговорката напомняше, че където има хора, има и тайни. Ако брат му пожелае да си признае някоя вечер след бутилка вино, негова си работа. Засега на Одим му стигаше, че са един до друг и че религиозната церемония им дава възможност да изразят скръбта си по мъртвите, сред които бяха неговата жена, две от децата му и любимата Бези Безамитикал. И да се радва, че живите са спасени.

Нечий фалцет, като че безтелесен и безполов, виеше нишката на малко показното покаяние и сякаш се издигаше в небето през тавана на църквата.

Докато пееше псалма, търговецът се усмихваше и чувстваше как душата му също се извисява. Нямахше да е зле, ако вярваше искрено. Но дори желанието да вярва го примиряваше с живота.

Родът сливаше гласовете си в благодарствен хор, а през това време десетина тромави войници минаха по улицата край църквата, водени от офицер. Спряха пред портата на Одириин Нан Одим. Пазачът им отвори и се поклони угоднически. Войниците го отпъдиха да не им се мотае в краката и влязоха в двора, тъпчейки вече разкаляния сняг.

Офицерът даде заповеди с лаещ глас. Отдели по един мъж за всяка къща в ъглите, а останалите трябваше да заловят всекиго, който се опита да избяга.

— Абро Хакмо Астаб! — кресна Фашналгид и скочи от леглото.

Досега седеше полуоблечен, зяпаше ту Торес Лал, ту през прозореца, понякога четеше на жената стихчета от малка книга. Тя изпълняваше желанието му да сготви — тъкмо носеше от кухнята факла, с която да запали печката в стаята.

Трепна от гнусното проклятие, колкото и да бе свикнала с войнишките псувни.

— Ах, как обичам милите звуци на войнишките гласчета! — изръмжа бившият капитан. — „И твойта песен несравнима под пролетните небеса...“ Да не говорим пък за мелодичния тропот на ботушите им. Ето ги, натресоха ни се. Гледай оня недорасъл глупак лейтенанта с лъскавата му униформа. Ей такъв бях и аз...

Впи яростен поглед в сцената на двора, където робите продължаваха да прочистват тръбите за биогаз и само понякога хвърляха плашливи погледи към войниците.

Чифт ботуши затропаха по стъпалата към таванската стаичка.

Фашналгид изръмжа и зъбите му се белнаха под черната вълна на мустаците. Докопа сабята си и се заозърта из стаята като впримчен звяр. Торес Лал стоеше вцепенена, притиснала едната си ръка към устата, в другата стиснала пламтящия факел.

— Ха сега!... — изсъска капитанът, изскубна горящата пръчка от пръстите ѝ и се втурна към прозореца, оставяйки димна следа във въздуха.

Промуши главата и раменете си навън и запрати факела с цялата си сила.

Не бе забравил войнишките умения. Дори с граната не би улучил по-точно. Огнената параболо завърши в дупката на газовия резервоар, чийто капак бе вдигнат заради поправките. След миг мъртва тишина сякаш целият двор избухна. Разхвърчаха се камъни, а по средата изригна синкав пламък.

Мъжът изрева доволно, скочи към вратата и я отвори рязко. Там стоеше уплашен млад войник и се озърташе трескаво. Без миг колебание Фашналгид го намушка. Противникът му се преви на две и капитанът с ритник в главата го запрати надолу по стълбата.

— Хайде, жено, трябва да бягаме, за да отървем кожата! — подвижна на Торес Лал и я дръпна към вратата.

— Лутерин... — едва промълви тя, но беше твърде стъписана, за да се противи.

Втурнаха се към изхода. На двора цареше паника. Газът продължаваше да гори. Останалите в къщите хора от рода — твърде стари или млади, за да присъстват на молебена — сега се мятаха насам-натам заедно с домашните животни и се блъскаха във войниците. Напереният лейтенант изстреля един-два куршума към небето. Робите пицяха. Една от къщите се бе запалила.

Никак не беше трудно двамата бегълци да се измъкнат през отворената порта.

Щом се озоваха на улицата, Фашналгид тръгна по-спокойно и прибра сабята в ножницата, за да не се набива в очи.

Влязоха забързано в двора на църквата. Той придърпа жената зад ъгъла и се облегна на стената да си поеме дъх. Отвътре се чуваха псалмите в чест на Неживеещия бог. Фашналгид стисна ръката на Торес Лал.

— Онези мръсници идваха да ни хванат. Даже в тази затънтена дупка...

— Ох, пусни ме, боли!

— Ей сега ще те пусна. Влез в църквата и извикай Шокерандит. Кажи му, че военните са ни открили и тук. Вече няма как да избягаме с кораб. Ако си е уредил шейна, всички незабавно ще тръгнем към Харнабхар. Хайде, влез и му кажи! — Бутна я към входа и веднага добави: — Кажи му, че искат да го обесят.

Когато Торес Лал изведе младежа, на улицата вече се тълпяха хора, при това не само равнодушни зяпачи. Мнозина от рода Одим се

завтекоха към дома си с викове на отчаяние. Фашналгид попита:

— Лутерин, погрижи ли се за пътуването? Можем ли да тръгнем веднага?

— Трябваше ли да разрушиш дома на хората, които ни приютиха? — изрече Шокерандит презрително, докато оглеждаше раздърпаните дрехи на капитана.

— Не се доверявай на Одим. И той е като всички търговци. Трябва да се махнем. Сега армията ще се разшета да ни издири. Не забравяй и че твоята прекрасна Торес Лал официално е избягала робиня. Знаеш какво наказание ѝ се полага. Къде е шейната?

— Можем да тръгнем, щом Баталикс изгрее. Май доста внезапно си промени намеренията?

— А къде да се скрием дотогава?

Шокерандит помисли малко.

— Тук има един приятел на семейството ни, казва се Хернисарат. Той и жена му ще ни скрият до сутринта... Но аз искам да се сбогувам с Одим.

Фашналгид мушна дебелия си показалец в гърдите му.

— Да не си посмял! Ще те предаде на властите. Навсякъде е пълно с войници. Ама че си наивник!

— Добре де, а ти си смахнат. Да оставим обидите засега. Защо така изведнъж реши да дойдеш с мен? Нали сутринта разправяше, че ще отидеш в Кампанлат.

Фашналгид се ухили.

— Ами ако ме е обзело желанието да бъда по-близо до Бога? Реших да дойда в Харнабхар с тебе и твоята робиня.

X

„МЪРТВИТЕ НЕ ГОВОРЯТ ЗА ПОЛИТИКА“

На шестия ден от шестата десета на всяка шеста година Синодът на Църквата на страшния покой се събираше в Ашкитош. Понисшестоящите свещеници се срещаха в залите зад двореца на Върховния отец. А петнадесетте достойни мъже от същинския синод живееха и разговаряха в двореца по време на събора. Те представляваха и църковната, и военната, и светската бюрокрация на Църквата. Санът им възлагаше тежки отговорности, затова не бяха хора, склонни към лекомислени шеги.

Но имаха своите недостатъци като всички останали. Един винаги задрямваше следобед от обилните възлияния на трапезата. Други имаха в покоите си роби или робини за забавления. Трети се отдаваха на още по-чудати пороци. Въпреки това поне отчасти се бяха посветили на процъфтяването и доброто на Църквата. И понеже добри хора се намират трудно, петнадесетте йерарси някак минаваха за достойни.

А най-верен на делото си сред тях беше Чубсалид, родом от Брибар, отгледан от дете в монашески килии. Сега беше Върховен отец в Църквата на страшния покой, земен представител на Неживеещия бог, съществуващ преди всеки живот.

Дори най-бдителните братя не бяха виждали устните на Чубсалид да докосват чаша с алкохол. И да имаше някакви сексуални странности, тайната си оставаше между него и небесния му наставник. И да изпитваше гняв, страх или тъга, дори сянка от тези чувства не затъмняваше розовите му бузи. Освен това не беше глупав.

За разлика от Олигархията, чиито членове се събираха само на километър отгук — на Исенския хълм — синодът имаше широка подкрепа сред населението. Църквата искрено се грижеше за потребностите на хората, крепеше духа им и ги подпомагаше в затруднения. А по въпроса за общуването с духовете на мъртвите пазеше деликатно мълчание.

Противно на Олигарха, когото никой не виждаше и народът плашливо си го представяше като гигантско главоного със страшни щипци, Върховният отец Чубсалид не се гнусеше да ходи при бедните и изобщо често се срещаше с паството си. Външността му подходдаше съвършено на сана — едър, с грубовато, но добродушно лице и буйна бяла коса. Заговореше ли, хората слушаха внимателно. Колкото и набожни да бяха словата му, често ги изпъстряше с остроумия. По време на църковна служба можеше да разсмее миряните, както и да ги поведе в искрена молитва.

Йерарсите обсъждаха синодалните дела на най-възвишения сибски език със сложните му изречения и изтънчено разнообразни глаголни времена. Но този път поводът за срещата имаше пряка връзка с грубите факти от живота. Разговаряха за обтегнатите отношения между двете велики институции на Сиборнал — Държавата и Църквата.

Свещениците следяха с нарастваща тревога все по-суровите забрани, налагани от Олигархията. Сега един от членовете на синода говореше по въпроса.

— Държавата (продължава да) представя новите си заповеди като мерки за възпиране на епидемията. Но те вече причиниха повече страдания, отколкото заразата (ще) (може да) донесе на хората. Гонят бедните от претъпканите им бордеи, после или ги арестуват за скитничество, или ги оставят да умрат от студ. — Побелелият мъж говореше с глас като звън на сребърни камбанки, но убедеността му придаваше сила да стигне до другия край на залата. — Не е трудно да прозрем замисъла, скрит в ограниченията за броя на живеещите на едно място. Тъй като все повече стопанства на север (ще) стават безплодни, наемните работници и дребните фермери (ще) се стичат към градовете, където се подслоняват, както сварят, обикновено в ужасна теснотия. Забраната цели да ги принуди да останат във вече негодните за обработване земи. Там ще измрат от глад. Надявам се, че няма да приемете думите ми като пресилени, но според мен държавата ще бъде доволна да се отърве от тези хора. Мъртвите не говорят за политика.

— Предвиждате ли безредици в градовете, ако забраната бъде отменена? — попита някой от другия край на голямата маса.

— В младостта ми често повтаряха, че сиборналецът се труди цял живот, жени се за цял живот и се вкопчва в живота докрай — отвърна звънливият глас. — Но за нас бунтът не е част от живота. Оставяме тези занимания на хората от Дивашкия континент. Досега Църквата не е изразила никакво становище по налаганите ограничения и забрани. Но искам да изразя мнението си, че забраната срещу паук преля чашата на търпението.

— Ние се въздържаме от каквото и да е мнение по въпроса за паук.

— Същото правеше и държавата доскоро. Пак ще кажа, че мъртвите не се интересуват от политика, а управниците винаги са съзнавали това. Сега, обаче, Олигархията реши да се опълчи срещу традицията на паук. Това (ще) причини още повече страдания на нашето паство, за което — ако ми простите дързостта — общуването с предците е не по-малко естествено от родилните мъки. Бедните са подложени на несправедливи гонения заради настъпващата зима. Аз предлагам Църквата да се изкаже публично срещу последните действия на държавата.

Престарял плешив мъж се изправи с помощта на два бастуна.

— Може и да представяте фактите вярно, братко. Олигархията наистина си служи с все по-сурови средства. Но ще си позволя да ви изтъкна, че е принудена да прави това. Помислете за бъдещето! Твърде скоро потомците ни ще (трябва да) мислят за оцеляването си през три и половина века страшна зима. Олигархията е стигнала до извода, че на жестокостта на природата човек може да противопостави само жестокост. Нека ви припомня онова гнусно проклятие, което не бива да изричаме гласно. С право го смятаме за най-долно богохулство. И въпреки това би трябвало да му се възхитим. Да, да му се възхитим! Няма (да си позволя) да го произнеса под купола на църква, но се прекланям пред това дръзко предизвикателство.

Той се опря по-здраво на бастуните и изпъна гръб. Някои си помислиха, че този достоен мъж се кани все пак да омърси устните си с проклятието. Но той предпочете друг подход.

— В Дивашкия континент Кампанлат с настъпването на студовете се възцарява хаос. Тамошните хора не познават нашата строга дисциплина. Свират се в пещери, за да оцелеят. А Сиборнал излиза непокътнат от премеждията. Ние (непременно, задължително)

ще оцелеем, като се опираме на правилата в своето общество. Сега дисциплината трябва да се затегне като готов за удар юмрук. Ще се наложи мнозина да умрат, за да се съхрани Държавата. Някои от вас се оплакаха от заповедта всички фагори да бъдат избити безразборно. Но аз ви казвам — те не са хора! Да се отървем от тази напаст. Двурогите твари нямат души. Да ги застреляме. И да застреляме всеки, който ги защитава. Да избием и фермерите, чиито стопанства вече не дават плод. Не е време за възвишени постъпки. Скоро дори всяка проява на индивидуална воля ще (трябва да) бъде наказвана със смърт.

В смълчаната зала бастуните му изтракаха като кости, докато отново се наместваше в креслото си.

Около масата се чу изумено и стъписано мърморене, но Върховният отец Чубсалид изрече кротко:

— Не се съмнявам, че на Исенския хълм се чуват само подобни речи, но ние нека се придържаме към призванието си. И гладните фермери заслужават милосърдие. Нашата Църква брани отделния човек и съвестта му, насърчава го да търси спасението на душата си. Наш дълг е да напомняме това на приятелите си от Олигархията, за да не забравя и народът каква е нашата роля. Колкото и жесток да става климатът, не е необходимо да му подражаваме, за да (може да) оцелее учението на Църквата дори в най-тежките времена. Иначе животът няма да намери опора в Бог. Държавата вижда в сегашната криза удобен повод да покаже силата си. Църквата трябва да стори същото, ако не и повече. Кой от присъстващите тук е съгласен, че сега е моментът Църквата да се опълчи срещу Държавата?

Останалите четиринадесет йерарси започнаха да въртят глави наляво и надясно, бърбореха оживено помежду си. Лесно им беше да се досетят какво възмездие ще предизвика стъпката, предложена от главата на Църквата.

Един вдигна ръка с множество златни пръстени по нея и заговори с треперлив глас:

— (Вероятно, може би) ще настъпи моментът, когато наистина ще се наложи да предприемем действията, предложени от вас. Но заради пауз?... Именно по въпроса, който сме премълчавали предпазливо от безбройни векове... При тлеещите съмнения дали имаме право... А и митът за Прасътворителката противоречи на нашата...

Той остави гласа си да затихне драматично.

Най-младият член на синода беше един капелан на име Парлингелтег. Отличаваше се с предпазливостта в грижливо обмислените си постъпки, макар да се говореше, че в личния си живот не винаги е толкова внимателен. Но не се боеше да изкаже мнението си и сега се обърна право към Чубсалид.

— Последните жалки слова убедиха поне мен, а надявам се и всички вас, че е задължително да се противопоставим на държавата. И може би най-уместно е да използваме като повод забраната на паук. Нека не се преструваме повече, че това не е факт от живота или че духовете не съществуват просто защото не намираме място за тях в нашето учение. Как мислите, защото държавата забрани общуването с предците? Има една-единствена причина. Управниците извършиха масово убийство. Изтребиха хиляди мъже от армията на Аспераманка. Майките са говорили вече със своите загинали синове. Духовете са разкрили истината. Кой казва, че мъртвите не се занимават с политика? Глупости! Хиляди духове издигат безпътни гласове срещу държавата и Олигарха. Аз подкрепям Върховния отец. Трябва и ние да издигнем глас срещу Олигарха, да му отнемем властта.

Изчерви се до корените на косата си, когато неколцина от по-възрастните мъже плеснаха с ръце одобрително. Заседанието свърши. Все пак успяха да отложат решението. Нима Държавата и Църквата не бяха неразделни досега? Пък и да изрекат гласно истината за онова клане... Обичаха спокойствието и някои от тях бяха готови да го съхранят на всяка цена.

Решиха да отдъхнат един час. Беше твърде студено за разходки навън. Прекараха времето в отоплените стаи наоколо, а слугите им носеха вода или вино в порцеланови чаши. Разговаряха оживено. Дали пък нямаше начин да избягнат решителните действия? В края на краищата нямаха никакви доказателства, освен свидетелствата на духовете.

Звънна камбанка. Пак се събраха в залата. Чубсалид се бе посъветвал насаме с Парлингелтег, лицата им бяха мрачно сериозни.

Насред подновените спорове влезе слуга в ливрея, поклони се ниско на Върховния отец и му подаде бележка на поднос.

Чубсалид я прочете и поседя, притиснал длан към високото си чело. Всички се смълчаха и го чакаха да заговори.

— Братя — каза той накрая и ги огледа един по един, — имаме посетител. Важен свидетел. Предлагам да го призовем пред нас веднага. Доколкото разбирам, неговите думи ще имат по-голяма тежест, отколкото по-нататъшното ни умуване.

Махна на слугата, който пак се поклони и излезе забързано от залата.

След малко влезе някакъв мъж. С подчертан жест се обърна да затвори вратата и едва тогава доближи масата, където седяха петнадесетте водачи на Църквата. Бе облечен в тъмносиньо от главата до петите — ботушите, бричовите, ризата, куртката, наметалото му бяха все в този цвят, както и шапката, която стискаше в едната си ръка. Само косата му се белееше, макар по слепоочията да се виждаха черни кичури. Когато членовете го бяха видели предния път, косата му беше черна.

Във веждите, очите и устните му се таеше гняв като гръмотевица в тъмен облак.

Мъжът се поклони доземи пред Върховния отец и му целуна ръка. След това се изправи да поздрави почтително синода.

— Благодаря ви, че благоволихте да ме приемете.

— Архиепископ-командир Аспераманка, според стигналите до нас сведения трябваше да сте загинал в битка — отрони Чубсалид. — Радваме се, че сме били заблудени.

Устните на Аспераманка се изопнаха в ледена усмивка.

— Да, разминах се на косъм със смъртта, но не в битка. Едва ли не единствен от армията си се добрах до Ашкитош. Историята на странстванията ми е необичайна. Стреляха по мен в Чалс, до границата на нашия континент, после ме плениха фагори, избягах, блуждаех в блатата... е, накратко — истинско чудо на Божията милост е, че сега стоя пред вас. Бог ме съхрани, за да бъда негово оръдие на правосъдието. Защото съм живо доказателство за гнусно престъпление, нечувано в достойната история на Сиборнал.

— Моля ви, седнете — покани го Върховният отец. — Очакваме с нетърпение разказа ви. Ще бъдете по-надежден свидетел от който и да било дух.

Аспераманка заговори — засадата, унищожителната канонада на гвардията на Олигарха, загиващите войници. Докато всеки от йерарсите осъзнаваше какво се е случило, ставаше все по-ясно колко

прав е бил Парлингелтег. Църквата бе принудена да се опълчи срещу държавата, иначе се превръщаше в съучастник в клането.

Архиепископ-командирът разказваше повече от час за военната кампания и за предателството. После замлъкна. Изведнъж скри лице в дланите си и зарида.

— И аз съм виновен за това престъпление! — възкликна задавено. — Служех на Олигарха, боях се от него. За мен Църквата и Държавата бяха едно.

— Но вече не е така — изрече Чубсалид. Изправи се и докосна рамото на военачалника. — Благодаря ви, че изпълнихте дълга си пред Бога, и ни изяснихте какъв е нашият дълг. Олигархията има власт над човешкото тяло, а Църквата — над душата. Сега трябва да се подготвим за сблъсък, в който ще утвърдим господството на душата над тялото. Ще се противопоставим на Олигархията. Всички ли са съгласни?

Четиринадесетте членове на синода потвърдиха гръмогласно.

— Значи сме единодушни.

След малко бе решено, че ще разпратят недвусмислено послание надлъж и нашир в континента, до всички църковници. Ще заявят, че Църквата защитава древната традиция на паук, която е съществена част от свободата на всеки мъж или жена. Няма доказателства, че така наречените духове някога са изричали друго, освен самата Истина. Църквата в никакъв случай не може да се съгласи, че общуването с предците способства за разпространението на Дебелата смърт. Чубсалид подписа саморъчно посланието.

— Това са може би най-смелите слова, изричани някога от Църквата — каза среброкосият мъж със звънливия глас. — Искан да изтъкна този факт. И като признаваме паук, не се ли отнася това и до Прасътворителката? Не допускаме ли по този начин езически суеверия в църковното учение?

— Братко, в посланието няма нито дума за Прасътворителката — благо отвърна Парлингелтег.

Синодалната печатница размножи посланието и то бе разпратено до всички страни в Сиборнал.

Минаха четири дни. Йерарсите чакаха да се разрази бурята.

Пратеник от Исенския хълм донесе запечатан плик в двореца на Върховния отец. Той счупи печата и прочете писмото.

В него се казваше, че синодът е издал документ с подривен характер, в който се проповядва държавна измяна чрез съзнателно противопоставяне на новите закони. Имаше и напомняне, че измяната се наказва със смърт.

Ако имал някакво обяснение за тези злонамерени действия, Върховният отец на Църквата на страшния покой трябвало да се яви пред Олигарха незабавно и лично да изложи становището си.

Подписът бе на Торкерканзлаг II.

— Не вярвам, че такъв човек съществува — каза Чубсалид. — Властва над континента повече от тридесет години. Никой не го е виждал. Няма и негови портрети. Откъде да знаем, че не е фагор, да речем...

Продължи да си мърмори все в същия дух на съмнение, дори се отби в синодалната библиотека, за да сравни подписите на различни документи под лупа. Клатеше глава недоверчиво.

Тези постъпки изнервиха съветниците му. Според тях беше по-уместно да насочи вниманието си към ултиматума на държавната власт, който явно съдържаше смъртна заплаха за главата на Църквата. Обсъдиха положението помежду си и предложиха църковното средище да бъде преместено веднага от Ашкитош в по-безопасно място — в Ратагон въпреки обсадата на крепостта, или дори в Харнабхар независимо от суровия климат на областта, защото там се намираще осветено от древна традиция убежище.

Но Чубсалид имаше други идеи. Дори не помисли за бягство. След като се забави цял час в библиотеката, той обяви, че ще се срещне с Олигарха. Писарят му побърза да съчини отговор на писмото. Върховният отец предлагаше срещата да се състои в голямата приемна зала на Исенския замък и всеки желаещ да има право да присъства на дискусиата между двамата овластени мъже.

Щом Чубсалид сложи подписа си, капеланът Парлингелтег коленичи пред креслото му.

— Господарю, позволете ми да ви придружа. Каквато и участ да ви сполети, нека я споделя с вас.

Върховният отец отпусна длан на рамото му.

— Да бъде както желаеш. Благодарен съм ти. — След това се обърна към Аспераманка: — А архиепископ-командирът ще дойде ли с нас на Исенския хълм, за да свидетелства срещу Олигарха?

Погледът на Аспераманка сякаш търсеше невидима за останалите врата.

— Върховни отче, вие говорите по-красноречиво от мен. Според мен е неразумно да засягаме въпроса за епидемията. Както държавата, така и ние не знаем как да я възпрем. А Олигархът може би има основания да забрани паук, за които не знаем нищо.

— Значи ще го изслушаме. Ще дойдете ли с Парлингелтег и мен?

— Дали да не включим и някои лекари в дискусията?

Чубсалид се засмя.

— Надявам се, че ще можем да застанем лице в лице с него и без помощта на лекари.

— Непременно трябва да потърсим път към съгласието — унило промълви Аспераманка.

— Ще видим дали е възможно да стигнем до компромис — увери го Върховният отец. — Благодаря ви, че ще ни придружите.

Настъпи утрото на следващия ден. Върховният отец Чубсалид облече одеждите на своя сан и се сбогува със съратниците си. Прегърна двама-трима от тях.

Среброкосият пророни сълза, а Чубсалид му се усмихна.

— Каквото и да се случи днес, искам от вас същата смелост, която искам и от себе си — изрече твърдо и спокойно.

Качи се в колесницата си, където вече бяха настанени Парлингелтег и Аспераманка.

Пътуваха по пусти и смълчани улици. По заповед на Олигарха полицията бе разгонила зяпачите, така че сега не се чуваха обичайните приветствия към Върховния отец. Имаше само тишина.

Колесницата се заизкачва по хлъзгавите плочи към портата на Исенския замък. Правеше впечатление големият брой войници. Въоръжени мъже спряха шествието и не позволиха на придружаващите свещеници да влязат. Колесницата мина под масивната каменна арка. Здравите стоманени решетки се затвориха след нея. Множество прозорци сякаш надвисваха над предния двор и налагала мълчание с мъртвешкия си блясък. Приличаха не толкова на зли очи, колкото на притъпени зъби от челюст на хищник.

Тримата бяха въведени без никаква почителност във влажния студ на сградата. Стъпките им отекваха, когато прекосиха голямото фойе. Гвардейци в натруфени униформи стояха на пост, без дори мускулче да трепне по лицата им.

Водачът им ги насочи към един тъмен опушен коридор отзад. След малко им бе разрешено да се качат по скърцаща дървена стълба, неосветена от прозорци. Минаха по друг, не по-приветлив коридор и спряха пред врата. Водачът почука.

Нечий глас ги покани да влязат.

Озоваха се в стая, в която личеше присъщото на Олигархията отчуждение от всякаква жизненост. Беше нещо като приемна с наредени край стените столове, където само скелет би се настанил удобно. Единственият прозорец бе закрит с тежка кожена завеса, явно предназначена да не пропуска и лъч светлина.

Неугледната стая, в която дори високият таван само засилваше мрачната атмосфера, ставаше още по-неприятна от осветлението. Само една дебела зелена свещ гореше на висока поставка наред помещениято. В смразяващото течение сенките се плъзгаха по скърцащия паркет.

— Колко ще трябва да чакаме? — попита Чубсалид.

— Още малко, господине — отвърна водачът.

Тук времето явно се точеше мудно, но накрая двама униформени мъже с извадени от ножниците мечове отвориха вратата и дадоха възможност на свещениците да надникнат във вътрешната стая.

Газови лампи хвърляха болнави отблясъци по всичко вътре, освен по мъжа, седнал в голямо кресло отсреща. Лампите бяха поставени зад трона и лицето му оставаше в сянка. Той не вдигна ръка, изобщо не помръдна.

Чубсалид изрече с ясен глас:

— Аз съм Върховният отец Чубсалид от Църквата на страшния покой. А вие кой сте?

Отговори му също толкова отчетлив глас:

— Ще се обръщаш към мен с титлата „владетелю“.

Макар да бяха готови за срещата, тримата за миг изтръпнаха. Но все пак понечиха да влязат. Мъжете с мечовете не им позволиха.

— Вие ли сте Торкерканзлаг II? — отново заговори Чубсалид.

— Казах ти да се обръщаш към мен с титлата ми.

Върховният отец и Аспераманка се спогледаха, после първият каза:

— Дошли сме тук, владетелю, да обсъдим с вас отнемането на традиционни права и свободи в нашата държава и да говорим за наскоро извършено престъпление...

Гласът го прекъсна:

— Попе, нищо няма да обсъждаш. Не е нужно да говориш. Дойдохте тук, защото проповядвате измяна и съзнателно се опълчвате срещу законите. Дойдохте тук, защото наказанието за измяна е смърт.

— Напротив! — сопна се Парлингелтег. — Дойдохме тук, защото очаквахме да проявите разум и чувство за справедливост, а не да разигравате нескопосано представление.

Аспераманка почти опря гърди в голите остриета на мечовете.

— Владетелю, служих ви вярно. Аз съм архиепископ-командирът Аспераманка и вие несъмнено сте осведомен, че поведох войските ви към победа срещу езическите култове на Пановал. Нима вие не... нима същите тези войски не бяха избити при завръщането им в подвластната ви страна?

Гласът на Олигарха не трепна.

— Не задавай въпроси на своя господар!

— Кажете ни кой сте! — настоя Парлингелтег. — Дори не сме убедени, че сте човек.

Без да го изслуша, Торкерканзлаг II заповяда на стражите:

— Дръпнете завесата.

Водачът отиде до прозореца и дръпна тежката кожа с две ръце. Бавно откри дългия прозорец.

Сивкава светлина обля стаята. Двамата спътници на Чубсалид неволно се извърнаха към източника ѝ, а самият той се взря в Олигарха. Светлината проникна до трона и отчасти откри чертите на лицето му.

— Познах те! — възкликна Върховният отец. — Ами че ти си...

Но не можа да продължи, защото единият войник го сграбчи грубо за рамото и го бутна към прозореца. Водачът сочеше надолу към двора, затворен от високи стени.

В средата имаше дървена клетка, през която минаваше дълъг прът. Но най-стряскащата подробност от сцената бе, че клетката се

издигаше върху дъсчена платформа над грамаден куп нацепени дърва. Бяха приготвени и подпалки.

Олигархът повтори:

— Наказанието за измяна е смърт. Знаехте това, преди да влезете тук. Смърт чрез изгаряне. Опълчихте се срещу държавата. Затова ще бъдете изгорени.

Водачът върна завесата на мястото ѝ, а Парлингелтег изрече дръзко:

— Ако се осмелите да ни убиете, ще настроите всички вярващи в Сиборнал срещу себе си. Всеки ще вдигне ръка срещу вас. Няма да ви се размине безнаказано. Така може да погубите цялата страна.

Аспераманка се втурна към изхода с вик:

— Ще се погрижа светът да научи за това злодеяние!

Но войниците му препречиха пътя и го върнаха в стаята.

Чубсалид заговори кротко:

— Не позволявай на волята си да поддаде пред изпитанието, добри ми братко. Ако това престъпление бъде извършено насред Ашкитош, има хора, които няма да намерят покой, докато не възтържествува правдата на Неживеещия бог. Ето го чудовището, което вярва, че коварството е по-евтино от армиите. Скоро ще се убеди, че коварството ще му струва твърде скъпо.

Застиналият в креслото мъж изрече:

— Висшето благо е цивилизацията да оцелее през идните векове. За тази цел може да бъде пожертвано всичко. Няма място за благородни принципи. Когато заразата върлува в земите ни, застрашени са законът и редът. Винаги е било така преди зимата на всяка Голяма година — в Кампанлат, в Хеспагорат, дори в Сиборнал. Армиите полудяват, архивите горят, символите на държавността се въргалят в калта. Идва времето на варварството. Но този път, тази зима ние (непременно) ще преодолеем кризата. Сиборнал ще се превърне в крепост. Вече никой не може да влезе в земите ни. Скоро никой няма да може да ги напусне. През следващите четири века ще останем твърдина на закона и реда, дори ако студът смрази и червата на белите вълци. Ще живеем от онова, което ни дава морето. Да, ще съхраним ценностите си, но висша сред тях е оцеляването. Не ще допусна Държавата и Църквата да се боричкат за надмощие. Такава е волята на Олигархията. Нашият план е единственият, който ще (може да) спаси

най-много хора. И през следващата пролет ще бъдем силни, докато в Кампанлат жените още влачат първобитни каручки като добичета... ако дотогава не са забравили и как се правят колела. Тогава ще решим разногласията си с Дивашкия континент веднъж завинаги. Е, това ли наричате злодеяние? Зло ли замислям, Върховни отче, щом искам нашият любим континент да завладее света?

Чубсалид изопна гръб, величествен в църковните си одежди. Остави тишината да погълне реториката на Олигарха, преди да му отговори.

— Колкото и да си самонадеян, доводите ти издават слабост. Ние, сиборналците, имаме сурова религия, изкована в безмилостния климат, подобна на самото Велико колело. Само че проповядваме твърдост, а не жестокост. Служиш си с твърде старата уловка, че целта оправдава средствата. Но ще се убедиш, че ако продължиш по избрания път, жестоките ти средства ще изопачат целта и накрая ще се провалиш.

Мъжът на трона едва помръдна пръстите на дясната си ръка в подобие на жест.

— Да, Върховни отче, всеки може да сгреша. Тогава просто ще погребем мъртъвците и ще продължим напред.

Младежният глас на Парлингелтег отекна в стаята:

— И всички мъртъвци ще те заклеймят. Всички ще научат за твоите злодеяния.

Олигархът отговори мрачно:

— Мъртъвците могат да обвиняват, но не и да вдигнах бунт.

— Когато научат за престъпленията ти, мнозина от живите ще се вдигнат срещу тебе!

— Ако нямате какво друго да кажете освен празни заплахи, време е да се присъедините към онези безсилни милиони под земята. Или сте готови да потвърдите верността си към държавата, след като ме изслушахте?

Даде знак на стражите, а Парлингелтег изкрещя забраненото проклятие:

— Абро Хакмо Астаб!

Въоръжени мъже прекосиха стаята с тежки стъпки и застанаха зад свещениците.

Аспераманка не можеше да продума с треперещите си устни. Изви очи към Чубсалид, който го потупа по ръката. Младият капелан застана до Върховния отец и пак се провикна:

— Запалиш ли тази клада, цял Ашкитош ще пламне!

Чубсалид добави:

— Предупреждавам те, че ако предизвикаш разкол между Църквата и Държавата, планът ти е обречен на неуспех. Ще разделиш хората на враждуващи лагери. Ако ни изгориш, можеш да смяташ, че вече си се провалил.

Олигархът изрече невъзмутимо:

— Върховни отче, ще намеря достатъчно други, които да изпълняват заповедите ми. Десетки покорни лакеи ще се втурнат да заемат мястото ти и ще вярват, че съм им оказал чест. Добре познавам хората.

Стражите извиха ръцете на тримата, но Аспераманка се отскубна, втурна се към трона на Олигарха и падна на колене, свел глава.

— Владетелю, пощадете ме! Знаете, че бях покорен ваш слуга във военните дела. Не вярвам, че искате да унищожите полезен инструмент като мен. Правете каквото искате с онези двамата, но нека аз продължа да ви служа! Убеден съм, че оцеляването на Сиборнал е над всичко. Трудните времена изискват непреклонност. Духовната власт трябва да отстъпи пред светската, да я остави да проправи пътя. Позволете ми да живея, за да служа... за славата Божия.

— Можеш да молиш за жалкия си живот, но не го прави от името на Бог! — укори го Чубсалид. — Стани! Умри с нас, Аспераманка, така ще си спестиш излишната болка.

— И в живота, и в смъртта не можем да избягаме от страданието — отбеляза Олигархът. — Аспераманка, не очаквах да чуя това от победителя при Истуриача. Влезе тук с братята си. Защо не умреш с тях?

Архиепископ-командирът помълча и изведнъж избълва поток от думи.

— Казаното тук се отнася пряко до историята, а не до политиката или морала! Вие искате да промените историята, владетелю. Може би такава е желанието на всички велики мъже. А нашата циклична история отдавна се нуждае от промяна — жестока, но даваща плод.

Сега говоря от името на църквата, на която също служих с цялото си усърдие. Нека тези двамата изгорят за нея. Аз искам да живея за църквата. Историята ни учи, че и религиите могат да бъдат погубени като хората. Не съм забравил уроците от детството си в манастира. Разказвах ни как злият крал на Борлиен и неговите помощници сразили старата вяра на Пановал. Ако държавата и църквата в Сиборнал враждуват помежду си, тогава и нашият Бог е застрашен. Нека ви служи като слуга на Бога!

Когато стражите бутнаха другите двама към изхода, Парлингелтег се обърна към Аспераманка и го заплю с една-единствена дума:

— Лицемер!

— Отведете тези в двора и си свършете работата — заповяда Олигархът. — Ако вдъхнем малко страх в църквата, няма да е толкова гласовита занапред.

В тъмната стая останаха само стражите на пост, неподвижни в сенките. И Аспераманка, почти опрял бледото си лице в пода.

Студеният поглед на Олигарха се впи в него.

— Винаги намирам работа за хора като тебе. Стани.

ХІ

СТРОГИ ПРАВИЛА ЗА ПЪТЕШЕСТВЕНИЦИТЕ

Повечето реки в Сиборнал текат на юг. И през по-голямата част от годината бушуват и са опасни за преминаване, както подхожда на води, родени от ледници.

Река Вендж не беше изключение от правилото. Широка, изобилстваща с опасни подводни течения и въртопи, тя по-скоро се носеше устремно, а не се влачеше в коритото си към своето устие край Ривенджк.

Бавно, век след век реката си бе издълбала дълбока долина, която от време на време запълваше с бушуващи талази. Из нея се виеше пътят, който в края на краищата отвеждаше пътника до Харнабхар.

Той криволичеше из приятни за окото местности, защитени от нестихващите ветрове под масива на Шивенкската верига. Безразлични към утринните слани храсти разпростираха нашироко клоните си, покрити с грамадни цветове. А по канавките край пътя никнеха дребни цветчета и поклонниците често си откъсваха по някое, защото тази пъстра красота не се срещаше никъде извън долината.

Първата част от пътя позволяваше на хората да си поотпуснат безгрижно душите. Вървяха сами или на групи, облечени най-различно. Някои ходеха боси и уверяваха околните, че владеят телата си достатъчно, за да не усещат студа. Чуваха се песни и музика. Макар че поклонението в Харнабхар се смяташе за една от най-сериозните прояви на набожност и поклонниците щяха да бъдат на почит в родните си места до края на живота си, нищо не им пречеше да се радват и да се веселят. Десетина километра извън Ривенджк още се срещаха сергии, от които можеха да си купят плодове или малки символи на Колелото. Или пък селяни от Брибар се прехвърляха през хребета (границата минаваше наблизо), за да продадат каквото имаха на пътешествениците. Дотук беше лесно.

Но пътят ставаше по-стръмен. И въздухът постепенно се разреждаше. Пак се виждаха цветчета по храстите, но по-дребни, макар и все така ярки. По-рядко се срещаха селяни, преодолели стръмния склон на съседната долина. А малцина от поклонниците все още бяха готови да напъват дробовете си, за да поддържат настроението с музика. Плъзна неспокойна мълва за грабители по пътя.

Какво пък... нима точно това пътешествие не беше подходящо за приключения, за може би единственото истинско вълнение в живота? Всички щяха да се завърнат като герои по домовете си. Нямаха нищо против дребните препятствия, за да вкусят докрай преживяването.

Но и хановете, където отсядаха през нощта (ако можеха да си го позволят), ставаха по-неприветливи, а сънищата на поклонниците — по-тревожни. Шумът на падаща вода изпълваше мрака и напомняше за върховете, губещи се в облаците. На следващата сутрин пътниците поемаха напред смълчани и умислени. Планините не насърчават бърливостта. Майсторите на празните приказки предпочитат уюта на равнините.

А пътят се виеше все нагоре, без да се отделя от зловещото буйство на Вендж. Хората нямаше какво друго да правят, освен да крачат край реката. И накрая бяха възнаградени с великолепна гледка.

Наближаваха Шарагат, разположен на пет хиляди метра над морето. И когато облаците се разпръснаха, пътниците можеха да се обърнат на северозапад, към оплетените и нагънати очертания на планините, да сведат погледи към страховитите бездни, в чиято пустош се рееха лешояди. Който имаше по-остри очи, можеше да различи дори равнините на Брибар, синкави от разстоянието или от наскоро паднала слана.

Малко преди Шарагат край пътя пак се появиха сергии. Някои търговци предлагаха ядки и планински плодове, други — лоши и сладникави рисунки на местни пейзажи. Виждаха се и табели. Още един завой... и още един... а каква умора скова прасците изведнъж... сергия с топли кифли... дървена кула оттагък хълма... поредният завой... хора... цели тълпи... ето го и Шарагат, желаната цел! Шарагат, където можеха да намерят жадуваните баня и чисти чаршафи.

Градът бе препълнен с църкви, някои от тях построени по модела на онези в Харнабхар. Навсякъде се продаваха картини и гравюри,

изобразяващи светинята. По-опитните хора шушнеха на ухо, че стига да знаеш при кого да отидеш, още тук можеш да се сдобиеш с неподлежащо на съмнение удостоверение, че си посетил Великото колело.

Защото Шарагат, колкото и да бе трудно да се добереш до него, сам по себе си не означаваше нищо. Поредната спирка по пътя... и неговата същинска начална точка. Оттук започваше поклонението, чиято цел беше Харнабхар. Разбира се, мнозина стигаха до Шарагат и спираха дотук. Градът бе скътал безброй погребани надежди. Често хората осъзнаваха навреме, че са твърде стари, грохнали, болни или просто прекалено бедни, за да продължат нататък. Почиваха си ден-два и се връщаха в Ривенджк, при устието на безмилостната река.

И имаха сериозна причина — Шарагат се намираше малко извън границите на тропическата зона. На север, във все по-високите планини, климатът беше несравнимо по-суров. А стотици километри деляха Шарагат от Харнабхар. Само твърдата решимост не стигаше, за да ги преодолее човек.

Лутерин Шокерандит, Торес Лал и Харбин Фашналгид преспяха в странноприемницата „Звездата на Шарагат“. По-точно, прекараха нощта на терасата под широкия навес. Защото дори добрата им подготовка за пътуването още в Ривенджк не ги спаси от тукашната бъркотия. В странноприемницата нямаше нито едно свободно място. Изнесоха им скърцащ триетажен нар, за да се настанят на него, както им харесва.

Фашналгид спа най-горе, Шокерандит беше по средата, а жената — долу. На бившия капитан това не му допадна особено, но младежът купи за всеки по една пълна лула с окара — сушена планинска билка, която им помогна да намерят спокойствие и утеха. Дотук ги пренесе лека каручка заедно с други привилегирани пътници. Утре щяха да наемат шейна, но тази вечер бе отделена само за отдих. Щом мъглите по върховете се разнесоха, в нощното небе засияха познатите съзвездия — Белега на кралицата, Фонтана, Стария скитник.

— Торес Лал, виждаш ли звездите? Знаеш ли имената им? — сънливо попита Шокерандит.

— Да, знам едно име за всички — звезди... — тихичко се засмя тя.

— Е, тогава ще се смъкна при тебе да те науча.

— Твърде много са.

— Ами значи урокът ще се проточи...

Но той заспа преди да помръдне и дори ръмженето на зверовете откъм планинския склон не го събуди.

Стана рано сутринта, чувстваше се схванат и уморен. Навлече студените си горни дрехи, преди да побутне Торес Лал.

— Отсега чак до края на пътуването ще спим навлечени с всичките си дрехи — осведоми я той и без да дочака отговор, запъти се към магазина, за да избере нужните принадлежности за идния месец.

Над входа се виждаше голяма табела „Всичко за пътуващите на север“ заедно с изрисувания символ на Великото колело.

Младежът не беше спокоен. Като всеки истински ускут, Фашналгид смяташе Шивенинк за забутана в планините провинция. Но Лутерин Шокерандит знаеше какво им предстои. Колкото и отдалечен да беше от столицата, Шивенинк гъмжеше от полицаи и доносници. А след като Фашналгид бе убил войник, сега сигурно ги преследваха и армията, и полицията. Лутерин си помисли тъжно, че са причинили твърде сериозни неприятности на Идап Мън Одим и Хернисарат.

Представи се с измислено име и купи различни неща, после отиде да огледа вече наетата шейна, която щеше да ги пренесе до Харнабхар и безопасността на бащиното му имение.

Фашналгид не беше склонен към подобна припряност. Щом Шокерандит се махна от терасата, той престана да се преструва на заспал и се спусна при Торес Лал. Вече бе сломил волята ѝ и тя не му се противеше. А и съвсем отпадна от изпушената окара.

— Лутерин ще те убие, ако научи какво правиш — каза все пак.

— Млъкни и се забавлявай, мръсница такава! Ще се погрижа за него, като му дойде времето.

Сграбчи я в мечешка прегръдка, разтвори краката ѝ и проникна в нея. От тласъците нарът се разтресе и заудря по перилата на терасата.

Шарагат се състоеше от две части — същинския град и северния квартал. Деляха ги стотина метра и остър скален език. Но същинският Шарагат бе защитен от надвисващите като клинове планини. А в северната част духаха неспираните от нищо ледени ветрове. Превозвачите и животните им се настаняваха само в този квартал. Дори и няколко дни в същинския Шарагат биха ги изнежили.

Минаха два часа, докато Шокерандит се увери, че всичко е готово за пътуването. Знаеше с какви хора ще си има вземане-даване. Бяха планински жители, наричащи себе си ондоди — според различните тълкувания това означаваше или „хора на духа“, или „възвишени хора“.

Един от ондодите беше водач на техния впряг. Щеше да му помага неговият роб-фагор. Шейната му изглеждаше добре направена, а и осемте асокина си ги биваше.

Докато младежът преглеждаше хамутите сантиметър по сантиметър, при него дойде Торес Лал, бледа и намусена.

— Ще се вкочанясам от този вятър — промълви унило.

Шокерандит отиде до струпаните покупки и извади цяла долна дреха от вълна.

— Това е за тебе. Сложи си го веднага.

— Къде?

— Тук. — Той се досети какво означава погледът ѝ, озърна се през рамо към стоящите наблизо ондоди и фагори. — А, тези ли? Те не знаят що е свян. Хайде, облечи си новата премяна.

— Само че аз знам! — озъби се жената, но покорно облече дрехата, а околните я наблюдаваха усмихнати.

Шокерандит пак се зае да проверява всичко и да разпитва водача — дребосък на име Ууундаамп. Ондодът имаше лъскави черни очички, надупчени от шарка бузи и пълзящи по бузите му тънки мустачки. Макар да беше само на четиринадесет години, бе пропътувал много пъти разстоянието до Харнабхар и обратно.

Ууундаамп поведе Шокерандит да огледа впряга, а Торес Лал вървеше зад тях и се взираше недоумяващо във водача.

— Всички са млади — обясни ѝ нейният господар. — Хранят се само с месо и умират твърде рано.

Вратата в дъното водеше към заден двор. Тук бяха бърлогите на питомните зверове, разделени с високи плетени прегради. Земята бе покрита с утъпкан мръсен сняг. Кучетата вдигаха оглушителна врява.

Ууундаамп тръгна пръв по тясната пътечка. От двете му страни асокините налитаха върху оградата, челюстите им щракаха, слюнки капеха по смръзналата се пръст. Главите на рогатите песове стигаха чак до кръста на зрял мъж. Бяха покрити с гъста козина — кафява, бяла, сива, черна или смесица от всички тези цветове.

— Това наш впряг... Гумтаа впряг. Много хубав асокини — похвали се водачът, като сочеше своите кучета и лукаво стрелкаше с очи Шокерандит. — Преди ние да махнем оттук, вие двама давате мръвка на главно куче, ставате приятели с него. После винаги приятел заедно. Ищо?

— А кое куче е главното? Да не е онова, черното? — попита младежът.

Ууундаамп кимна.

— Същия той, черния. Негово име Ууундаамп, като мое. Хората казват — бил голям като мене, ама не толкоз лош.

Асокинът имаше изящно очертани извити рога, краищата им сочеха навън. Черната му козина беше настръхнала. Само по гърдите му се виждаше бяло, както и отдолу на опашката. Ондоодът изтъкна тази особеност на своя любимец, която позволяваше на другите във впряга да следват по-лесно главатаря на глутницата.

Ууундаамп се извъртя на пети към Торес Лал.

— На тебе, госпожо, казва важни думи. Ще дава една мръвка на тоз куче, както аз поискал. После никога. И няма дава никаква мръвка на друг асокин, разбрала? Тия асокини имат правила и ние подчиняваме. Ищо?

— Ищо — отвърна тя.

Бе научила по пътя този разпространен сред планинците израз на съгласие.

Очите му я огледаха развеселено.

— Ти голяма жена. Не мога нахрани тебе с една мръвка. Пък и моя жена идва с нас до Харнабхар. Има друго, много важно. Никога не пипа и гали асокини, ясно? Отхапва ръка като мръвка.

Торес Лал потрепери и се засмя.

— Дори не бих си помислила да ги пипна.

— Ще повикаме Фашналгид и тръгваме веднага — заключи Шокерандит, след като внимателно провери всичко.

Снаряжението и храната бяха достатъчни, но не прекалени. Нямаше да претоварят шейната. Хвана жената подръка.

— Добре ли си? Ще бъде много трудно за всички ни, ако се разболееш по пътя.

— А не можем ли да зарежем Фашналгид?

— Не. Не е лош човек. А и ще ни бъде от полза, ако се случи нещо непредвидено. Нека ти кажа какво ме тревожи — твърде вероятно е агентите на Олигарха да са тръгнали по следите ни. Може би се опасяват, че ако успея да разкажа на баща си какво преживяхме, той ще тръгне с армията си срещу Олигархията. Има мнозина близки сподвижници сред военните. Разпитах водачите. Една от шейните трябва да потегли в петнадесет часа — значи един час след нашата. Казаха ми, че я наели четирима мъже. Няма да е зле, ако тръгнем порано. Имам и револвер.

— Страх ме е. Тези ондоди заслужават ли доверие?

— Не са човеци. Близки родственици са на нондадите от Кампанлат. Нашият водач има по осем пръста на всяка ръка. Ще видиш сама, като си свали ръкавиците. Добре се погаждат с фагорите, но никога не се сближават с нас, хората. Коварни са. Трябва да им плащаш достатъчно и да им се умилкваш, иначе започват да се инатят.

Както разговаряха, минаха от северния квартал в същински Шарагат. Промяната в температурата се усети веднага.

Тя притисна ръката му към себе си и изрече сърдито:

— Защо ме накара да се съблека пред тях? Нищо, че съм ти робиня, не е нужно постоянно да ме унижаваш.

Шокерандит се ухили.

— О, това беше част от умилкването. Искаше им се да те видят гола. И сега ще ми имат уважението.

— Само че аз няма да те уважавам повече след тази случка.

— Няма да ти мине номерът. Аз съм главното куче тук.

Жената изсъска злобно:

— Защо не легна с мен в моя спален чувал? Да не си извратен или болен? Нали съм ти на разположение да ме натискаш и мачкаш, когато си поискаш?

— Я, да не ти е хрумнало нещо точно сега? Радвам се, че си смени настроението.

Намериха Фашналгид до една сергия за спиртни напитки. После Шокерандит се отби в магазинче, където дълго се пазари за ярко одеяло на червени и жълти ивици. По средата бе извезан вездесъщият символ на Великото колело.

— Прасътворителко! — изпъшка Фашналгид. — Как си прахосваш парите! Мислех, че вече си се погрижил за всичко

необходимо.

— Харесва ми това одеяло. Не е ли красиво?

Плати и наметна поупката на раменете си. Отправиха се обратно към северния квартал. Никой не забелязваше пъстрата премяна на младежа. Всички наоколо бяха навлечени с какво ли не, за да се предпазят от ледения дъх на планината. Фашналгид гледаше изумено, докато Шокерандит спря пред друга сергия и плати прескъпо за одрано и опушено козле.

Казаха му, че Ууундаамп спял. Младежът отиде сам в криво-ляво приспособената за жилище скална кухня зад кучкарника. Неколцина ондоди седяха на голия под и поглъщаха късове сурово месо. Други спяха с жените си на нарове край стените.

Събудиха Ууундаамп, който започна да се почесва и прозява, откривайки не по-малко остри зъби, отколкото по челюстите на неговите асокини.

— Ти лош началник, иска тръгне три часа много рано. Аз не работи за тебе дотогаз.

— Моля те да ме извиниш. Налага се да тръгнем по-рано. Донесох ти подарък. Ищо?

Шокерандит пусна пушеното козле на пода. Водачът веднага седна до подаръка и повика всичките си приятели. Извади нож и посочи младежа с острието.

— Хайде, идва яде. Гумтаа. После тръгваме бързо-бързо.

Другите водачи се струпяха около него, а Ууундаамп май се сети за нещо и подвикна на жена си. Тя се смъкна от нара, увита в одеялата. Виждаше се само кръглото ѝ лице, същото като на мъжа ѝ. Дори не понечи да се присъедини към кръга от мъже, алчно поглъщащи месото. Застана покорно зад Ууундаамп и ловко улавяше оскъдните парченца, които той ѝ подхвърляше през рамо.

Шокерандит дъвчеше усилено своята порция и се взираше в ръцете на водачите. Бяха тесни и жилести, завършваха с осем пръста. Тъпите извити нокти бяха черни от набитата под тях мръсотия и мазнина.

— Гумтаа — изрече Ууундаамп с издута от мръвките уста.

— Гумтаа — съгласи се младежът.

— Гумтаа — в хор одобриха и останалите водачи.

Никой не попита жената дали и според нея храната е вкусна.

Скоро от козлето останаха само рогата и костите. Ууундаамп се надигна пъргаво от пода и изтри длани в кожата, покриващи го от врата до глезените.

— А, началник, забравил каже тебе нещо — изфъфли, докато преживяше последната мръвка. — Тоя грозен чувал зад мене, пълен с въздух и бебета, е моя жена. Казва се Мауб. Не трябва помниш име. Тя идва с нас. Ти не обръща внимание.

— Ууундаамп, твоята красива съпруга е добре дошла. Купих това одеяло за себе си и нямах намерение да се разделям с него, но като виждам прелестта на Мауб, искам да ѝ го дамеш като подарък от мен.

— Луубис. Ти го давай, началник. Тя няма загуби подарък. И ще те целуне.

И така, Шокерандит връчи червено-жълтото одеяло на Мауб.

— Луубис — доволно каза тя. — Твърде хубаво за грозен чувал на тоя лош Ууундаамп.

Изприпка към младежа и го целуна с пълните си мазни устни.

— Гумтаа. Началник, когато искаш го пъхаш на жена, може използваш Мауб. Неприятно гледаш нея, ама всичко си има. Ищо?

— Луубис!

Скрепиха дружбата си по най-уместния и задоволителен за всички начин. Шокерандит доволно си припомняше пътуванията с шейна от детството си, игрите с децата на ондодите. Майка му се отнасяше към осемпръстата раса като към груби зверове, може би заради чудатите условности на отношенията между половете при тях, крепящи се на взаимни обиди и оскърбления. Когато стана юноша, Шокерандит и приятелите му често навестяваха една колиба в края на каспиарновата гора. Първите му сексуални преживелици бяха с ондодки. Добре помнеше едно закръглено момиче на име Ипаак. За нея той винаги беше „розовият смрадльо“.

Строги правила за асокините, строги правила за пътешествениците. Такава беше традицията, направила възможни връзките на Харнабхар с останалия свят.

Ууундаамп седеше отпред в шейната и никога не пускаше бича от ръката си. Мауб се свиваше зад него. Фагорът Бриир стърчеше прав

отзад и направляваше шейната. Често скачаше и я насочваше наляво или надясно, а по стръмните склонове буташе с все сила, за да помогне на рогатите кучета. Тримата човеци се крепяха върху покритите с чергило припаси, от едната или от другата страна на купчината според посоката на вятъра.

Не беше никак трудно да паднат от возилото. Наблюдаваха внимателно водача, за да предусетят накъде ще подкара впряга. Понякога трудно различаваха гърба на Ууундаамп във вилицата, носеща се надолу от високите била. Прекосиха коварната Вендж по дървен мост, сега се движеха на север-североизток под високия над десет хиляди метра скален гръбнак на Шивенк, където ледът властваше през всички сезони на Голямата година.

Дори да не валеше сняг, облаците пара от устите на асокините ги скриваха от погледите на пътниците. Във впряга имаше и една кучка, за да дразни седемте мъжкари и да ги принуждава да дърпат усилено. Пъшкането на животните често заглушаваше пронизителното скърцане на металните плъзгачи. Нищо не се виждаше наоколо, освен бели стени. Вонята на кучетата и мръсните дрехи стана привична част от неизменната сцена. Еднообразието притъпяваше тревогата за опасностите по пътя. Умора, играещи по снега отблясъци и смътни мимолетни мисли запълваха деня.

Шест метра кожени хамути свързваха впряга асокини с шейната. На всеки три часа питомните зверове получаваха по десет минути отдих. Всички се просваха по корем. Но водачът Ууундаамп не си позволяваше почивка. Беше по-близък с кучетата си, отколкото с Мауб. Те бяха неговият живот.

Той и жена му обикаляха неспокойно, взираха се за признаци на някаква промяна — формата на облаците, полета на птиците, недоловимите капризи на времето, животинските следи по снега, отзвучите от далечни лавини.

Понякога застигаха или срещаха пеши поклонници. По пътя минаваха и други шейни с подрънкващи звънчета. Веднъж попаднаха зад бавен керван, натоварен с пушена херинга, и се влачиха дълго след него, докато колоната шейни най-после отби на утъпкана площадка, за да ги пропусне.

Когато и да срещнеха друг впряг, асокините лаеха свирепо, но по лицата на водачите не помръдваше нито едно мускулче.

За нощувките също имаше правила. На избрано, отдавна познато място Ууундаамп отбиваше шейната встрани от пътя. Незабавно се заемаше да настани кучетата — трябваше да ги върже на достатъчно разстояние едно от друго, при това далеч от кожените покривала и храната. На всеки трети ден асокините получаваха около килограм сурово месо. Дърпаха по-добре, ако изпитваха постоянен глад. Но всяка вечер водачът им подхвърляше по една херинга, като неизменно започваше с главното куче Ууундаамп. Челюстите захапваха рибата във въздуха, сдъвкваха я набързо и я поглъщаха наведнъж. Кучката се хранеше последна. Черното куче спеше отделно от останалите. Ако през нощта падаше сняг, асокините оставаха в малките бели пещери, разтопени от топлината на телата им. Фагорът Бриир спеше при тях.

След спирането всичко трябваше да бъде готово за вечеря след не повече от четвърт час.

— Но това е невъзможно! — оплакваше се Фашналгид. — Какъв смисъл има да бързаме толкова?

— Смисълът е, че е напълно възможно и задължително — отвърна Шокерандит. — Хайде, опъни твоя край на палатката и дръж здраво.

Бяха толкова премръзнали, че вършеха всичко непохватно. Носовите им се белеха, бузите им почерняха от студ.

Всеки път разтоварваха шейната. Разпъваха палатката над нея и често се бореха с вятъра. Просваха кожи върху шейната и се завиваха с тях, за да са по-далеч от снега. Наоколо подреждаха необходимото — храна, печка, ножове, маслена лампа. Макар температурата в палатката да оставаше под нулата, след вледеняващите часове по пътя хората започваха да се потят обилно.

Когато Ууундаамп влезе най-после в палатката първата вечер, завари тримата човеци да се карат.

— Стига говорили. Трябва бъде добри. Който сърди, докарва самертаа.

— Няма да издържа така цял месец! — озъби се Фашналгид.

— Ако не го слушаш, просто ще си тръгне — увери го Шокерандит. — Той те моли само да оставиш настрана капризите по време на пътуването. Студът наказва със смърт онези, които си позволяват дрязги.

— Накарай тоя боклук да излезе!

— Не можеш ли да проумееш, че без него ще загинем?

— Има окара скоро-скоро — каза Ууундаамп и дружески сръга в ребрата Фашналгид.

Подаде две сребърни лисици на Мауб, за да ги сготви. Бяха се хванали в капан, заложен от водача при предишното му пътуване.

В тясното пространство се разнесе приятна миризма. Ароматът на месо дразнеше гладните стомаси. Всички ядоха с мръсни ръце, а после пиха разтопен сняг от обща за всички кана.

— Храна как — ищо? — осведоми се Мауб.

— Гумтаа — увериха я те.

— Тя готви лошо — подсмихна се Ууундаамп.

Запали лули с окара и ги раздаде. Угасиха лампата и се заеха кротко да бълват дим. Струваше им се, че и воят на вятъра стихна отвън. Обзе ги умиротворение. Проникващият в дробовете им пушек сякаш им носеше полъх от загадъчен по-добър живот. Бяха деца на планината и се оставяха на нейните грижи. Нищо лошо не може да сполети онези, които са яли сребърна лисица. Въпреки всички различия между расите, между мъжете и жените, те имат нещо, което ги обединява — божественият дим струи от носовете им, може би и от ушите и очите им. А и сънят като че е потъване в някоя от телесните дупки на планинския бог. Понякога заспалите хора се превръщат в сънища на сребърни лисици...

На другата сутрин се бореха с коравата от студа палатка. Торес Лал прошепна на Шокерандит:

— Ти си долна твар, мразя те! Снощи те чух как припълзя върху онази лоена топка Мауб, а и цялата шейна се тресеше.

— Само проявих любезност към Ууундаамп. Не изпитах никакво удоволствие.

Наистина, бе открил, че ондодката е в твърде напреднала бременност.

— Дано бъдеш възнаграден с някоя болест за обноските си...

Водачът ги доближи засмян, носеше двете опашки от сребърни лисици.

— Захапете това в уста. Гумтаа. Пази лице от студ.

— Луубис. А нямаш ли една и за Фашналгид?

— На него сама пораснала опашка на лице — Ууундаамп посочи пищните мустаци на капитана и се разсмя весело.

— Поне се опитва да бъде добър — промълви Торес Лал, поколеба се, но захапа сребрилата козина, за да опази напуканата кожа на носа и бузите си.

— Да, добър е. Когато спрем за почивка довечера, трябва и ти да бъдеш добра с него. Любезност за любезност.

— О, не!... Лутерин... моля те, само не това. Мислех, че поне малко те е грижа за мен.

Шокерандит се извъртя свирепо към нея.

— Единствената ми грижа е да стигнем живи до Харнабхар! Познавам и тези хора, и пътя за разлика от тебе. Това е част от борбата за оцеляване. Не си въобразявай, че не те засяга!

Оскърбена до онемяване, жената все пак успя да прошепне:

— Значи сигурно ще ти е все едно, че Фашналгид ме насилва всеки път, като си обърнеш гърба...

Младежът пусна края на палатката и сграбчи предницата на дебелата ѝ куртка.

— Лъжеш ли ме? Кога ти е правил това? Хайде, казвай по-бързо! Колко пъти те е насилвал?

Лицето му застина в мрачна гримаса, докато слушаше разказа на Торес Лал.

— Е, добре тогава... — каза съвсем тихо, а в очите му се четеше жестокост. — Погаврил се е с честните ни отношения на офицери. Имаме нужда от него, докато сме на път. Но щом стигнем до имението на баща ми, ще го убия. Разбра ли ме? Засега не споменавай нищо пред него.

Натовариха шейната в мълчание. Самертаа — възмездие. Отличителна черта на живота по тези места. Ууундаамп запрегна кучетата и след няколко минути вече се движеха в мъглата, а Шокерандит и Торес Лал стискаха в зъбите си опашките от сребърни лисици.

Неуморните машини в „Авернус“ още записваха събитията по цялата планета и автоматично изпращаха информацията към Земята. Но малцината обитатели на наблюдателната станция изобщо не се интересуваха от тази основна функция на своя

изкуствен дом. Тяхната основна функция беше оцеляването. Твърде много от тях измряха от битки и болести.

Дълго определяха териториите на отделните племена, за да избягнат разгорещените схватки. А по ничията земя се разхождаха малкото останали сексуални играчки. Превърнаха се за племената в светилия, нещо средно между богове и демони.

Макар да настана подобие на мир, твърде рано унищожените цехове за храна ги принуждаваха често да прибегват до канибализъм. Който искаше да яде месо, трябваше да излезе на лов за човеци. Но наложеното строго табу срещу подобни прищевки разстрои още повече умовете на авернианците. Превръщането им във варвари само за едно поколение и без това тежеше непоносимо върху психиката им.

Племената се върнаха към различни форми на матриархата, а съзнанието на повечето млади мъже се разпаднаше на множество отделни личности. Понякога стигаха до десет в едно тяло, с твърде противоречиви наклонности, пол и възраст, както и несъвместими навици.

Бавният, сложен процес на отчуждаване от природата достигна своята крайност. Вече не само отделните индивиди не се познаваха помежду си, но и станаха непознати за самите себе си.

Не всеки се приспособяваше по подобен начин към ужасните сътресения. Още когато в станцията започнаха свирепите междуособици, една група техници избяга от „Авернус“. Откраднаха совалка и накрая кацнаха на Аганип.

Колкото и да бе примамлива Хеликония, всички познаваха дебнещата на повърхността ѝ опасност. А и Аганип заемаше особено място в митологията на авернианците, защото именно тук преди много векове заселническият кораб бе изградил първата база за построяването на „Авернус“.

Аганип беше лишена от живот планета, атмосферата ѝ се състоеше от въглероден двуокис и малко азот. Но непокътнатата древна база предлагаше все някакъв подслон.

Бегълците построиха още куполи около нея. Изпитваха големи лишения. Отначало решиха да изпратят сигнал до Земята. Естествено, нямаха търпението да чакат отговор две хиляди години и започнаха да излъчват към „Авернус“. Но останалите там си имаха свои проблеми и не им отговаряха.

Техниците от тази групичка не бяха проумели природата на човека, който също като слона и маргаритката е нито повече, нито по-малко от част на едно живо цяло. Но хората са по-сложни от слона и маргаритката, почти нямат шанс да се съхранят, когато се откъснат от цялото. Предаванията се излъчваха автоматично още много време.

Никой не ги чу.

XII

КАКУУЛ ПО ПЪТЯ

А когато събраният в едно човешки дух, който решихме да наречем „съпреживяване“, преодоля пространството и достигна шепнещите духове на мъртъвците от Хеликония, какво се случи? Нищо важно или... беше нечувано величествено събитие, коренно различно от всичко предшестващо?

Отговорът на този въпрос вероятно ще си остане завинаги в неясното царство на догадките. Човечеството живее в свой субективен свят, колкото и храбро да се стреми да разшири задушаващите граници на възприятията си. Може би е дори биологично невъзможно за хората да издигнат представата си за света до някакво ново равнище. Или пък не е. Засега е достатъчно да признаем, че и да е имало събитие, нечувано величествено, коренно различно от всичко предшестващо, то е станало в недостъпно за човешката мисъл измерение.

Но ако допуснем, че е истина, то е било съчетание от най-разнообразни фактори, почти същото като принудителното сътрудничество между различните хора, натрапено им от пътя към Харнабхар.

Ако е имало такова събитие, трябва да е оставило следи. Бихме могли да ги потърсим в сравнението на противоположните съдби на Земята, обитавана от Гея, и Нова Земя, която нямаше свой биосферен дух-покровител.

Да започнем със Земята, на която бе наречена и новооткритата планета...

Периодът между двете ледникови епохи след ядрената катастрофа бе като отклонение на махалото. Гея се опитваше отново да регулира своя часовник. Но не бе толкова просто като да извършиш ремонт, защото и биосферата е несравнимо по-сложна от един часовников механизъм. Или да се доближим още малко до

истината — Гея едва не се разболя смъртоносно. Сега оздравяваше и понякога страдаше от отшумяващи пристъпи на болестта.

Или пък ако искаме да избегнем опасността от придаване на човешки образ на един сложен процес, нека кажем, че освободеният от океанските води възглероден двуокис постави началото на период, през който ледовете се топяха. По-късно биосферата и нейните полуразрушени биологични системи се помъчиха да се върнат към нормалното състояние и ледовете се завърнаха за малко.

Този път студовете не бяха толкова страшни, а и ледените шапки не достигнаха предишните си граници. Имаше множество дребни колебания в климата, също като при махало, постепенно намаляващо размаха на движението си. Но това беше време на нови изпитания за цели поколения от оредялата човешка раса. През столетието след 6900 година избухна война в някогашна Индия, последвана от глад и епидемии.

Дали да сравним това произшествие с пристъп на раздразнителност у оздравяващия?

Тревожният период събуди безпокойство в човешкия дух. Хората не искаха да се задоволят със старите ограничения. Някогашният свят бе мъртъв и нямаше никога да бъде възстановен.

„Ние принадлежим на Гея.“ Този лозунг се опираше и на схващането, че не хората са най-добрите съюзници на планетарната покровителка. За да се видят тези съюзници, беше необходим микроскоп.

През всички епохи на историята — и много преди изобретяването на атомните оръжия — винаги се намираха такива, които твърдяха, че светът ще загине заради злото, присъщо на човешката душа. И хората неизменно вярваха на подобни пророчества, нищо, че времето винаги ги опровергаваше. Сякаш страхът от възмездие подклаждаше и стремеж към злодеяния.

А в епохата на възможността за ядрена война пророчествата ставаха още по-правдоподобни, само че сега се възплъщаваха в научни понятия, а не в религиозни послания.

Имаше достатъчно факти — още по-убедителни, защото правителствата се стараеха да ги потулят — че за края на света е достатъчно да се натисне един бутон.

И накрая този бутон бе натиснат. Бомбите паднаха.

Но човешкото зло се оказа прекалено немошно, за да довърши света. Срещу него действаша миниатюрни същества, за които злите умове рядко си спомняха.

Големите растения изчезнаха от повърхността на планетата. Хищниците, сред тях и човекът, за доста дълго престанаха да диктуват условията на играта. Засега нямаха решаваща роля. Големите животни бяха като капризни звезди в драмата. Но дребните статисти продължаваха да вършат каквото им бе отредено. Заровили се в почвата или по дъното на крайбрежните плитчини, безбройните микроби продължаваха да творят историята на Гея, скрити и от убийствената радиация, и от вредните ултравиолетови лъчи. Екосистемите на едноклетъчните същества създаваха отново природата. В тях туптеше пулсът на Гея.

Биосферата се съграждаше след катастрофата. И човечеството изпълняваше своята функция в процеса. Духът му извърши квантов скок напред.

Както природата бе сътворила многообразно единство, така и съзнанието постигна същото. Вече никой мъж или жена не можеше само да мисли или само да чувства. Умът и душата се сляха.

Едно от преките последствия бе погнусата към жаждата за власт.

Мнозина разбираха какво бе причинил на света този болезнен стремеж. Човешкото съзнание се отърси от смразяващите окови. Хората постигнаха зрелостта си, радваха се на живота проникновено и от сърце. Взираха се в земите си и вече не питаха: „Какви облаги можем да изтръгнем от тях?“, а си задаваха въпроса: „Кое е най-хубавото, което можем да преживеем тук?“

Настъпи разцвет на новите човешки отношения. Старата семейна структура на обществото изчезна, заменена от големите родове. Цялото човечество се превърна в странно преплетен свръхорганизъм. Не се случи отведнъж, нито пък засегна и последния човек. Имаше такива, за които преобразяването се оказва невъзможно. Но техните гени не се предаваха на следващите поколения и тази група постепенно измря. Защото те единствени не се усмихваха в новия свят.

Сменяха се поколения и новата раса вече можеше да прозре, че се е превърнала в собственото съзнание на Гея. Екосистемите на едноклетъчния живот бяха намерили своя глас... в определен смисъл сами бяха създали глас за себе си.

А оздравяването на биосферата продължаваше. Човечеството отново пое по пътя на своята еволюция, а на Земята възникнаха непознати дотогава същества.

Много видове бяха изчезнали завинаги. Под натиска на радиоактивното отравяне тропическите гори с пищното си разнообразие се бяха превърнали в пустош. Неустойчивата им почва бе отмита от дъждовете към океаните и не можеше да се възстанови. Но планетата запълни загубите си с нещо смайващо.

Новото същество не се бе появило в океаните като предишния живот. Доиде от снеговете и ледовете на севера. Хранеше се с ултравиолетови лъчи и започна да прониква на юг, когато глетчерите отново се свиха към полюсите.

Първите хора, които го срещнаха, отстъпиха изумени и озадачени.

Пред очите им бавно се носеха бели многоъгълници. Някои бяха не по-големи от костенурка, други се извисяваха над главите на хората. Тварите нямаха никакви отличителни черти освен страните и ъглите си. Никакви видими средства за придвижване. Никакви ръце или пипала. Нямаха усти или други телесни отвори. Не се забелязваха очи и уши. Най-обикновени бели многоъгълници. Е, може би някои от страните им не бяха толкова бели като останалите.

Не оставяха следи и се рееха свободно навсякъде. Напредваха бавно, но нищо не ги възпираше, макар смели мъже да се опитаха да им препречат пътя, за да видят какво ще стане. Наречекоха новите същества геонавти.

Те се размножаваха и запълваха цялата Земя.

Наред с новото чудо хората имаха и старо, което следяха от векове. Огромните зали с форма на раковини все още бяха пръснати по планетата, поддържани от андроидите, следващи заложената в тях програма.

На холографските екрани лятото на Голямата година на Хеликония смени пролетта по времето, когато снеговете отстъпваха навсякъде по Земята. Историята на прекрасната Мирдем-Ингала,

известна и като кралица на кралиците, бе позната на всички. Новата раса откри много поучителни неща в случилото се преди хиляда години.

Взираха се в промените на далечната Хеликония и ликуваха от чудесното преобразяване на духовете, сътворено от емпатичното им послание. Но и собственият им свят ги зовеше настойчиво с неустоимата си свежа красота. Имаха пред себе си своите хилядолетия пролет.

А какво да кажем за нечувано величественото събитие, коренно различно от всичко предшестващо, за емпатията, свързала два свята? Доловимо ли беше за онези, които прозират в истинския смисъл на видимото?

Ето какво стана на Нова Земя...

И обитателите на другите планети се опитаха да възстановят каквото могат. Само че на мъртвите светове като Венера и Марс нямаше Майка Природа. Температурите на повърхността им бяха непоносими за човеците, атмосферите им — истински гробници от въглероден двуокис. Злочестите заселници все пак успяха да оцелеят с помощта на находчивостта си и съхранените технологии.

Измъчваше ги неизлечима носталгия по Земята, на която никога нямаше да се завърнат. Чувстваха се ограбени.

Когато създадоха отново сложни машини (за кой ли път решаваха техническите затруднения по-лесно, отколкото социалните проблеми), построиха междузвезден кораб и се отправиха към най-близката планета, колонизирана преди векове от човечеството — Нова Земя.

Експедицията се състоеше само от мъже. Бяха изоставили жените си, защото предпочетоха компанията на работи, стилизирани според абстрактния им идеал за женственост. Харесваше им да се съвкупяват с тези въплътени образи на съвършенството.

Въздухът на Нова Земя беше годен за дишане. Единственият малък океан си оставаше все така заобиколен от пустиня и непристъпни планински зъбери. На екватора имаше град с космодрум, където никакъв кораб не бе кацал твърде отдавна. Градът не се

разрастваше, излизащите от него пътища не водеха никъде. Там живееха хора, които нехаеха за безбрежния космически океан над покривите на домовете им.

Жителите на Нова Земя приличаха на скопени животни. Бунтарството бе закърняло в душите им. Нямаха стремежи, оставаха равнодушни към безкрая на пространството, не обичаха и приютилия ги свят. Не ги трогваше играта на небесните цветове при изгрев или залез. В опростения им език липсваха условно наклонение и модалност. Бяха забравили изкуството на музиката.

Нищо чудно. Тяхната планета нямаше дух-покровител.

Понякога отиваха до брега на соленото море, но не за да се освежат, а за да натоварят още кафяви водорасли — една от малкото форми на живот на планетата. Хората разстилаха гниещите водорасли по нивите, където отглеждаха растения, докарани от старата Земя преди хилядолетия.

Не мечтаеха, защото обитаваха свят, който не бе породил Гея. Но имаха свой мит. Вярваха, че живеят в гигантско яйце, чийто жълтък е пустинята, а безоблачното небе е черупката му. Един ден небето ще се пропука и ще падне. Тогава хората ще се преродят. Ще им пораснат жълти криле и бели опашки, ще отлетят към по-добрия свят, където навсякъде из приятните долини растат дървета като великански водорасли и ръми вечен дъждец.

Когато корабът кацна на Нова Земя, мъжете от екипажа никак не я харесаха.

Отлетяха да огледат най-близката планета, подобна на Земята. Но докато Нова Земя беше свят на пясъци, тази им предложи само ледове.

Спуснаха долу автомат за наблюдение, за да провери какво има под леда.

Неприятен и отблъскващ свят. Ледниците бяха погълнали цели планински вериги. Еднообразни снежни пустини покриваха равнините. Дори в най-суровите векове на зимата Хеликония не бе толкова мъртва като това безжизнено кълбо.

Но обработените от компютрите снимки показаха, че под леда са скрити замръзнали океани. И разкриха още нещо — развалините на величествени градове и учудващо широки пътища.

Хората стъпиха на повърхността. Стигнаха до останки на грамадно здание, едва подаващи се над покрилия ги глетчер. Стопиха леда с бластери и се добраха до вътрешността.

Една от първите им находки бе глава, изваяна от устойчив изкуствен материал. Изобразяваше непознато същество. На изящния череп имаше място за четири очи без клепачи. А под очите се виждаха малки пера. Вместо нос стърчеше къса човка.

От едната страна главата бе почерняла.

— Красиво е! — промълви една партньорка-робот.

— Искаше да кажеш, че е грозно, нали?

— Но някога е било красиво за други очи.

Лесно установиха колко стари са находките. Градът е бил разрушен преди 3200 години, тъкмо по времето на първото заселване на Нова Земя.

Цялата планета била опустошена от атомни бомбардировки и расата на пернатите загинала.

Хората от екипажа нарекоха този свят Армагедон. Останаха още дълго тук, спореха какво да предприемат и постепенно се поддаваха на всевластното униние на ледовете.

Накрая един от влиятелните мъже изказа мнението си.

— Мисля, че сме единодушни — на Армагедон намерихме отговора на въпрос, измъчвал човечеството от прастари времена. Защо при навлизането си в космическото пространство човекът не е срещнал други разумни раси? Дотогава сме предполагали, че галактиката гъмжи от живот. Но не било така. И защо почти не се срещали планети, подобни на Земята? Е, вече разбираме, че родната ни планета е твърде необичайно място, отличаващо се със съчетание на множество благоприятни условия. Например съдържанието на кислород в атмосферата е около двадесет и един процента. Ако надхвърляше двадесет и пет, всяка мълния би палила горски пожари, за да изпепели и най-влажната растителност. А на Нова Земя има само осемнадесет процента, затова не съществуват растения, които да задържат въглеродния двуокис и да обогатят въздуха с кислород. Не е странно, че онези клетници там живеят като насън. И все пак според теорията на вероятностите би трябвало да има планети като Земята. Може би и Армагедон е бил такъв свят. Да предположим, че тази крилата раса е била всеядна, че е господствала

над останалите животински видове, както хората на Земята преди термоядрената война. Значи е използвала технологии — от боздугана и копието до космическите кораби. Прилагали са в своя полза природните закони. И е дошъл моментът, когато такава раса трябва да избере дали да овладее космоса или да унищожи враговете си с атомни оръжия.

— Ами ако не са имали никакви врагове на планетата си? — подвикна някой.

— Тогава расата си ги измисля. Технологиите подклаждат непрекъснато съперничество, за което враговете са просто необходими. Стигнах до най-същественото. В този момент всяка цивилизация, застанала на прага на коренно различен живот, готова да преоткрие вселената, се изправя пред най-голямото изпитание — ще успее ли да развие обществени умения, чрез които да потисне агресивността си? Ще превъзмогне ли себе си, за да постигне траен мир с враговете, да захвърли злите оръжия завинаги? Сега ясно ли ви е за какво говоря? Ако расата се провали на този решаващ изпит, унищожава и планетата, и себе си, показва, че е била недостойна за новия живот в безкрая на вселената. Армагедон се е провалил. Местната цивилизация не е издържала на изпитанието. Сами са се изтребили.

— Но всичко казано от тебе означава, че нито един разумен вид не е достоен. Нали досега не открихме нито една овладяла космоса раса?!

Ораторът се разсмя.

— Не забравяй, че на практика едва сме пристъпили прага на собствената си слънчева система. И никой няма да дойде при нас, докато не се убедим, че заслужаваме доверие.

— А заслужаваме ли го вече?

Сред всеобщия кикот влиятелният мъж изрече:

— Нека първо се справим с Армагедон. Току-виж, размърдаме нещата на това вехто кълбо, ако натиснем правилния бутон.

Подробните изследвания им показаха какво е станало тук. На планетата имаше огромно високотланско море, само частично покрито с лед преди атомната катастрофа. По-късно замърсената атмосфера се охладил и водата в морето станала по-топла от въздуха над нея. Така въздушните слоеве започнали да се загряват

отдолу и да засмукват влагата нагоре. Развихрили се ужасни урагани, може би достатъчни да довършат малцината оцелели на планетата. Изобилни снегове покрили платата с някога процъфтяващи градове. Ледниковата епоха застинала във вечно равновесие.

Мъжете решиха да употребят над планинското море споменатите от предводителя им зли оръжия, за да „размърдат нещата“. Но ледената пустиня си остана същата. Тук биосферното единство бе мъртво отдавна.

Почти изчерпаха запасите си от гориво. Решиха да се върнат на Нова Земя и да я завладеят. Наученото на Армагедон им подсказа стратегията. Стигнаха до идеята да пуснат едно-единствено термоядрено устройство над северния полюс на Нова Земя, за да предизвикат дъждове и да преобразят планетата. Малкият океан щеше да се разпростира на по-голяма територия. А местните зяпльовци също можеха да свършат нещо полезно — например, да копаят напоителни канали. Щяха да увеличат запасите от кафяви водорасли, за да обогатят атмосферата с кислород. На теория всичко изглеждаше чудесно. За тези мъже решението да опитат с термоядрена бомба беше съвсем разумно.

Върнаха се в кораба и изоставиха мразовития Армагедон.

А за хората от Нова Земя техният мит се сбъдна поне в едно — небето се пропука и падна.

Но в какво се криеше критичната разлика? Защо Нова Земя нямаше никога да се прероди за живот, а родната планета на човечеството благоденстваше отново и дори създаваше непознати форми на живот като геонавтите?

Когато земните жители се съсредоточаваха в емпатично усилие да се свържат с духовете на мъртвците от Хеликония, във вселената се появи нов фактор. Независимо съзнаваха ли това или не, хората бяха фокус на цялата биосфера. Създадената емпатична връзка не беше нещо незначително. По парапсихичната си мощ се равняваше на гравитацията или магнетизма.

Би могло да се каже и че Гея общуваше направо със своята посестрима Прасътворителката.

Разбира се, всичко това си остава в областта на хипотезите и прозренията. Човечеството не е способно да се изтръгне от границите на субективното, но поне може да развива

разнообразните си възприятия, за да търси доказателства за неочевидното. И фактите подсказваха, че Гея и Прасътворителката са се свързали чрез породените от тях осъзнати същества.

Съвсем условно си остава и предположението, че оздравяването на Гея е било ускорено и подтикнато от освежаващия шок на срещата със сроден дух сред пустотата на космоса.

Появиха се и геонавтите — безметежни, нехайно дружелюбни. Дали пък бяха каприз на еволюцията или проява на вдъхновение от едно ново, могъщо приятелство...

А на Хеликония смяната на сезоните не спираше величествения си цикъл.

В северното полукълбо лятото на малката година беше към края си. Мразовитите нощи предвещаваха още по-страшен студ. Всички същества, осмелили се да навлязат във виещите се проходи на Шивенкската верига, трябваше да се подчинят на това ледено господство.

Тази сутрин с писъка на вятъра се носеше и сковаващият дъх на полюса. Хората подреждаха припасите върху шейната. Фагорът и Ууундаамп запрягаха асокините. Минаха седемнадесет дни, откакто потеглиха от Шарагат. Никакви преследвачи не ги застигнаха засега.

От тримата пътници Шокерандит понасяше най-добре трудностите. Торес Лал почти не продумваше. Нощем лежеше като труп в палатката. Фашналгид отваряше уста само за да избълва мръсни ругатни. Щом излезеха навън, ресниците им се заскрежаваха за минута-две, кожата по скулите им почерня от премръзване.

Последната част от пътя минаваше на повече от шест хиляди метра надморска височина. Вдясно се белееше склон от плътен лед, обвит в мразовити изпарения. Никой не виждаше на повече от няколко крачки пред себе си.

Очичките на Ууундаамп святкаха бодро, когато пристъпи към Шокерандит.

— Днеска леко бъде — провикна се ондодът. — Все надолу през тунел. Ти помниш тунел, началник?

— Тунелът Нуунат ли?

— Я-я, Нуунат. До вечер минем. Ще пием, хапнем, пушим лула. Гумтаа.

— Гумтаа. Торес се умори.

Водачът поклати глава многозначително.

— Тя скоро става само мръвка за асокин. Вече не може пъха в нея, а? Няма гумтаа.

Младежът се досети, че Ууундаамп иска да му каже още нещо. Двамата едновременно обърнаха гръб на останалите. Ондодът скръсти ръце на гърдите си.

— Твой приятел има опашка на лице.

Последва бърз лукав поглед през рамо.

— За Фашналгид ли говориш?

— Да, има опашка на лице. Кучета не го харесва. Прави много какуул. Върви бавно. Хвърляме тоз лош човек в тунел Нуунат, ищо?

— Той пак ли досаждаше на Мауб?

— Да досажда? А, не, ама пак пъхал в Мауб снощи. Натискал мой грозен чувал, ясно? Тя не харесва. Корем пълен с малък Ууундаамп. — Водачът се засмя. — Ние зареже него в тунел. Ще видиш.

— Съжالياвам, Ууундаамп. Луубис, че ми каза, но моля те — никаква самертаа в тунела. Ще говоря с мой приятел в Нуунат. Няма вече пъха в Мауб.

— Началник, ти най-добре се отърве от такъв приятел. Иначе стане много какуул.

Водачът се озъби, чукна с пръсти по челото си и рязко обърна гръб на Шокерандит.

Ондодите рядко издаваха гнева си. Шокерандит знаеше колко са коварни. Ууундаамп продължаваше да се държи любезно. Без поне привидно дружелюбни отношения това пътуване ставаше невъзможно. Само че водачът се чувстваше засегнат от нахалството на Фашналгид.

Самият той бе поканил Шокерандит да се възползва от Мауб, но така проявяваше добри обноски според разбиранията на ондодите. Би се обидил от отказ. Но Фашналгид се натрапи нежелан на жена му и наруши простите и безмилостни закони на тази раса. Престъпленията се наказваха със смърт. Ако Ууундаамп бе решил да се отърве от капитана в тунела Нуунат, застъпничеството на Шокерандит нямаше да помогне.

И Торес Лал, и Фашналгид стрелкаха любопитно младежа със зачервените си очи. Колкото и да се безпокоеше, той не си позволи да изтърве дори една излишна дума. Водачът не го изпускаше от поглед и щеше да забележи каквото и да било предупреждение към Фашналгид. А това се смяташе за какуул.

Косматото туловище на Бриир се появи от полумрака. Алените му очи огледаха поред хората. Изражението на биволската му муцуна беше неразгадаемо.

Тесният му дълъг език се стрелна към запушените от лед ноздри, после двурогият викна силно, за да го чуят през воя на вятъра:

— Впряг готов тръгне. Качвай се на място. Дръж здраво!

Харбин Фашналгид измъкна манерка изпод кожата, пъкна гърлото ѝ между напуканите си устни и отпи голяма глътка. Шокерандит промърмори:

— Не те съветвам да се наливаш. Дръж се здраво, както ти каза фагорът.

— Абро Хакмо Астаб! — изръмжа капитанът, оригна се и му обърна гръб.

Торес Лал вдигна умолителен поглед към Шокерандит, но той само поклати глава и се навъси.

Когато заеха местата си в шейната, едва виждаха двата издути вързопа отпред — Ууундаамп и Мауб, която се бе увила и в пъстрото одеяло. Изобщо не можеха да различат асокините. Водачът вдигна дългия бич над главата си и изплющя с него пред главното куче. Стоманените плъзгачи заскърцаха по снега. Веднага загубиха от поглед площадката, където нощуваха.

След час вече се носеха надолу към тунела Нуунат. Шокерандит усещаше, че гърлото му се сви от страх. Би се опозорил, ако позволеше на ондода да убие друг човек, колкото и да бе прегрешил. Гневеше се и на Ууундаамп, и на Харбин Фашналгид. Виновникът седеше прегърбен до него. Двамата не си проговориха.

Скоростта нарастваше постепенно. Вероятно вече се движеше с десет километра в час. Младежът се взираше напред с присвити очи. Виждаше само сива мътилка, макар че отгоре се процеждаше неясна светлина. Край пътя се мяркаха призрачно бели дървета.

Привичните шумове — скърцането на плъзгачите, пръдните на кучетата, унилата песен на виелицата — потъваха в друг звук, кух и

заплашителен. Вятърът нахлуваше с вой в гърлото на тунела Нуунат. Мауб наду дългия извит рог, който държеше подръка.

Ондодите предупреждаваха за присъствието на шейната други впрягове, които може би идваха насреща.

Светлината изчезна отведнъж. Вече бяха в тунела. Фагорът викна дрезгаво и заби в утъпкания сняг задната спирачка. Бичът на Ууундаамп също заплющя пред муцуната на главното куче, за да го накара да тегли по-бавно.

Леденият вятър ги блъскаше като плътна стена. Този тунел в планината беше по-прекият път към междинната спирка Нуунат. Обиколният маршрут, по който минаваха тежки кервани или военни колони, не беше толкова рискован. Тук винаги съществуваше опасността две шейни да се сблъскат челно, хамутите на впряговете да се оплетат безнадеждно и заедно със зловната схватка между асокините да започне и смъртен бой с ножове. Тунелът имаше приблизително кръгло сечение и предлагаше почти невъзможното спасение от сблъсък, ако и двамата водачи успеяха да плъзнат шейните си странично по стените. Повечето от тях не се надяваха на това, предпочитаха да крещят с все сила.

Тунелът беше дълъг цели петнадесет километра. Шейната се люшкаташе като неуправляем кораб от тласъците на вятъра, разтrese се още по-силно от опитите на Ууундаамп да намали скоростта. Фашналгид псуваше. Водачът и жена му се преместиха от двете страни на предницата и забиха пети в снега, за да намалят ускорението.

Бриир се наведе към Фашналгид и подвикна:

— Твоя бутилка ей сега паднала.

— Манерката ли? Къде е?

Капитанът се изви назад, за да погледне, а фагорът стовари вроговената си длан върху гърба му. Човекът кресна и се претърколи в снега зад шейната.

В същия миг се чу пронизителният вик на Ууундаамп, който зашиба яростно асокините. Двурогият веднага издърпа нагоре задната спирачка. Шейната полетя устремно по наклона.

Фашналгид побърза да стане, вече се губеше от очите им в тъмата на тунела. Затича след шейната. Шокерандит му крещеше да бяга по-бързо. Вятърът виеше, водачът пищеше, плъзгачите скърцаха.

Капитанът застигаше впряга. Изравни се със задницата на шейната, лицето му се кривеше от усилието. Фагорът вдигна ръка да го блъсне.

Неминуема смърт очакваше самотния пешеходец в тунела. Някоя от следващите шейни щеше да го прегази. Това беше самертаа на ондодите.

Шокерандит измъкна револвера си и припълзля назад на колене. Опря цевта в продълговатия череп на двурогата твар.

— Ще ти пръсна пихтиестия мозък!

Опашката от сребърна лисица падна от устата му и изчезна мигновено. Фагорът се сви стреснато.

— Забий спирачката!

Бриир се подчини, но вече нищо не можеше да възпре набралата инерция шейна. Спирачката само покри тичащия мъж с облак от фин снежен пращец.

А бичът плющеше над кучетата, водачът виеше яростно. Фашналгид изоставаше, устата му зееше в сгърченото почерняло лице. Слабата му воля отново го изостави.

— Не се отказвай! — изрева Шокерандит и му протегна ръка.

С последни сили капитанът застигна шейната, ботушите му трополяха глухо по снега. Фагорът се просна по корем и се хвана здраво.

Едната ръка на Шокерандит се вкопчи във въже, крепящо палатката, другата почти докосваше пръстите на Фашналгид, който явно нямаше да издържи още дълго. Само два метра разделяха ококорените очи на мъжете.

— Да, да! — крещеше Шокерандит. — Хайде, човече, скачай при мен, по-бързо!

Тъкмо да издърпа капитана при себе си и Ууундаамп рязко зави наляво, плъзгачите изстъргаха по извитата стена на тунела и шейната едва не се преобърна. Младежът се изтърси на снега. Единият плъзгач мина на сантиметри от протегнатата му ръка. Фашналгид се препъна в него и падна по лице.

Когато се изправиха, шейната вече чезнеше в гърлото на тунела.

— Мръсна гадина! — изграчи Фашналгид, превит от задушаване. — Животно!

— Той го направи нарочно. Такова е възмездието на ондодите. Всичко стана заради маймунските ти номера с жена му!

— Оная тлъста отрепка ли? Нали той сам ми разправяше, че не ставала за забавление и на асокините.

— Такива са им обичаите, глупако! Сега ме слушай внимателно. Ако останем в тунела, скоро ще умрем. Всеки миг може да ни прегази шейна от едната или от другата посока. Няма как да я спрем, освен с телата си. Има десетина километра до другия край и най-добре да побързаме.

— Защо не се върнем и да минем по обиколния път?

— Защото ще трябва да вървим към петдесет километра. Нямаме никаква храна и ще се стъмни, преди да сме стигнали до Нуунат. Ще загинем. Готов ли си да тичаш? Аз тръгвам.

Фашналгид изпъшка.

— Благодаря ти, че се опита да ме спасиш.

— Вдън земя да потънеш, нагъл тъпако! Защо поне не се опита да спазваш правилата?

Лутерин Шокерандит побягна напред. Поне наклонът му помагаше. Едното коляно го болеше от падането. Ослушваше се за друга шейна, но чуваше само рева на вятъра.

Стъпките на Фашналгид отекваха зад него. Нито веднъж не се обърна да погледне капитана. Бе напрегнал цялата си воля в стремежа да се махне от тунела.

Дори когато му се струваше, че няма сили да продължи, принуждаваше се да не спира. Веднъж му се мярна светло петно отстрани. Той се закова на място от облекчение и отиде да провери. Част от външната стена на тунела бе паднала. Не се виждаше нищо освен облаци и леден сталактит, недостижим за протегнатата ръка на младежа. Той метна камък в пространството и се заслуша, но така и не го чу да падне.

Фашналгид го догони, пухтеше задъхано.

— Я да излезем през тая дупка.

— Отвън има само отвесен склон.

— И какво от това? Брибар е някъде долу. Цивилизация, а не дивотия като тук.

— Щом толкова ти се иска, пребий се.

Фашналгид се опита да промуши наедрялото си тяло през дупката, а в този момент далечен тръбен звук от рог предупреди за

върхлитаща шейна. Шокерандит забеляза бързо приближаваща мъждива светлина от фенер. Притисна се в нишата до капитана.

След секунди край тях профуча дълга черна шейна, теглена от десет кучета. Висящото до водача звънче дрънчеше лудешки. Във возилото се бяха вкопчили десетина мъже, покрили лицата си с плетени маски за защита от студа. Изчезнаха след миг.

— Май са военни — предположи Фашналгид. — Дали гонят нас?

— По-точно търсят тебе. Има ли значение? Сега са пред нас и ни разчистват пътя. Това е единственият ни шанс да излезем от тунела здрави и читави. Ако не предпочиташ да паднеш от триста-четиристотин метра, ела с мен.

Той отново затича по наклона. След малко съзнанието му престана да участва в усилието. Усещаше как белите му дробове се блъскаха тежко в ребрата. По брадичката му лепнеше лед от дишането. Ресниците му се заскрежиха. Загуби всякаква представа за изминалото време.

Ярката светлина се стовари върху зрението му като удар. Продължи да подтичва в тръс, преди да осъзнае, че е излязъл от тунела. Разхълца се, отби встрани и се свлече до един стърчащ камък. Пъшкеше и му се струваше, че никога няма да си поеме дъх нормално. Подминаха го още две шейни, но той не вдигна глава.

Във врата му падна мокър сняг и той се отърси от унеса. Разтърка енергично лице и се взря пред себе си. Светлината още го заслепяваше. Вятърът бе стихнал. Съвсем наблизко се разхождаха хора, захапали лули и покрили раменете си с одеяла. Някаква жена се пазареше с търговец пред сергията му. Престарял сгърбен мъж караше няколко овце по улицата. Имаше табела „Странноприемница. За ондоди вход забранен“. Беше стигнал Нуунат.

Това беше последната спирка преди Харнабхар. Забутано в снежната пустош селце, където водачите можеха да сменят преуморените си впрягове. Но имаше и още нещо. Пътят от Ривенджк през Шарагат до Харнабхар следваше извивките на планинската верига и използваше всяко укритие от полярните ветрове. А от Нуунат започваше разклонение през замръзналите водопади и високите плата

на западното било, като накрая стигаше до Брибар. Оттук до Харнабхар имаше по-малко път, отколкото до съседната страна. И все пак равнините бяха по-близо от Ривенджк.

Сигурно враждебността между Ушкутошк и Брибар обясняваше присъствието на множество униформени мъже в Нуунат, както и напредналия строеж на голяма дървена сграда, чиято фасада бе обърната на запад.

Шокерандит беше твърде изтощен, за да го е грижа какво ще стане с него. Въпреки това пое по странична пътека, която го отведе до каменен обор за кози. Пъхна се при животните и заспа.

Когато се събуди, чувстваше се бодър и се ядоса, че е загубил толкова време. Изобщо не го интересуваше дали Фашналгид е жив. Жадуваше да открие по-скоро Торес Лал и да се добере с шейната до Харнабхар. Там щеше да се отърве от всички затруднения.

Бедняшките къщурки на Нуунат се притискаха в склоновете като прогорени петна в козината на звяр. Бяха скрити сред тънките многобройни стволове на елдавонови дървета. И понеже повечето бяха построени от елдавон, трудно се различаваха в рехавите горички.

Свързваха ги пътеки, утъпкани от хора и домашни животни. Заради стръмнината понякога нечий праг беше наравно с комина на съседа. Малки нивички се гушеха до покривите. Около всяка къща имаше струпани нацепени дърва. Чуваха се неспирните удари на брадви — секачите или попълваха запасите за отопление, или приготвяха материал за още постройки.

Облаците се разнесоха за малко и въздухът засия, както е възможно само в планината. Баталикс светеше бледо над далечен зъбер. По каменистите поля се виждаха момчета, които уж трябваше да наглеждат овце и кози, но вместо това пускаха хвърчила.

Наскоро в Нуунат бе влязла цяла тълпа пеши поклонници, запътили се към Харнабхар. Гълчавата им отекваше в кристалния въздух. Повечето си бяха обръснали главите, а някои ходеха боси по снега. Имаше хора на всякаква възраст, дори възрастна жена с прежълтяло лице, седнала в носилка. Малцината местни търговци оглеждаха преценяващо новодошлите и бързо загубиха интерес. Явно тълпата бе добре оскубана, преди да стигне до Нуунат.

Шокерандит вече бе изминавал този път и знаеше, че Ууундаамп ще трябва да спре тук. Щеше да върже асокините за отдих, да ги нахрани обилно, особено главното куче. Шейната и хамутите имаха нужда от дребни поправки, ако двамата ондоди все още възнамеряваха да се отправят към Харнабхар. А какво ли щяха да правят с Торес Лал?

Нямаше да я убият. Жената беше твърде ценна придобивка. Можеха да я продадат като робиня. Само че малцина човеци биха я купили от презрени ондоди. От друга страна, фагорите нямаше да се поколебаят... От страх за нея Шокерандит съвсем забрави за Фашналгид.

Макар че двурогите се срещаха рядко в Сиборнал, избягалите от робство идваха често в Шивенинк и се настаняваха в уютните за расата им планини. Точно те с удоволствие заробваха на свой ред хора. А отведат ли Торес Лал, никой повече няма да я зърне.

Младежът обиколи цялото село по пътеките зад схлупените къщурки. Накрая стигна до висока ограда. Още преди да наближи, посрещна го яростен лай. Надникна през пролука между дъските и видя много асокини, вързани на глутници или поотделно. Мятаха се към него, колкото им позволяваха опънатите вериги.

Спомни си, че тук е пунктът за смяна на впряговете. При предишното му минаване през Нуунат бушуваше виелица и почти нищо не се виждаше.

Реши да не вбесява повече рогатите кучета и тръгна предпазливо край оградата.

Пунктът беше последната сграда в северната част на разпръснатото селце. Нечий вик му подсказа, че е забелязан, но не видя никого. Ондодите бяха достатъчно предпазливи, не се и надяваше да ги изненада.

Изведнъж трима от тях изскочиха пред него, стиснали дръжките на дългите си бичове. Знаеше колко са опасни и спря веднага. Очерта на челото си знака за миролюбиви намерения.

— Искам видя мой приятел Ууундаамп, казва него луубис. Само да говоря луубис, ищо?

Гледаха го начумерено и не помръдваха.

— Няма види Ууундаамп. Не иска луубис от тебе. Негова жена сега много какуул.

— Знам. Идвам помогна. Мауб ражда, я-я?

Пропуснаха го неохотно. Шокерандит знаеше, че вече са му подготвили клопка, беше готов за всякакъв обрат.

Пред приличащото на хамбар здание водачите се скупчиха и се спогледаха мрачно. Махнаха му да влезе. Вътре беше тъмно. Младежът надуши дим от окара.

Тласнаха го напред и затвориха вратата.

Той претича няколко крачки и се хвърли по корем на пода. Острият език на бич изсвистя до рамото му. Шокерандит се претърколи и отскочи към стената.

Огледа се набързо. Голата Мауб лежеше широко разкрасена на дъсчена пейка. Бе покрила само гърдите си с пъстрото одеяло, което ѝ подари. Торес Лал стоеше до нея. Едната ѝ ръка бе вързана, но така, че да може да си служи с нея. Другият край на въжето беше у един от тримата фагори с отрязани рога, изправили се сковано до отсрещната стена. Главното куче Ууундаамп бе вързано за прът в средата на хамбара, челюстите му щракаха свирепо в напразен опит да отхапе част от Шокерандит.

Тук беше и съименникът му ондод. Вероятно бе наблюдавал през някой от дългите тесни прозорци. С ловкостта на своята раса бе скочил върху гредата над входа. Готвеше се пак да замахне с бича. В усмивката му липсваше обичайното престорено веселие.

Шокерандит вече държеше револвера в дясната си ръка. Знаеше, че не бива да го насочва към ондода, за да не предизвика намесата на фагорите. И заплаха за живота на Мауб не би възпряла Ууундаамп.

Прицели се в асокина.

— Убива твое куче, прави го мърша, ищо? Веднага слиза долу, пуска бич на под. Ти идва бързо тук, момче! Иначе твое куче види много какуул ей сега!

Шокерандит почти натика цевта в гърлото на озъбения асокин.

Бичът падна на пода. След миг и Ууундаамп скочи. Засмя се, поклони се, докосна челото си.

— Мой приятел, ти паднал от шейна в тунел. Не е гумтаа. Аз много тревожил.

— Ако чуя още една тъпотия, ще се простиш с кучето си. Развържи Торес Лал! Добре ли си, Торес?

Гласът ѝ трепереше.

— На много бебета съм помогнала да се родят, ще се справя и с това. Но не можеш да си представиш колко се радвам да те видя.

— Какво бяха намислили тези?

— Фагорите щяха да направят някаква услуга на Ууундаамп и да получат мен в замяна. Ужасно се страхувах, но нищо лошо не ми направиха досега. Ти как си?

Фагорите стояха неподвижно до стената. Докато развързваше възлите на въжето, Ууундаамп каза:

— Това много мил жена. Позволила и на космат приятел радва нея... не се опъвала, я-я. Няма похаби от малко пъхане.

Разсмя се злорадо. Шокерандит прехапа долната си устна. Нямахше как, долната твар пред него също искаше да опази достойнството си по свой начин. Не им останаха почти никакви пари и трябваше да разчитат на него, за да стигнат до Харнабхар.

Когато се освободи от примката, Торес Лал се обърна към водача:

— Ти добър. Щом дете се роди, аз купува тебе и Мауб лули с окара, ищо?

Шокерандит се учуди на хладнокръвието ѝ. Ууундаамп се усмихна и пое въздух през зъби.

— Ти иска купи лула и за бебе? Аз изпуши всичките три заедно.

— Я-я. Само ако изгониш трите космати чудовища, за да помогна на жена ти на спокойствие.

Лицето ѝ беше бледо, но гласът ѝ не трепна. Ондоодът реши, че още не е изравнил сметката.

— Даваш пари сега. Мауб отива купи три лули окара. Ние по-добре махне от Нуунат, преди да стане тъмно.

— Изтекоха ѝ водите, ей сега ще роди!

— А, не, бебе чака още двацет минути. Тя отиде бързо-бързо. Първо пуши, после ражда.

Плесна с осемпръстите си ръце и пак избухна в смях.

— Но детето почти се е подало навън!

— Таз жена един мързелив чувал.

Стисна ръката на Мауб, а тя се надигна и седна, без да възрази. Торес Лал погледна Шокерандит и когато той кимна, тя извади няколко сиба и ги даде на жената. Мауб омота одеялото на червени и жълти

ивици около тялото си и се затътри към изхода на хамбара, без да продума.

— Ще почакаме — каза младежът.

Торес Лал се отпусна на мократа пейка. Главното куче седна на задните си лапи, аленият му език висеше от устата. Само с едно махване на ръката Ууундаамп отпрати тримата фагори през задната врата на постройката.

— Къде твой приятел с опашка на лице? — невинно попита водачът.

— Загубих го по пътя. Не успя да го убиеш.

— Ха-ха! Всичко станало, както аз намислил. Ти още искаш отиде в Харнабхар?

— Ще ни откараш ли? Платихме ти, Ууундаамп.

Ондоът разпери ръце в жест на щедрост, откривайки своите шестнадесет почернели нокти.

— Не е гумтаа, ако твой приятел каже на полиция. Стане лошо за мене. Той зъл човек, не разбира ондод като тебе. Той иска самертаа. Ние тръгва бързо, ищо, щом мой чувал изхвърли бебе от дебел задник.

— Съгласен съм.

Нямаше смисъл да се карат. Шокерандит прибра револвера в джоба на кожата. Възстановиха лицемерното приятелство, налагано от законите на пътя.

Но двамата не се изпускаха от поглед, кучето също беше нащрек. Увитата в одеялото Мауб се върна тромаво. Даде две лули на Ууундаамп и пак се плъсна по гръб на пейката, захапала третата.

— Сега бебе роди. Гумтаа — обяви тя и без повече бавене на бял свят се появи още едно ондодско момченце.

Торес Лал го вдигна пред очите на Ууундаамп, който само кимна и обърна гръб, за да се изплюе в ъгъла на хамбара.

— Момче добре. Не като момиче. Момче върши работа, скоро пъха в жени, след година.

Мауб седна и се закиска.

— Ти не прави мен весело, глупав мъж. Тоз момче от Фашналгид.

И двамата се разсмяха неудържимо. Водачът отиде да прегърне жена си, започнаха да се целуват разпалено.

Сценката така погълна вниманието на всички останали, че не чуха тревожното подсвиркване отвън. В хамбара влязоха трима полицаи с готови за стрелба пушки.

Старшият каза спокойно:

— Имам заповеди да арестувам всички ви за извършени нарушения на законите. Ууундаамп, ти и жена ти сте виновни за смъртта на не един човек. Лутерин Шокерандит, преследваме ви чак от Ривенджк. Вие сте съучастник в покушение срещу армейски лейтенант и в убийството на войник, който е изпълнявал заповед на своя офицер. Освен това сте дезертър от армията. Вследствие на това, Торес Лал, вие сте в положение на избягала робиня. Дадено ни е правото да ви екзекутираме още тук, в Нуунат.

— Тез хора какви? — попита Ууундаамп, сочейки възмутено Шокерандит и Торес Лал. — Не ги виждал преди. Ей сега дошли и направили много какуул.

Без да му обръща внимание, старшият полицай каза на Шокерандит:

— Заповядано ми е да ви застрелям на място, ако се опитате да избягате. Къде е доскорошният ви спътник? Трябва да заловим и него.

— За кого говорите?

— Знаете за кого. За дезертъра Харбин Фашналгид.

— Ами тук съм — неочаквано се обади познат глас. — Хвърлете пушките! Мога да ви гръмна веднага, а вие дори не ме виждате. Ще броя до три, после ще пръсна червата на някой от вас. Едно. Две...

Пушките изтракаха на пода. Полицайте вече бяха забелязали цевта на револвера, подаваща се между две дъски.

— Хайде бе, Лутерин, съживи се най-после! Вземи им оръжието.

Шокерандит се опомни и събра пушките. Фашналгид влезе през задната врата и по пътя разляя всички вързани на двора асокини.

— Как се появи толкова навреме? — учуди се Торес Лал.

Той се озъби кисело.

— Както ви намериха и тия глупаци. Проследих едно набиващо се в очи шарено одеяло. Не знаех как да ви намеря иначе.

Забелязаха, че Фашналгид си е обръснал грамадните мустаци и е подкъсил косата си. Говореше, без да отделя цевта на своя револвер от старшия полицай.

— За пушки може вземе много пари — подсказа Ууундаамп. — Първо да режем гърла на тез хора, ищо?

— Да не си посмял, малък смрадливо! Ако твоят космат грозник беше тук, вече да съм го очистил. Имаме късмет, че не се налага да вдигам шум, защото наоколо гъмжи от полиция и войници.

— Няма да е зле, ако побързаме да се махнем — предложи Шокерандит. — Съвсем навреме се намеси, Харбин. Може и да излезе добър офицер от тебе някой ден. Ууундаамп, ако ние задържим полицаите тук, двамата с Мауб ще успеете ли да впрегнете кучетата наистина бързо?

Ондоодът се разшета трескаво. Заповяда на двете жени да вкарат шейната в хамбара и настоя, че е много важно да намаже плъзгачите. Шокерандит и Фашналгид накараха полицаите да се обърнат към стената, със смъкнати до глезените панталони. Всички се дръпнаха почтително, докато главното куче бъде впрегнато. Останалите седем асокина също заеха местата си. Докато работеше, Ууундаамп ругаше животните добродушно.

— Моля те, побързай! — накрая не издържа Торес Лал.

Водачът веднага се отпусна на пейката, където жена му роди преди минути.

— Малко да почивам, ищо?

Изчакаха със стиснати зъби ондоодът да задоволи накърненото си самолюбие. През разбитата задна врата нахлуваше сняг, когато той отново започна да преглежда хамутите.

Откъм улицата се чуваха викове. Някой вече търсеше тримата полицаи.

Ууундаамп взе бича.

— Всичко гумтаа. Качвай се.

Припряно бутнаха пушките под омотаните около шейната ремъци. Ондоодът Ууундаамп подвижна на кучето Ууундаамп и впрягът потегли. Полицаите веднага се разкрещяха оглушително. От улицата им отвърнаха други гласове. Шейната подскочи на прага и излезе от хамбара.

Другите асокини беснееха зад оградата. Водачът се надигна, завъртя бича и дългото жило изплющя към вратата. Върхът му изтръгна дървения клин.

Цялата лаеща и виеща маса от тела се изтръгна на свобода. Кучетата се втурнаха вкупом към хамбара, откъдето се чува кратките ужасени писъци на полицаите.

Шейната набираше скорост по неравния сняг. Ондодът крещеше и умело пляскаше с бича поред кучетата от впряга. Тримата пътници се бяха вкопчили в ремъците. Лаят и виковете заглъхнаха, когато поеха надолу по северния път.

Шокерандит се озърташе често, но никой не ги преследваше. На завоя Торес Лал се хвана с едната си ръка за него, за да не падне. С другата притискаше към гърдите си мръсно вързопче — новороденото. То я погледна и се ухили, откривайки мънички остри зъбки.

След около два километра Ууундаамп спря впряга и посочи Фашналгид с дръжката на бича.

— Хайде, зъл човек, скачай. Не те искаме.

Фашналгид не каза нищо. Обърна се към Шокерандит, изкриви лице в гримаса и слезе от шейната. Щом потеглиха отново, фигурата му се скри във виелицата. Само чува последните му думи — ужасното проклятие:

— Абро Хакмо Астаб!

Ууундаамп се взираше в пътя.

— Натам Харбер! — весело подвикна на своите пътници.

Фашналгид заобиколи отдалеч Нуунат и се присъедини към група брибарски поклонници, които се връщаха от Харнабхар по виещите се пътеки към западните долини. Бившият капитан бе решил да се махне от земите, където някой можеше да го познае въпреки променената му външност.

Само след едно денонощие срещнаха друга група, изкачваща се към Нуунат. Бегълците разказаха за толкова страховити събития, че Фашналгид веднага разбра грешката си. Може би за него всички пътища вече водеха към злочастието.

Десета гвардия на Олигарха се спуснала в долините на Брибар със заповед да завладее или разруши двата града Браджит и Ратагон.

Кобалтовосините води на езерото Браджит запълваха по-голямата част от централната долина. Над острова в езерото се издигаше огромната древна крепост Ратагон. Всеки нашественик бе

принуден да я нападне с кораби и лодки. Но който и враг да опиташе подобна атака, потъваше заедно с разбитите си съдове под унищожителния огън откъм суровите крепостни стени.

Брибар беше най-голямата житница на Сиборнал. На юг плодородните поля стигаха до края на тропическата зона. На север обширна тундра и пояс от каспиарнови дървета делиха долините от ледената полярна шапка.

Тази страна бе населена предимно с мирни земеделци. Но имаше и войнствена върхушка в Браджит и Ратагон, която безразсъдно застраши неприкосновеността на светинята Харнабхар. Управниците в Браджит искаха да получат по-голям дял от властта над Сиборнал. Покорните стопани продаваха на безценица зърното в Ушкутошк. За да окажат натиск върху Олигархията, местните владетели започнаха демонстративно да се готвят за поход срещу светия град Харнабхар, който можеха лесно да достигнат през планинските проходи.

В отговор на заплахата Ашкитош изпрати армия срещу тях. Браджит бе превзет пръв.

Сега Десета гвардия чакаше на брега и се взираше в крепостта Ратагон. Войниците гладуваха и трепереха от студ.

С напредването на есента езерото поляка замръзваше.

Защитниците на Ратагон знаеха добре, че след време ледът ще укрепне достатъчно, за да издържи настъпваща вражеска войска. Засега обаче нищо по-тежко от вълк не можеше да ги доближи. Щеше да мине поне още една десета от годината, преди по леда да мине дори един взвод, без да се удави до последния човек. Но дотогава враговете щяха да прегладнеят и да се върнат с позор в страната си. Ратагонците знаеха как да използват езерото си.

Самите те не гладуваха. В древната долина имаше множество гънки и потайни кътчета. Отдавна бе прокопан тунел под езерото до северозападния бряг. Вярно, там винаги газеха във вода до колене, но успяваха да пренесат достатъчно храна. Затова бранителите на крепостта можеха да чакат още дълго, както при безброй подобни опасности в миналото.

Една нощ Фрейър се скри изцяло в гъстите вихрушки от север и Десета гвардия си послужи с хитростта на отчаянието.

Ледът беше достатъчно здрав да минават вълците по него. Щеше да издържи и въоръжени мъже с хвърчила, поемащи по-голямата част

от тежестта им. Така ставаха леки като вълци, но може би превъзхождаха зверовете по свирепост.

Офицерите настървяваха хората си с красноречиви описания на пищните женички в крепостта, които не се делиха от съпрузите си и по време на война, за да ги топят в постелите.

Силният вятър не спря и за миг. Хвърчилата теглеха мъжете напред. Войската стъпи храбро върху леда и бързо се понесе към стените на Ратагон.

А часовете на стените дремеха, свили се във всяко закътано ъгълче. Почти никой от тях не успя да извика, преди да умре.

Доброволците от Десета гвардия прерязаха вървите на хвърчилата и се втурнаха към цитаделата. Заклаха коменданта на гарнизона, както хъркаше.

На следващия ден флагът на Олигархията се развяваше над превзетия Ратагон.

Тази ужасна новина, разказана с ненужни подробности край лагерния огън, убеди Харбин Фашналгид, че е по-благоразумно да се върне към Нуунат и да потърси път на юг.

За обикновения човек винаги е болезнено да се забърка в историческите събития, казваше си той, докато отпиваше от манерката.

XIII

СТАРА ВРАЖДА

Нощта сякаш беше жива. Снегът падаше на толкова гъсти вълни, че хората го усещаха по лицата си като козината на грамаден звяр. Задушаването беше по-мъчително от студа. Бялата пелена заемаше мястото на въздуха и звуците. Но щом шейната спря, от далечината долетя глухият звън на месингова камбана.

Лутерин Шокерандит помогна на Торес Лал да слезе. Тя бе загубила чувството за посока в стелещите се талази. Стоеше прегърбена и пазеше с ръка очите си.

— Къде сме?

— У дома.

Но тя не виждаше нищо, освен дебнеция безформен звяр в мрака. Едва различаваше Шокерандит, пристъпил с мечешка непохватност към предницата на шейната. Той прегърна поред Ууундаамп и жена му, стиснала в прегръдката си бебето под разноцветното одеяло.

Водачът размаха дръжката на бича за сбогом и зъбите му се белнаха в неискрена усмивка. Звънчето издрънча кухо, бичът изплющя над впряга, ондоди и кучета се изгубиха за миг във виелицата.

Почти превити на две, Шокерандит и Торес Лал се препъваха към портата, зад която мъждукаше фенер. Той дръпна металната дръжка на камбанката. Облегнаха се отпаднало на каменната колона и зачакаха. Някъде иззад прътите се появи мъж във военна униформа, лицето му беше увито с шал. Отвори им портата.

Двамата се скриха задъхани под навеса, а пазачът заключи отново и се върна да ги огледа на светлината от фенера.

Имаше типичния остър поглед на стар войник. Стискаше устни неприязнено, отбягваше погледите им, безизразното му лице не издаваше нищо. Изпъчи се и попита:

— Е, какво искате?

— Говориш с един Шокерандит, човече. Да не си изкуфял?

Надменният отговор принуди пазача да се вгледа по-внимателно. Но лицето му не трепна, когато промърмори най-сетне:

— Вие да не сте Лутерин Шокерандит?

— Нима успя да ме забравиш, глупако? Така ли ще стоиш, докато умра от студ?

Очите на възрастния войник се плъзнаха по наедриялата фигура на Лутерин в безмълвно оскърбление.

— Ей сега ще ви откарат до имението с кола, господарю.

Понечи да се отдалечи, но все още ядосаният младеж го спря:

— Баща ми в имението ли е?

— В момента не, господарю.

Пазачът закрачи към къщичката до портата и изрева нещо на един роб, излязъл да погледне какво става. След малко изкараха двуколка, теглена от вече покрити със сняг йелки.

Трябваше да изминат километър и половина до древната къща през онова, което още наричаха по навик Лозята. Сега тук имаше оскъдно пасище за йелките.

Шокерандит скочи пред входа. Виелицата подмина ъгъла на къщата и ги връхлетя, сякаш упорито се стремеше да ги превърне в ледени буци, преди да са се скрили. Жената стисна клепачи и се вкопчи в кожата му. Изкачиха стъпалата до обкованата с желязо врата. Над тях камбаната дрънчеше влудяващо и звуците като че минаваха през вода, преди да стигнат до ушите им. Отдалеч и други бронзови натрапници прибавяха потискащия си звън.

Вратата се отвори. Двамата пътешественици едва различаваха пазачите, помогнали им да влязат. Резетата легнаха с трясък в гнездата си, ревът на бурята стихна изведнъж.

В мрачното отекващо преддверие Шокерандит размени няколко думи с един слуга. Маслена лампа примигваше някъде високо по мраморната стълба и осветяваше само околните искрящи стъпала. Мъжът и жената се затътриха нагоре. Нечия ръка дръпна тежка завеса, сякаш за да прогони крадливите сенки. Влязоха. Жената стоеше на сред стаята, а слугата запали друга лампа, поклони се и излезе.

Миришеше на застояло. Шокерандит вдигна фитила, за да гори по-ярко. Неясно впечатление за простор въпреки ниския таван, капаци на прозорците, легло...

Започнаха да смъкват една след друга мръсните си дрехи.

Бяха пътували тридесет и един дни и след Шарагат рядко спяха по повече от шест часа в денонощие, защото Ууундаамп искаше да изпревари потерята. Лицата им бяха почернели от студа и хлътнали от изтощение.

Торес Лал взе одеяло от един диван наблизо. Щеше да спи до леглото. Шокерандит се просна в постелята и ѝ посочи да се настани при него.

— Отсега нататък ще спиш с мен.

Тя стоеше пред него, зашеметена от пътуването.

— Кажи ми къде сме.

Той се засмя.

— Знаеш къде сме. Това е бащиният ми дом в Харнабхар. Край на прежеждията. Тук сме на сигурно място. Ела при мен.

Тя се опита да отвърне на усмивката му.

— Твоята робиня ти се подчинява, господарю.

Легна до него. Лутерин остана недоволен от думите ѝ, но я прегърна. Любиха се, после той заспа мигновено.

Когато Торес Лал се събуди, Шокерандит бе излязъл. Тя лежеше, зареяла поглед в тавана, мъчеше се да разбере какво се опитваше да ѝ подсказе, като я оставяше да се оправя сама в тази непозната къща. Не искаше да помръдне от удобното легло, да се изправи срещу новите предизвикателства. Лутерин се отнасяше добре с нея, не се съмняваше в неговата привързаност. Но тя изпитваше единствено омраза към мъжа, който я плени. Нехайната му заповед да се отдаде на животното, което ги докара тук, бе само последното от многото унижения. Разбира се, призна тя веднага, не го правеше, за да я смаже и подчини. Просто се съобразяваше с обичаите и се възползваше от робското ѝ положение.

Можеше да се надява, че ще ѝ върне свободата. Не след дълго нямаше вече да е робиня. Но ако това означаваше да се омъжи за убиеца на своя съпруг, съмняваше се дали ще може да се примири дори за да си осигури по-поносимо бъдеще.

Сковаваше я и уплахата от това място, където сякаш дебнеше враждебен дух.

Обърна се неспокойно в голямото легло и откри, че до вратата е коленичила робиня. Лал се надигна и покри гърдите си със завивките.

— Какво правиш тук?

— Господарят Лутерин ме изпрати да ви прислужвам и да ви изкъпя, когато се събудите, госпожо.

— Не ме наричай „госпожо“. И аз съм робиня като тебе.

Но с тези думи само смути и обърка момичето. Торес Лал реши да се примири с положението, позасмя се и стана гола от леглото. Вдигна ръка царствено.

— Тогава ми прислужвай!

Робинята кимна покорно и я поведе към баня, където горещата вода течеше от месингов кран. Тя обясни, че цялата къща се отоплявала с биогаз.

Торес Лал се отпусна с удоволствие във водата и започна да оглежда тялото си. Заради лишенията по пътя вече не изглеждаше толкова едра. Навсякъде по бедрата ѝ още личаха драскотини от ноктите на Ууундаамп. Но не това я тревожеше. Подозираше, че е бременна. Нямаше как да знае точно от кого, но поне беше благодарна на природата, че сношенията между ондоди и човеци винаги оставаха безплодни.

Борлдоран и родният ѝ град Олдорандо бяха на хиляди километри оттук. Щеше да има нужда от невероятна сполука, за да види отново земите, където бе отраснала. Животът на една робиня обикновено беше окаян и кратък. Поколеба се дали да не разпита момичето, но реши, че е по-благоразумно да не приказва излишно. Ако Лутерин реши да се ожени за нея, ще си спести тези тегоби.

Но дали ще иска? Дали ще я помоли? Беше принудена да чака търпеливо.

След като робинята ѝ помогна да се избърше, облече приготвената широка роба. Пак се изпъна на леглото и потъна в паук. За първи път се спускаше в света на духовете, откакто напуснаха Ривенджк. От обсидиановия мрак, където се криеха всички окончателни решения, я зовеше искрицата, останала от нейния покоен съпруг.

Имението му се стори още по-прекрасно, отколкото го помнеше. Северният вятър бе натрупал преспи през нощта. Виждаха се и петна гола земя. Южно от всяко дърво се протягаше снежна ивица, източена като кост от птица. Старшият управител — сговорчив човек, когото Лутерин помнеше от най-ранните си детски години — го придружаваше при огледа. Отново започваше нормален живот.

Грамадни каспиарни и брасимипи се изпречваха пред напора на бурите. Навсякъде, близки или далечни, се издигаха порозовели върхове, обвити в мъгла. На север разкъсаните облаци му позволяваха да зърне Свещената планина, в която беше Великото колело. Младежът прекъсна за миг разговора, за да вдигне ръка в жест на почит.

Носеше топло дебело палто, бе окачил своето звънче на колана. Голи до кръста роби му доведоха младо гунаду, готово за езда. Двукраките твари с широки уши пазеха равновесие с дългите си опашки. Също като йелките и двуйелките, сред които живееха в дивата пустош, гунаду бяха некрогени. Можеха да родят само с цената на собствения си живот. „При хората не е много по-различно“, веднъж отбеляза с горчивина майката на Лутерин. Гунаду нямаха детеродни органи. От спермата се развиваха личинки в стомаха на животното, там се хранеха, докато прегризат някоя артерия. Тогава се разпръсваха като взрив из организма и причиняваха бърза смърт на животното. Поглъщаха мършата, за да се подготвят за оцеляването си във външния свят като малки гунаду.

Зрелите животни бяха покорни при езда, но се уморяваха бързо. Все пак хората ги предпочитаха за къси разстояния.

Шокерандит се чувстваше уверен в себе си тук. Нищо не го заплашваше. Полицията никога не би си позволила дързостта да нахлуе в някое от големите имения. А докато неговият баща се наслаждаваше на лова, отговорностите се падаха на Лутерин. Въпреки дългото си отсъствие, въпреки преобразената си външност той се вживя лесно в предишната си роля. Всички го познаваха, от старшия управител до последния роб. Беше нелепо да се стреми към друг живот. Имаше отредено място — на съвършения единствен жив син.

Имаше задължения и беше готов да ги изпълни. Трябваше да представи Торес Лал на майка си. Налагаше се и да говори с Инсил Есикананзи. Май няма да му бъде лесно... Засега по-важно беше да нагледа имението.

Внушаваше си, че е по-зрял. Осъзна, че е доволен от отсъствието на баща си, макар че досега винаги му бе липсвал. Тук думата на Лобанстер Шокерандит беше закон, но същата тежест имаха и заповедите на неговия син. Защото страховитият Пазител на Колелото твърде често беше далеч от имението. Казваше, че му харесвал суровият живот на открито, и ловните му експедиции продължаваха по две-три десети от годината. Предпочиташе да е с хрътките и йелкйите си. Понякога го придружаваше само неговият мълчалив егер Липаротин. Махаше небрежно за сбогом и потъваше в горите.

От дете Лутерин помнеше този нехаен жест, тази вдигната ръка. Едва ли бе израз на обич към майката и сина, които го изпращаха, по-скоро показваше почит към духа, властващ над пустите планини.

Лутерин израсна с вечно незадоволената жажда да бъде по-близо до своя баща. Неговата съдържана и затворена в себе си майка едва ли беше способна да запълни празнотата в живота му. Веднъж настоя да придружи баща си и по-големия си брат Фейвин. Чувстваше се извънредно горд, но само след седмица Лобанстер се отегчи от синовете си и ги отпрати в имението.

Подсмръкна. Внушаваше си, че е самотник като баща си. Мислите му внезапно се върнаха към Харбин Фашналгид, когото видя за последен път прогонен от Ууундаамп. Едва сега осъзна, че чудатият капитан му е бил симпатичен и че е искал да направи нещо повече за него. Отдавна бе надмогнал ревнивата си ярост за насилието на Фашналгид над Торес Лал.

Припомни си с усмивка изреченото от Харбин чудовищно проклятие. Какъв изгнаник само! Може би точно заради отчуждението на капитана от всички Лутерин се дразнеше от подмятанията му, че самият той е жертва на системата.

Двамата със старшия управител се отбиха за малко в ограденото място за стънджбеги. Мудните твари си бяха все същите. Според легендата в имението Шокерандит се отглеждаха стънджбеги вече четири Големи години. Тези същества приличаха на зле скърпени грамадни гъсеници, а когато се източеха в пълната си дължина — на повалени дървета. Представляваха странно съчетание между животно и растение, появило се на планетата, когато свирепата радиация на Фрейър започнала да топи милионнолетните ледове.

Роби работеха и из заградените ливади за хокснита. Допреди няколко години цели стада от тези животни пасяха из планинските ливади, но вече изпадаха в зимния си сън. Робите ги събираха от дупките и ямите, където се бяха изпокрили, подреждаха ги в сухите постройки, доскоро използвани за хамбари. Хокснитата бързо се смаляваха и сякаш ставаха стъклени, изчерпали жизнената си енергия.

Управителят на тази част от имението доближи двамата мъже и докосна шапката си.

— Господарю, радвам се, че сте тук. Както виждате, увиваме малките сънльовци в слама, за да ги опазим. През пролетта на следващата Голяма година ще бъдат готови да рипнат, стига някога отново да дойде по-мек сезон.

— Всичко с времето си. Дотогава остават само няколко века.

— Е, така разправяте вие, учените хора.

Управителят намигна заговорнически.

— Важното е да подготвим имението за пролетта още сега. Като прибираме хокснитата на сигурно място, вместо да ги излагаме на опасности в пустошта, подготвяме чудесни ездитни животни за идните поколения.

— Да, ама тогава отдавна ще сме мъртви.

— Не се съмнявам, че все някой ще живее тук и ще ни бъде благодарен за предвидливостта.

Лутерин говореше разсеяно, не можеше да се отърси от мислите за Фашналгид.

Щом се върна в къщата, повика бащиния си секретар — неразговорчив учен на име Еванпорил. Нареди му да изпрати патрул от четирима въоръжени стражи на два гигантски двуйелка. Ако се налага, да стигнат до Нуунат и да търсят Фашналгид. Намерят ли го, да бъде доведен в имението. Секретарят излезе веднага, за да се заеме с изпълнението на новата задача.

Младият Шокерандит си изяде обяда и чак тогава се сети да посети майка си.

Голямото преддверие на къщата беше тъмно. На първия етаж нямаше никакви прозорци, за да стане сградата по-устойчива на снежните виелици и наводненията. Насред мраморните плочи имаше тежко кресло. Доколкото Лутерин си спомняше, никой никога не бе сядал на него.

Между слабите газови лампи по стените висяха фагорски черепи. Лобанстер и предците му бяха убивали двурогите твари. И сега рогата им стърчаха, а сенчестите очни кухни се взираха меланхолично в мрачните ъгли на преддверието.

Лутерин спря пред прага на майчините покои, защото чу някаква врява навън. Разнасяха се дрезгави пиянски крясъци. Младежът се втурна към страничен изход, един роб побърза да дръпне резето и да му отвори.

Във вътрешния двор един от служителите и двама свободни наемни работници размахваха мечове. Бяха натикали в ъгъла шестима фагори с отрязани рога. Гилота със съсухрени увиснали бозки, показващи колко отдавна живее в робство, викаше прегракнало на сибски език:

— Вие не убива нас, зли синове на Фрейър! Този Хърл-Ихор Ихар пак става наш! Спрете! Спрете!

— Спрете! — изрева и Шокерандит.

Вече бяха убили един фагор. Сталунът бе изкормен с точен удар. Най-важните органи на двурогите се намираха над белите им дробове. Когато Лутерин се наведе над още гърчещия се фагор, поток от жълта кръв изхвърли вътрешностите от тялото.

Младежът дръпна ухото на мъртвото същество и видя черния белег. Извъртя се побеснял към мъжете.

— Какво правите?! Та това са наши роби!

Служителят се озъби.

— Господарю, по-добре не ни се бъркайте в работата. Има заповед да изтребим всички фагори, ако ще и да са наши.

Петте още живи твари запищяха и се опитаха да се изплъзнат край въоръжените мъже, които веднага се приготвиха да замахнат с мечовете.

— Стига! Дрикстагил, кой е издал тази заповед?

Без да изпуска от очи набелязаните жертви, служителят бръкна в левия джоб на куртката си и извади сгънат лист.

— Секретарят Еванпорил ми даде това сутринта. А сега се дръпнете, господарю, ако нямате нищо против, щото може да ви блъснем в бъркотията.

Шокерандит рязко разгъна хартията. Погледът му се плъзна по дебелия черни букви.

В прокламацията се съобщаваше, че е бил приет нов закон за борба срещу епидемията, известна под името Дебелата смърт. Било установено, че двурогата раса е основният преносител на заразата. Следователно всички фагори трябва да бъдат избити. Собствениците на двуроги роби отговарят за унищожаването им. Дивите фагори да бъдат застрелвани на място. Всеки областен управител ще се погрижи да бъде изплатена награда от един сиб за всяка фагорска глава. От този момент притежаването на двурогите твари е незаконно и се наказва със смърт. По заповед на Олигарха.

— Приберете оръжията и чакайте, докато аз реша какво да правим — властно изрече Шокерандит. — Никого няма да убивате, без да ви разреша. И махнете този труп от двора!

Подчиниха му се неохотно, а младежът се върна в къщата разярен и затича по стълбата към кабинета на секретаря.

В къщата имаше много стари гравюри, някои от тях изработени в Ривенджк, когато този град могъл да се похвали с голяма общност от хора на изкуството. Повечето изобразяваха подходящи за околните планини сцени. Ловци нападаха изненадващо мечки или биваха нападани от тях. Ревящи елени. Мъже, скачащи с йелките си в бездънни пропасти. Заклани жени наред потискащи гори. Деца, умиращи по две на голи заледени скали.

До вратата на кабинета висеше гравюра, на която воин-свещеник пазеше портала на Великото колело. Бе се изправил в скована надменност и пробождаше с копие си грамаден фагор, изскочил от тъмна яма. Пищно украсените сибски букви отдолу гласяха — „Стара вражда“.

— Твърде уместно... — промърмори Шокерандит, блъсна с юмрук вратата и влезе.

Секретарят стоеше до прозореца с чаша планински чай в ръка. Наклони глава и изгледа лукаво младия господар, но нищо не каза.

Шокерандит разгъна прокламацията на бюрото му.

— Днес вече разговаряхме с тебе, но ти не ми спомена нищо за тази заповед. Защо?

— Не ме попитахте, господарю Лутерин.

— Колко двуроги имаме в имението?

Секретарят отговори, без да се замисля:

— Шестстотин и петнадесет.

— Значи ще понесем страшни загуби, ако ги изтребим. Засега няма да изпълняваме новата заповед. Първо ще отида до града, за да обсъдя това с другите земевладелци.

Еванпорил се прокашля, деликатно закрил устата си с длан.

— Не бих ви съветвал да отивате в града точно сега. Дочухме, че има безредици.

— Кой се бунтува?

— Свещениците, господарю Лутерин. След като Върховният жрец Чубсалид бе изгорен жив, те настръхнаха. Днес се навършва една десета от смъртта му и ме уведомиха, че тази сутрин поменът е завършил с изгаряне на чучело на Олигарха. Достойният Ебсток Есикананзи отишъл там с някои от хората си да въдвори ред, но после пак имало неприятни събития.

Шокерандит се подпря на бюрото.

— Еванпорил, я ми кажи откровенно — според тебе можем ли да си позволим наведнъж да се лишим от толкова фагори?

— Аз нямам право да решавам, господарю. Занимавам се само с административните дела.

— Но този закон... изглежда ми твърде съмнителен.

— Е, ще си позволя да отбележа, че ако всички го спазват строго, най-после ще отървем завинаги Сиборнал от двурогата раса. Не мислите ли, че ще ни олекне?

— Но изведнъж да се лишим от евтина работна ръка... Не вярвам баща ми да се зарадва на това.

— Може и така да е, господарю, но за общото благо...

Секретарят реши да не довършва мисълта си.

— Значи няма да изпълняваме заповедта преди завръщането на моя баща. Ще уведомя писмено Есикананзи и останалите земевладелци. А ти се погрижи управителите да научат незабавно.

Шокерандит прекара следобед в обиколки из имението, за да се увери, че фагорите са невредими. Измина и няколко километра до съседното имение, където живееха братовчеди на баща му. Планове за бъдещето гъмжаха в ума му и той съвсем забрави за посещението при майка си.

И тази нощ се люби с Торес Лал. Но нещо в думите му, в неговите ласки докосна чувствата ѝ. Сякаш беше със съвсем друга жена — покорна и в същото време с кипяща от жизненост страст. Лутерин беше не просто щастлив, той ликуваше. Благодарен беше за този неоценен дар от живота. Струваше си да изтърпи всички страдания, за да има такива мигове.

Не се отделиха един от друг цялата нощ. Ту се наслаждаваха бавно, ту се търкаляха лудешки по леглото, ту застиваха неподвижно в прегръдките си. Душите и телата им се сляха.

Лутерин заспа преди зазоряване и потъна в света на сънищата.

Ходеше из непозната местност. Само тук-там стърчеше по някое дърво. Подгизналата земя поддаваше под краката му. А пред него се простираше огромно езеро, не можеше да го обхване с поглед. Бе се пренесъл в бъдещето — цареше всевластната нощ на страшната вековна зима. Никое от двете слънца не се издигаше в небето. А зад гърба му се влачеше тромав звяр с хриптящ дъх.

Но това едновременно беше и миналото. По бреговете на езерото лагеруваха всички мъже, загинали в битката при Истуриача. Всички до един бяха ранени или сакати. Лутерин се взря в Бандал Ейт Лал, застанал встрани от другарите си и забол поглед в пръстта.

Великанско същество се бореше със сковалия го лед. Накрая се издигна над езерото, но ледът остана непокътнат. Лутерин видя огромна жена с блестяща черна кожа. Главата ѝ се заби в небето. Никой освен него не я виждаше.

Тя го погледна благосклонно и промълви:

„Не ще намериш жена, с която да си винаги щастлив. Но поне ще изпиташ щастието на стремежа към нея.“

Каза му още много неща, но когато се събуди, младежът помнеше само тези думи.

Торес Лал лежеше до него. Не само бе затворила очи — цялата ѝ външност издаваше, че духът ѝ е далеч. Стискаше в зъбите си кичур коса, както доскоро захапваше лисичата опашка, за да опази лицето си от студа. Едва дишаше. Той разбра, че е изпаднала в паук.

След време унесът премина. Тя се вторачи в него, сякаш не го познаваше.

— Никога ли не се спускаш при духовете? — попита немощно.

— Никога. В рода Шокерандит това се смята за примитивно суеверие.

— Нима не искаш да поговориш с мъртвия си брат?

— Не. — Той помълча и стисна силно ръката ѝ: — Пак ли беше при съпруга си?

Торес Лал само кимна мълчаливо, защото знаеше колко го огорчава. След малко промълви:

— Светът, в който живеем, не ти ли прилича на кошмар?

— Не и ако се придържаме към убежденията си.

Тя се притисна в него.

— Но нали някой ден ще остареем, телата ни ще останат без сили, ще оглупеем? Нали и това ще стане? Има ли нещо по-страшно на този свят?

Отново се любиха, подтикнати от уплахата, а не от нежността.

През деня младият Шокерандит обиколи имението и щом се убеди, че всичко е спокойно, отиде при майка си.

Нейните покои бяха в задната част на голямата къща. Млада слугиня му отвори вратата и го въведе в приемната. Там го чакаше майка му, застинала в обичайната си поза — със сплетени пръсти, наклонила глава настрана, а в усмивката ѝ се таеше неизказан въпрос.

Той я целуна и спомените го обгърнаха като наметало. Изражението на лицето ѝ и всеки жест подсказваха прикрита тъга, дори болест, но познати толкова отдавна, че Лурна Шокерандит почти успяваше да замести с тях други отличителни черти, каквито ѝ липсваха.

Тя говореше кротко на сина си, без да го упрекне, че не се е сетил по-рано да дойде при нея. И в душата му за кой ли път се събуди съчувствие. Виждаше как времето затягаше примката си около неговата майка. И бузите, и слепоочията ѝ изглеждаха по-хлътнали, кожата ѝ приличаше още повече на тънка хартия. Попита я с какво запълва времето си.

Ръката ѝ го докосна леко, сякаш в колебание дали да го привлече или да го отблъсне.

— Нека не говорим тук. И леля ти иска да те види.

Лурна Шокерандит се обърна и въведе сина си в малката, облицована с дърво стая, където бе преминала по-голямата част от живота ѝ. Това помещение бе сред най-ранните детски спомени на

Лутерин. Вместо прозорци по стените бяха наредени рисунки на ярко осветени полянки сред гъсти каспиарнови гори. Между тази нежива зеленина почти се губеха женски портрети в овални рамки. А неговата пълничка и лесно вълнуваща се леля Яринга седеше в ъгъла на съвсем подходящо за нея диванче с пухкави възглавнички и бродираше.

Скочи и го поздрави с бълбукащ смях.

— Върна се най-послед, горкичкият ми! Какви ли премеждия си преживял...

Майка му седна сковано в своето кадифено кресло. Хвана ръката на сина си, когато той се настани до нея. Яринга се върна в мекото си ъгълче.

— Лутерин, толкова сме щастливи да те видим отново. Много се страхувахме, особено когато чухме каква е била участта на армията под командването на Аспераманка.

— Оцелях, защото ми провървя. Но всички наши сънародници загинаха при завръщането си в Сиборнал. Това беше нетърпимо злодейство!

Майка му се загледа в скута си, където мълчанието сякаш се бе свило на кълбо. Заговори, без да вдигне глава:

— Стъписах се, когато видях какъв си станал. Сега си толкова... дебел.

Поколеба се дали да изрече последната дума пред сестра си.

— Дебелата смърт ме пощади, мамо. Вече съм приспособен за идващата зима. Чувствам се много добре.

— Малко си смешничък — изкикоти се Яринга, но те се престориха, че не са я чули.

Разказа на дамите част от приключенията си и завърши с думите:

— Това, че съм още жив, се дължи единствено на една жена. Казва се Торес Лал, вдовица на борлдорански офицер, когото застрелях по време на сражението. Тя се грижеше за мен предано, когато ме повали Дебелата смърт.

— Предаността е задължение на робите — отбеляза Лурна Шокерандит. — Видя ли се вече със семейство Есикананзи? Вероятно Инсил очаква нетърпеливо срещата си с тебе.

— Не, още не съм говорил с нея.

— Утре вечер ще отпразнуваме завръщането ти, ще поканим и нейното семейство.

Майка му плесна с ръце оживено, но не се чу никакъв звук.

— А аз ще пея в твоя чест, Лутерин — обеща Яринга.

Това беше нейната единствена дарба.

Лицето на Лурна се промени. Тя се изправи в креслото.

— Еванпорил ми каза, че си се възпротивил на заповедта за изстреблението на фагорите.

— Мамо, можем да се отървем от тях постепенно. Но ако се лишим от всичките шестстотин наведнъж, ще спре работата в цялото имение. Невъзможно е да ги заместим с хора, а и те ще ни излязат значително по-скъпо.

— Трябва да се подчиняваме на държавата.

— Помислих, че е по-добре да почакаме, докато татко се върне.

— Така да бъде. Но нали ще се съобразяваш със законите във всичко останало? Ние сме длъжни да даваме пример на другите.

— Разбира се.

— Налага се да те уведомя, че една робиня-чужденка бе арестувана тази сутрин в покоите ти. Затворена е в килия и ще бъде изправена да отговаря за простъпката си пред местния съвет.

Шокерандит скочи от стола.

— Защо направихте това? Кой се осмели да влезе в моите стаи?

Майка му не трепна.

— Робинята, на която си заповядал да прислужва на чужденката, я е заварила в състояние на паук. Това е забранено. Нека ти напомня, че дори човек като Върховния жрец Чубсалид отиде на кладата, защото се опълчи срещу този закон. Едва ли ще си позволим да направим изключение за една робиня.

— Само че ще има изключение! — изръмжа преbledнелият Лутерин. — Моля да ме извините.

Поклони се сдържано на майка си и леля си. Тежките му стъпки отекваха по коридорите, когато се втурна към кантората на управителите. Изкара си яда с крясъци на мотаещите се наоколо слуги.

Заповяда да повикат при него началника на стражата. Каза си, че трябва веднага да се ожени за Торес Лал. Искаше да я защити от гонения. Никой не би посегнал на съпругата на бъдещия Пазител на Колелото... а току-виж, случката я уплаши достатъчно, за да не общува толкова често с духа на мъртвия Бандал Ейт.

Изведе Торес Лал от килията и я върна в своите стаи. Прегърнаха се.

— Много съжалявам, че трябваше да понесеш такова оскърбление.

— Вече свикнах.

— Ще се погрижа да свикнеш с по-добър живот. При първия удобен повод ще те представя на майка си. Искам и тя да те опознае.

Жената се засмя.

— Не вярвам, че имам с какво да впечатля някой Шокерандит от Харнабхар.

Много хора се събраха за празненството по случай благополучното завръщане на Лутерин. Майка му се бе отърсила временно от своята вялост. Покани всички местни величия и ползващите се с нейното благоволение членове на рода Шокерандит.

Дойде и цялото семейство Есикананзи. С члена на Вътрешната камара Ебсток Есикананзи пристигнаха неговата болнава съпруга, двамата му синове, дъщеря му Инсил и цял рояк сродници.

Откакто Лутерин бе видял за последен път годеницата си, тя се бе превърнала в привлекателна жена, макар че челото ѝ малко натежаваше над останалите черти на лицето и я лишаваше от истинска красота, сякаш подсказваше, че Инсил е готова да се втурне с главата напред срещу съдбата. Но пък нейният род отдавна бе прочут с упоритостта си.

Носеше елегантна рокля от сиво кадифе, спускаща се до пода и увенчана с широка дантелена яка, каквито Инсил предпочиташе. Лутерин не пропусна да забележи, че официалната любезност само подчерта прикритото ѝ отвращение от новата му външност.

Звънчетата по коланите на семейството сякаш нарочно бяха подбрани да дрънчат в съзвучие. Естествено, откъм Ебсток се чуваха най-силните звуци. С гръмък шепот главата на рода сподели своята печал от безвременната смърт на сина си Умат в битката при Истуриача. Когато Лутерин възрази възмутено, че Умат е бил убит при клането на завръщащата се армия, мъжът насреща му отказа да приеме подобни лъжи.

Членът на Камарата беше едър и набит, имаше мургава кожа. Студът и вятърът по време на честите ловни експедиции бяха покрили бузите му с плетеница от червени капилляри. При разговор гледаше устата, а не очите на събеседника си.

Често твърдеше, че е защитник на свободата на словото, само че неговите слова подчертаваха едно-единствено нещо — колко е значително собственото му мнение.

Докато гостите поглъщаха струпаните на чиниите грамадни парчета печено месо, Ебсток се обърна към Лутерин, но всъщност говореше на всички присъстващи:

— Сигурно вече си чул за нашия приятел Чубсалид. Някои от последователите му вдигат малко шум и тук. Онзи нещастник призоваваше към държавна измяна. И като си спомня, че в по-добрите времена двамата с баща ти ходехме на лов заедно с Чубсалид... Знаеше ли това, Лутерин? Но предателят бе родом от Брибар, какво да му се чудим. Идвал е и на поклонение пред Колелото. Защо ли му е щукнало в главата да говори срещу държавата, която винаги е покровителствала църквата?

— Татко, нали го изгориха за престъпленията му. Това би трябвало да те утеши — засмя се единият от синовете му.

— Разбира се. Земите му в Брибар ще бъдат конфискувани. Чудя се кой ли ще ги получи?... Е, Олигархията ще вземе най-доброто решение. Най-важното е да се пазим от анархията с приближаването на зимата. На всички ни са ясни четирите основни задачи пред Сиборнал в този момент. Да съхраним единството в континента, да смажем всички подривни елементи, дори да са хора на религията или науката...

Той продължаваше да дудне, а Лутерин Шокерандит зяпаше потиснато в чинията си. Не можеше да преглътне и един зальк. Изпълненото със събития време, което прекара извън Шивенинк, толкова бе разширило светогледа му, че сега приказките на семейство Есикананзи само му разваляха настроението. Разгледа шарките по чинията и забеляза с тъга, че трябва да е от изделията, с които търгуваше Одим. Спомни си с обич за Идап Мън Одим и неговия любезен брат, а после се сети гузно за Торес Лал, затворена сега в стаите му, за да бъде в безопасност. Вдигна глава и срещна студения поглед на Инсил.

— Олигархията ще плати скъпо за смъртта на Върховния жрец — каза Лутерин, — както и за погубените войници от армията на Аспераманка. Нима зимата може да извини потъпкването на всичко човешко? Моля да ме извините.

Стана и излезе от залата.

По-късно майка му го обсипа с упреци и го накара да се върне при гостите. Той седна покорно при Инсил и семейството ѝ. Едва поддържаха разговора, докато слугите доведоха един фагор, научен да жонглира. Насърчаван от камшика на дресъора, танцуваше тромаво и задържаше чиния на върховете на рогата си.

След това на сцената излезе малък оркестър от роби, а Яринга изнесе коронното си представление — любовни песни от епохата на Есенните палати.

*Ако сърцето ми бе свободно
и диво като бурната Вендж...*

— Дали си станал неучтив или още не си се отърсил от войнишките обноски? — тихо го попита Инсил. — А може би си мислиш какво глупашко представление ще бъде и нашата сватба?

Лутерин се взря в познатото лице и се усмихна на привичния заядлив тон в гласа ѝ. Загледа се одобрително в богатата украса от дантели по раменете на Инсил и забеляза колко по-пищни са станали гърдите ѝ.

— А ти какво очакваш от мен, Инсил?

— Очаквам да направим това, което се иска от нас, също като актьори с назубрени роли. Нали това е необходимо в трудни времена като сегашните. Самият ти тактично напомни на татко, че вече захвърляме обичайните ценности подобно на стари дрехи, за да посрещнем зимата с голи души.

— Важното е по-скоро какво ние очакваме от самите себе си. Дори да настъпи епоха на варварство, можем да му се противопоставим.

— Доколкото може да се вярва на слуховете, след като разбихте армията на дивите народи от Кампанлат, в онзи континент са избухнали най-различни бунтове и цивилизацията вече се разпада. Но

тук трябва да избегнем безредиците на всяка цена... Забелязваш ли, че започнах да говоря и за политика? Не е ли и това проява на варварство?

— Не се съмнявам, че баща ти повтаря непрекъснато колко е опасна анархията. В момента обаче намирам само изрязаното ти деколте за варварско.

Инсил се разсмя и кичури коса паднаха на челото ѝ.

— Лутерин, не ми е неприятно да те видя отново, макар че си се маскирал като бъчва. Хайде да си поговорим някъде насаме, докато твоята сродница си излива душата за тази ужасна река.

Отидоха в една странична студена стаичка, където неспирното съскане на газовите лампи сякаш се опитваше да ги предупреди за незначителни опасности.

— Дано и думите, които ще си разменим, не са ледени като тази дупка — каза Инсил. — Ох, как мразя Харнабхар! Защо ти е хрумнала глупостта да се върнеш тук? Едва ли е заради мен.

Тя му хвърли кос поглед, а Лутерин закрачи от едната стена до другата.

— Сил, ти си все същата. Беше първата мъчителка в живота ми. После и други се заеха да ми тровят живота. Чувствам се изтерзан от злото, което върши Олигархията. Потиска ме и мисълта, че едно общество на съчувствие и взаимопомощ също би могло да преживее вековната зима, но ние прибягваме до жестока тирания? Това е зло, което не познава никакви граници... Олигархът заповяда да бъде изтребена собствената му армия. И аз разбирам, че Сиборнал трябва да се превърне в крепост, да се подчинява на безмилостни правила, за да не бъде унищожен като Кампанлат от студовете. Повярвай ми, вече не съм дете.

Инсил не показва никакво въодушевление от разпалената му реч. Избра си един стол и седна.

— Вярно е, Лутерин, изобщо не приличаш на себе си. Бях отвратена, когато те видях. Само когато благоволяваше да се усмихнеш, а не да се мусиш над чинията си, забелязвах някаква следа от предишното ти „аз“. Но си толкова наедрял... Надявам се, че моите уродства ще си останат само в душата ми, невидими за околните. И най-суровите мерки срещу заразата са оправдани, ако ни спестят това.

— Преобразяването от болестта не е уродство. Естествено е.

— Знаеш как мразя всичко естествено.

— Толкова си гнуслива...

— Ти също се отнасяш твърде гнусливо към действията на Олигарха. А и той се съобразява с природните закони. Нравоученията ти са досадни като приказките на татко за политика. Кого засяга, ако изтребим малко фагори или някой и друг човек? Животът не е ли непрекъснат лов?

Той се взираше в нея, в напрегнатото стройно тяло, в притиснатите към гърдите ѝ ръце. Сякаш си припомни за миг колко бе привързан някога към това момиче.

— Прасътворителко! Служиш си със загадки и главоблъсканици както винаги. Възхищавам ти се, но дали бих издържал на това цял живот?

Тя му отвърна със смях.

— Знае ли някой какво ще ни се наложи да издържим? Жените са принудени да се примиряват със съдбата си. Те са обречени да слушат, а аз не чувам нищо, освен воя на вятъра. Затова предпочитам звука на собствения си глас.

Лутерин за пръв път си позволи да докосне ръката ѝ и я попита:

— Щом не понасяш новата ми външност, какво тогава искаш от живота?

Тя стана и извърна лице.

— Как бих искала да съм красива! Знам, че лицето ми е като слепено от два профила. Ако не бях такава, може би щях да открия по-интересен живот.

— И така си интересна, дори прекалено.

Инсил поклати глава.

— Понякога се чувствам като труп. — Говореше безизразно, сякаш описваше скучен пейзаж. — Не искам нищо от онези неща, които познавам, но разбирам колко малко знам. Мразя семейството си, дома си, тези планини. Студена съм и нямам душа. Сигурно е избягала някой ден от мен през прозореца, може би в годината, когато ти лежеше и се преструваше на умрял... Досаждам и изпитвам само досада. Не вярвам в нищо. Не получавам нищо от никого, защото и аз нищо не мога да дам.

Лутерин се натъжи от болката ѝ, но думите ѝ не събудиха никакви други чувства у него.

— Сил, дала си ми много още когато бяхме деца.

— Подозирам, че и като жена съм просто буца лед. Не понасям да ме целуват. Презирам и съжалението ти към мен. — Обърна му гръб, сякаш признанието ѝ струваше твърде много. — А самата мисъл да се любя с тебе, какъвто си сега... отвращава ме... или поне изобщо не ми харесва.

Лутерин признаваше пред себе си, че рядко разбира хората. Но сега прозря, че студенината на Инсил към хората бе неразделна част от склонността ѝ да очерня себе си. Този навик се бе вкоренил още повече в съзнанието ѝ. И сигурно думите ѝ бяха истина. Инсил никога не се боеше да каже каквото мисли.

— Скъпа моя, не искам да се любиш с мен. Обичам друга и имам твърдото намерение да се оженя за нея.

Виждаше само едната ѝ буза, потънала във високата дантелена яка. Инсил като че се смали. Слабата светлина на газовите лампи се отразяваше в кожата на шията ѝ. Младата жена не успя да потисне стона си с притиснати към устата длани и заудря бясно с юмрук по облегалката на стола.

— Инсил!

Стъписаният Лутерин хвана ръцете ѝ. Но когато тя отново се обърна към него, засмяната маска вече бе застинала на лицето ѝ.

— Ама че изненада! Открих, че все пак съм искала нещо, а не съм си и въобразявала, че ще го поискам... Не ти е по силите да се справиш с мен, а?

— Причината е друга.

— Вярно, вече чух... Робинята ти... Готов си да се обвържеш с робиня вместо със свободна жена, защото си станал същият като останалите мъже тук. Искаш да ти се подчинява винаги и във всичко.

— Не, Инсил, грешиш. Ти не си свободна. От двете ти си робинята. Колкото и да съм привързан към тебе, виждам, че не можеш да излезеш от килията, която сама си изградила.

Презрението почти не пролича в смеха ѝ.

— Вече знаеш каква съм, така ли? Преди все разправяше, че те обърквам. Но вече си станал безчувствен. Така изведнъж ли трябваше да ми изтърсиш тази новина? Защо не каза първо на баща ми, както изискват обичаите? Нали си голям почитател на правилата!

— Искях първо да говоря с тебе.

— Нима? А сподели ли вече вълнуващото известие с майка си? И сега какво ще стане с връзките между родовете Шокерандит и Есикананзи? Забрави ли, че вероятно просто ще ни принудят да се оженим, когато се върне баща ти? И двамата имаме задължения, и двамата досега не си позволявахме да се измъкнем. Предполагам, че все пак не си толкова твърд като мен. Ако дойде ден да се озовем насила в едно легло, ще ти се отплатя за днешната обида.

— Какво съм ти направил, в името на Прасътворителката? Ядоса се, защото и аз вече не желая този брак, така ли? Опомни се, Инсил!

Но тя само го изглежда враждебно, очите ѝ тъмнееха под разрошената коса. Събра тежките гънки на роклята си с една ръка, притисната другата към бледата си буза и излезе припряно от стаята.

На другата сутрин Торес Лал се изкъпа и облече с помощта на робинята, а след това Лутерин я представи на майка си и обяви официално, че смята да встъпи в брак с тази жена, а не с Инсил Есикананзи. Майка му се обля в сълзи и го заплаши с гнева на баща му, после се оттегли в стаята си.

— Ще излезем да пояздим — каза невъзмутимо младежът, докато оправяше кобура на револвера и проверяваше пълнителя на късата си карабина. — Ще ти покажа Великото колело.

— Зад тебе ли трябва да яздя?

Той я погледна и рече помирително:

— Нали чу какво казах на майка си?

— Да, чух. Но засега не съм свободна жена и тук не е Чалс.

— Когато се върнем, ще накарам секретаря да напише документа за освобождаването ти. Съвсем законно е. Но сега искам да подишам чист въздух.

Тръгна нетърпеливо към изхода. Отпред слуги чакаха с два оседлани йелка.

— Някой ден ще те науча на хитрините, необходими да се справяш с тези животни — обеща Лутерин. — Не се тревожи, питомни са. И баща ми, и преди това неговият баща са ги развъждали точно за тези времена.

Щом излязоха от имението, усетиха острите зъби на вятъра. Йелките стъпваха по сняг, дебел не повече от педя. Но от двете страни

на пътеката се редяха стълбове на ярки ивици — щяха да ориентират пътниците във времената на многометрови преспи.

За да стигнат до върха на Харнабхар, налагаше се да минат край имението Есикананзи. После навлязоха в гъста гора от високи каспиарни, под свод от заскрежени клонки. Многогласният звън ги предупреди, че приближават върха, още преди да го зърнат между парцаливите облаци.

В тази област камбаните и звънците бяха навсякъде. Възникнал от необходимостта странниците да се насочват по-скоро по слух в непрогледните виелици, обичаят се бе превърнал в традиция.

Торес Лал спря своя йелк и се загледа напред, притиснала ръкава си към устата, за да я стопли. От едната страна на главния път бяха хановете за поклонници и сергиите на търговците, от другата — жилищата на хората, които вършеха някаква работа в Колелото.

Но пътят продължаваше да се вие по склона към портата на Великото колело. Този вход, също станал легенда, се пазеше от великански статуи на гребци с птичи лица. Водеше към дълбините на планината, която сякаш смазваше сгушеното в подножието й селце.

И нагоре имаше сгради, повечето параклиси или мавзолеи, издигнати от пилигримите на това най-свято от светите места. Някои се перчеха дръзко сред снеговете на скалната си основа, други лежаха в руини.

Шокерандит обхвана с жест околността.

— Всичко това е поверено на баща ми. — Обърна се към жената. — Искаш ли да видиш Колелото отблизо? Не се бой, няма да те тикнат вътре насила. Напоследък доброволците чакат дълго, за да получат свое място във Великото колело.

Подкараха животните си и Торес Лал промълви:

— Не знам защо си представях, че част от Колелото се подава навън.

— Не, разположено е изцяло във вътрешността на планината. Точно в това е смисълът. Мрак. В тъмата да откриеш мъдростта.

— Аз пък си мислех, че светлината води към мъдрост.

Зяпачите наоколо се вторачваха нахално в двамата преобразени от Дебелата смърт ездаци. Някои местни хора явно бяха болни от гуша — често явление в затворените планински райони. Суеверните

очертаваха във въздуха пред челата си знака на Колелото, докато вървяха към портата заедно с Шокерандит и Торес Лал.

Отблизо личаха величествените сводове, хлътващи надолу, като че за да погълнат всички, осмелили се да пристъпят тук. Над входа масивен каменен навес защитаваше от свлачища сцена, изваяна в скалната стена. Гребци в развяващи се одежди напъваха веслата към Великото колело, въртящо се в небето, а наоколо бяха изобразени зодиакалните знаци. Звездите извираха от гърдите на женска фигура.

Приличащи на мравки поклонници коленичеха пред входа и гръмко призоваваха Неживеещия бог.

Торес Лал въздъхна.

— Великолепно е.

— Да, за тебе може би е важна само гледката. Но за нас, израсналите с тази религия, тук е опората на живота ни. Тя ни дава сили да се преборим с превратностите на съдбата.

Шокерандит скочи ловко от седлото, хвана юздите на нейния йелк и вдигна глава към жената.

— Някой ден, ако моят баща прецени, че съм подходящ, може на свой ред да стана Пазител на Колелото. Брат ми трябваше да поеме на плещите си този дълг, но умря. Надявам се, че ще го замести достойно.

Тя се усмихна добродушно, но очевидно не разбираше чувствата му.

— Вятърът отслабна.

— Тук обикновено не е ветровито. Казват, че връх Харнабхар бил четвъртият по височина в света. Но зад него — не се вижда заради облаците — е още по-високият връх Шивенинк, който пази Харнабхар от полярните ветрове. Издига се на повече от единадесет хиляди метра и е третият в света. Някой друг път ще го видиш.

Замълча, защото сам усети прекомерното си въодушевление. Искаше му се пак да бъде щастлив и самоуверен, но срещата с Инсил предната вечер го разстрои. Внезапно се метна на седлото и препусна встрани от портата на Колелото.

Без да си кажат нито дума повече, минаха по една от селските улици, където поклонниците се тълпяха пред магазинчета за топли зимни дрехи и звънчета с всякакви размери. Някои дъвчеха вафли, на които бе пресован знакът на светинята.

Зад селото започваше тесен стръмен пролом, в дъното му се спускаше пътека към далечна котловина. Дърветата растяха нагъсто между големи камъни. Наветите преспи правеха пътя опасен. Йелките стъпваха внимателно. От високите клони се обаждаха птици, някъде встрани шумеше падаща вода. Шокерандит си подсвиркуваше някаква мелодия. Баталикс осветяваше немошно склоновете, но в дефилето долу цареше здрач.

Лутерин спря йелка там, където пътеката се раздвояваше. Едното отклонение се изкачваше нагоре, другото се спускаше в пролома. Когато Торес Лал го настигна, той й каза:

— Казват, че това място се запълвало догоре със сняг през страшната зима. Може би ще се случи по времето на моите внуци, ако ги имам. Трябва да тръгнем нагоре. Това е най-прекият път към моя дом.

— А накъде води другата пътека?

— Долу има древен параклис, построен от крал, властвал по твоите родни земи. Може би ще ти е интересно. До него е светилището, което баща ми издигна в памет на моя брат.

— Бих искала да ги видя.

Спускането ставаше по-трудно. Навсякъде имаше паднали дървета. Шокерандит сви устни от яд, като видя колко е занемарено мястото. Минаха край водопад, проправиха си път през висока преспа. Всяко листо над тях блестеше от влага.

Заобиколиха купола на параклиса. Когато слязоха на равнището на входа, вратата се оказа затрупана от слегнал се сняг.

Израсналата в Борлдоран Торес Лал веднага забеляза, че постройката се отличава с така наречения ембрудокски стил. По-голямата част от зданието беше под земята. Виещите се по външния купол стъпала даваха възможност на набожните да очистят съзнанието си от земните неща, преди да влязат в същинския храм.

Почисти снега от тесния правоъгълен прозорец на вратата, за да надникне вътре. Зад кръглия олтар изображението на някогашен бог отвърна на погледа й. Жената усети, че дишането й се учести.

Не можеше да си спомни името на бога, но знаеше добре кой е кралят, чийто бюст бе скрит в портика над вратата. Джандол-Анганол, крал на Борлиен и Олдорандо, по-късно слели се в държавата Борлдоран.

Гласът ѝ трепереше, когато заговори:

— Нима е било предопределено да попадна тук? Този крал е мой далечен пралядо. Името му се е превърнало в предание там, откъдето идвам, макар да е умрял преди почти пет века.

— Знам, че параклисът е стар — съдържано отвърна Лутерин. — Гробът на моя брат е наблизо. Ела да го видиш.

След миг тя се отърси от вцепенението и го последва, но си мърмореше тихо:

— Тук е бил Джандол-Анганол...

Шокерандит бе застанал пред светилище от струпани камъни, увенчани с дебел гранитен кръг. На гладката повърхност бе издълбано името на неговия брат — ФЕЙВИН. Под него се виждаше свещеният символ — двата кръга, съединени с вълнообразни линии.

Торес Лал слезе от йелка, за да прояви почит. Светилището ѝ се струваше първобитно в сравнение с изящния параклис.

Накрая Лутерин откъсна поглед от камъните и посочи отвесните скали над тях.

— Виждаш ли къде започва водопадът?

Струите изскачаха от издатината и падаха двадесет метра, преди да се разбият в пръски.

— Един ден дошъл тук с хоксните си. Ездач и животно скочили оттам. Само Неживеещият знае защо брат ми е решил да сложи край на живота си. Тогава баща ми си беше у дома. Той откри трупа точно където е светилището. И оттогава името на Фейвин не се споменава въкъщи. Мисля, че е защото баща ми бе съкрушен като мен от смъртта му.

— А майка ти?... — колебливо попита Торес Лал.

— О, разбира се, и тя беше много натъжена.

Той пак вдигна глава към водопада и прехапа устни.

— Ти се възхищаваш на баща си, нали?

— Така е с всички, които го познават. Влиянието му над мен е огромно. Ако отсъстваше по-рядко, може би нямаше да го чувствам толкова близък. Всички тук го смятат за свят човек, почти като твоя пралядо краля.

Торес Лал се засмя.

— Джандол-Анганол не е бил светец. Известен е като един от най-гнусните злодеи в историята, унищожил старата вяра и изгорил

нейния първожрец заедно с цялото му паство.

— Е, но по тези места името му се тачи.

— А защо е дошъл тук?

Той поклати глава сърдито.

— Защото тук е Харнабхар! Всеки иска да дойде при светинята. Може би е искал да се покае за греховете си...

Торес Лал замълча, а Лутерин пак зарея поглед към неравните очертания на хълмовете отвъд долината.

— Няма по-възвишена обич от тази между баща и син, съгласна ли си? Вече не съм дете и познавам другите видове любов. Всяка има своите достойнства. Но никоя не е надарена с тази чистота, с тази кристална прозрачност, която преизпълва чувствата ми към моя баща. Всеки друг вид близост е наситена със съмнения, с раздори. Но обичта към бащата е непоклатима. Бих искал да съм една от хрътките му, за да му покажа своето безкрайно послушание. Той се губи в каспиарновите гори по много десети от годината. Ако бях куче, щях да съм винаги до него.

— И да ловиш със зъби огризките, които ти подхвърля.

— Стига да пожелае.

— Подобни мисли не са признак на душевно здраве.

Той я опари с надменен поглед.

— Вече не съм хлапе. Мога да правя каквото пожелаая, мога и да смиря волята си. Така е с всеки зрял човек. Имаме нужда и от съчувствие, и от твърдост. Трябва да се борим срещу несправедливите закони. Но, от друга страна, анархията е гибелна по време на страшната зима. Когато отново настъпи пролетта, Сиборнал ще бъде по-силен от всякога. Имаме много задължения — да обединим континента, да работим упорито, да подобрим управлението, за да се възползваме от все по-оскъдните дарове на природата... Е, това май не те засяга...

Тя стоеше на една крачка от него. Облачетата пара пред устите им се издигаха, без се смесват.

— А какво място си отредил за мен в плановете си?

Въпросът го смути, но и му хареса с прямотата си. Когато беше с Торес Лал, сякаш попадеше в свят, различен от този на Инсил. Във внезапен порив хвана раменете на жената пред себе си и се взря в

очите ѝ, преди да я целуне. После отстъпи, пое си дълбоко дъх, почти опиянен от лицето ѝ. Втория път не се дръпна толкова бързо.

Но не можа да прогони Инсил Есикананзи от мислите си. Торес Лал също се бореше с призрака на своя мъртъв съпруг.

Пуснаха се.

— Търпение — промърмори си Лутерин.

Качи се на йелка си и го подкара нагоре по пътеката между тъмните дървета. Звънчетата по хамутите подрънкваха тихо. Малкият параклис остана зад тях, скован в снеговете, и скоро се загуби в мъгливия въздух.

Когато се прибра, Шокерандит намери запечатана бележка от Инсил. Нямахше желание да я прочете, но откри в редовете само бегъл отглас от снощната разпра.

„Лутерин,

Сигурно ме смяташ за коравосърдечно създание, но има още по-безмилостни хора. Те са по-голяма заплаха за тебе, отколкото аз бих могла да стана някога.

Помниш ли някогашния ни разговор каква може да е причината за смъртта на твоя брат? Ако не съм го сънувала, беше скоро след твоето оздравяване от онова странно вцепенение, последвало гибелта му. Трябва да ти кажа, че твоята невинност е почти героична. Скоро ще споделя още нещо с тебе.

Умолявам те да бъдеш по-хитър и лукав. Опази «нашата» тайна още малко, за твое собствено добро е.

Инсил“

— Твърде късно е — раздразнено промълви Лутерин и смачка листчето.

XIV

НАЙ-СТРАШНОТО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

Но как би могъл човек да е сигурен, че тези духове-покровители на биосферата — Прасътворителката и Гея, наистина съществуват?

Обективно това беше недоказуемо — както никой не би успял да измери и съчувствието. Микроскопичните бактерии не подозират за съществуването на човека — техните пътища са прекалено несъпоставими. Само интуицията позволява на хората да видят и да чуят стъпките на геохимичните духове, които са устроили живота така, че всичко живо да действа като единен организъм.

И отново интуицията подсказваше на човечеството, че да живееш в съгласие с духа означава да не владееш, да се въздържаш от господство. Именно хората, които се срещаха тайно на Исенския хълм, скрити от чужди погледи, без всякаква връзка с външния свят, трескаво се стремяха към господство над тази планета.

Какво щеше да стане, ако успееш?

Духовете на биосферата са снизходителни и лесно приспособими. Интуицията ни подсказва, че алтернативите винаги са повече от една. Хомеостазата не означава закостенялост, а поддържане на равновесието на живота.

Някога племената от ловци подпалвали горите, за да си осигурят пляката, и положили началото на нови екосистеми — огромните савани. Кибернетичните лостове за управление на Гея получаваха информация за тази изменчивост.

Сивата мантия на Прасътворителката се вееше около Хеликония. Човешките същества на планетата или я пренебрегваха, или я възприемаха като факт, в зависимост от индивидуалните си склонности.

Извън пределите на човешките владения дивите същества също правеха своите приготовления. Брасимиповите дървета алчно трупаха хранителни запаси дълбоко под земята, които да поддържат

растежа им. Малките земни ракообразни, струпани с хиляди под алабастровите камъни, градяха жилищата си в скалата, отделяйки киселина. Те щяха да извличат нужната им светлина от самия камък. Рогатата планинска овца, дивият асокин, кривокракият тиморун, фламбрегът в равнинната си пустош — всички се впускаха в яростни битки, за да създадат нови поколения. Имаше време за още едно чифтосване, дори може би и за две. Броят на оцелелите щеше да зависи от температурата, от хранителните запаси, от дързостта, от ловкостта.

Всички онези същества, които не можеха да бъдат причислени към човешката раса, а бяха зарязани от еволюцията в непосредствена близост до огнищата на хората, с копнеж се взираха в лагерните огънове и също правеха своите приготовления.

Дриатските племена, които притежаваха безценния дар на езика и го използваша, за да ругаят, сега проклинаха и се спускаха от хълмовете към скалистите брегове на своя континент, където щяха да намерят храна в изобилие. Странстващите мади бяха откъснати от загиващите си уктове и трябваше да търсят убежище на запад — в разрушените градове, изоставени от хората. Нондадите си копаеха бърлоги в коренищата на големите дървета. Потайният им начин на живот малко се различаваше от този, на който бяха свикнали в знойните летни дни.

А фагорите с всяко следващо поколение все по-ясно долавяха връщането на онези условия на живот, които помнеха от времето преди нахлуването на Фрейър в тяхното небе. В техните примитивни мозъци стереотипът, който щяха да си изградят в бъдеще, твърде много наподобяваше начина им на живот от миналото. В обширните равнини на Кампанлат фагорите постепенно се превръщаха в пълни господари, използвайки за храна все по-многобройните стада от йелки и двуйелки, а нападенията им над синовете на Фрейър ставаха все по-дръзки. Единствено в Сиборнал, където броят им винаги оставаше ограничен, те бяха обект на организиран отпор от страна на хората.

На пръв поглед всички тези същества си съперничеха. В известен смисъл това беше вярно. Но ако се погледнеше по-широко, всичко се намираше в единство. Постепенното изчезване на зелената намаляваше броя им, но видовете оставаха непокътнати.

Защото всички те зависеха от анаеробната тиня по дъното на хеликонийските морета, която поглъщаше въглерода и отделяше в атмосферата кислород, така че жизненоважните процеси на дишането и фотосинтезата не се прекратяваха нито на сушата, нито в морето.

Всички тези създания като че ли представляваха целия живот на планетата. Донякъде беше вярно. Ала повече от половината живи същества на Хеликония живееха в триизмерните морски пасбища. В огромната си маса това беше едноклетъчна микрофлора. Тези организми бяха истинските индикатори на живота, а за тях нямаше особено значение дали Фрейър е близо или далеч.

Прасътворителката поддържаше равновесието на всички жизнени сили. Как беше възможно на планетата да се съхрани живот? И все пак той съществуваше. Какво щеше да стане, ако го нямаше? А не би трябвало да го има. Прасътворителката беше дух, обитаващ пространствата над водата. И все пак тя не беше отделен дух, надарен с разум, а огромно колективно същество, което в центъра на бясната химическа буря твореше разцвет. При това тя трябваше да проявява далеч по-голяма изобретателност от своята сестра-богиня на Земята — Гея.

Донякъде отделно от другите живи същества — от морските водорасли до разгонените овце и рачетата — Хеликония се обитаваше от хората. Тези създания, също така зависими от хомеостатичната биосфера, както и останалите елементи на живота, въпреки всичко се бяха издигнали в специална категория. Те бяха развили езика. Сред цялата няма вселена, те бяха разработили своя система от думи.

Имаха песни и поеми, драми и предания, полемки, елегии и възвания, които даваха език на планетата. С думите беше дошла и силата на откривателството. Откакто се появиха думите, появи се и повествованието. То беше за думите това, което бяха Гея за Земята и Прасътворителката за Хеликония. Планетата нямаше своя повест, преди на сцената да се появи говорящото човечество и да я измисли, да придаде облик на фактите, наблюдавани от много поколения.

На Хеликония имаше ясновидци, които в тези времена на криза в човешките дела долавяха съществуването на Прасътворителката.

Но те винаги са съществували, макар и често безсловесни, тъй като границата, която ги отделяше от немотата, беше почти неуловима. Те чувстваха нещо безжизнено във вселената, нещо извън живота, около което се въртеше целият живот, нещо, което само по себе си беше неживо и в същото време — самият Живот.

Виденията трудно могат да бъдат облечени в думи. Но думите съществуваха и слушателите трудно можеха да различат истинското ясновидство от фалшивото. Думите нямат атомно тегло. Светът им не притежава твърди критерии, които да съответстват на живота и смъртта в безсловесната вселена. Затова можеха да бъдат измислени въображаеми светове, в които не съществуваше нито живот, нито смърт.

Един такъв въображаем свят беше свършено функциониращата сиборналска държава, както си я представяше Олигархията. Втори подобен свят беше безупречно действащата вселена на Неживеещия бог в умовете на йерарсите от Църквата на Страшния покой. След отправеното чрез указите на Олигарха предизвикателство и последвалото изгаряне на главата на църквата Чубсалид, двете свършени системи вече не съставляваха едно цяло. След дълъг период едва ли не на сливане помежду им Църквата и Държавата откриха за свой неописуем ужас, че са противници.

Много от представителите на висшето духовенство като Аспераманка бяха прекалено тясно свързани с държавата, за да се опълчат срещу нея. Тревога вдигнаха онези, които бяха най-близо до народа — редовите членове на Църквата, стоящите най-долу в стълбицата свещеници и нищожните монаси.

Един от членовете на Олигархията нададе вик срещу „онези всезнайковци в расо, които сноват насам-натам и разнасят лъжливи слухове сред простия народ“, и по този начин несъзнателно последва примера на Еразъм на Земята много столетия преди това. Ала Олигархията не беше защитник на хуманизма. Тя можеше да предложи на угнетените единствено още по-голям гнет.

За кой ли път се проявиха прищевките на съдбата. Тъкмо се сгъстяваха редиците — и зейваше празнина. Когато единството беше най-постижимо, пропастта ставаше най-широка.

Олигархията използваше всичко това за своите цели. Новите безредици можеха да послужат в управляваните от нея страни като извинение за още по-строгите мерки. Армията, завърнала се от успешния си поход в Брибар, беше настанена в градовете и селата на Ушкутошк. Изплашеното и изпаднало в униние население си мълчеше, докато разстрелваха селските свещеници.

Раздорите не подминаха дори Харнабхар.

Ебсток Есикананзи покани Лутерин да обсъдят положението и го гледаше не толкова в очите, колкото в устата, когато той се опита да препоръча повече сдържаност. Бяха повикани и други изтъкнати мъже, представляващи всяка от страните. Лутерин прекара много часове в съвещание със секретаря Еванпорил и неговите помощници. Собствената съдба му създаваше предостатъчно проблеми, за да бъде в състояние да реши тези на своята област.

В обсъждането беше включено и Великото колело. То се ръководеше от Църквата, но територията му се управляваше от светски губернатор, назначен от Пазителя. Пропастта между миряни и духовенство се разширяваше все повече. Чубсалид не беше забравен.

След два дни, прекарани в спорове, Лутерин направи това, което беше правил и по-рано, когато се чувстваше потиснат — избяга.

Взе със себе си една обучена хрътка и егер за придружител. Отправи се към пущинаците, към почти неизбродните диви гори в планините около Харнабхар. Наоколо бушуваше снежна буря, но той не ѝ обръщаше внимание. Тук-там, сгущени из долините и просеките в каспиарновите гори, се кътаха ловни хижи и малки параклиси, където човек можеше да подслони себе си и животните и да преспи. Също като своя баща Лутерин просто изчезна от полезрението на обкръжаващите го.

Той често си представяше как се среща случайно с баща си. Тази среща изникваше ясно пред мисления му взор. Лутерин виждаше баща си в центъра на групата от добре екипирани егери, а около тях кръжаха снежинките. Закачулените соколи бяха кацнали върху кожените ръкавици. Един двуйелк теглеше натоварената с убит дивеч шейна. Дъхът на хрътките се издигаше във въздуха. Баща му слизаше сковано от седлото и се приближаваше към него с протегнати ръце.

Както винаги, баща му вече знаеше за проявения от него героизъм при Истуриача и го поздравяваше със спасението му при

Кориантура. Те се прегръщаха...

Той и придружителят му никого не срещнаха, не чуха нищо, освен сблъсъка на ледниците. Двата спяха в затънтени хижи и само зората блещукаше високо над върховете на дърветата.

Колкото и да се изморяваше денем Лутерин, колкото и богата да беше плячката им през деня, нощта му беше изпълнена с тревожни сънища. Едно и също натрапчиво видение го преследваше през цялото време — той се промъкваше, но не сред гъсти гори, а през някакви стаи, претъпкани с ненужни мебели и стари вещи. Неизречен ужас тегнеше над тези помещения. Той не можеше нито да види, нито да избяга от онова невидимо нещо, което го дебнеше.

Често Лутерин се събуждаше и си представяше, че отново лежи парализиран. Съзнанието за обкръжаващата го обстановка се връщаше бавно. Тогава се опитваше да успокои ума си с мисълта за Торес Лал — но всеки път до нея заставаше Инсил.

Добре поне, че майка му се бе разболяла след тържеството, което даде в негова чест, та новината, че няма да се ожени за Инсил, не успя да се разпространи.

Той разбираше колко подходяща е Инсил за негова съпруга през годините, които ги очакваха. В нея живееше истинският непреклонен харнабхарски дух.

Торес Лал, напротив, беше една изгнаница, чужденка. Не ѝ ли беше казал, че ще се ожени за нея, само за да докаже своята независимост?

Нерешителността го изпълваше с яд към самия себе си. Не беше възможно обаче да вземе решение, преди собственото му несигурно положение да се изясни. Това щеше да доведе до сблъсък с баща му.

Нощ след нощ, докато лежеше с разтуптяно сърце в спалния си чувал, той все повече се убеждаваше, че сблъсъкът е неизбежен. Можеше да се ожени за Инсил само ако баща му престанеше да го принуждава. Баща му трябваше да приеме неговата гледна точка.

Той трябваше да бъде или герой, или изгнаник. Друга възможност не съществуваше. Налагаше се да посрещне смело отказа. В края на краищата, трябваше да се възползва от привилегированото си положение на мъж.

Когато зората хвърляше отблясъците си в тъмната хижа, той виждаше лицето на брат си Фейвин. Дали и той се бе противопоставил

по някакъв начин на баща си и бе загубил?

Лутерин и егерът ставаха на разсъмване, когато нощните птици още летяха. Те разделяха храната си като равни, но никой от тях не си позволи да сподели с другия някоя съкровена мисъл.

Колкото и зле да минаваха нощите, поне дните бяха изпълнени с радост. Светлината и местностите се сменяха с всеки изминат час. Навиците на животните, които преследваха, също се меняха. Малката година отиваше към края си и дните ставаха все по-къси, а Фрейър през цялото време оставаше близо до хоризонта. Понякога изкачваха някой хребет и успяваха да зърнат през гъстите листа стария небесен господар, все още пламтящ, да сипе светлината си в някоя съседна долина, изпълвайки сенчестите ѝ недра със светлосенки, както някой крал би напълнил безгрижно чаша с вино.

Дълбоката тишина на природата ги заобикаляше отвсякъде и засилваше усещането им за безкрайност, пронизваща всичките им сетива. Скалите, по които се спускаха пълзешком, за да пийнат вода от някой заснежен планински поток, им изглеждаха нови, незасегнати от времето. В тишината звучеше величествена музика, която отекваше в кръвта на Лутерин като глас на свободата.

На шестия ден от скитанията си из горските дебри те забелязаха група от шестима фагори, които прекосяваха глетчера, яхнали кайдо. Издадоха ги белите птици, които кръжаха над раменете им. Двамата дебнаха фагорите ден и половина, докато успяха да ги изпреварят и да ги нападнат от засада в една теснина.

Всичките шест фагори бяха избити. Белите птици избягаха с писък. Кайдо бяха добри екземпляри. Лутерин и егерът успяха да заловят пет от тях и решиха да ги закарат у дома. Може би в оборите на Шокерандит щяха да успеят да отгледат питомна порода кайдо.

Експедицията завърши със скромен триумф.

Печалният звън на камбаните в имението можеше да се чуе дълго преди очертанятията на сградата да изникнат от синкавата мъгла.

И така, Лутерин се завръщаше у дома, за да бъде посрещнат там от шум и суматоха. Йелкът на баща му вече беше почистен и вързан в обора, навсякъде се виждаха купища избит дивеч, а телохраниелят на баща му носеше към оръжейната току-що сварен ядал.

В действителност срещата на Лобанстер Шокерандит със сина му протече съвсем не така, както Лутерин си представяше — прегръдки нямаше.

Лутерин се втурна към приемната зала, смъквайки от себе си само горните дрехи, без да свали обувките, револвера и звънеца. Косите му бяха дълги и разчорлени и се вееха край лицето му, докато тичаше към баща си.

Из стаята се прокрадваха петнисти хрътки и препикаваха драпериите по стените. До вратата, с гръб към основната група, стояха няколко въоръжени мъже и се оглеждаха подозрително, сякаш заговорничеха.

Около Лобанстер Шокерандит се бяха струпали посрещачите — съпругата му Лурна и сестра ѝ и няколко приятели, сред които семейство Есикананзи — Ебсток, жена му, Инсил и двамата ѝ братя. Всички бяха улисани в разговор. Лобанстер беше застанал с гръб към Лутерин, затова първа го видя майка му. Тя извика името му.

Разговорът замря. Всички се обърнаха да го погледнат.

Нещо в лицата им — някакво мълчаливо и неприятно съучастие — го увери, че са говорили за него. Той се поколеба и забави крачка. Започнаха да го приветстват, но вниманието им си оставаше насочено към облечения в черно мъж по средата на групата.

Лобанстер Шокерандит можеше да завладее вниманието в което и да било обкръжение. Причината не беше в ръста му, който едва ли надвишаваше средния, а по-скоро в самоувереното спокойствие, което излъчваше. Всички забелязваха това негово свойство, но никой не можеше да намери дума за него. Онези, които го мразеха — слугите и робите — казваха, че той те смразява с поглед. Приятелите и съюзниците му твърдяха, че притежава удивителна сила да господства над другите и че е изключителна личност. Хрътките не казваха нищо, но се промъкваха край него с подвити опашки.

Ръцете му бяха изящни и добре поддържани, със заострени нокти. Бяха забележителни ръце. Те живееха свой живот, докато цялото му тяло оставаше неподвижно. Често се насочваха към гърлото му, винаги обвито в черна коприна, и стремителният им полет наподобяваше движенията на раците и ястребите, търсещи спотаената плячка. Лобанстер боледуваше от гуша. Шалчето му скриваше този факт, но ръцете го издаваха. Гушата придаваше на шията му

масивността на каменна колона, способна да издържи тежестта на едрата глава.

Белите коси на тази забележителна глава бяха сресани назад, сякаш събрани с гребло от самата основа на челото. Нямаше вежди, но бледите му очи бяха обкръжени от гъсти тъмни ресници — толкова гъсти, че хората подозираха мадиска кръв у някого от предците му. Отдолу очите бяха подпрани от сиви торбички. Тези болезнени подутини служеха като укрития, иззад които очите наблюдаваха света. Устните, макар и пълни, бяха почти толкова бледи, колкото и очите, а кожата на лицето — бледа почти колкото устните. Мазна пот покриваше челото и страните му — понякога неуморните ръце се вдигаха, за да я изтрият — така че лицето му блестеше, сякаш притежателят му току-що беше излязъл от морето.

— Приближи се, Лутерин — каза той.

Гласът му беше дълбок и малко провлачен, сякаш брадичката неохотно се решаваше да обезпокои болезненото хълмче под нея.

— Радвам се, че се върна, татко — изрече Лутерин, пристъпвайки напред. — Успешен ли беше ловът?

— Не беше зле. Ти си толкова променен, че едва те познах.

— Щастливците, успели да преживеят Дебелата смърт, придобиват друга форма, за да посрещнат Голямата зима, татко. Уверявам те, че се чувствам напълно способен да се справя с това.

Той хвана изящната ръка на баща си.

Ебсток Есикананзи се обади:

— Предполагам, че и фагорите се чувстват в състояние да се справят, но независимо от това се оказаха преносители на заразата.

— Аз вече се възстанових. Не бих могъл да я предам.

— Надяваме се, че е така, скъпи — обади се майка му.

Той се обърна към нея, но в този миг баща му изрече строго:

— Лутерин, искам да ме почакаш в преддверието. След малко ще дойда. Трябва да обсъдим някои юридически въпроси.

— Случило ли се е нещо?

Цялата сила на бащиния поглед се стовари върху младежа. Той наведе глава и си тръгна.

Лутерин нервно закрачи напред-назад, без да обръща внимание на звука на звънчето. Не можеше да си представи какво правеше баща му толкова напрегнат. Вярно е, че тази августейша особа винаги беше

някак отчуждена, дори когато се намираше съвсем близо, но това беше едно от качествата на баща му, което се разбираше от само себе си, също като неговата гуша.

Повика един роб и му нареди да доведе Торес Лал.

На лицето ѝ беше изписан въпрос, когато влезе. Докато се приближаваше, той си помисли колко привлекателна я прави видоизменената ѝ външност. Белезите от измръзване по лицето ѝ бяха зараснали.

— Защо те нямаше толкова дълго? Къде беше?

Във въпроса ѝ се долавяше укор въпреки усмивката и ръката, която протегна към него.

Той я целуна.

— Имам пълно право да избягам от време на време и да ида на лов. Това ми е в кръвта — семейна черта. А сега слушай, тревожа се за тебе. Баща ми се е върнал и явно е недоволен от нещо. Това може би е свързано с тебе — ако майка ми и Инсил са му говорили.

— Колко жалко, че не беше тук да го посрещнеш, Лутерин.

— Станалото станало! — Явно не му се говореше за това. — Виж какво, искам да ти дам нещо.

Той се запъти към една ниша в дъното, където стоеше дървен шкаф, извади от джоба си ключ и го отключи. Вътре бяха окачени около дузина тежки железни ключове, всичките белязани. Лутерин се намръщи и прокара пръст по редицата.

— Баща ти страда от манията да заключва всичко — каза тя насмешливо.

— Говориш глупости. Нали е Пазител! Домът му трябва да бъде не просто дом, а крепост.

Той намери каквото търсеше — ръждив ключ, дълъг близо педя.

— Никой няма да забележи, че го няма — обясни той. — Вземи го и го скрий. Това е ключът от онзи параклис, който твоят земляк, кралят-светец, е построил. Спомняш ли си го, в гората? Тук може да възникне малък проблем, не мога да ти кажа точно. Може би заради паук. Не искам да пострадаш. Ако ми се случи нещо, ти ще бъдеш заплашена най-малкото от арест. Тогава върви и се скрий в параклиса. Вземи със себе си някоя робиня — всички те мечтаят да избягат. Избери някоя жена, която познава Харнабхар, по възможност селянка.

Тя пусна ключа в джоба на новата си дреха и сграбчи ръката му.

— Какво би могло да ти се случи?

— Може би нищо... но имам някакво предчувствие...

Той чу вратата да се отваря. Хрътките изтичаха вътре, потраквайки с нокти по плочките. Лутерин бутна бързо Торес Лал в сянката зад шкафа и пристъпи напред. Появи се баща му. След него влязоха онези мъже със затворническия вид.

— Ще говорим в тяхно присъствие — каза Лобанстер, вдигнал предупредително пръст.

Той се запъти към една малка, облицована с дърво стаичка на приземния етаж. Лутерин го последва, а тайнствените мъже тръгнаха след тях. Последният заключи вратата отвътре. Освободеният биогаз засъска в лампите.

Мебелировката на стаята се изчерпваше само с дървена пейка и маса — помещението беше предназначено за разпити. Имаше и дървена врата, подсилена с железни пръчки, която винаги беше заключена. Стълбата зад нея водеше надолу към подземието, където бликаше незамръзващ извор. Според легендата долу били отвеждани породистите животни за разплод и там оцелявали през най-студените столетия.

— За каквото и да говорим, то трябва да си остане между нас, татко — възрази Лутерин. — Аз дори не знам кои са тези господа, въпреки че се разполагат така свободно из цялата ни къща. Това не са твоите егери.

— Те се връщат от Брибар — обясни Лобанстер с някакво хладно удоволствие. — Високопоставените особи имат нужда от телохранители в тези времена. Ти си твърде млад, за да разбереш какво разложение е в състояние да причини заразата из държавата. Тя разрушава първо по-малките общности, а после и големите. Страхът от нея разединява народите.

Всички непознати имаха много сериозен вид. В толкова ограничено пространство беше невъзможно да си далеч от тях. Единствен Лобанстер беше застанал отделно, изправен зад масата, и потропваше с пръсти по плота.

— Татко, оскърбително е да разговаряме в присъствието на чужди хора. Това ме обижда. Все пак ще ти кажа — а и на тях, ако са в състояние да ме чуят — че в това, което казваш, може и да има истина, но ти си затваряш очите пред по-голямата истина. Има и други начини

да се разединят народите освен чрез епидемията. Строгите мерки, предприети срещу паук, срещу обикновените хора и Църквата, жестокостта, която се крие зад тях — това може да доведе до по-голямо разложение, отколкото е в състояние да причини Дебелата смърт...

— Стига, момче! — Ръцете на баща му се метнаха към гърлото. — Жестокостта също е част от природата. Къде другаде има милост, освен при хората? Хората са измислили милосърдието, но преди него е жестокостта. Природата е като преса. От година на година тя ни притиска все по-жестоко. Няма друг начин да ѝ се противопоставим освен със същото. Заразата е последният удар на природата и ние трябва да се борим с нея със собствените ѝ оръжия.

Лутерин стоеше безмълвен. Под този хладен, блед поглед той не можеше да намери думи, за да обясни, че ако в тези обстоятелствата е допустима някаква непреднамерена жестокост, то издигането ѝ в морален принцип е извращение на природата. Да слуша подобни изявления от баща си беше ужасно. Успя само да изрече:

— Ти си приел съвсем дословно думите на Олигарха.

Един от мъжете заяви високо и дрезгаво:

— Това е дълг на всеки от нас.

Звукът на този чужд глас, клаустрофобията от тясната затворена стая, напрежението и студенината на баща му — всичко това накара кръвта да нахлуе в главата на Лутерин. Сякаш някъде отстрани той се чу да крещи:

— Мразя Олигарха! Олигархът е чудовище! Той погуби армията на Аспераманка. Аз съм тук като беглец, не като герой! Сега той ще погуби и Църквата. Татко, пребори се с това зло, преди то да те е унищожило!

Изрече това и много други неща сякаш в умопомрачение, затова дори не забеляза как го изведоха от стаята и го изтласкаха навън. Усети студеният вятър да го пронизва. Снегът удряше в лицето му. През задния двор, в който извеждаше стаята за разпити, го изблъскаха до помещението, където се пазеше снаряжението на животните.

Конярите бяха отпратени, тайнствените мъже — също. Лутерин остана насаме с баща си. Не можеше да го погледне в лицето и стенеше, стиснал главата си с ръце. Трябваше му известно време, за да вникне в това, което му говореше баща му.

— ... единственият син, който ми е останал. Аз трябва да те подготвя за ролята на Пазител. Предизвикателствата към тебе ще бъдат много големи и ти трябва да ги посрещнеш смело. Трябва да бъдеш силен...

— Аз съм силен! Не съм съгласен с тази система!

— След като ни е наредено да изтрием паук от лицето на земята, трябва да го направим! Казано ли е да унищожим всички фагори, ще ги унищожим! Да не го направим би било слабост. Не можем да живеем без системата — всичко друго означава анархия. Разбрах от майка ти, че някаква робиня имала голямо влияние над тебе. Лутерин, ти си Шокерандит и трябва да бъдеш силен. Тази робиня трябва да бъде премахната, а ти да се ожениш за Инсил Есикананзи, както сме решили още докато бяхте деца. Не ти остава нищо друго, освен да се подчиниш. И ще се подчиниш не заради мен, а заради свободата и Сиборнал.

Лутерин се изсмя.

— За каква свобода ми говориш? Знам, че Инсил ме мрази, но това не те интересува. При законите, които са наложени сега, няма свобода!

Лобанстер сякаш за пръв път се раздвижи. Това беше простичък жест — свали ръката си от гърлото, за да я протегне умолително към сина си.

— Да, законите са строги, признавам. Но без тях няма нито свобода, нито живот. Без твърдо следване на законите ще загинем. Точно както Кампанлат загива без закони, въпреки че климатът му е по-благоприятен от сиборналския. Кампанлат вече е разединен пред настъпването на Голямата зима. Сиборнал може да оцелее. Нека ти напомня, сине, че Голямата година има хиляда осемстотин двадесет и пет малки години. До края на сегашната остават още петстотин и шестдесет — чак тогава тя ще си иде и ще настъпят най-големите студове, по време на зимното слънцестоене, когато Фрейър ще бъде най-отдалечен от нас. През идните векове ще трябва да бъдем от желязо. После заразата ще изчезне и условията на живот ще се подобрят отново. Тези факти са ни известни още от рождение, защото ние управляваме Харнабхар. Смисълът на Великото колело е именно в това — да ни преведе през този мрачен период и отново да ни изведе до светлината и топлината...

Този път Лутерин намери сили да възрази и изрече съдържано:

— Съгласен съм, че Великото колело прави именно това, татко. Защо тогава одобряваш — и твърдиш, че така е нужно — злодейства като изгарянето на Чубсалид, Върховния отец на нашата Църква, и всички тези гонения, насочени срещу самата Църква?

— Защото Колелото е един анахронизъм. — Лобанстер издаде гърлен звук, наподобяващ смях и гушата му се разтресе под черното шалче. — Спокойно можем да минем и без него. То не може да спаси Хеликония. Не може да спаси и Сиборнал. То е един сантиментален символ. От него има полза само когато там биват затваряни убийците и неплатежоспособните длъжници. Колелото противоречи на научните закони на Олигархията. Тези закони — и единствено те, могат да ни преведат през Голямата зима, чиято сила още децата ни ще изпитат на гърба си. Не можем да си позволим да имаме два вида закони, които са в конфликт помежду си. Затова Църквата трябва да бъде унищожена. Приемането на закона срещу паук е първата стъпка в това отношение.

Лутерин отново не знаеше какво да каже.

— Затова ли ме извика? — най-сетне промълви той.

— Не исках други да чуят разговора ни. Силно съм обезпокоен от твоето несъгласие със законите, касаещи паук и изстребването на фагорите, за което ми докладва Еванпорил. Ако не беше мой син, щях да наредя да те убият. Разбираш ли това?

Лутерин отново поклати глава. Стоеше с поглед, забит в пода, и както в детството си не смееше да погледне баща си в очите.

— Разбираш ли?

Лутерин продължаваше да мълчи, потресен от пълното незачитане, което проявяваше баща му към неговите чувства.

Лобанстер изтри лъщящото си чело и се приближи към масата, на която сред хамутите бяха поставени кожени дисаги. Той рязко дръпна закопчалката и отвътре се изсипаха куп хартии. Лобанстер подаде един лист на сина си.

— Понеже много обичаш прокламациите, хвърли един поглед на последната.

Лутерин с въздишка взе листа, но един поглед му беше достатъчен, за да го пусне на пода. Хартията плавно отлетя към ъгъла на стаята. Там с тлъсти черни букви беше написано, че като следваща мярка в борбата за предотвратяване на епидемията всички хора с

преобразена външност ще бъдат ликвидирани. По заповед на Олигарха.

Лутерин премълча, а баща му отново заговори:

— Сам виждаш, че ако не изпълняваш това, което искам от тебе, не мога да те защитя. Така ли е?

Лутерин вдигна изпълнен с болка поглед към баща си.

— Винаги съм ти служил, татко. Цял живот съм правил това, което искаш. Отидох в армията без възражения и се държах добре. Аз бях твоя собственост — и нищо друго не съм искал. Не се съмнявам, че същото е чувствал и Фейвин, когато се е хвърлил към смъртта. Сега обаче съм длъжен да ти се противопоставя. Не заради себе си. Дори не и заради религията или държавата. Какво са те в края на краищата, ако не една абстракция? Правя го заради тебе самия. Не знам дали причината е в сезона или в Олигарха, но ти не си на себе си.

Някаква страховита искра пробяга по лицето на баща му, но очите му си оставаха все така хладни.

Грабна оставения на масата нож за подковаване и го протегна на сина си.

— Вземи го, глупако, и излез с мен навън. Сега ще ти покажа кой от нас е луд!

Навън се носеше плътен бял вихър и снежинките кръжаха около сивия ъгъл на сградата, сякаш се опитваха да затрупат стените до самия покрив колкото е възможно по-бързо. Загадъчните мъже стояха скупчени под един портик с пъхнати под коланите ръце и удряха пети една в друга да се стоплят. Отстрани стояха все още оседланите йелки, там беше и угриженият коняр. Недалеч бяха струпани на купчина трупове на фагори. Изглежда, бяха мъртви от доста време, защото снежинките падаха върху тях, без да се вдига пара.

По-нататък, близо до външната порта, от една стена на височина малко над човешки ръст стърчаха редица ръждиви железни куки. На тях бяха провесени голите тела на четирима мъже и една жена.

Лобанстер тласна сина си в гърба да върви напред. Допирът на ръката му беше като изгаряне.

— Прережи въжетата на тези мърши и ги огледай. Виж хубаво какви чудовища са и после се запитай дали Олигархът не е прав. Хайде!

Лутерин пристъпи напред. Убийството явно беше станало съвсем наскоро. Върху разкривените лица на мъртвите все още се виждаше влага. Всичките пет трупа бяха на хора, преживели заразата и преминали през метаморфоза.

— Законите трябва да се спазват, Лутерин, строго да се спазват. Законите правят обществото, а извън обществото хората са просто животни. Заловихме тези хора днес по пътя за Харнабхар и ги обесихме тук в името на закона. Те умряха, за да оцелее обществото. Продължаваш ли да мислиш, че Олигархът е луд?

Докато Лутерин се колебаеше, баща му продължи сурово:

— Хайде, срежи въжетата, виж агонията на лицата им и си задай въпроса кое е за предпочитане — дали това състояние или животът? Когато намериш отговора, можеш да дойдеш и да паднеш на колене пред мен.

Младежът погледна умолително баща си.

— Аз те обичах както кучето обича господаря си. Защо ме караш да правя това?

— Хайде, режи!

Ръката на баща му се стрелна конвулсивно към гърлото.

Лутерин задъхан се приближи до първия труп. Вдигна ножа и се вгледа в разкривеното лице.

Познаваше този човек.

Поколеба се за миг. Не, това лице не можеше да се сбърка, дори и без мустаците. В паметта си видя отново как изглеждаше то в тунела Нуунат — мораво от напрежение. Той замахна с ножа и преряза въжетата, крепящи трупа на капитан Харбин Фашналгид. В същия миг в главата му просветна. За част от секундата той отново беше момчето, което предпочете да лежи парализирано цяла година, вместо да приеме истината.

Лутерин се обърна към баща си, който му говореше:

— Добре. Този беше единият. Сега следващия. За да управляваш, трябва да умееш да се подчиняваш. Брат ти беше слаб. Ти можеш да бъдеш силен. Чух за подвизите ти в Истуриача, докато бях в Ашкитош. Ти можеш да бъдеш Пазител, Лутерин, ти и децата ти. Можеш да бъдеш нещо повече от Пазител.

От устата му хвърчаха пръски слюнка, които вихърът подхващаше и отнасяше. Изражението на сина му го накара да млъкне.

Само за миг цялото му държание се промени. Звънецът на хълбока му се разтърси за пръв път, когато се обърна и погледна към загадъчните мъже.

Лутерин избухна:

— Татко, ти си Олигархът! Ти! И Фейвин го е разбрал, така ли е?

— Не!

От властното държание на Лобанстер нямаше и следа. Той вдигна хищните си ръце. Всяка частица от тялото му излъчваше страх. Сграбчи ръката на сина си, вече насочила ножа право нагоре, към гърдите му, за да пониже сърцето. Кръвта бликна през разкъсаната дреха и обагри ръцете на двамата.

В задния двор настъпи суматоха. Първият, който се раздвижи, беше конярят. Той изкрещя от ужас и побягна към портата. Човекът знаеше какво очаква слугата, станал свидетел на убийството на господаря си. Загадъчните мъже реагираха по-бавно. Господарят им се отпусна на колене в снега и бавно се свличаше върху тялото на Фашналгид, посягайки немошно с едната си обагрена в кръв ръка към грлото. Мъжете стояха неподвижно, като парализирани.

Нямаше време за губене. Колкото и да беше уплашен, Лутерин изтича към йелките и се метна на гърба на един от тях. Докато препускаше през двора, се разнесе изстрел и той чу как мъжете се втурват да го преследват.

Замижал срещу снега, Лутерин пришпори животното и прекоси задния двор. Чуваха се виковете. Наскоро завърналата се кавалерия на баща му още беше оседлана. Пред него изтича някаква жена, изпищя, подхлъзна се и падна. Йелкът я прескочи. На портата се опитаха да го спрат, но в действията на стражите пролича колебанието им. Той размаха револвера си, опитвайки се да разбие лицето на един страж, който понечи да хване юздите на животното. В следващия миг вече препускаше през парка.

Докато се носеше към ивицата дървета, обграждащи пътя, той отново и отново си повтаряше нещо. Умът му изгуби способността да мисли логично. Едва по-късно осъзна словата, които произнасяше:

„Отцеубийството е най-страшното престъпление“.

Препускаше в ритъма на тези думи.

Лутерин едва ли си даваше ясна сметка къде отива. В цял Харнабхар имаше само едно място, където можеше да се укрие от

преследване. От двете му страни се мяркаха дърветата, размиващи се пред премрежения му поглед. Беше свел глава ниско над врата на йелка, вдишваше мъглата на дъха му и крещеше на невинното същество, че отцеубийството е най-страшното престъпление.

В бързо спускащия се здрач изникнаха очертанятия на портата към имението на Есикананзи. Проблесна светлина, в която се видя притичващият силует на мъж. После човекът се изгуби от погледа на Лутерин. Сред тропота на копита и воя на вятъра той долови шум, който му подсказа, че преследвачите са наблизо.

Още преди да е познал селото, младежът вече беше навлязъл в него. Докато подминаваше първия манастир, в ушите му звъняха камбани. Наоколо се мяркаха хора, които той успяваше само смътно да различи. Поклонниците се разпръскваха пред него. Пред погледа му се мярна преобърнатата сергия за вафли, после и тя изчезна. Останаха само къщичките на караула, а когато и те се скриха, в мрака изникнаха очертанятия на крепостния вал на Харнабхарската планина. Пред него беше тунелът с внушителните статуи от двете страни.

Лутерин дръпна юздите и скочи от йелка още преди животното да е спряло. Някъде над главата му биеше голяма камбана, чийто тържествен глас известяваше на всички за неговата вина. Ала инстинктът за самосъхранение го тласна напред. Той изтича надолу по тунела. Насреща му се задаваха някакви хора, явно свещеници.

— Войниците! — изграчи той.

Те го разбраха. Войниците вече не бяха техни съюзници. Въведоха го вътре в полумрака, а в това време тежките железни порти треснаха зад гърба му.

Великото колело го погълна.

XV В КОЛЕЛОТО

Геонавтите бяха първите живи същества на Земята, изградени не от биологични клетки, затова бяха неподатливи спрямо бактериите. Те се различаваха коренно от всички видове живот, съществували преди тях, в това число и от удивителните генни сборища, наречени хора.

Може би Гея бе насочила надолу метафоричния си палец по отношение на човечеството. То се оказало не толкова придатък на биосферата, колкото нейно проклятие. Може би сега доизживяваше дните си или пък беше на път да се слее с нещо по-голямо.

Във всеки случай белите многоъгълници вече бяха навсякъде, покриваха всички континенти. Явно бяха безвредни. Техните пътища бяха непостижими, както са непостижими пътищата на кралете за котките или котешките — за кралете. Те обаче отделяха енергия.

Не беше някогашната, използвана от човечеството в продължение на векове и наречена електричество. Хората наричаха новата енергия самоток, може би за да им напомня за миналото.

Самотокът не можеше да се генерира. Той представляваше енергия, която се отделяше само от големите многоъгълници преди делението им или когато размишляваха върху този процес. Тя обаче можеше да се усети. Усецането беше като за нежна мелодия в долната част на стомаха. Тя не можеше да бъде регистрирана от нито един уред, измислен от хората на следледниковата епоха.

Те бяха скитници. Избавили се от желанието си да владеят земята, предпочитаха тя да владее тях. Старият свят на заграждения беше мъртъв завинаги.

Накъдето и да се запътеха, вървяха пеша. При това се оказа, че най-лесният начин за пътуване беше да се следва подходящ геонавт. Хората не бяха изгубили някогашната си изобретателност, нито сръчността на ръцете. Минаха няколко поколения и на един от континентите група хора откриха начин да използват самотока като

източник на енергия, така че чрез него да се задвижва малка вагонетка. Не след дълго такива вагонетки можеха да се видят навсякъде. Търкаляха се бавно пред геонавта.

Когато геонавтът се разделеше на ято миниатюрни летящи многогълници, наподобяващи понесени от вятъра парченца хартия, самотокът спираше и онези, които седяха във вагонетките, трябваше да ги тикат до друг източник на енергия.

Това обаче беше само началото. Щяха да последват нови изобретения.

Човешката раса, чиято численост бе значително намаляла, бродеше по новата Земя и все повече изпадаше в зависимост от геонавтите.

Никой вече не работеше както някога. Хората не превиваха гръб, за да садят ориз в калта. От време на време засаждаха зеленчуци, но само за удоволствие. Други обираха плодовете на техния труд, защото през това време самите те вече бяха отпътували — вярно, отдалечаваха се с не повече от миля дневно. Самотокът не беше сред най-мощните източници на енергия.

Никой не вършеше канцеларска работа. Бюрата бяха изживели времето си.

Можеше да се предположи, че тези хора са в постоянна ваканция или че практикуват някакъв спартански вариант на райската градина. Но не беше вярно. Те бяха изцяло погълнати от един специфичен вид труд, който наричаха преосмисляне.

Радиоактивните бури, последвали ядрената война, бяха наложили отпечатъка си върху генетичния фонд. Еволюцията проявяваше все по-голямо предпочитание към онези, в чиито нервни системи се създаваха нови връзки. Според геоложките времеви мащаби, неокортексът се бе появил съвсем наскоро. В нормални случаи той функционираше добре, но в моменти на стрес биваше напълно изместен от емоциите. В предядрените времена на този недостатък се гледеше като на норма, понякога дори желателна. Насилието се приемаше като удовлетворително решение на много проблеми, които никога не биха възникнали, ако същото това насилие не доминираше над всичко.

В тези по-мирни времена насилието беше нежелателно. То се възприемаше като провал, никога като решение. С всяко следващо

поколение неокортексът еволюираше, създавайки по-добри връзки с останалите части на мозъка. За пръв път човечеството започваше да се опознава.

Тези странстващи хора действително се чувстваха като във ваканция. Това беше пътят, избран от Гея в процеса на еволюцията. Изпитваха удоволствие да вършат именно това, което подобряваше расата. Затова най-високо се ценяха онези двойки, чието поколение се справяше най-добре с изкуството на преосмислянето.

Преди всичко те се интересуваха от дълбоките структури в човешкото съзнание. Докато търсеха онези решаващи ръководни фактори, формирали историята на човешката раса, не забравяха и събитията на Хеликония. Всички сведения за земната история преди ядрената катастрофа бяха почти напълно унищожени. От руините бяха изровени само един-два полезни източника. Ала Хеликония със своите жители се възприемаше като подходящ паралел, чрез който можеше да стигнат до изводи за дълбоките структури, ръководили някога Земята.

Онези земяни, които толкова се плашеха от насилието, заложено в природата им и се бяха обградили със стени, оръжия и сурови закони, не се различаваха твърде от неспокойния млад човек, убил баща си. Агресивността и убийството бяха бягство от болката. Та нали и самата планета едва не бе погубена от собствените си синове.

Едва ли имаше човек, който да не е чувал за Великото колело на Харнабхар, но малцина бяха имали възможността да го посетят. И никой от тях не го бе видял докрай.

Великото колело беше разположено под земята, погребано в сърцето на Харнабхарската планина. Беше построено от Архитектите и оттогава никой дори не успяваше да се доближи до тяхното изкуство.

За Архитектите на Харнабхар не се знаеше нищо, но едно беше сигурно: били са набожни и благочестиви хора. Живели са с убеждението, че вярата е способна да движи светове. Бяха построили каменна машина, която можеше да преведе Хеликония през тъмата и студа, докато планетата се озовеше отново под топлите лъчи на слънчевия бог. Машината и досега работеше безотказно.

Двигател ѝ беше вярата в сърцата на хората.

В продължение на цели епохи начинът за влизане в Колелото не се беше променил. След предварителната церемония пред вратите на тунела повеждаха новопристигналия надолу по широко стълбище, което се виеше дълбоко в недрата на планината. Пътят се осветяваше от лампи с биогаз. В подножието на стълбата имаше помещение, едната стена на което представляваше част от самото Колело. Новопристигналият в зависимост от състоянието му беше отвеждан или натикван насила в килията, следваше тласък и Колелото се завърташе. Гледката на външния свят бавно се скриваше, отрязана от погледа на новия обитател на килията от каменната стена. Светът се изгубваше. Новакът оставаше сам — ако не се смятат обитателите на другите килии наоколо, които не му беше съдено да види до края на пребиваването си в Колелото.

Лутерин не се различаваше от всички, които влизаха в Колелото. И те търсеха спасение. Някои от тях бяха светци, други — грешници.

Отначало замисълът на Архитектите беше следван стриктно от църквата. Не липсваха доброволци да заемат мястото си във Великото колело и да го преведат през мрака до полагащото му се място близо до Фрейър. Но когато най-сетне дългите векове на светлината се върнаха, когато изгревът отново окъпа Сиборнал, вярата започна да залязва. Стана по-трудно да бъдат привлечени вярващите, да бъдат убедени да се потопят в тъмата.

Колелото щеше да спре напълно, ако държавата не се бе притекла на помощ на църквата. Тя започна да изпраца в Харнабхар престъпниците, за да излежат присъдите си в Колелото и натъпкани в скалата, да довлечат своя свят и себе си до желаната свобода. Така беше изградено тясното сътрудничество между Църквата и Държавата, поддържало силата на Сиборнал в продължение на повече години, отколкото някой можеше да си спомни.

През лятото и дългата мудна есен Колелото беше задвижвано толкова често от престъпници, колкото и от вярващи. Едва когато животът отново стана труден, когато заваляха снеговете и реколтата започна да гние по полето, старата вяра пак се засили. Тогава и вярващите се върнаха, молейки за сигурно място сред праведниците. Изпрацаха престъпниците да служат като моряци или войници, или пък без много церемонии ги стоварваха в Залива на мъченията.

Мислите на Лутерин образуваха странни плетеници и му се струваше, че така е било цял живот. В тази погребана жива душа времето се отмерваше от протяжното скърцане на триещите се скали и долитащите отнякъде ужасни вопли. Постепенно воплите привлякоха вниманието му. Докато се вслушваше в тях, съзнанието му започна да се прояснява.

Нямаше дори приблизителна представа къде се намира. Представи си, че лежи в подземната бърлога на някакъв голям ранен звяр. Макар и умиращ, звярът продължаваше да го търси, лутайки се насам-натам. Когато го намереше, той щеше да се стовари с цялата си тежест върху него и да го разкъса в последна агония.

Най-сетне се събуди. Това, което чуваше, беше вятърът. Фучеше в отворите на Колелото и воят му се превръщаше в симфония от стонове. Скърцането идваше от въртенето на Колелото.

Лутерин седна. Свещениците от Колелото не само го бяха пуснали да влезе, за да го спасят от онези, които искаха да отмъстят за баща му, но и бяха опростили греховете му, преди да го поведат към килията. Винаги правеха това. Хората, затворени вътре с тегнешото върху плещите им бреме на греха, много по-лесно можеха да полудеят.

Той се изправи. Ужасното деяние изпълваше цялото му съзнание. Лутерин погледна с ужас дясната си ръка и кървавото петно на ръкава си.

Дойде храната. Тя изтрополи надолу по улея, издълбан в скалата над главата му. Състоеше се от кръгла питка със сирене и къс печено месо, всичко увито в платно. Значи горе изгряваше Баталикс. Скоро щеше да настъпи малката зима и Баталикс нямаше да се вижда в продължение на няколко десети. В недрата на Харнабхарската планина обаче това нямаше да се усети. Докато дъвчеше парчето хляб, той се разхождаше из килията и я изследваше с онова внимание, което човек проявява, ако знае, че животът му от този момент нататък ще протича в една тясна кутия.

Край едната стена беше разположен нар, единствената мебелировка на килията. Над него се намираще улеят, откъдето се спускаше храната. В дъното зееше отвор, който служеше за клозет. Изпражненията падаха по една тръба в биогазовите ями под Колелото

и заедно с животинските и растителните отпадъци от манастира на повърхността осигуряваха на Колелото метановото му осветление.

Килията на Лутерин бе отделена от съседните със стена, дебела половин метър. Когато седеше на нара, облегал на нея, той можеше да наблюдава стената отляво — здрава неподвижна скала с едва забележим процеп, отделящ я от останалите стени. В скалата бяха издълбани два реда ниши. В горния ред бяха поставени светилници с биогаз, които осигуряваха светлина и отопление на килиите, а в долния бяха здраво закрепени къси вериги.

Продължавайки да дъвче къшея си, Лутерин се приближи до външната стена и повдигна тежките брънки на една верига. Те като че ли се запотиха в ръцете му. Лутерин пусна веригата, която падна в тясната си ниша. Звената в нея бяха десет и всяко едно от тях означаваше една малка година.

Той остана да стои неподвижен, с поглед, вперен във веригата. Покрай ужаса от това, което бе извършил, в сърцето му се прокрадваше и друг ужас — затворничеството. С помощта на тези вериги с по десет звена Великото колело трябваше да се придвижва в пространството.

Лутерин още не беше готов да поеме веригата. Нямаше представа колко време е лежал в треска, докато мислите прелитаха като птици в главата му. Спомняше си само пронизителния звук на тръбите, надувани от монасите някъде над главата му, и последвалото люшкане, съпровождащо движението на Колелото, което продължи половин ден.

Разглеждането на външната стена стресна Лутерин. След време той щеше да се чувства различно. Тази стена беше единственият променящ се елемент в обкръжението му. Белезите, оставени по нея, оформяха картата на предстоящото пътешествие. По тях опитният затворник би могъл да начертае маршрута си през времето и гранита.

Вътрешните, постоянни стени на килията бяха гъсто изрисувани от предишните ѝ обитатели. Портретите на светци и рисунките на гениталии свидетелстваха за различния им състав. Тук бяха издълбани стихове, календари, признания, изчисления, диаграми. Нямаше нито един свободен сантиметър. Стените съхраняваха паметта за отдавна напуснали живота души. Те бяха древни свидетелства за страдания и надежди.

Можеха да се прочетат и революционни лозунги. Един от тях беше издълбан точно над искрената молитва, отправена към някой си бог Акха. Много от по-ранните надписи бяха заличени от новите — така, както всяко следващо поколение постепенно изглажда паметта за предишните. Някои от ранните писмена, макар и слабо различими, още се четяха и бяха изписани тънко и изкусно. Други бяха с витиевати, вече излезли от употреба букви.

От един от най-слабо различимите и най-сложни надписи, Лутерин узна много неща за основните детайли на Колелото. Това бяха цифри, които имаха власт над всеки, затворен тук.

Колелото можеше най-сполучливо да бъде описано като пръстен, въртящ се около огромна централна ос от гранит.

Височината на Колелото навсякъде беше еднаква — 6,6 метра. Диаметърът му беше 1825 метра — броят на малките години в една Голяма година. 1825 бяха и килиите, разположени по външната периферия на Колелото.

В непосредствена близост до тези изчисления можеше да се види любопитна рисунка, останала като по чудо непокътната. Тя изобразяваше Колелото в точните му пропорции, вградено в скалите. Над него беше разположена пещера, достатъчно голяма, за да могат монасите от манастира да се качват на върха на Колелото и да пускат отгоре храна на затворниците. В пещерата можеше да се влезе само през манастира Бамбек, кацнал на един от хълмовете на Харнабхарската планина над заритото в земята Колело.

Който и да бе изсякъл тази рисунка в гранита, явно е бил добре осведомен. Беше изобразена и реката под Колелото, следваща неговите извивки. Други линии свързваха центъра на Колелото с Фрейър и Баталикс и със съзвездията от десетте дома на зодиака — Прилепа, Бика на Утра, Канарата, Нощната рана, Златния кораб и всички останали.

— Абро Хакмо Астаб!

Лутерин произнесе за пръв път забраненото проклятие. Мразеше тези предполагаеми връзки. Те лъжеха. Нямаше никакви връзки. Съществуваеше единствено той, зазидан в скалата, сякаш беше някакъв призрак. Младежът се хвърли по очи на нара.

Още веднъж изрече проклятието. Той беше един от прокълнатите и всичко му беше позволено.

Колкото по-малка е видимостта, толкова повече слухът се изостря. Лутерин предполагаше, че когато Колелото не се движи, останалите му обитатели спят. Той лежеше буден и обхождаше с безучастен поглед своята кутийка.

Водата за пиене се стичаше по един улей в каменно корито под леглото. Капането и слабото плискане се чуваха съвсем близо до него, равномерни като тракането на часовник.

Отдолу, под подвижния скален под, плискането на водата беше по-дълбоко — някакво глухо боботене, напомнящо непрекъснат пиянски монолог. Лутерин го намираше за успокояващо.

Някъде по-отдалеч до слуха му достигаха други шумове на течаща вода, която бълбукаше и му напомняше за останалата извън затвора природа, за свободата и лова. Той си представяше как броди волно из каспиарновите гори. Ала тази илюзия не можеше дълго да бъде задържана. Отново и отново виждаше лицето на баща си в предсмъртна агония. Ручеите, водопадите, планинските порои изчезваха от мисления му взор, а на тяхно място бликваше кръвта.

Само веднъж летаргията го напусна — когато отвори пакета с дневната си дажба и намери вътре бележка.

Той поднесе парчето хартия към светилника на външната стена и се вгледа в него. Някой бе написал с дребни букви: „Тук всичко е наред. Обичам те.“

Нямаше подпис, нито дори инициали. От майка му? От Торес Лал или Инсил? От някой приятел?

Липсата на подпис дори го окуражи. Там, отвън, имаше някой, който мислеше за него с добро чувство и бе успял — та макар и само веднъж — да стигне до него.

Този ден, когато прозвучаха тръбите на монасите, Лутерин скочи и грабна края на висящата в нищата верига. Опрял крака в преградната стена, той се напрегна и започна да тегли. Килията се залюля — Колелото се движеше.

Още един напън, и този път съпротивата беше по-малка. Килията се придвижи с няколко сантиметра.

— Дърпайте, мързеливци! — извика той.

Насърчителният зов на тръбите звуча на интервали в продължение на дванадесет часа и половина, после замлъкна за дълго. В края на работния ден Лутерин беше напреднал с някакви си сто и деветнадесет сантиметра — половината от ширината на килията. Пламъкът, който я осветяваше, беше вече близо до преградната стена. Към края на следващия работен ден той щеше да се скрие — да отиде в съседната килия — и да се появи нов.

Трябваше да бъде преместена маса от 1 284 551,137 тона — такава беше бремето, което праведността стоварваше върху раменете на грешниците. На пръв поглед ставаше дума за чисто физическа работа. Но с течение на дните Лутерин щеше да открие, че все повече гледа на нея като на духовна задача. За него щеше да става все по-очевидно, че връзките, простиращи се от Колелото и от сърцето му към Фрейър, към Баталикс и далечните съзвездия, не са плод на нечие въображение. Щеше да се появи убеждението, че Колелото не означава само лишения. Легендата твърдеше — и с основание — че в него се съдържат наченките на мъдрост.

— Теглете! — крещеше той. — Теглете, светци и грешници!

От този ден се превърна във фанатик и всеки път, когато чуеше очаквания сигнал, скачаше поривисто от нара си. Проклинаше онези, които не се втурваха така настървено на работа като него, а такива имаше непременно. Проклинаше и онези, които изобщо не желаеха да работят. Не можеше да проумее защо работният ден не е по-дълъг.

През нощта — макар че тук имаше само нощ — Лутерин лягаше да спи, изпълнен с мисли за това огромно, бавно въртящо се Колело, което смилаше живота на хората като воденичен камък. То продължаваше движението си всеки ден и така беше, откакто Архитектите са го построили.

Движеше го една горчива ирония. Пленниците, натикани като личинки всеки в отделна клетка, бяха принудени сантиметър по сантиметър да си проправят пътя през сърцето на гранитната планина. Единствено ако се подчиняваха на правилата в това жестоко пътуване, щяха да се доберат до свободата. Само след като се потопиш дълбоко в недрата на планината, ставаше възможно да излезеш оттам свободен човек.

— Теглете, теглете! — крещеше Лутерин и напрягаше всеки свой мускул.

Той мислеше за останалите хиляда осемстотин двадесет и четири души, всеки зазидан в своята килия, принудени да теглят, ако искат някога да излязат оттам.

Нямаше ни най-малка представа за кризите, разтърсващи света отвън. Не знаеше нищо за потока от събития, който самият той беше отприцил. Не знаеше дори кой е жив и кой мъртъв. Постепенно, докато десетите се нижеха една след друга, сърцето му се изпълваше с омраза и отвращение към онези, които не теглеха веригата с цялата си сила, макар че не беше изключено някои от тях да са болни или дори умрели. Струваше му се, че сам е поел цялата тежест на скалата върху плещите си, че сам тегли Колелото през гранитния небосвод към светлината и деня.

Десетите се нижеха, изминаваха една след друга малките години. Единственото, което се променяше, бяха драсканиците на външната стена. Иначе всичко си оставаше същото.

Това еднообразие се отрази твърде потискащо върху младежкия дух на Лутерин. Той стана вял и смирен. Вече не скачаше така припряно всеки път, когато тръбите горе изсвиреха, а пронизителният им звук, деформиран от дебелината скала над главата му, не го изпълваше с ентузиазъм.

Мислите за баща му постепенно избледняха. Съвестта му се успокояваше от убеждението, че Лобанстер също е бил измъчван от чувство за вина и че е подал ножа на сина си, след като умишлено е бил рязък и язвителен, защото сам е търсил смъртта си. Неговото лице, винаги лъщящо от пот, беше като живо възплъщение на страданието.

Лутерин дълго обмисля възможността да се срещне с баща си с помощта на паук. В края на краищата тази мисъл го завладя напълно. Един ден на втората година от затворничеството си той легна на нара и се отпусна. Не му беше съвсем ясно какво трябва да прави. Постепенно паук го завладя и той се потопи в мрак, по-дълбок от мрака в недрата на планината.

Никога дотогава Лутерин не бе навлизал в този меланхоличен свят на призраци. Тук всички, живели някога и разделили се с живота, бавно се потапяха в ужасното безмълвие и небитието. Вече беше невъзможно да се ориентира. Отначало не можеше да потъне в забрива,

после не можеше да спре потъването. Той бавно се спускаше към блещукащата мъгла под него, която напомняше за угасващи звезди, подредени в неподвижни еднакви редици, възможни само в тайнствените владения на смъртта.

Лодката на неговата душа плаваше бавно, вглеждайки се без очи в тълпите призраци, които през целия път плавно се спускаха отгоре, насочвайки се към сърцето на Прасътворителката. По-отблизо всеки от духовете наподобяваше опърлена птица, окачена да съхне. През гръдния кош и прозрачния стомах можеха да се видят дребни пращинки, които кръжаха бавно като мухи в шише. В неясно очертаните им глави през празните очни орбити проблясваха малки искрици. Следвайки някакво направление, което никой компас не би могъл да определи, душата на Лутерин запърха пред духа на Лобанстер Шокерандит.

— Татко мой, само една твоя дума е достатъчна, за да си ида — аз, който те обичах най-много и най-силно те нараних.

— Лутерин, Лутерин, аз чакам единствено с надеждата да те видя. Коя гледка би ме зарадвала повече? Как вървят дните ти в редиците на онези, които тепърва ще срещнат смъртта, дете мое?

При последните думи от устата му изхвърча облаче от миниатюрни искрици.

— Не питай за мен, татко. Говори за себе си. Аз никога няма да прогоня мислите за престъплението, което извърших. Тези ужасни мигове винаги ще ме преследват.

— Трябва да си простиш, както ти простих аз, щом се озовах тук. Ние сме от различни поколения, твоят ум още не е улегнал. Ти не беше в състояние да прозреш човешките дела и да погледнеш като мен в бъдещето. Също като мен и ти следваше свои принципи. В това има някаква доблест.

— Не исках да те убивам, скъпи татко, исках да убия Олигарха!

— Олигархът никога не умира. На негово място винаги идва друг.

Докато призракът говореше, от мястото, което някога беше устна кухня, се разпръсна облаче от пращинки. Те се задържаха във въздуха, после се посипаха като сняг върху купчина въглища.

Останките на Лобанстер разказаха по какъв начин е поел върху себе си отговорността на Олигарха. Той вярвал, че в Сиборнал има

ценности, които трябва да бъдат съхранени. Духът говори дълго за тези достойнства и неведнъж по време на разказа си се впускаше в отклонения.

Разказа как е успял да скрие истината за високото си положение от семейството си. Дългите му ловувания бяха нещо по-различно от това, за което ги представяше. Намерил тайно убежище някъде из гъстите планински дебри. Оставял кучетата и с малък отряд поемал към Ашкитош, а на връщане прибирал хрътките. Веднъж по-големият му син открил кучетата и доловил истината в откъслечните факти. Вместо да разкаже някому за откритието си, Фейвин предпочел да се хвърли с настървение към смъртта си.

— Лесно можеш да си представиш болката, която изпитах, сине. По-добре е да съм тук, спокоен и недосегаем сред обсидиановите скали, и да знам, че повече никакви удари на съдбата няма да достигнат тялото и духа ми.

Този монолог подежда угнетяващо на сина му, но не успя да го убеди.

— Какво те спираше да ми се довериш, татко?

— Исках да не стигаш по-далеч от догадките, докато не настъпи времето да ти кажа. Заразата трябва да се спре, хората трябва да се научат на покорство. В противен случай цивилизацията ще западне и ще загине, смазана от вековете на студ. Единствено ръководен от тези убеждения, аз можех да следвам начертаната линия.

— Уважаеми татко, не можеш да представляваш цивилизацията, когато ръцете ти са обагрени с кръвта на хиляди хора.

— Те сега са тук с мен, сине, хората от армията на Аспераманка. Да не мислиш, че ме упрекват за каквото и да било? Или брат ти, който също е тук?

Душата на Лутерин изстена:

— След смъртта е друго! Чувствата не съществуват, остава само добрата воля. Какво ще кажеш за ненужната война със съседите ни в Брибар, която избухна по твоя вина? Тогава, когато беше унищожен древният град Ратагон? Това не беше ли връх на жестокостта?

— Ако необходимостта може да се нарече жестокост. Най-краткият път от Харнабхар до далечния Ашкитош беше да свия на запад към Нуунат и да се спусна по брибарската река Джердал — далеч по-плавателна от нашия своенравен Вендж. Така стигах до

морския бряг, където ме чакаха кораби, без да ме познае някой — в Ривенджк непременно щяха да ме познаят. Казвам ти всичко това, за да ти помогна да сложиш мислите си в ред. За Олигарха е важно да остане анонимен. Това намалява опасността от посегателства върху живота му и от съперничество между различните народи. Само че една група благородници от Ратагон, която плаваше към Джердал, ме позна. Враждата между нашите народи беше причината да пожелаят да се избавят от мен. Вместо това аз се избавих от тях — нормална самозащита. Ще трябва и ти да постъпваш така, скъпи ми синко, когато дойде твоят ред. Грижи се за себе си и се пази.

— Това няма да стане, татко!

— Е, какво пък, имаш достатъчно време да узрееш — снизходително изрече блещукащата сянка.

— Не е само това, татко, ти нанесе удар и на църквата. — Той замълча. Беше му невъзможно да се владее, обзет едновременно от благоговение и омраза към тази смътно очертана фигура. — Мислиш ли, че Бог въобще някога слуша или говори?

Кухината, която някога беше представлявала уста, остана неподвижна, но отговорът се чу ясно:

— Ние, духовете, имаме дарбата да усещаме откъде идват гостите ни. Знам добре, сине, че се намираш в сърцето на нашата светиня, затова те питам: чул ли си някога в това чистилице Бог да говори? Усещал ли си го да те слуша?

Във въпроса заплашително се размърда нещо зло, сякаш нещастиято може да намери радост само ако обсеби целия свят.

— Ако не бяха греховете ми, може би щеше да ме чуе, да проговори. Сигурен съм.

— Ако имаше Бог, момче, мислиш ли, че нашите безчетни легиони тук, долу, нямаше да знаят? Огледай се наоколо. Виждаш ли нещо, освен обсидиан? Бог е най-голямата заблуда за човечеството, преграда срещу суровите житейски истини.

За душата на Лутерин това беше като силно течение, което го повличаше към някакво непознато място. Младежът усети, че е близко до задушаването.

— Трябва да си вървя, татко.

— Приближи се, искам да те прегърна.

Привикнал да се подчинява, Лутерин се приближи към деформираната гръд. Той понечи да посегне ласкаво към баща си, но в този миг призракът изригна силна струя от пращинки, които го обгърнаха като пламък. Лутерин отскочи. Блясъкът помръкна. Точно навреме младежът си спомни историите, според които духовете, при цялата си покорност пред смъртта, понякога се опитват да сграбчат някоя жива душа и да сменят мястото си с нея.

Той още веднъж увери баща си в своята привързаност и обич и бавно се заиздига нагоре през обсидиана, докато армията от духове се смали и се превърна в блещукащо звездно небе. Отново беше в собственото си проснато тяло в килията. Усещането за топлината на живота постепенно се връщаше.

Оставаха още осем години, през които килията му щеше бавно да се влачи към изхода, и цели три, преди да преполови пътя от гранитното сърце на печалната планина.

Килията беше неизменна. Но неговото отвращение от самия себе си остаряваше и се губеше, заменено от други мисли. Лутерин започна да разсъждава върху различията, възникнали между Църквата и Държавата. Какво щеше да стане, ако те се задълбочаха и по някаква причина набирането на хора за Колелото спреше? Ако прекаралите десет години в него си излезеха на свобода, а нямаше кой да ги замени? Постепенно движението на Колелото щеше да се забави. Твърде малко щяха да останат, за да движат огромната му маса. Тогава и целият свят да затръбеше с тръбите, Колелото щеше да спре. Той щеше да се окаже погребан жив под планината. Бягството щеше да бъде невъзможно.

Тази мисъл го преследваше като някаква досадна муха дори насън, а без съмнение така беше и с много от останалите затворници. Откакто Архитектите бяха свършили работата си преди много години, Колелото не спираше, това беше известно. Само че миналото не даваше сигурност за бъдещето. Тревогата се превърна в негово присъщо състояние, което едва ли можеше да се нарече живот. Той примирено си спомняше старата поговорка: „Сиборналецът работи цял живот, жени се за цял живот и цял живот копнее да живее“. Като се

изключи частта с женитбата, той би могъл да се закълне, че пословицата се е зародила някъде в Колелото.

Измъчваха го и мисли за жени, както и липсата на мъжка компания. Той се опита да сигнализира по стената на съседите си по нещастие, но отговор нямаше. Бележки отвън също не се получиха повече. Умря и надеждата за тях. Всички го бяха забравили. В промеждутъците между работата и последвалото безмълвие постоянно го преследваше една загадка. От всичките 1825 килии само две имаха достъп до външния свят по едно и също време — тази, в която влизаше новият обитател, и съседната, която напускаха. Как тогава беше заселено Колелото от своите колонисти в началото? Как великаните, построили тази машина, я бяха задвижили?

В главата му се мяркаха ремъци, стоманени въжета и макари, представата за бурни подземни реки, които превръщаха Колелото във водно колело. Удовлетворителен отговор на този въпрос обаче така и не намери.

Дори и протичащите в ума му процеси си оставаха затворени в свещената планина.

От време на време някое ракообразно прекосяваше пълзешком пода на килията му. Той го хващаше зарадван, държеше го нежно и се любуваше как мърда крехките си ресничести краченца, мъчейки се да се освободи. Рачето знаеше какво е свобода и с цялото си същество се стремеше към нея. Несравнимо по-сложният човек далеч не беше толкова уверен.

Каква беше тази трансцендентна болка, която караше хората да се затварят доброволно за една голяма част от живота си във Великото колело? Може би това наистина беше пътят към самопознанието?

Лутерин се питаше дали рачето е наясно със себе си. Усилията му да се отъждестви с тези крехки същества, за да се наслади поне на частица от тяхната свобода, изчерпваха всичките му душевни сили. Часове наред той лежеше на пода на килията и наблюдаваше нищожните твари, пълзящи по пода, малките бели мравки и микроскопичните червейчета. Понякога забелязваше, че го наблюдава някой плъх или мишка с розови очи. Ако умра, мислеше си той, това ще бъдат единствените свидетели. Съществата, от които никой не се интересува.

Сигурно немалко хора умираха по време на затворничеството си в утробата на Колелото. За мнозина от тях това затворничество беше въпрос на избор, както някои оставаха ергени по собствена воля. Може би ги тласкаше желанието да избягат там, където нищо не се променя, далеч от светската суета — онази суета, която, ако правилно разбираше астрономите, беше частица от всеобщата суматоха във вселената.

Колкото до него, тази неизменност беше своего рода смърт. Тук не съществуваше вчера. Нямаше утре. Духът му се съпротивляваше на този бавен процес на умирање.

Тогава гръмваха фанфарите и той скачаше, втурваше се към външната стена на килията и сграбчваше най-близката верига. Придвижването на Колелото през скалата беше единствената смислена дейност, която му беше достъпна. Със сто и деветнадесет сантиметра на ден машината придвижваше всеки от обитателите си през мрака към свободата.

Не се опита да изпадне отново в паук. Посещението при духа на баща му свали тежкото бреме на вината от плещите му. След известно време Лутерин откри, че е престанал да мисли за баща си, а ако изобщо се сещаше, в представите му изникваха блещукащите звезди в света на мъртвите.

Изчезна бащата, когото познаваше, смелият ловец, промъквач се през непроходимите дебри на каспиарновите гори заедно с храбрите си приятели. На негово място се появи човекът, предпочел пред този волен живот доброволното затворничество на Исенския хълм, в сивия замък на Ашкитош.

Умрелият и Лутерин си приличаха по един любопитен начин. Самият Лутерин също беше доброволен затворник.

За трети път животът му стигаше до задънена улица. След едногодишната парализа на прага на възмъжаването последва бялото петно по време на Дебелата смърт и метаморфозата след нея. А сега това. Щеше ли най-сетне да престане да бъде онова, което Харбин Фашналгид наричаше „продукт на системата“? Дали не го чакаше някоя нова метаморфоза?

Оставаше да разбере дали ще успее да се освободи някога от влиянието на баща си. Баща му, макар и начело на системата, също беше нейна жертва, а чрез него и семейството му. Лутерин се замисли за майка си, затворена завинаги сред стените на семейния дворец — би

могла да се озове и на неговото място, без да почувства особена разлика.

Годините се нижеха и образът на Торес Лал постепенно избледняваше в представите му. Светлината на нейното присъствие си беше отишла. Попадайки в робство, тя се беше превърнала в обикновена робиня. Както веднъж отбеляза майка му, нейната преданост беше предаността на роба — користна, целяща да я предпази, която не извираше от сърцето. Изгубила своето социално положение — мъртва за обществото, както обичаха да казват за робите — тя се бе лишила и от дарбата да следва поривите на сърцето. Ако изобщо можеше да трепне сърцето на една робиня, то беше само от пресметливост. Лутерин започваше да осъзнава, че не е възможно робът да не изпитва омраза към поробителя си.

Затова пък с всеки изминат месец и сантиметър образът на Инсил Есикананзи ставаше все по-ярък в съзнанието му. Затворена в стените на собствения си дом, погребана жива сред семейството си, тя все пак носеше у себе си бунтарски дух. Под коприната и кадифето биеше непримиримо сърце. Той често разговаряше с нея в мрака. Тя винаги му отговаряше пренебрежително, с презрение към неговата приспособимост и смирение, но той се успокояваше, долавяйки в това загриженост за съдбата му и житейска мъдрост.

Затова, щом чуеше зова на тръбите, Лутерин с нови сили сграбчваше своята верига.

Високо горе над Великото колело се носеше едно съоръжение, което донякъде приличаше на него. Земната наблюдателна станция „Авернус“ също разчиташе на вярата, за да може да функционира.

Сега тази вяра не съществуваше. Матриархални общества управляваха малки групи от хора, които изцяло се бяха отдали на духовните игри на собствените си многобройни индивидуалности. Ненормално огромните сексуални органи бяха тържествено унищожени, често с ненормални средства. Ала отвращението от всичко механично и технологично беше превърнало племената в жертва на някакъв бездуховен евдемонизъм, в който сексуалният мотив играеше водеща роля.

Половете бяха безнадеждно объркани. Още от детството си всеки приемаше женска или мъжка индивидуалност, но понякога у един индивид се съчетаваха по цели пет личности. Тези множествени личности можеха завинаги да си останат чужди една на друга, да говорят на различни диалекти, да водят различен начин на живот. Можеха с настървение да се карат помежду си или да се влюбват безнадеждно една в друга.

Някоя от тях можеше да умре, а индивидът да продължи да съществува.

Постепенно се стигна до пълно разложение, сякаш се беше объркал самият генетичен код, от който зависеше наследствеността.

Намалялото население на станцията продължаваше да се занимава със сложните си и объркани игрички. Вече витаеше усещането за приближаващ край. Автоматичните системи също се повреждаха. Роботите, програмирани да обслужват неизправните уреди, вече бяха годни единствено да поддържат собствената си изправност. Но това можеше да стане само под надзора на хората, а такъв не се очертаваше.

Сигналите, изпращани към Земята, ставаха все по-редки и безцелни, все по-слабо съгласувани. Скоро щяха да спрат напълно. Достатъчни бяха само няколко поколения.

XVI

ГИБЕЛНО ПРОСТОДУШИЕ

В северното полукълбо на Земята беше лято и според някогашните представи за времето щеше да е 7583 година.

Група влюбени пътуваха в бавно движеща се стая. Наоколо и други стаи като тяхната напредваха кротко. Намираха се в тропиците.

Случваше се някой от влюбените да се премести в друга от останалите седемдесет подвижни къщички, скупчени пред геонавта. Белият многогълник скоро щеше да се размножи.

Един мъж на име Трокерн говореше, както обичаше да прави следобед, щом привършеха сутрешните занимания по преосмислянето. Също като другите около него, мъже или жени, Трокерн носеше само лек воал на главата си.

Беше строен, с приятно лице и неудържима усмивка, която плъзваше по устните му дори когато говореше съвсем сериозно.

— Ако съм разбрал правилно плодовете на днешните ни размишления, значи чудатите човеци от епохите преди термоядрената война не са проумявали един очевиден за нас факт. Не са се развили достатъчно, за да надраснат стремежа към завладяване на територия, определящ поведението на зверовете и птиците.

Обръщаше се към двете сестри Шойшал и Ермин, които в момента споделяха стаята с него. Жените си приличаха, но Шойшал като че мислеше по-ясно.

— Но поне част от древната раса е отхвърляла злото на собствеността над земята — отбеляза Ермин.

— Смятали са подобни хора за смахнати — възрази Трокерн. — Надявам се, че можем да се занимаем с моята теория, според която владението е било всичко за предишните човеци. А любовта... дори любовта за тях е била политически акт.

— Май се увличаш — подхвърли Шойшал. — Признавам, в онези времена почти навсякъде по планетата единият пол е господствал над другия...

— Не, притежавал го е в робство.

— Добре де, значи е господствал, заядливецо. Обаче са съществували и общества, в които сексът е бил чисто и приятно удоволствие, без да го обременяват с духовни или властнически символи. За онези хора „свобода“ е била най-важната дума и...

Трокерн клатеше глава.

— Мила, ти сама доказва твърдението ми. Споменатото от тебе малцинство се е опълчвало срещу преобладаващите нрави, затова също се е отнасяло — принудено е било да се отнася — към любовта като към политически акт. За тях свободната любов също е била волеизявление, значи е имала политически смисъл.

— Не ми се вярва и те да са се възприемали така.

— Не са мислили достатъчно прозорливо. Затова и вечно са ги измъчвали съмнения. Според мен за тях дори войните са били желани като бягство от личните им проблеми... — Той видя, че Шойшал се кани да му възрази, и продължи припряно: — Да, да, знам, че и войните са били свързани със завладяването на територии. Стремещът за господство се пренасял от земята върху индивида. От всеки се очаквало да се гордее с родината си и да се сражава за нея, както трябвало да се гордее с любимата и да бие за нея. По-точно — за съпругата си, както са наричали жените си тогава. Ти можеш ли да си представиш да се гордея или да се бия за тебе?

— Това реторичен въпрос ли беше? — засмя се Ермин.

— Хайде да се занимаем с един пример за манията на старата раса да притежава. Робството било обичайно на Земята чак до епохата на промишлената революция, запазило се на много места и по-късно. Не е било по-добро, отколкото го виждаме на Хеликония. То давало власт да притежаваш друг човек, макар че ние едва можем да повярваме във възможността подобна идея да съществува. За нас ще е ужасно, защото знаем как робството потиска и робовладелеца.

И гласът, и лявата ръка на Трокерн се надигнаха, за да подчертаят казаното, а старецът в ъгъла, който възнамеряваше да проспи следобеда, сърдито измънка нещо, изпръхтя и се обърна на другия си хълбок.

— Пак ти напомням, любими, че е имало и много общества без роби — изрече Шойшал. — Дори са се гнусели от самата мисъл.

— Само са казвали това, но пак са наемали слуги, ако са можели да си го позволят, и са им налагали подчинено положение. По-късно започнали да се отнасят по същия начин с андроидите. И уж свободните от робство общества пак се устремявали към всевъзможни форми на притежание. Собственост... Било е някаква лудост.

— Не са били безумци — укори го Шойшал. — Просто са се различавали от нас. Вероятно и ние бихме им се сторили странни създания. Трокерн, често съм слушала твоите словоизлияния и не отричам, че ми е приятно... е, донякъде.

А сега чуй какво ще ти кажа аз. Ние се намираме тук и сега, защото сме имали изумителен късмет. Забрави за божията намеса, над която толкова си блъскат главите хеликонийците. Най-обикновен късмет. Говоря не само за факта, че шепа хора са оцелели след ядрената зима. Преди всичко ни е провървяло с поредицата космически произшествия, сполетели Земята. Помисли как бактериите освобождавали кислород в иначе негодната за дишане атмосфера. Или за случайното отклонение, позволило на рибите да развият гръбнак. Или пък у млекопитаещите да се появи плацентата, толкова по-сложна от яйцата при други видове. Помисли и за случайния метеоритен дъжд, който променил условията на планетата толкова рязко, че динозаврите не могли да се приспособят и освободили място за бозайниците. Мога да изброявам още дълго...

— Винаги намираш какво да кажеш — отбеляза сестра ѝ полувъзхитено, полунасмешливо.

— Нашите праотци са се страхували от случайностите. Бояли са се от късмета. Затова измислили боговете, оградите, браковете, атомните оръжия и какво ли още не. Не се е дължало на любимия ти стремеж към собственост, а на страха от случайността. И накрая злополуката ги върхлетяла. Може би подобни пророчества са обречени да се сбъдват.

— Да, звучи убедително. Готов съм да се съглася, ако и ти приемеш, че жаждата за собственост също е била признак на този страх от случайността.

— О, щом си толкова сговорчив, Трокерн, нека се върнем на темата за секса.

Тримата се разсмяха в един глас. През прозорците се виждаше малкото градче, пълзящо тромаво напред, извличайки самоток от многоъгълника.

Ермин обгърна с ръка раменете на сестра си и я погали по косата.

— Говорите как един човек е притежавал друг. Предполагам, че така си представяте древната институция на брака. Но все пак на мен ми изглежда доста романтично.

— И най-отвратителните неща се обвиват в романтика, ако са останали достатъчно далеч в миналото — отвърна Шойшал. — Сякаш ги гледаш през мараня... Но бракът е най-ясният пример за любовта като политически акт. В най-добрия случай е била преструвка или самозалъгване.

— Не ми е ясно за какво говориш. Мъжете и жените не са били длъжни да сключват брак, нали?

— Да, донякъде е било доброволно решение. Но винаги са изпитвали натиска на обществото да постъпват точно така. Понякога морална принуда, понякога икономическа. Така мъжът имал някоя да му прислужва и да е поддръка за секс. А жената имала някой да печели пари за нея. Взаимно задоволявали користолюбието си.

— Ужасно!

— И всички тези романтични измислици... — с удоволствие продължи Шойшал. — Възторзи, любовни песни, сладникава литература, самоубийства, сълзи, клетви — все прояви на социалните канони, примамки в капана, който те дори не забелязвали.

— Както го казваш, звучи твърде страшно.

— Ермин, уверявам те, че е било още по-лошо. Нищо чудно, че толкова жени са предпочитали да станат проститутки. Бракът е бил още една форма на борбата за власт, двамата съпрузи си оспорвали надмощието. Мъжът размахвал портфейла си като брадва, а жената имала тайното оръжие между краката си.

Пак започнаха да се кикотят. На другия нар старецът, който се казваше Сартори-Ирвраш, захърка, сякаш протестираше срещу шума.

— Ти поне не го държиш в тайна — подхвърли Трокерн.

Ако градчето ставаше твърде многолюдно за нечий вкус, винаги можеше да тръгне пред друг геонавт. Имаше пребогат избор. Някои оставаха в географските ширини с най-дълъг ден, други пътешестваха, за да се наслаждават на гледките. Имаше и такива, които предпочитаха да са около морета или пустини. Навсякъде ги очакваха разнообразни преживявания.

А реакциите на хората не бяха същите. Никой вече не възклищаваше и не ахкаше. Гъвките и приспособими мозъци бяха принудили най-после емоциите да заемат по-скромно място, подчинени, но не и поробени от Гея, духа на Земята. Гея не се стремеше да ги притежава като древните им измислени богове. Самите хора бяха частици от този дух. Бяха постигнали почти прорицателска чистота на мисълта.

Затова и смъртта вече бе изгубила ролята си на мъчител в човешките дела. Остана един от обикновените фактори на всекидневието — Гея беше общият гроб, от който неспирно избуяваше нов живот.

А битието им се обогатяваше и от тясното обвързване с Хеликония. От наблюдатели мъжете и жените на Земята се бяха превърнали в участници. Образите все по-рядко се появяваха в холографските екрани на спираловидните зали, но емпатичната връзка ставаше още по-здрава. В определен смисъл човечеството — обединеното човешко съзнание, преодоля пространството, за да стане окоето на Прасътворителката, да дари със сила далечните си сродници от другата планета.

Тепърва им предстоеше да разберат докъде ще ги доведе това духовно пътешествие.

Като приеха подходяща и приятна за тях роля в земните дела, човеците отново влязоха във вълшебния цикъл на битието. Забравиха някогашната си алчност. Светът беше техен, както и те му принадлежаха.

Вече притъмняваше, когато Ермин каза:

— Говорихме си за любовта като политически акт. Трудно ми е да свикна с такава идея. А каква беше правната измишльотина, с която древната раса се измъчвала в края на брака? Нали и Джандол-Анганол страдаше от нещо подобно? Аха, сетих се!... Развод. Спорили са кое за кого да остане, нали?

— И кой да има власт над децата — добави Шойшал.

— Пример за любов, оплетена с икономика и политика. Не са разбирали, че е нямало как да се освободят от игото на случайностите. Това е един от начините Гея да откликва на промените.

Трокерн надникна през прозореца и посочи геонавта.

— Няма да се учудя, ако Гея е изпратила това нещо да ни замести — изрече с престолено униние. — В края на краищата геонавтите са по-красиви и функционални от нас... присъстващите са изключение, разбира се.

В небето засияха звезди и тримата излязоха навън. Вървяха до бавно пълзящата стая.

— Хеликония ни показва колко хора и на Земята са били съсипани от стремежа за господство над територии и над любимия човек. Ядрената зима поне е освободила нашата раса от тези окови. Намерихме по-добър живот.

— Чудя се какво ли още не ни е наред, без ние дори да подозираме? — засмя се Трокерн.

— Поне за тебе знаем точно — подкачи го Ермин, а той я ухапа по ухото.

Сартори-Ирвраш се размърда на леглото и изръмжа одобрително, сякаш не би имал нищо против също да ухапе това розово ушенце. По това време на денонощието се разбуждаше, за да се порадва на тъмата в тропиците.

— А това ми напомня — промълви Шойшал, вдигнала глава към звездите, — че ако има нещо вярно в моята теория за случайностите, може би ще си обясним защо някогашните хора не открили живот никъде освен на Хеликония. Нашите две планети са имали късмет, преживели са какви ли не случайни произшествия. А на другите места всичко е вървяло според някакъв геофизичен план. И нищо особено не се случвало. Нямали са история.

Загледаха се в небесния безкрай. Трокерн въздъхна.

— Толкова съм щастлив, когато виждам галактиката. Винаги! От една страна, звездите ме подсецат, че цялата изумителна сложност на органичната и неживата вселена се свежда до няколко ужасяващо прости физически закона...

— *И естествено, щастлив си, че звездите ти дават повод да произнесеш поредната реч... — прекъсна го Шойшал и наподоби неговата поза.*

— *... а от друга страна, мила... Е, знаеш какво ще кажа. Радвам се, че съм по-сложен от някой червей или муха и затова мога да проникна в красотата на тези закони.*

— *Мисля си за всички древни легенди за боговете — изрече Шойшал. — Човек все се чуди дали пък в тях не се крие нещо вярно. Може би бог всъщност е стар досадник, с когото не би искал да те видят в една компания след смъртта ти...*

— *... и вечно се муси над планети, където има само пясък...*

— *... и брои песъчинка по песъчинка — довърши Ермин.*

Разсмяха се и побързаха да догонят своята стая.

Годините минаваха. Беше съвсем просто. Трябваше да тегли веригите и годините минаваха. Колелото се носеше в неznайна посока през небесата.

Отчаянието отстъпваше пред смирението. Дълго след това замъждука надеждата. Появи се без тържествени тръбни звуци, също като зората.

Промениха се и рисунките по външната стена. Грубо скицирани голи женски тела, надежди и хвалби за внуци, опасения за съпруги. Имаше и календари, отброяващи последните години.

Но пак се срещаха верски поучения, понякога повтаряни маниакално на много метри от стената, преди драскачът да се умори. Лутерин препрочиташе замислено един от надписите: „Цялата мъдрост на света съществува от самото му начало. Пий ненаситно от нея, за да се умножи.“

Веднъж дърпаше усилено заедно с невидимото множество и цялата грамадна тежест скърцаше на оста си. Осъзна, че в килията му прониква бледо сияние. Задърпа още по-усилено. Всеки час работа завърташе Колелото с десетина сантиметра и с всеки час светлината ставаше по-ярка. Килията бе окъпана в жълтеникав здрач.

Той си въобрази, че е попаднал в рая. Захвърли кожата, с които покриваше тялото си, вкопчи се в десетте брънки на веригата и започна да тегли трескаво. В края на работния период от дванадесет

часа и половина предната стена се бе преместила достатъчно, за да открие ослепителна цепнатина. В килията играеха отблясъци, запълнили и най-сенчестото ъгълче. Лутерин се свлече на колене и закри очите си с длани. Ту ридаеше, ту се смееше.

Когато Колелото спря, целият процеп беше във външната стена на килията. Широката около една педя пролука означаваше, че оставаше половин година, преди Шокерандит да се добере до изхода под манастира Бамбек. Старателно издълбани в гранита букви гласяха: „Малко ти остава, преди да се върнеш в света. Не губи времето си напразно.“

Прозорецът бе врязан дълбоко в скалата. В далечния край имаше гъста решетка. А отвъд решетките се виждаше каспиарново дърво, брулено от бурята.

Лутерин дълго не откъсваше поглед от дървото, после седна на нара да осмисли откритата се пред очите му красота. Процепът, през който нахлуваше дневната светлина, пропускаше скъпоценност, от която килията преливаше във вечно променливи прекрасни искрици. Сякаш цялата светлина във вселената се бе събрала тук, за да благослови Лутерин. Отново се опияняваше от екстаза да се почувства жив.

— Инсил! — извика той в падащия здрач. — Аз ще се върна!

На следващия ден не пипна веригите, само гледаше как прозорецът се мести от усилията на останалите. На третия ден пак не докосна веригата, а задната стена на килията почти скри процепа. Но дори тъничката ивичка светлина беше достатъчна да преобрази вълшебно неговия затвор. На четвъртия ден загуби дори това — сега прозорецът омагьосваше човека в съседната килия. Лутерин се умърлуши.

За него отново започна период на съмнения. Копнежът по свободата отстъпи пред страха. Какво щеше да завари навън? Как ли е живяла Инсил през тези години? Дали е напуснала омразния за нея Харнабхар?

Сети се за майка си. Може би е умряла отдавна. Пребори се с желанието да изпадне в паук, за да се увери.

И Торес Лал... Е, нали я освободи. Вероятно е намерила начин да се завърне в Борлдоран.

А какво ли ставаше из целия континент? Дали новият Олигарх налагаше спазването на законите, издадени от предишния? Още ли изтребваха фагорите? Докъде бе стигнал раздорът между църквата и държавата?

Питаше се какво отношение към себе си може да очаква. Току-виж, на изхода го посрещне взвод за екзекуции. Измъчваше го старият въпрос, на който така и не си отговори за почти десет години — светец ли е или грешник? Герой или престъпник? Поне знаеше, че се е простил с шансовете си някога да стане Пазител на Колелото.

Започна да говори на въображаема жена с красноречие, каквото преди му бе недостъпно в присъствието на други хора.

— Какъв лабиринт е животът в съзнанието на хората! И колко по-лесно е да живееш като фагор. Те не се терзаят нито от надежди, нито от опасения. Когато си млад, успяваш да поддържаш илюзията, че рано или късно ще ти се случи нещо вълнуващо и удивително, че ще стигнеш по-далеч от родителите си, ще срещнеш прекрасна жена и ще съумееш и ти да ѝ се сториш чудесен. И в същото време си уверен, че в дивата джунгла на възможностите, в гъсталака на противоречиви мнения има нещо жизненоважно, което си способен да откриеш и разбереш. Все някога ще го научиш и ще превърнеш загадката в разбираемо за всички послание. И смисълът на живота, истината ще засияят с чиста светлина в мъглите. Но изобщо не е така. И щом не е, откъде ни е хрумнала тази заблуда, която само ни лишава от спокойствие? От толкова години съм тук, толкова пъти премислях...

Дърпаше мощно всяка поредна верига. Оставаха все по-малко дни според издълбаните на стената календари. Наближаваше невероятният миг, когато отново щеше да бъде свободен, за да се смеси с човешкото гъмжило. Каквото и да му се случеше навън, той се молеше разпалено на Неживеещия бог да му позволи пак да се люби с жена. Във въображението му Инсил вече не беше чужда и далечна.

Северният вятър пак носеше дъха на вечните ледове. Едва ли имаше живо същество, което би могло да оцелее под напора му. Дори издръжливите листа на каспиарните се притискаха като свити корабни платна към стволите.

Сняг затрупваше долините и се слягаше в плътни преспи. С всяка малка година светлината през деня отслабваше.

Към малкия параклис на крал Джандол-Анганол водеше покрита пътека. Навесите бяха направени надве-натри от откършени клони, но поне вилиците не заличаваха пътеката.

За пръв път от векове някой живееше в параклиса. Жена и момче клечаха до печката в ъгъла. Жената никога не забравяше да заключи вратата и бе прикрила печката, за да не се вижда откъм прозореца. Знаеше, че няма никакво право да живее на това свято място.

Бе поставила наоколо капани, които откри ръждясали в ризницата на параклиса. Дребните зверчета, които улавяше, напълно задоволяваха нуждата на двамата от храна. Тя си позволяваше съвсем рядко да отиде до селото, макар там да имаше добър приятел, който продаваше докарана от крайбрежието риба. Старият път от Ривенджк се поддържаше проходим независимо от изпитанията на климата.

Учеше сина си да чете. Пишеше буквите с пръчка в прахта или го вземаше на ръце, за да му покаже надписите по стените. Обясни му, че думите са картини на неща, някои от които ги има или могат да се появят, а други не бива да съществуват. Опитваше се и да му внушава незабелязано нравствени поучения, но понякога съчиняваше за него глупави приказки и двамата се превиваха от смях.

Щом детето заспеше, тя четеше за собствено удоволствие.

Никога не преставаше да се чуди, че в сградата още се усещаше присъствието на човек от нейния роден град Олдорандо. Долавяше странна връзка между неговия живот и своя въпреки разстоянията и вековете. Той се бе оттеглил тук в самота, за да се покае за греховете си. Много по-късно към него се присъединила и жена от Димариам, една от страните в далечния Хеспাগорат. И двамата бяха оставили писмени свидетелства, над които тя размишляваше дълги часове. Понякога ѝ се струваше, че неспокойният дух на краля витае наоколо.

След години, когато синът ѝ порасна, тя му разказа историята.

„Този злодей Джандол-Анганол причинил голяма беда на подвластните си земи. Бил набожен, но унищожил религията си. Много трудно му било да живее с този страшен товар на съвестта си. Затова отпътувал за Харнабхар и прекарал десет малки години в Колелото, където сега е твоят баща. Но Джандол-Анганол изоставил

не една, а даже две кралици там, откъдето дошъл. Сигурно е бил твърде покварен човек, нищо, че сиборналците го смятат за светец.

След като излязъл от Колелото, при него дошла и жената от Димариам, за която вече ти говорих. И тя била лечителка като мен. Е, занимавала се и с други неща, дори с търговия. Казвала се Имия Мунтрас. Водена от зова на вярата, тя дошла в Харнабхар и срещнала краля. Може би му е била утеха на стари години. Това не е лошо.

Мунтрас знаела колко ценни са знанията ѝ. Ето, виж — написала е всичко по стените още през лятото на Голямата година. Тогава хората също си въобразявали, че ще настъпи краят на света. Тази жена научила много от един мъж, попаднал в Олдорандо от някакъв друг свят. Изумително е, но аз съм се нагледала на толкова необикновени неща, че съм готова да повярвам дори и в това.

От този странник научила много неща за епидемията. Той ѝ казал, че Дебелата смърт е необходима, че тя преобразява оцелелите, променя обмяната на веществата, за да ги подготви най-добре за живота през зимата. Иначе хората нямат надежда да се съхранят през най-студените векове. Заразата се пренася от буболечки, които паразитират в козината на фагорите, а ухапят ли човек, той се разболява. Както виждаш, хората не могат да оцелеят през зимата на голямата година, ако ги няма фагорите.

Мунтрас се опитала да предаде знанията си на жителите на Харнабхар още преди векове. Но ето че и сега тук избиват двурогите, а държавата се старее с всички сили да спре разпространението на епидемията. По-добре да се бяха заели с медицината, за да има повече оцелели от болестта.“

Тя се взираше в лицето на своя син в полумрака на параклиса. Момчето я слушаше внимателно, а после ровеше из сандъците, останали от злия крал, и си играеше със съкровищата му.

Една вечер, както пак си избираше играчка, а майка му четеше на светлината от запалена борина, някой почука на вратата.

Подобно на бавния ход на сезоните, Великото колело на Харнабхар винаги завършваше обиколките си.

Най-сетне и Лутерин Шокерандит стигна до края на своя кръг. Неговата килия се върна при отвора. Само половин метър камък я

делеше от предната килия, в която сега влизаше някой доброволец, за да дърпа десет години Хеликония към светлината.

В почти непрогледния мрак го чакаха стражи. Помогнаха му да излезе. Но вместо да го отпратят, поведоха го бавно по виеща се широка стълба. Светлината ставаше все по-ярка. Той стисна клепачи и се задъха.

Оставиха го в една малка стая на манастира Бамбек. Влязоха две робини, позволяваха си само да му хвърлят коси погледи. След тях дойдоха и мъже, понесли дървена вана, ведра с гореща вода, огледало, кърпи, бръснач и нови дрехи.

— Това е жест на любезност от страна на Пазителя — каза едната жена. — Не за всеки излязъл от Колелото се грижат така.

Когато уханието на билки от горещата вода достигна до Лутерин, той осъзна как се е вмирисал, как се е пропил до кости с воня. Помогнаха му да се отпусне във ваната. Лежеше и се наслаждаваше, докато го къпеха. Всяка дребна случка заплашваше да помъти разсъдъка му. Сякаш възкръсваше за втори живот.

Робините го избърсаха и го облякоха в топлите нови дрехи. Хванаха го под ръка и го заведоха до прозореца. Отначало почти ослепя.

Виждаше селото от голяма височина. Къщите бяха потънали в сняг чак до покривите. Единственото нещо, което се движеше, беше шейна, теглена от три йелка, а над нея кръжаха две птици.

Видимостта беше добра. Снежната буря тъкмо стихваше и вятърът гонеше облаците на юг, откривайки петна дълбока синева в небето. Тази приказна гледка претовари съзнанието му. Той обърна гръб на прозореца и засенчи очите си с длан.

— Кой ден е сега? — попита жените.

— Ами утре е здрачният ден на 1319 година. А какво ще кажете да махнем тая брада, та да изглеждате с десет-петнайсет века по-млад?

Брадата му бе расла като лишей в мрака. Сега му стигаше до пъпа, прошарена със сиви косми.

— Отрежете я — съгласи се Лутерин. — Че аз още не съм навършил двадесет и четири години. Още съм млад, нали?

— Виждала съм и по-стари — уклончиво отвърна робинята и защрака с ножицата.

После трябваше да се яви пред Пазителя на колелото.

— Ще бъде кратка, съвсем официална среща — увери го разпоредителят, докато го водеше през лабиринта от коридори в манастира.

Лутерин не каза нищо. Новите впечатления задръстваха ума му, но неволно се сети, че някога се надяваше самият той да стане Пазител.

Остана безмълвен в единия край на огромната приемна. Пазителят седеше на широк дървен трон, от двете му страни стояха момчета в монашески раса. Йерархът му махна да се приближи.

Шокерандит вървеше неуверено по осветения под и се питаше защо ли толкова много крачки му бяха необходими, за да застане накрая пред подиума.

Пазителят беше грамаден човек, предпочел да скрие туловището си под безформена виолетова роба. Лицето му сякаш щеше да се пръсне всеки миг от вътрешно напрежение. Имаше същия цвят като робата, спуканите капиляри се бяха разпъзели по бузите и носа му като миниатюрни лози. Лутерин съвсем бе забравил, че на света се срещат такива лица, и го изучаваше с любопитство, докато мъжът насреща също се взираше в него.

— Поклони се! — изсъска едно от момчетата и той се подчини.

Пазителят заговори задавено.

— Ти се върна сред нас, Лутерин Шокерандит. През последните десет години Църквата се грижеше за тебе, иначе твоите врагове вероятно щяха да те отровят, за да отмъстят за отцеубийството.

— А кои са тези врагове?

Воднистите очи на събеседника се криеха сред дебели мастни гънки.

— О, убиецът на Олигарха има врагове навсякъде — и официални, и прикрити. Но те, общо взето, са врагове и на Църквата. И напред ще правим за тебе каквото можем. Между нас да си остане... Смятаме, че сме ти задължени. — Пазителят се подсмихна. — В състояние сме да те изведем веднага от Харнабхар.

— Нямам никакво желание да напусна Харнабхар. Тук е моят дом.

Воднистите очи наблюдаваха само устата му, докато говореше.

— Е, току-виж, си промениш намеренията. Сега ще трябва да се явиш и пред Наместника на Харнабхар. Както ти е известно, някога

един и същ човек заемаше двата поста, но след разцеплението между Държавата и Църквата бяха разделени и тези длъжности.

— Господине, позволявате ли да ви задам един въпрос?

— Питай.

— Много неща искам да си изясня... Църквата за грешник ли ме смята или за светец?

Пазителят се прокашля, за да спечели време.

— Недопустимо е Църквата да одобри официално отцеубийството и формално погледнато, би трябвало да си грешник. Как иначе? Мислех, че сам си стигнал до този извод през десетте години, прекарани долу... Но лично, не като църковен служител... бих казал, че ти отърва света от един злодей и това те прави светец в моите очи.

Йерархът пак се засмя.

Ето го един от прикритите ми врагове, каза си Лутерин. Поклони се отново и понечи да се обърне, но едрият мъж се надигна тежко от трона и го възпря.

— Не ме ли позна? Аз съм Пазителят на Колелото Ебсток Есикананзи, стар твой приятел. Някога ти се надяваше да се ожениш за дъщеря ми Инсил. Както виждаш, издигнах се на висок пост.

— Ако баща ми беше жив, никога нямаше да станете Пазител.

— А кой е виновен за това? Радвай се, че все пак съм ти благодарен.

— И аз ви благодаря, господине — промълви Лутерин, а умът му предъвкваше небрежно подхвърлените думи за Инсил.

Нямаше представа къде би трябвало да се срещне с Наместника на Харнабхар. Но Пазителят Есикананзи се бе погрижил за всичко. Облечен в церемониална униформа слуга чакаше Лутерин пред манастира, а в шейната имаше и кожено наметало, за да не измръзне.

Съвсем се зашемети от скоростта и оглушителния шум на звънчетата по хамутите на йелките. Затвори очи и се хвана здраво. Чуваше птичи писъци, скърцането на плъзгачите по снега и това му напомняше за нещо отдавна забравено.

Доколкото успя да разгледа селото на излизане от манастира, тук вече не идваха поклонници. Капаците бяха затворени по прозорците на всички къщи. Всичко му изглеждаше по-дребно и мърляво, отколкото го помнеше. Тук-там проблясваше лампа на горния етаж над някой

магазин. Още го боляха очите от светлината. Отпусна се на седалката и се замисли за Ебсток Есикананзи. От дете познаваше този човек, вечно умилкващ се около баща му. Беше му неприятен. Смяташе, че именно Ебсток е отговорен за горчилката, трупаша се в душата на Инсил.

Шейната подскачаше по пътя, звънчетата подрънкваха весело. Но гласът на по-голяма камбана вече ги заглушаваше.

Накара се насила да огледа околността.

Минаха през голяма порта. Позна мястото. Бе се родил тук. Край разчистената пътека имаше триметрови преспи. Сега минаваха през... да, през Лозята. Незабравимият звън на камбаната ставаше все по-силен.

Мислите му сякаш се сгряха от спомена как тича като малък и влачи шейничката си, а баща му стои на стъпалата пред входа и го чака с протегнати ръце.

Сега отпред стоеше въоръжен часовой. Той зарита с ботушите си по масивната врата, докато един роб отвори и пусна Лутерин вътре.

В лишеното от прозорци преддверие горяха газови лампи, обкръжени от ореоли по гладките мраморни стени. Веднага забеляза, че голямото кресло е махнато.

— Майка ми тук ли е? — обърна се към роба.

Онзи само го изгледа тъпо и тръгна пред него към стълбата. Лутерин си напомни безчувствено, че сега той трябваше да е и Наместник, и Пазител в Харнабхар.

Робът почука и някой се обади отвътре. Лутерин влезе в някогашния кабинет на баща си, толкова често заключен за него през детските му години.

До камината се бе проснала стара сива хрътка, тя само изскимтя раздражено, щом видя натрапника. Още влажни парчета дърво съскаха и димяха върху решетката. В стаята миришеше на пушек, кучешка пикня, долавяше се дъх и на пудра. Зад дебелото стъкло на прозореца бяха снежните простори и необятната безсловесна вселена.

Схванатият кръст на побелелия секретар отдавна бе превърнал фигурата му в подобие на въпросителен знак. Подъвка устните си вместо поздрав и посочи на госта стол без никакви излишни прояви на сърдечност.

Лутерин седна. Погледът му шареше из стаята, все още претъпкана с вещи на баща му. Виждаше старинните мускети,

картините и декоративните чинии по стените, лампионите и часовника. Сякаш само ронещото се парче сладкиш върху бюрото на секретаря бе тук отскоро.

Старецът се настани и почти смачка сладкиша с лакът.

— Господарят в момента е зает с подготовката на церемонията по случай деня на зимния здрач. Няма да се забави — каза той. След малко изгледа Лутерин кисело и попита: — Май не ме помните?

— Светлината тук е прекалено силна.

— Но аз съм Еванпорил, бившият секретар на вашия баща. Сега служа на новия господар.

— Липсва ли ви баща ми?

— Не мен би трябвало да питате за такива неща. Аз само върша административната работа.

Старецът забодя поглед в пръснатите по бюрото документи.

— А майка ми още ли живее тук?

Другият рязко вдигна глава.

— Да, тук е.

— А Торес Лал?

— Не ми е известно това име, господине.

Тишината се изпълни с шумолене на хартия. Когато вратата се отвори, Лутерин се сети да стане. Влезе кльощав висок мъж с прошарена коса и издължено лице. Имаше звънче на пояса си. Застана наред стаята и изгледа госта от горе на долу. Лутерин срещна погледа му невъзмутимо, опитваше се да познае дали това е някой от явните или прикритите му врагове.

— Е... най-последно се върна в света, където причини голям смут навремето. Добре дошъл. Олигархията ме назначи за Наместник, за да се разграничи от църковните власти. С влошаването на климата все по-трудно поддържа връзка с Ашкитош. Грижим се да ни снабдяват добре с храна от Ривенджк, но военните... не горят от желание да идват насам.

Разделяше изреченията с отчетливи паузи. Лутерин предпочете да премълчи.

— Ще се погрижим за тебе, макар че едва ли ще е уместно да се настаниш отново в тази къща.

— Това е моят дом.

— Не е. Ти нямаш дом. Открай време тук е домът на Наместника.

— Значи сте имал голяма полза от деянието ми.

— Да, все някому се случва да провърви на този свят. Вярно е.

Настана мълчание. Секретарят им поднесе две чаши ядал. Лутерин взе своята, очарован от играта на рубинените отблясъци, но не понечи да пие.

Наместникът стоеше все така изпънато, но пролича, че не е спокоен, когато изгълта питието на един дъх и каза:

— Разбира се, дълго си бил откъснат от света. Наистина ли не ме позна?

Лутерин не отговори. В лек изблик на раздразнение Наместникът промърмори:

— В името на Прасътворителката, много затворен си станал. Някога бях твой командир. Аз съм Аспераманка. Мислех си, че войниците никога не забравят мъжете, които са ги водили в битка!

Едва сега Лутерин отвори уста.

— Ах, да, Аспераманка... „Нека им пуснат малко кръв“... Да, спомних си.

— Трудно се забравя как под влиянието на баща ти Олигархията заповяда моята армия да бъде изтребена, за да не пренесем Дебелата смърт в Сиборнал. Малцина освен мен и тебе спасиха живота си тогава.

Той закрачи из стаята. Лутерин видя познатия тежък гняв по лицето му, но попита:

— Какъв съм аз за държавата — грешник или светец?

Ноктите на Наместника почукнаха по стъклото на чашата.

— След като баща ти... умря, последва период на размирици в много от областите на Сиборнал. Хората вече свикнаха със суровите закони, които ще ни преведат непокътнати през зимата... но тогава беше друго. Честно казано, мнозинството не беше добре настроено към Торкерканзлаг II. Олигархията пусна слуха, че си бил нарочно подготвен да го убиеш, защото вече не могли да контролират постъпките му. Наложиха представата, че си бил пощаден при Кориантура само защото те очаквала тази важна мисия. Мълвата засили популярността ни и ни помогна да се справим с трудностите.

— Прикрили сте престъплението ми с утешителни лъжи.

— Просто извлякохме полза от твоята иначе безполезна невъздържаност. Едно от последствията е, че за държавата ти си герой. Защо да си играем на думи като „светец“ и „грешник“? Превърна се в жива легенда. Но съм длъжен да ти кажа, че лично за мен си най-пропадналият грешник. Все още се ръководя от религиозните си убеждения в подобни въпроси.

— Религиозните убеждения ли ви настаниха на този пост в Харнабхар?

Аспераманка се усмихна и подръпна брадата си.

— Мъчно ми е за Ашкитош. Но щом ми се откри възможност да поема управлението на тази област, не се колебах... Като човек-легенда, вече вписан в историята, трябва да приемеш поканата ми да прекараш нощта под този покрив. Ти си гост, а не пленник.

— А майка ми?...

— Тук е. Тя е сериозно болна. Едва ли е по-вероятно да те познае, отколкото ти успя да си ме спомниш. И понеже си нещо като герой в Харнабхар, искам утре да ме придружиш на публичната церемония по случай деня на зимния здрач. Ще присъства и Пазителят. Така хората ще се убедят, че нищо лошо не сме ти сторили. Това ще бъде и денят на твоето завръщане в обществото. После ще има пиршество.

— Аха, ще ми подхвърлите някоя мръвка за награда...

— Не те разбирам. След церемонията ще обсъдим как би искал да подредиш живота си занапред. Вероятно ще предпочетеш да напуснеш Харнабхар и да се заселиш в по-цивилизовано място.

— И Пазителят изрази същата надежда.

Отиде да навести майка си. Почти изцедена от болестта, Лурна Шокерандит не помръдваше в леглото. И наистина не го позна, както очакваше Аспераманка. През нощта Лутерин сънува, че отново е в Колелото.

Следващият ден започна с голямо раздвижване в къщата и трескав звън на камбани. Странни кухненски миризми достигаха стаята му. Постепенно разпозна ароматите на ястия, които някога би вкусил охотно. Сега копнееше за простиците порции, пуснати през отворите на Колелото.

Влязоха роби да го измият и облекат. Остави се покорно на грижите им.

В голямата зала се бяха събрали много непознати. Загледа се отгоре в тях, подпрян на перилата. Не изпитваше никакво желание да се смеси с това гъмжило. Наместникът Аспераманка се качи при него и го хвана за ръката.

— Изглеждаш ми потиснат. Какво мога да направя за тебе? Важно е всички да видят днес, че ти угаждам.

Тълпата от залата се устреми навън, където чакаше колона от шейни. Лутерин мълчеше. Чуваше как вятърът реве свирепо както в Колелото.

— Добре тогава, поне ще се возим в една шейна, та да си помислят, че сме приятели. Отиваме в манастира, където ще се срещнем с Пазителя, със съпругата ми и мнозина от изтъкнатите хора на Харнабхар.

Говореше оживено, но Лутерин не го слушаше, съсредоточи се в слизането по стъпалата. Едва когато застанаха пред външната врата, Наместникът попита грубо:

— Да не носиш някакво оръжие?

Лутерин поклати глава и двамата се качиха в шейната. Робите ги увиха с кожи. Поеха напред във вилицата сред снежните преспи.

Завиха на север и вятърът се впи в лицата им. При минус двадесет градуса можеха лесно да измръзнат.

Но небето беше ясно и когато преминаваха през смълчаното село, зад връх Харнабхар се очерта неравна гигантска маса.

— Шивенинк, трети по височина в света — посочи Аспераманка. — Ама че отблъскващо място!

Той издаде неопределен звук на отвращение.

Голите нагънати стени се виждаха само минута-две. После върхът изчезна като призрак, надвиснал над селото.

Шейните поеха нагоре по криволичещия път към манастира Бамбек. Влязоха и робите ги поведоха към сводестите зали, където вече се бяха събрали десетки гости с много официален вид.

По даден знак всички изкачиха още няколко стълби. Лутерин следеше равнодушно ставащото. Вслушваше се в тътена дълбоко под манастира. Напрегнато се опитваше да си представи всяко ъгълче от своята килия, всяка драскотина по стените.

Най-сетне спряха в една от най-високо разположените зали. Два килима покриваха пода — бял и черен. Разделяше ги желязна ивица по средата на просторното помещение. Газовите лампи едва осветяваха залата. Един-единствен прозорец гледаше на юг, но бе покрит с тежка завеса.

На нея беше избродирано изображение на Великото колело, а всеки от гребците седеше в тясната си килийка по периферията и се усмихваше блажено.

Едва сега разбирам тези усмивки, каза си Лутерин.

В един ъгъл група музиканти свиреха тържествени мелодии. Лакеи с подноси разнасяха напитки.

Появи се Пазителят на Колелото Есикананзи и вдигна ръка за поздрав. Засмяно се поклони на всички и насочи туловището си към Наместника на Харнабхар, до когото стоеше Лутерин.

След като си размениха приветствия, Есикананзи попита Аспераманка:

— Нашият приятел по-общителен ли е тази сутрин? — Щом чу отрицателния отговор, той се обърна към госта с пресилено добродушие: — Е, онова, на което ще станеш свидетел, може и да ти развърже езика.

Подмазвачи и нищожества заобиколиха двамата мъже и Лутерин полека се измъкна от групата. Някой докосна ръкава му. Обърна се и застана срещу изпитателния поглед на две широко отворени очи. Слаба жена с вкаменена на лицето ѝ сдържаност сега се бе вторачила в него с искрено или привидно изумление. Носеше строга тъмнокафява рокля, чиито поли докосваха пода, а по яката изобилстваха дантели. Въпреки че приближаваше средна възраст и лицето ѝ бе още по-изпито, Лутерин я позна мигновено.

Изрече името ѝ.

Инсил кимна, сякаш той потвърди някакво нейно подозрение.

— Разправяха, че те е хванал инатът и отказваш да си спомняш. Колко са свикнали с лъжите! Лутерин, представям си що за ужас е да се върнеш от света на мъртвите и да завариш все същата тълпа измамници и мошеници — но по-стари, по-алчни... и по-уплашени. Как ти изглеждат?

Гласът ѝ му звучеше остро, а устните ѝ се кривяха в мрачна гримаса. Лутерин се учуди на многобройните накити по дрехата, в

ушите, на ръцете, по пръстите ѝ.

Но истински го стреснаха очите ѝ. Не ги помнеше такива. Зениците ѝ бяха огромни. Той си внуши, че това се дължи на моментното ѝ вълнение. Почти не виждаше бялото на очите ѝ и си каза възхитено, че може да се убеди отново какви дълбини се крият в душата на Инсил.

Но само се засмя нежно:

— Два слепени профила вместо лице?

— Бях забравила тези думи. Животът в Харнабхар стана още по-тягостен през тези години — по-мръсен, гаден, изкуствен. Както можеше да се предположи. Всичко се свива през зимата, включително и душите.

Тя потри ръце нервно. За Лутерин този навик бе непознат.

— Но си още жива, Инсил. И още по-красива, отколкото в паметта ми.

Изтръгна неискрения отговор от себе си, защото вече осъзнаваше натиска на околните да се придържа към общоприетите правила. Още му беше трудно да поддържа разговор, но усещаше как отдавнашните вкоренени рефлексии се пробуждат... между тях и любезността спрямо жените.

— Не ме лъжи, Лутерин. От Колелото се очаква да превръща мъжете в светци, нали? Забележи, че се въздържам да те попитам какво си преживял всъщност.

— Не се ли омъжи, Сил?

Погледът ѝ стана още по-пронизващ. Сними глас и изсъска злобно:

— Разбира се, че съм омъжена, глупако! Родът Есикананзи се отнася по-милостиво с робите си, отколкото със старите моми. Коя жена би оцеляла в тази смърдяща дупка, ако не се продаде на онзи, който предложи най-много при наддаването? — Тя тропна с крак. — Доста сме обсъждали тази привлекателна тема, когато и ти беше един от кандидатите.

Разговорът беше като бурен поток, по който е невъзможно да удържиш лодката.

— Сил, как така си се продала? Какво искаш да ми кажеш?

— Ти отпадна от състезанието, когато заби ножа в толкова обичния си татко... Не че те виня за нещо, защото отдавна разбрах, че

той е убиецът на мъжа, отнел лелеяната ми девственост... убиецът на твоя брат Фейвин.

Думите ѝ, казани с такова измамно веселие, отвориха стара рана в душата на Лутерин. Често мислеше в килията си за водопада и смъртта на своя брат. И винаги оставаше нерешена загадката защо Фейвин, млад офицер с бляскаво бъдеще, се е решил на този последен скок. Казаното от духа на баща му също не го удовлетвори. Лутерин упорито отбягваше другия възможен отговор.

Забравил за бледите лица наоколо, той се вкопчи в ръката на Инсил.

— Какви ги приказваш за Фейвин? Всички знаят, че той се самоуби.

Тя си дръпна ръката ядосано.

— В името на Неживеещия, не ме докосвай! Съпругът ми е тук и ни гледа. Лутерин, вече нищо няма между нас. Върви си. Не ми е леко да те видя отново.

Погледът му се замята по тълпата. Близо до отсрещната стена на залата чифт очи на тясно лице го наблюдаваха с открита враждебност.

Изгърва чашата си.

— О, Прасътворителко... само не Аспераманка, този нагаждач!

Червената течност попи бързо в белия килим. Инсил махна на мъжа си и каза:

— С Наместника сме чудесна двойка. Той искаше да влезе чрез брак в семейство с високо положение. Аз пък исках да оцелея. Еднакво сме способни да се даряваме с щастие. — Щом Аспераманка пак се обърна към събеседниците си, гласът ѝ натежа от отрова: — Всички тези увити в кожи мъже, бродещи с хрътките си из горите... защо ли предпочитат да си миришат общата воня? Близки са като кръвни братя. Твоят баща, моят, Аспераманка... Фейвин не приличаше на тях.

— Радвам се, че си го обичала. Не можем ли да се скрием някъде и да поговорим?

Тя отхвърли опита му да я утеши.

— Какви страдания ми останаха след това кратко блаженство... Фейвин не искаше да язди под клоните на каспиарните сред груби мъжаги. Предпочиташе да излиза с мен.

— Ти каза, че баща ми го е убил. Да не си пияна?

Струваше му се, че ще полудее. Отново да застане лице в лице с нея, да го погълнат отдавнашните мъки... сякаш времето бе спряло. Все едно отваряше прашно чекмедже и откриваше, че скучните вещи вътре са обвити в тайна.

Инсил завъртя глава едва забележимо.

— Фейвин имаше за какво да живее. Например заради мен.

— Не викай!

— Фейвин! — кресна тя с все сила и хората започнаха да се обръщат към тях. Инсил тръгна през тълпата и Лутерин я последва като привлечен от магнит. — Фейвин е узнал, че „ловните експедиции“ на твоя баща всъщност са били пътувания до Ашкитош. Разкрил е, че той е Олигархът. Честността на Фейвин беше несломима. Поискал е отговор от баща ти, а той го застрелял и го хвърлил от скалата при водопада.

Прекъснаха ги жени в натруфени дрехи. Лутерин си взе още една чаша с ядал, но веднага я остави, защото ръката му трепереше неудържимо. Избута настрани свещеника, който говореше с Инсил.

— Що за ужас е това! А ти как научи за баща ми и Фейвин? Да не си била там? Лъжеш ли ме?

— Разбира се, че не те лъжа. Дочух по-късно, когато ти бе избягал в своето вцепенение. По обичайния за мен начин — подслушвах. Моят баща знаеше всичко. И се радваше, защото смъртта на Фейвин беше наказание за мен. Не можех да повярвам на ушите си. Когато разказваше това на майка ми, тя се смееше! Усъмних се в разсъдъка си. Но за разлика от тебе не се проснах в леглото за цяла година.

— А аз нищо не подозирах... Какво гибелно простодушие...

Тя го жегна с присъщия си надменен поглед. Зениците ѝ изглеждаха изумително големи.

— И сега си същият невинен глупак. Виждам...

— Инсил, не се поддавай на склонността си да превръщаш всеки в свой враг!

Но тя избухна отново.

— Никога с нищо не си ми помогнал! Вярвам, че всички деца познават по интуиция истинската същност на родителите си. Ти също си знаел що за човек е баща ти и се престори на жив труп, за да не те връхлети гневът му. Но аз съм наистина мъртва.

Аспераманка вървеше към тях.

— Ще те чакам в коридора след пет минути — припряно прошепна Инсил и се обърна с радостна усмивка към съпруга си.

Лутерин се отдалечи. Облегна се на стената, завладян от чувствата си.

— Прасътворителко... — изпъшка след малко.

Някой от стоящите наблизко промълви любезно:

— Сигурно тълпите са непоносими след толкова дълга самота.

Цялото му съзнание се разтърсваше и преоткриваше. Нито нещата около него, нито самият той бяха каквито си ги представяше доскоро. Дори храбростта му на бойното поле... не бе ли тя разпалена от дълго потискана ярост, а не от присъщото му безстрашие? Всички битки ли бяха само освобождаване от отчаянието, а не стремеж към насилие? Ясно му беше, че нищо не знае. Нищичко. Бе се вкопчил в невежеството си, за да избяга от истината.

Едва сега си спомни, че усети точния миг, когато брат му умря. Двамата бяха близки. Една вечер го раздруса свръхестествен шок и той вече знаеше, че брат му не е между живите. Но неговият баща обяви, че смъртта е настъпила на следващия ден. И това уж дребно противоречие отрови юношеската му душа. Вече разбираше, че едва когато се пречисти от отровата, ще може да се радва на живота. Но дотогава имаше още време.

Не можеше да овладее ръцете си.

От възбуда почти забрави за думите на Инсил. Забърза към коридора, който тя му бе посочила, но никак не му се искаше да чуе още потресаващи разкрития от нея.

Спряха го безвкусно облечени местни първенци, готови да обсъждат безкрайно с него и помежду си смисъла на тържествената церемония, да се тюхкат за много по-суровите природни условия от този момент нататък. Както бърбеха, поглъщаха неуморно малки соленки с месо, оформени като птички. Лутерин си мислеше, че нито знае за какво е тази церемония, нито го интересува.

Млъкнаха, когато Ебсток Есикананзи и Аспераманка тръгнаха по витата стълба, водеща към издигната над залата галерия.

Лутерин се възползва от възможността да се измъкне в коридора. Инсил се появи след минута, вървеше устремена напред от бързана.

Придържаше тежката си рокля с една ръка, скъпоценностите блестяха като скреж по нея.

— Налага се да пестя думите — започна веднага. — Следят ме непрекъснато, освен когато се напият или се занимават с глупавите си церемонии. На кой му пука, ако светът потъне в мрак? Сега ме слушай — щом тази суета свърши, трябва да отидеш при продавача на риба в селото. Намира се в края на Улицата на светостта. Разбра ли ме? Не казвай никому. Бъди потаен най-последно.

— Инсил, какво ще правя там?

Ето, пак започна да ѝ задава въпроси.

— Моите скъпи татко и съпруг искат да се отърват от тебе. Доколкото разбирам, няма да те убият, иначе много хора ще настроят срещу себе си. Освен това са ти длъжници, защото премахна Олигарха съвсем навреме. Просто се скрий от тях след церемонията и отиди при търговеца.

Той се взря нетърпеливо в омагьосващите го очи.

— Каква е целта на тази тайна среща?

— Лутерин, аз съм само вестоносец. Помниш ли една жена на име Торес Лал?

XVII

ЗАЛЕЗ

Трокерн и Ермин спяха. Шойшал бе отишла някъде. Геонавтът, пред който се тътреше стаята им, бе спрял да пръсне полека във въздуха своите малки шестоъгълни потомци.

Сартори-Ирвраш се събуди, протегна се с прозявка. Надигна се на нара и се почеса по побелялата глава. Отдавна имаше навика да проспива следобеда и вечерта, за да стане в полунощ и да използва тъмните часове за размисъл. Духът му общуваше с носещата се в пространството Земя. На сутринта започваше да наставява. Беше учител на Трокерн. Избра за себе си името на опасен дърен мърдрец от Хеликония, с чийто дух също се бе свързвал чрез емпатията.

След малко излезе. Дълго се взираше в звездите, радваше се на нощта. После се върна в стаята и побутна Трокерн.

— Спя — измънка младежът.

— Ако не спеше, едва ли бих могъл да те събудя.

— Ммм...

— Ти открадна нещо от мен, Трокерн. Присвои си обяснението ми защо всичко се е объркало на Земята само за да направиш впечатление на твоите дами.

— Както виждаш, впечатлих само половината от тях.

Трокерн посочи мирно спящата Ермин, която сякаш очакваше целувка и в съня си.

— За жалост повтори доводите ми неправилно. Някогашната жажда за собственост у човечеството не е била причинена от страха... макар че ти май употреби думите „вечни съмнения“. Била е плод на вродената агресивност. Хората от старата раса не са се бояли достатъчно силно, иначе никога нямаше да създадат оръжията, с които са могли да се изтребят окончателно. Агресията е била коренът на всички злини.

— Но тя не се ли поражда от страха?

— Не се опитвай да правиш предно салто, преди да си проходил. Ако вземем Хеликония за пример, ще видиш как всяко поколение превръща в ритуал агресията и убийството. Някогашните земяни също са се стремили не само да господстват над територии и един над друг.

— Сартори-Ирвраш, едва ли си се наспал добре следобеда.

— Спя и се будя, когато пожелае. — Тупна ученика си по рамото. — Можем да продължим тези разсъждения. Древните хора са се опитвали да поробят и Земята, да я оковат в бетон. Но амбициите им не се изчерпвали с това. Техните политици искали да господстват и в космоса, а обикновените граждани си играели с фантазии как нахлуват в галактиката и стават владетели на вселената. Това е било агресивност, а не страх.

— Може би си прав.

— Ей, не се отказвай толкова лесно от тезата си. Може да съм прав, може и да греша. Длъжни сме да разкрием истината за своите предшественици, които въпреки порочността си ни дадоха шанс да продължим живота.

Трокерн се надигна от леглото. Ермин въздъхна и се обърна, но не се събуди.

— Топло е. Да се поразходим навън — предложи Сартори-Ирвраш.

Когато излязоха под звездите, Трокерн попита:

— Учителю, мислиш ли, че можем да се усъвършенстваме чрез преосмислянето?

— От гледна точка на биологията ще си останем каквито сме, но с малко късмет винаги можем да подобрим социалното си устройство. Говоря за сегашните ни занимания по планетата — напълно новото обединение на природните науки с науките за човечеството, обществото и битието. Разбира се, основната ни роля като живи същества е да бъдем част от биосферата и сме най-полезни, ако не се променяме в това. Само ако цялата биосфера се промени, ще имаме нова роля.

— Но тя се променя непрекъснато. Дори тук, в тропиците, лятото се различава от зимата.

Сартори-Ирвраш зарея поглед към хоризонта и отвърна разсеяно:

— Лятото и зимата са функции на устойчивата биосфера, те са диханието на Гея в равномерния ѝ ход напред. Човеците трябва да се съобразяват с налаганите от нея ограничения. За агресивните това е песимизъм. Само че да разбереш тази истина е проява на обикновен здрав разум. Може да се провали само някой, който вярва, че човечеството е център на всичко, Господар на Творението, и че може да постигне целите си за сметка на нещо друго. Подобни възгледи носят единствено страдания, каквито виждаме на Хеликония. А е достатъчно да се откажем от наглото убеждение, че светът или бъдещето в някакъв смисъл са „наши“, за да се подобри веднага животът на всеки отделен човек.

Трокерн вметна:

— Мисля, че всеки трябва да открие това самостоятелно.

За него беше удоволствие да прояви смирение след залез-слънце. Изведнъж Сартори-Ирвраш се разсърди малко.

— Да, така е за съжаление. Учим се от горчивия си опит, а не от прекрасния пример. Смешно е! Не си въобразявай, че смятам сегашното положение за свършено. Гея сигурно е доста глупава, щом изобщо е позволила да ни се размине и този път. На Хеликония Прасътворителката поне е измислила и фагорите, за да поставят човечеството на мястото му!

Трокерн се засмя едновременно с учителя си.

— Знам, че съм излишно палав според тебе — каза след малко, — но не е ли и самата Гея палавница?

Учителят му го изгледа хитро.

— Всичко трябва да се размножава в изобилие, за да бъде изядено от нещо друго. Вероятно това не е най-добрата подредба на света, но е била стъкмена според нуждите на момента от наличния химически хаос. Можем обаче да подражаваме на Гея и също да стигнем до някакво равновесие.

Сартори-Ирвраш посочи червената звезда, сияеща ниско над хоризонта.

— Виждаш ли Антарес? Точно на север от нея е звездният куп Офиучи — Змиеносецът. Там има голям облак тъмен прах, на около седемстотин светлинни години от нас, който скрива от погледите ни група млади звезди. Сред тях е и Фрейър. Ако не беше този облак,

Фрейър щеше да е една от десетте най-ярки звезди в небето ни. Там са фагорите.

Двамата мъже се замислиха мълчаливо за огромните разстояния. После Трокерн каза:

— Учителю, сещал ли си се понякога за смътната прилика на фагорите с дяволите и демоните, измъчвали въображението на християните?

— Не ми е хрумвало. Но често съм умувал над приликата им с още по-древен мит — Минотавър на гърците, съществува, останало завинаги между животните и човеците, загубено в лабиринта на собствените си нагони.

— Предполагам, че според тебе хората от Хеликония трябва да намерят начин за съвместно съществуване с фагорите, за да поддържат биосферното равновесие.

— Предполагаш... Твърде много предполагаме. — Последва дълго мълчание и Сартори-Ирвраш промълви сякаш с нежелание: — При най-дълбокото ми уважение към Гея и нейната змиеносна посестрима, понякога са доста капризни. Хората са се научили да бъдат агресивни още в утробата им. Да си послужи с още една аналогия с древността — хората и фагорите са по-скоро като Каин и Авел, нали? Все някой от тях ще трябва да си иде...

Над главите на множеството зазвучаха фанфари. Мелодията им беше глуха и приятна, с нищо не напомняше тръбния зов, отбелязващ началото на усилията всеки ден дълбоко под тази зала... освен за Лутерин Шокерандит.

Местните величия набързо погълнаха последните соленки и си придадоха благоговейно изражение. Лутерин се чувстваше неловко сред толкова хора с непроменена от болестта външност. Инсил се изгуби от погледа му.

Пазителят и Наместникът се върнаха в залата. Бяха наметнали на раменете си копринени роби в алено и синьо, имаха чудати шапки на главите си. Лицата им сякаш бяха излети от олово.

Заедно закрачиха към закрития със завеса прозорец. Настана тишина, музикантите излязоха, стъпвайки на пръсти по скърцащите дъски.

Пазителят Есикананзи заговори пръв.

— Всички знаете защо манастирът Бамбек е бил построен преди векове — за да обслужва Колелото. Разбира се, знаете и защо Архитектите са построили Колелото. Стоим над най-величественото възплъщение на вярата. Но позволете ми да ви напомня защо нашите достойни прадеди са избрали точно това място, в една твърде отдалечена област на Сиборнал. Нека привлече вниманието ви към желязната ивица, която разделя залата на две. Тя отбелязва географската ширина. Тук сме петдесет и пет градуса северно от екватора — стоим върху линията на Полярния кръг.

В този момент даде знак на един прислужник, който побърза да дръпне завесата. Виждаше се добре чак до хоризонта.

Пазителят продължи:

— Този път ни провървя. Облаците са се разнесли. Имаме привилегията да наблюдаваме паметно събитие за цял Сиборнал.

Сега Наместникът Аспераманка пристъпи напред.

— Позволявам си да повтора думите на моя добър приятел и съратник — „повървя ни“. Да, наистина ни провървя. Църквата и държавата съхраниха единството между народите на Сиборнал. Епидемията е почти напълно спряна, изстребихме и повечето фагори на континента. Знаете, че нашите кораби са господари на моретата. А сега изграждаме и Стената — вдъхновено от вярата дело, което се равнява по размаха си на Колелото. Започва нова епоха на величие. Стената ще бъде висока седем метра и ще мине през северната част на целия Чалс. На всеки два километра ще има стражеви кули. Заедно с нашия флот тя ще възпре враговете. Денят на зимния здрач е предвестник на страшната зима, но ние ще я превъзмогнем, а след нас децата и внуците ни. И през пролетта на следващата Голяма година ще бъдем готови да покорим цяла Хеликония.

Възторжените възгласи и ръкопляскания бяха оглушителни. Аспераманка наведе глава, за да прикрие ликуването си. Ебсток Есикананзи вдигна ръка.

— Приятели, остават пет минути до пладне в този тържествен ден. Наблюдавайте южния хоризонт. Сега е зимата на малката година и Баталикс е под хоризонта. Ще ни освети немощно след четири десети, но...

Думите му се загубиха в шума на тълпата, която се спусна към прозореца.

Долу в селото гореше голям огън. Около него подтичваха хора като мравки, размахваха ръце, покрити с тежки кожи и вълнени дрехи.

Лакеите отново разнесоха пълни чаши за множеството в залата. Повечето присъстващи ги изпразваха на една глътка и протягаха ръце за още. Привилегированото сборище бе обзето от неясен смут.

Отмерен звън на камбана оповести средата на денонощието. Сякаш в отговор на металния звън южният хоризонт се промени.

Освети го изгревът. Появи се тънка червена ивица, тежка и кървава — Фрейър показва част от диска си в небето.

Всички извикаха името на светилото, като че можеха да придобият власт над него с този зов.

Светлината се разпростря над света, окъпа далечните хълмове в розови оттенъци, докато засияха под начумереното небе. Червеното покри и лицата на стоящите пред прозореца. Само селото, където хората подскачаха около огъня, остана в сянка.

Но частицата от слънчевия диск не нарастваше. И най-внимателният наблюдател не успя да улови мига, когато започна да се смалява. Изгревът всъщност беше съдбовен залез.

Светлината напускаше света. Очертанията на далечните хълмове избледняха, погълнати от все по-тежкия здрач.

Скъпоценната частица от Фрейър се губеше от погледите им. Гигантското светило вече беше под хоризонта, оставило след себе си нетраен образ от пречупените през атмосферата лъчи. Бе настъпило времето на зимния здрач, без да се усетят.

Червеното сияние се разпръсна на отделни ярки копия.

И изчезна.

През идните столетия Фрейър щеше да се крие като къртица зад планините, без повече да го видят. В летата на малките години Баталикс щеше да грее както преди, а през зимите Сиборнал щеше да тъне в полумрак под сянката на истинската, вековната зима. Полярните сияния щяха да развяват тайнствените си знамена над върховете. Метеорити щяха да проблясват за секунди. Понякога в небето щяха да се появяват комети. А звездите щяха все така да искрят. По тези земи през следващите деветдесет завъртания на Великото колело главното

светило, дало името си на синовете на Фрейър, щеше да остане спомен, предание.

За всички денят на зимния здрач беше тягостно събитие. Невидимото божество, заето с делата на биосферата, не можеше да се намеси. Може би разчиташе на ограниченото въображение на хората, на поглъщащата ги всекидневна суета, за да се омекоти този страшен удар по психиката им. Прасътворителката също се подчиняваше на законите в своя свят. Всъщност Фрейър светеше както винаги. Тъмната се възцари само в тези географски ширини, при това временно.

На повечето живи същества не им оставаше друго, освен покорството пред съдбата. В почвата семената щяха да чакат далечния миг на пробуждането. Но в моретата сложните хранителни вериги си оставаха все същите. Само човечеството беше способно да надмогне пряката си зависимост от природата. То имаше запаси от мощ, незнайни дори за самото него, и можеше да се опре на тях, когато оцеляването му беше застрашено.

Но умовете на събралите се в залата бяха твърде далеч от подобни размишления, докато гледаха изоставящия ги Фрейър. Поддадоха се на страха. Тревожеха се за семействата си. Бяха изправени пред най-важния въпрос — как да сме сити и на топло?

Страхът е много силно чувство. Но яростта, надеждата и упоритостта го надмогват лесно. Нямаше да измъчва дълго хората. Бавната година на Хеликония щеше да продължи към деня на зимното слънцестоене. Дотогава в Сиборнал щяха да се сменят много поколения, които щяха да познават само неизменния здрач. Появата на Фрейър през пролетта щеше да бъде посрещната със същата смирена почит. Страхът щеше да умре преди надеждата.

Но как човечеството щеше да се справи с вековете на тъмната зима, зависеше само от душевните и физическите му сили. Цикълът на историята не беше неизменен. С достатъчна решителност можеха да надмогнат злощастията. Имаха възможност отново да стигнат до светлината.

Пазителят Есикананзи изрече тържествено:

— Дългата зима няма власт над душите на онези, които искрено вярват в Неживеещия бог. С негова помощ ще преведем света през мрака, озарени от божественото величие.

А Наместникът Аспераманка извика въодушевено:

— И нека Сиборнал бъде единен през вековете на тъма и студ!

Тълпата отвърна достатъчно храбро. Но всеки таеше увереността, че нито той, нито децата му, нито внуците му ще видят Фрейър отново. Яркото светило нямаше да се покаже над Харнабхар още четиридесет и две поколения.

Загубата ги терзаеше като смъртта на любимото дете.

Слугите бавно закриха прозореца.

Мнозина останаха, за да се налят с още ядал. Почти не намираха какво да си кажат. Музикантите се върнаха, но мелодиите не успяха да разсеят потиснатото настроение. Сами или на групи, гостите си тръгваха. Избягваха да се гледат в очите.

Каменните стъпала се виеха надолу през манастира и водеха към изхода. В чест на церемонията бяха покрити с пътеки.

Когато Лутерин също тръгна надолу, на една площадка го хванаха двама мъже, изскочили от сенчеста ниша.

Бореше се с тях и викаше, но те извиха ръцете му зад гърба и го завлякоха в стая с голи каменни стени. Там го чакаше Аспераманка. Бе свалил от плещите си копринената роба, сега си обличаше палтото и опъваше по пръстите си дебелия ръкавици.

Стражите имаха револвери в окачените на коланите им кобури. Лутерин се сети за думите на Инсил: „Всички тези увити в кожи мъже, вечно заети с потайните си дела...“

Приятелският глас на Аспераманка звучеше почти обидно:

— Не можем да оставим нещата така, нали, Лутерин? Недопустимо е да правиш каквото си поискаш в малка общност като Харнабхар. Влиянието ти е твърде разрушително.

— Какво се опитваш да опазиш, освен самия себе си?

— Например честта на съпругата си. Ти май мислиш, че постъпвам лошо. Всички обаче сме принудени да се борим, за да оцелеем. Естествено, така ще съхраним и доброто, и злото в душите си. Повечето хора разбират това, но не и ти. Склонен си да играеш ролята на невинния светец, а такива като тебе винаги сеят неприятности около себе си. Затова ще ти дадем възможност да си истински полезен за общността. Длъжни сме да тласкаме Хеликония към светлината. Ще те върнем в Колелото за още десет години.

Лутерин се изтръгна и се втурна към вратата, но единият от стражите успя да я затръшне навреме. Макар да повали мъжа с

яростен удар по челюстта, другият го хвана изотзад.

— Вържете го! — заповяда Аспераманка. — И повече не го изпускате от очи!

Нямаха въже. Стражът с натъртената челюст свали широкия колан на куртката си. Стегнаха китките на Лутерин зад гърба.

Тръгнаха надолу. Аспераманка изглеждаше много доволен.

— Проявихме смелост в сбогуването с Фрейър. Трябва да се възхищаваш на силата, Лутерин, както аз се възхищавах на твоя баща за безмилостното му управление. Участиа на следващите поколения е в наши ръце. Или ще загинем, или след време ще решаваме съдбата на света...

— Или пък ще се задавиш с някоя кост — насмешливо рече Лутерин.

Слязоха в преддверието. През отворената голяма порта се виждаше тълпата около огъня. Обикновените хорица танцуваха край пламъците, лицата им лъщяха. В тълпата щъкаха търговци, които продаваха вафли и печена риба на клечка.

— Колкото и да се правят на набожни, надяват се с тези огньове да върнат Фрейър — каза Аспераманка. — А всъщност само изчерпват запасите си от дърва за горене... Нека се забавляват. Нека общуват с духовете или каквото още им се иска. Върхушката винаги ще оцелее на гърба на селянията, колкото и векове да трае зимата.

Някой се разкреця в задните редици. Множеството направи път на неколцина войници, водещи някакво съпротивляващо се същество.

— Аха, хванали са още един фагор — изръмжа Аспераманка и веждите му се събраха на натежалото от познатия гняв чело. — Добре. Да погледаме.

Войниците вързаха фагора за прът и го понесоха с главата надолу към огъня.

Зад тях един мъж размахваше ръце и се вайкаше. Лутерин нищо не чуваше заради врявата на тълпата, но веднага позна човека по дългата му брада. Беше старият му учител от един предишен живот — когато лежеше парализиран в дома си. Човекът бе твърде беден да има роби-човеци, затова му прислужваше фагор. Очевидно войниците го бяха открили.

Хората около огъня престанаха да танцуват, вече викаха от възбуда, жените се блъскаха около войниците заедно с мъжете.

— Изгорете го! — дрезгаво изпищя Аспераманка, но само повтори воя на сбирщината.

— Но това е слуга! — възкликна Лутерин. — Безобиден е като псе.

— Той също може да разнесе Дебелата смърт.

Колкото и да се боричкаше, отдавна лишената от рогата си твар бе отнесена до огъня, където войниците изправиха пръта. Разнесе се вонята на опърлена козина. Тълпата заврещя, но изведнъж от по-далеч отекна изпълнен с мъка зов. Чуха и писъци на хора. На площада нахлуха фагори, възседнали грамадни кайдо.

Всеки носеше броня. Яздеха животните зад ниската гърбица, така че да нанасят удари с копията си в движение.

— Фрейър умира! И синове на Фрейър умират! — крещяха с дебелите си гласове.

Многочудното сорище се люшна като вълна. Само войниците се приготвиха за отбрана. А в това време мозъкът на пленения фагор вреше над пламъците.

Аспераманка се завтече напред, викаше на войниците да стрелят. Лутерин огледа суматохата спокойно и забеляза, че нападателите са всичко на всичко осем. Черните кичури в козината на някои от тях показваха колко са стари. Само един имаше рога — сигурен знак, че това не е заплахата от планините, с която харнабхарците тревожно подхранваха въображението си. Просто няколко бегълци се бяха събрали в този съдбовен ден, когато климатът на Сиборнал започваше завръщането си към условията, преди Фрейър да се появи в небето на Хеликония.

По-тромавите първи ставаха жертви — търговците с подноси, жените с малки деца, сакатите, болните, старите. Някои падаха под копитата на огромните животни. Фагор набучи бебе на върха на копието си и го запрати в огъня.

Аспераманка и двамата стражи побързаха да извадят револверите си и започнаха да стрелят. Рогатият фагор насочи своето кайдо към Наместника. Препускаше устремно, прикрил главата си зад масивния череп на ездитното си животно. В алените му очи не гореше жажда за битка. Двурогият правеше онова, което древната родова памет бе запечатала в мозъка му.

Аспераманка се прицели. Куршумите потънаха в гъстата ръждивокафеникава козина на кайдото, което се препъна и се олюля. Стражите избягаха. Но Наместникът не помръдна, стреляше непрекъснато и крещеше. Изведнъж кайдото се свлече на колене. Копието изсвистя и се заби в Аспераманка, преди да се е дръпнал. Върхът проникна в едното му око и мъжът падна пред входа на манастира.

Лутерин тичаше като луд. В движение успя да освободи ръцете си. Хората наоколо бяха твърде заети да спасяват живота си, за да го забележат. Скри се зад една къща и огледа площада.

По утъпкания сняг бяха пръснати трупове. В тъмносиньото небе блестеше ярка звезда — Аганип. Ставаше все по-студено.

Тълпата бе наобиколила едното кайдо и дърпаше ездача му. Другите препускаха към планините, за да оцелеят — още едно доказателство, че не бяха част от войнствено фагорско племе, което не би напуснало схватката толкова бързо.

Никой не го спря, когато тръгна към Улицата на светостта за срещата си с Торес Лал.

Уличката беше тясна, а къщите по нея — високи. Явно бяха построени в по-добри дни, за да приютяват поклонниците. Сега капаците бяха здраво закрепени на прозорците. Пред повечето врати имаше заключени решетки. По стените имаше надписи като „Бог да е с Пазителя“ или „Подчиняваме се на Олигарха“. Хората бързаха да се опазят от неприятности. В задните дворове преспите стигаха до стрехите.

Лутерин вървеше бавно и се озърташе. Все още ликуваше от неочакваното си спасение. Отвъд края на улицата като че започваше вечността — безкрайни снежни хълмисти простори, осеяни с единични дървета. В далечината се виждаше нежнорозова ивица — отблясъците на Фрейър по южния ръб на полярната ледена шапка. Тази гледка го насърчи още повече, напомни му огромните възможности на планетата, надхвърлящи несравнимо човешката дребнавост. Каквато и тирания да потискаше хората, светът не изчерпваше богатството си от форми и оттенъци. Струваше му се, че съзира лицето на самата Прасътворителка.

Подмина нишата, в която някой се бе сгушил. Чу името си и се обърна. Различи в здрача жена, увита в дебело кожено наметало.

— Почти стигна до уреченото място. Вълнуваш ли се?

Той я сграбчи и усети слабото ѝ тяло под дрехите.

— Инсил, ти си ме чакала!

— А, не съм тук само заради тебе. Гади ми се след глупавото представление, след всички празни слова. Въобразяват си, че ще покорят природата, ако я задушат с гръмки речи. И разбира се, проклетият ми съпруг не спира да си плакне устата с думата „Сиборнал“... Зле ми е, трябва да се упоая, за да ги понасям. Какво проклетие изрича простолюдието, за да пожелае оскверняване на двете слънца? Как звучи тази мръсотия? Кажи ми я.

— Питаш ме за „Абро Хакмо Астаб“?

Тя повтори проклетията с наслада. После го изкрещя.

Това го разпали още повече. Притисна насила устните си към нейните. Стори му се, че слуша отстрани гласа си:

— Инсил, нека те обладая още тук, отдавна жадувам за тебе. Знаем, че не си студена. Всъщност ти си истинска кучка. Желая те!

— Ти си пиан! Махни се! Торес Лал те чака.

— Нищо не ме свързва с нея. Ти и аз сме предопределени един за друг още от деца. Нека задоволим желанията си! Сега е моментът, Инсил!

Грамадните ѝ очи бяха толкова близо.

— Плашиш ме. Какво те е прихванало? Пусни ме.

— Не, не, вече не съм принуден да страня от тебе. Инсил... Аспераманка е мъртъв. Фагорите го убиха. Можем да се оженим, да правим каквото поискаме, само ми се отдай. Моля те!

Тя отскочи сепнато.

— Той е мъртъв? Мъртъв? Не, не може да бъде! Ах, мръсникът!...

Инсил писна и затича по улицата, вдигнала краищата на наметалото си над калния сняг.

Лутерин се втурна след нея, ужасен от състоянието ѝ.

Опита се да я възпре, но тя все повтаряше нещо неразбираемо за него — искала една лула окара.

Както му бе казала, къщата на търговеца беше в края на улицата. Пред някогашната витрина бе построен още един портал, за да не

внасят посетителите и студа. Над вратата имаше табела — „Най-вкусната риба от Одим“.

Влязоха в зле осветена стая, където стояха неколцина дебело облечени мъже, всички с преобразена от болестта външност. На куки по стените висяха одрани тюленчета и големи риби. В бъчонки с лед бяха наредени раци и змиорки. Лутерин не обърна никакво внимание на обстановката, загрижен за Инсил, на която малко оставаше да припадне.

Но мъжете я познаваха.

— Знаем какво ѝ е нужно сега — ухили се единият и поведе Инсил към една от задните стаи.

Друг дойде при Лутерин.

— Помня ви, господине.

Беше младеж с вид на чужденец.

— Казвам се Кениг Одим. Заедно пътувахме от Кориантура до Ривенджк. Тогава бях хлапе, но може би не сте забравил баща ми — Идап Мън Одим.

— Разбира се — разсеяно отвърна Лутерин. — Търгуваше с нещо, май със слонова кост.

— Порцелан, господине. Той още живее в Ривенджк и се грижи за доставките на качествена риба. Получаваме товарите всяка седмица. Печелим добре, а напоследък никой не се интересува от порцелан. Трябва да призная, че животът в Ривенджк е по-приятен. Тук добрите обноси се ценят не повече от порцелана.

— Да, да, съгласен съм.

— Господине, освен това продаваме окара. Ако желаете, ще ви поднеса една лула безплатно. Вашата спътница е наша редовна клиентка.

— Да, човече, дай ми една лула. Благодаря ти. Какво става с една жена на име Торес Лал? Да не е тук?

— Очакваме я.

— Добре.

Той влезе в задната стая. Инсил седеше отпуснато на един диван и пушеше дълга лула. Вече изглеждаше непохватимо спокойна. Не му проговори.

Лутерин седна до нея и скоро младият Одим донесе запалена лула и за него. Вдиша дима с удоволствие и веднага го обзе странна

смесица от примирение и твърда решимост. Чувстваше се способен на всичко. Вече разбираше от какво са се разширили зениците на Инсил. Стисна ръката ѝ.

— Съпругът ми е мъртъв! — обяви тя. — Ти знаеш ли? А казах ли ти какво ми направи в първата ни брачна нощ?

— Чух предостатъчно признания за един ден. Тази част от живота ти е вече минало. Още сме млади. Можем да се оженим и да бъдем щастливи или да тънем в отчаяние. Както се случи.

Тя се обви в дим.

— Ти си беглец, а аз имам нужда от дом. Искам някой да се грижи за мен. Вече не се стремя към любовта. Стигат ми лулите с окара. Искам някой да ме пази от живота. Искам да ми върнеш Аспераманка!

— Невъзможно е. Той умря.

— Лутерин, щом и това не ти е по силите, млъкни и ме остави насаме с мислите ми. Вече съм вдовица, а вдовиците не оцеляват дълго през зимата...

Той седеше до нея, вдишваше ароматния дим, а съзнанието му се освободи напълно.

— Ако можеше да убиеш и моя баща Наместника, току-виж, тази нещастна земя се върне към естествения живот. Колелото ще спре. А заразата нека си върлува на воля. Поне оцелелите от нея ще преживеят зимата.

— Винаги ще има оцелели. Това е природен закон.

— А, благодаря, моят съпруг ми показва твърде добре какви природни закони има. Не ми трябва втори като него.

Пак млъкнаха. Младият Одим влезе и съобщи, че Торес Лал чакала на втория етаж. Лутерин изпсува и се затътри след него по разнебитената стълба, без да погледне Инсил. Сигурен беше, че тя ще остане тук още доста време.

Влезе в малко помещение със завеса вместо врата. Леглото вътре беше единствената мебел. Насред стаята стоеше Торес Лал. Той се учуди на едрото ѝ тяло, но си спомни, че също изглежда така.

Нямаше съмнение, че е остаряла. Имаше сиви кичури в косата си. Бузите ѝ бяха загрубели от студа. Клепачите ѝ тежаха над очите, които светнаха, щом позна влезлия мъж. Във всичко се различаваше от Инсил и не на последно място по хладнокръвната самоувереност.

Носеше ботуши. Дрехите и бяха стари и закърпени. Неочаквано свали кожената шапка от главата си, но не му стана ясно дали за поздрав или защото ѝ беше топло.

Пристъпи към нея. Тя веднага го прегърна, целуна го по бузите.

— Добре ли си? — попита Лутерин.

— Видях те вчера. Чаках пред входа на Колелото да те пуснат. Повиках те, но ти не ме чу.

— Беше твърде светло и се обърках.

Все още замаян от изпушената окара, той не се сецаше какво да каже. Очакваше от нея хапливи шегички като от Инсил. Накрая я попита:

— Познаваш ли Инсил Есикананзи?

— Тя ми стана добра приятелка. Подкрепяхме се взаимно. Дълги бяха тези години, Лутерин... Какво ще правиш сега?

— Знам ли...

— Все имаш някакви планове за бъдещето.

— Простодушният окаяник пред тебе отново е беглец. Кой знае дали няма да ме обвинят и за смъртта на Аспераманка.

Той се отпусна тежко на леглото.

— Значи е мъртъв? Добра вест... — Тя се поколеба. — Лутерин, ако ми се довериш, мога да те заведа в малкото си убежище.

— Опасността винаги е на крачка след мен.

— Свикнах с това отдавна. Още съм твоя, ако ме искаш. — Не чу никакъв отговор и изрече умолително: — Лутерин, имам нужда от тебе. Вярвам, че някога ме обичаше. Нима ще останеш тук, заобиколен от толкова врагове?

— Човек винаги може да им се опълчи — засмя се той.

Слязоха заедно по стълбата, стъпваха предпазливо в мрака. Лутерин надникна в задната стая. За негова изненада Инсил си бе отишла.

Сбогуваха се с младия Одим и излязоха в нощта.

„Авернус“ мина над тях по бързата си орбита. Но сребърното око вече беше мъртво.

След толкова хилядолетия великолепната машина се повреди. Наблюдаващите системи едва мъждукаха. Много други системи още работеха, но не и най-важните. Въздухът се обновяваше.

Почистващите роботи още пълзяха по коридорите. Някои компютри обменяха информация. Двигателите поддържаха стабилната орбита.

Но никакви сигнали не прекосяваха пространството в посока към Земята.

А земните хора вече нямаха нужда от тях, въпреки че мнозина съжаляваха за изгубените картини от далечния свят. Но Земята се отдалечаваше от епохата на принудата и навлизаше в нова ера, когато магията на индивидуалното битие се споделяше, а не се съхраняваше като вещ. Хората неволно се доближаваха по същност до Гея — вечно променливи, вечно готови да преживеят приключението на новия ден.

Мракът скри селото зад тях. Торес Лал се опитваше да поддържа разговора. Северният вятър ги брулеше със снежни вихри.

Лутерин мълчеше. Накрая жената каза, че му е родила син, вече бил на десет години. Разправи му смешни случки за лудориите на детето.

— Чудя се дали и той един ден ще убие баща си — само промърмори Лутерин.

— Той е готов за зимата като нас. Истински наш син. Дано оцелее и създаде годно за зимния живот поколение.

Влачеше се след нея безмълвно. Подминаха изоставена колиба. Лутерин се озърташе.

А Торес Лал не можеше да се откъсне от собствените си мисли.

— Вашата омразна Олигархия още се опитва да изтреби фагорите. Само ако можеха да разберат същината на Дебелата смърт, щяха да осъзнаят, че с гибелта на двурогата раса подготвят смърт и за хората.

— Добре знаят какво правят.

— Не, Лутерин. Ти ми даде ключа от параклиса на Джандол-Анганол. Там живея. Един ден на вратата почука Инсил Есикананзи.

Той я погледна любопитно.

— И как е научила, че ти си там?

— Не е знаела. Избягала от Аспераманка. Тъкмо се бяха оженили и той се погаврил жестоко с нея първата нощ. Беше отчаяна и

страдаше от раните си. Спомнила си за параклиса — твоят брат Фейвин я довел веднъж там, в по-щастливи за нея дни. Грижих се за Инсил, докато оздравя. Сприятелихме се.

— Ами... радвам се, че е имала близка душа.

— Показах ѝ надписите, останали от Джандол-Анганол и една жена на име Мунтрас. Там е обяснено, че един паразит пренася болестта от фагорите върху хората. Това е необходимо, за да се съхрани човечеството в крайните промени на сезоните. Инсил се опита да предаде знанията на Пазителя и Наместника, но те дори не пожелали да я изслушат.

Лутерин се засмя зло.

— Не са искали, защото знаят и без това. Защо да търпят намесата на Инсил? Нали те дърпат юздите тук? Знаели са. И баща ми е знаел. Да не мислиш, че това е някаква тайна? Църквата отдавна е разпространила тези сведения.

Склонът се спускаше стръмно и двамата внимаваха къде стъпват. Вървяха към каспиарновата гора.

Торес Лал попита:

— Олигархът е знаел, че ако унищожи фагорите, може да погуби и хората, но въпреки това е налагал законите си? Не мога да повярвам.

— Не оправдавам нито баща си, нито Аспераманка. Но тези знания просто не са им вършели работа. Това е. Чувствали са се длъжни да предприемат нещо въпреки опасността.

Вече надуваше леко киселия дъх от листата на каспиарните. Навя му спомени от друг свят. Вдиша благодарно с пълни гърди. Торес Лал бе вързала два йелка за гъстите клони на дърветата. Галеше ги по муцуните, докато той говореше.

— Баща ми не е бил сигурен какво ще се случи в Сиборнал, ако премахне завинаги фагорите оттук. Само е вярвал, че е необходимо да направи това независимо от последствията. И ние не знаем какво ще стане, каквото и да е написано по стените на параклиса... Според мен е доловил, че ни е нужно да се откъснем отведнъж от миналото, на каквато и да е цена. И той се е опълчил срещу съдбата. Някой ден може да се окаже, че е бил прав. Природата ще се погрижи за нас. Тогава ще го превърнат в светец като злия Джандол-Анганол. Да се опълчиш срещу съдбата... това е присъщо на хората. Няма полза само да се

излежаваш и да пушиш окара. Иначе ще тъпчем на едно място. Разковничето е в бъдещето, а не в миналото.

Вятърът се усилваше, снегът валеше неспирно.

— Прасътворителко! — промълви Торес Лал, притиснала ръка към устните си. — Много корав си станал. Ще дойдеш ли с мен? — Не чу нито дума от него и добави след малко: — Нужен си ми.

Той се метна на седлото, ободрен от познатото движение и от покорната готовност на животното под него. Потупа топлия хълбок на йелка.

Беше изгнанник в собствената си страна. Но щеше да сложи край на това. С Аспераманка беше свършено. Идваше време и гнусният Ебсток Есикананзи да си плати за всичко. Не се стремеше към поста му. Искаше възмездие. Загледа се мрачно в козината по гърба на йелка.

— Лутерин, готов ли си? Нашият син ни чака в параклиса.

Той се вторачи в смъртно различимото ѝ лице и кимна. Снежинките се задържаха по ресниците му. Подкараха йелките надолу между дърветата. Тежки буци сняг падаха по раменете им от надвисналите клони. Пътеката водеше към закътания параклис. Минаха край някогашния водопад, превърнал се в ледена колона.

Лутерин се изправи на седлото и се обърна за последен път към селото. Светлинките се отразяваха в ниските облаци.

Хвана юздите по-здраво и пришпори йелка в сгъстяващата се тъма. Торес Лал му подвикна тревожно, но Лутерин чувстваше буйството на живота във вените си.

Размаха стиснат юмрук над главата си.

— Абро Хакмо Астаб! — изкрещя на невидимата гора.

Вятърът пое звука и го погребва във виелицата.

Природата на света се променя с отминаването на времето. Всичко преминава през последователни фази. Нищо не остава завинаги, каквото е било в началото. Всичко се движи. Всичко бива променено от природата и насочвано по нови пътища. Похабено от времето, едно нещо се смаява и чезне. Друго пък се надига от нищожеството си и набира сили. И Земята преминава през последователни фази, така че днес не може да роди това, което някога е могла, но дава живот на онова, което преди е било невъзможно.

Тит Лукреций Кар
„За природата на нещата“

55 г. пр.н.е.

Издание:

Брайън Олдис. Хеликония. Зима

Английска, първо издание

Превод: Владимир Зарков, 1996 г.

Редактор: Весела Петрова

ИК „Лира Принт“, 1996 г.

Отпечатана в ДФ „Балкан прес“ — София

ISBN: 954-8610-05-1

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.